

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl: III

Ocak - Haziran 1952

Sayı: 9 - 10

İÇİNDEKİLER

Üçüncü Yıla Girerken	BANKA
1938-1950 devresinde Memlekette Bankalara Umumi bir Bakış N. Zeki ARAL	
Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası	Gıyas AKDENİZ
Banka Memurlarının Emeklilikleri	Sait KANDAN
Bankalarda Cari hesap ve Cari Hesap Servisleri	Hikmet KEYMAN
Bankaların Teftiş ve Kontrolü	İshak TURNAOĞLU
İngilterede Ziraatin İnkişafını Sağlayan Devlet Tedbirleri	
ve Zirai Kredi mevzuatı	Vecdi ÜNAY
Sınai Kalkınma Bankası ve Fonksiyonu	Kemal KARADENİZLİ
Mahalli Bankacılık mı Şube Bankacılığı mı	Turhan TÜMAY
Akreditiflerde aranan vesikaların çeşitleri ve maliyetleri ...	Orhan GÜLEN
Belçikada Zirai Kredi ve Başlıca Müesseselerdeki tatbikat Rahmi ULUDAĞLI	
Dünyanın en eski Bankası ve Dünyanın en Büyük Hususi	
Bankası (Çevirme)	H. ERDİÇ
Milli Plânlama (Çevirme)	Menteş ERTAY
Zirai Envestismanlar Avrupanın Ekonomik muvazenesizliğine	
bir çare olabilecek midir. (Çevirme)	Şakir ÖZMEN
Amerika Birleşik Devletlerinde Zirai Buhranları önlemek için	
Alınan İktisadi Emniyet Tedbirleri (Çevirme)	Şakir ÖZMEN
Bankacılığı ilgilendiren Hukukî Kararlar	Nazif KEYMAN
Dünyada ve Türkiye'de Bankacılığı ilgilendiren	
haberler	S. ALSON R. DERVIŞOĞLU

EKONOMİ - BANKACILIK : (Bankacılık Siyaseti, Banka Muameleleri ve İşletme Tekniği,
Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BİBLİYOGRAFYA
AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

Türkiye İŞ Bankası

Sermaye, ihtiyal ve karşılıklar yekünü : 56.689.898,15
Umumi Mevduat yekünü : 367.155.409,05

BÜTÜN YURTTA 108 ŞUBE, AJANS, BÜRO

Ankara	Galata (İstanbul)	İzmir
„ Samanpazarı	Gaziantep	„ Alsancak
„ Bahçelievler	Gemlik	„ Basmahane
„ Cebeci	Giresun	„ Eğrefpaşa
„ Dışkapı	İskenderun	„ Konak
„ Meşrutiyet	İstanbul	„ Tepecik
„ Yenimahalle	„ Bakırköy	„ Yenigün
„ Kale	„ Beşiktaş	İzmit
„ Köprübaşı	„ Beyazıt	İsparta
Adana	„ Büyükkada	Karaman
„ Kuruköprü	„ Eyüp	Kars
Adapazarı	„ Fatih	Kayseri
Afyon	„ Heybeliada	Konya
Akhisar	„ Kadıköy	Kilis
Akşehir	„ Kartal	Malatya
Antalya	„ Kazlıçeşme	Manisa
Aydın	„ Küçükpazar	Maraş
Ayvalık	„ Samatya	Mardin
Bafra	„ Şehremini	Mersin
Balıkesir	„ Şehzadebaşı	Nazilli
Bandırma	„ Parmakkapı	Nevşehir
Bergama	„ Taksim	Ordu
Beyoğlu (İstanbul)	„ Tophane	Ödemiş
Bursa	„ Üsküdar	Salihli
„ Setbaşı	„ (Seyyar)	Samsun
Ceyhan	„ Arnavutköy	Sivas
Denizli	„ Balat	Tarsus
Diyarbakır	„ Bebek	Trabzon
Edirne	„ Büyükdere	Tire
Edremit	„ Karagömrük	Turgutlu
„ Burhaniye	„ Kasımpaşa	Urfa
Elâziğ	„ Kurtuluş	Uşak
Erzurum	„ Küçükmustafapaşa	Yalova
„ Lalapaşa	„ Nişantaşı	Yenişehir (Ankara)
Ereğli (Konya)	„ Pangaltı	Zonguldak
Eskişehir	„ Sarıyer	
	„ Şişli	
	„ Teşvikiye	

(Hariçte Şube)
İSKENDERİYE

Bütün dünyada muhabirleri
daima emrinize âmade

12 Ev ve Dolgun Para İkraniyeli Tasarruf Sistemi

Vadeli ve Vadesiz Tasarruf Mevduatına Mahsus

Erenköy'de

6 EV

Para ve Eşya İkramiyeleri

AYRICA :

TRAKTÖRLER

«O»

*En az 150 liralık bir hesap açarak veya hesabınızı
150 liraya yükselterek çekilişlere katılabilirsiniz*

«O»

Çekiliş Tarihleri :

24 TEMMUZ, 26 EYLÜL, 29 ARALIK

Türk Ticaret Bankası

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26-3-1948

Sahip ve Müessisleri : Mesud ERDA - Hikmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU
Neşriyatı Fiilen İdare Eden : Hikmet KEYMAN

Sayısı 125 kuruş

Yıllığı 500 kuruş

İdare ve yazı yeri :

Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenişehir - Ankara — Posta Kutusu (11) Ankara
Banka hesabı : T. C. ZİRAAT BANKASI 49/4898 Ankara

Yazı işleri : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka dergilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Dergimize gönderilen yazılar derç edilsin edilmesin iade edilmez. Meslekî eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontradüsü yapılır.

İlân işleri : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

Müracaat : Yazı, abone ve ilân işleri için dergi müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu adresi ile yapılması, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi, abone paralarının banka havaleleri ile gönderilmesi rica olunur.

“BANKA,, DERGİSİ'NE

ABONE OLUNUZ!

«Banka» dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen memurların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alâkalı herkesin ve her münevverin kitaplığında bulunacak ve daima müracaat edebileceği, meslekî müşküllerini çözebileceği eserdir.

İ L Â N V E R İ N İ Z İ !

«Banka» dergisi Bankaların, Sigorta ortaklıklarının, ticaret evlerinin, Bankalara ait türlü büro levazımı, demirbaşları ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmi ve meslekî yayınların en elverişli ve esaslı ilân ve reklâm yeridir.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Yıl : III

OCAK — HAZİRAN 1952

Sayı : 9 - 10

Üçüncü Yıla Girerken

«Banka» bu sayısı ile iki yayın yılını arkada bırakarak üçüncü yayın yılına girmiş; aynı hüviyet, aynı dikkat ve itina ile hazırladığı bu yılın ilk sayısını da değerli okuyucularına sunmağa muvaffak olmakla yeni bir şeref ve bahtiyarlık duymuş bulunmaktadır. Her sahadaki çalışmalarımıza ilim ve tekniğin hâkim ve rehber olduğu zamanımızda, memleketimizde ileri ve muvaffak bir sanat olarak mütalâda ve ifade olunan «Milli Bankacılığımız»ın mesleki literatüründeki açık boşluk ve noksanlık; ve bu yüzden genç meslekdaşlarımızın, pratiğin eksiklik ve çıkmazındaki zorluk içinde kendilerini yetiştirmeye çalışmaları itiraf etmek lâzımdır ki meslek ve memleket hesabına cidden üzücü bir haldedir. Herkesce ötedenberi bilinen ve burada yeniden ortaya koymakta ve tekrarlamakta fayda ve lüzum görmediğimiz bu yolun zorluk ve imkânsızlıklarıyla mücadele ederek geçen iki yıllık mütezavi ve hasbi çalışmalarımızla gücümüzün yettiğini ve mümkün bulunanını yapmağa ve bahis konusu boşluğu kısmen olsun telâfiye gayret eyleyerek şimdilik «Milli Bankacılık kütüphanemiz» «Banka»nın iki cildini kazandırmış bulunuyoruz ki «Banka»nın vasıl olduğu bu merhale Dergimiz, meslek ve memleketimiz hesabına az ehemmiyetli sayılamaz. Fakat hemen şu cihetide belirtelim ki bu hayırlı ve muvaffak netice, sayın okuyucularımızdan, değerli bilgin ve meslekdaşlarımızdan ve Milli Müesseselerimizden gördüğümüz ve devam edeceğine umduğumuz yakın alâka ve müzaheretlerinin, tevikkâr tececüh ve takdirlerinin eser ve mahsulüdür. Biz sadece bu mesleki hizmeti kendimize ideal edinmiş bulunmaktayız. Ve bu muvaffakiyetimizi ilerletebilirsek kendimizi şerefli gaye ve hedefimize ulaştığımız edeceğimiz. Çeşitli ellerden ve kaynaklardan gelen türlü ve değerli yardımlara, dergimiz ve meslek namına teşekkürlerimizi sunarken; bu takdir ve teveccühlere lâyık olmağa aynı azimle dikkat ve gayret göstereceğimizi bu vesile ile temin ve teyit eylemeği vazifemizin esaslarından telâkki ettiğimizi de kayd eyleriz. Bununla beraber okuyucularımızın rastlayacakları eksiklikleri, bu çalışmalarımızdaki güçlükleri takdir buyurarak müsaaha ile karşılayacaklarını da ümit ve temenni etmekteyiz. Bu bahisteki sözlerimize son verirken, «Banka»yı daha çok yaymak ve geliştirmenin, meslek ve memleket hesabına ulaştırılması gereken ulvi bir geye ve hedef olduğunu ve bu cihetin ise sayın meslektaş ve okuyucularımızın ve Milli Müesseselerimizin gösterecekleri ilgi ve yardıma bağlı bulunduğunu bilhassa belirtmek isteriz. Biz emsaline ve günün şartlarına göre Dergimize mahdut ve mütezavi bir bedel koymak, kâğıt ve posta masraflarının arttığı ve mali zorluklarımızı tuzyik eylediği zamanlarda dahi mecnua bedelini arttırmamak, yolunu tercih etmek ve bütün kaynaklarımızı tekâmülüne has'r ve tahsis eylemek suretiyle, bu sahada deruhte eylediğimiz vazifeyi başarmağa çalıştığımızı ve bu keyfiyetide dergimiz için yeğane kazanç ve şeref saydığımızı tekrar ilâve ve arz eyleriz.

BANKA

1938-1950 Devresinde Memlekette Bankalara Umumî bir Bakış

Yazan : Namık Zeki ARAL

I — MEMLEKETDE BANKALARA UMUMÎ BAKIŞ

1 — İkinci Dünya Harbi başlamazdan bir sene kadar mukaddem memlekette mevcut büyük küçük 49 Banka 1950 sonunda 43 Bankadan ibaret bulunuyordu. Gerek bu 43, gerek o 49 adette Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil değildir. Tedavül bankası olmak bakımından büsbütün başka bir hususiyete sahip olan Merkez Bankası müstakil bir tetkik mevzuudur (1950 senesi sonu itibarıyla bu tetkik yine "Banka" mecmuasının 7 numaralı nüshasında neşredilmiş bulunmaktadır). Biz burada Merkez Bankasından gayri diğer bankaları tetkikten geçireceğiz.

2 — 1938 senesi sonunda mevcut 49 bankadan kırkı millî, yedisi ecnebi idi. Geri kalan ikisi de Osmanlı Bankası ile Selânik Bankası idi. Bu bankaların Millî sınıfa dahil olanlarından Deniz Bankı, Konya Türk Ticaret Bankasının, Konya Ahali Bankasını, Mersin Ticaret Bankasını, Nevşehir Bankasını, Diyarbakır Bankasını, Ermenak Ahali Bankasını, Emvali Gayri Menkule ve İkrizat Bankasını, Bor Esnaf Bankasını, Kırşehir Ticaret Bankasını, Ürgüp Zırra ve Tüccar Bankasını ve Ecnebi sınıfa dahil olanlardan Doyçe Bank ile Doyçe Oryent Bankı 1950 yılı sonunda göremiyoruz. Her biri bir suretle piyasadan çekilmiş bulunuyorlardı. 1938 de mevcut olmayan bir takım Bankaları da 1950 sonunda buluruz.

3 — 1950 sonunda mevcut 43 bankadan 36 sı Millî, beşi Ecnebi olup diğer ikisini de Osmanlı Bankasıyla Selânik Bankası olarak görürüz. Selânik Bankası bir Türk Anonim Şirkettir. Şukadar ki, hisse senetlerinin en mühim kısmı Fransızların ellerindedir (bilhassa Crédit Foncier d'aglerie et de Tunisie elinde). Hisse senetlerinin ekseriyeti İngilizlerle Fransızlara ait bir anonim şirket bulunan Osmanlı Bankasının tedavül imtiyazı 1 Nisan 1948 de hitama ermiş, ancak Banka, kanûni bazı muafiyetlerini ve hususiyetlerini muhafaza etmiştir.

Ecnebi Bankalar şunlardır : Banca Commerciale Italiana (İtalya mevzuatına göre Mil-

li menafie hadim banka), Banco di Roma (Millî menafie hadim banka), Hollandshe B. U. (Anonim Şirket), Sovyet Ticareti Hariciye Bankası (Anonim Şirket), Şarki Karip Bankası (Limited Şirket).

Millî Bankalara gelince, hukukî şekillerine göre bunları şöyle tasnif edebiliriz :

a) 3460 numaralı kanun hükümlerine göre Devlet İktisadî Teşekkülü vaziyetinde bankalar ki, Sümerbank (1933 - İlk kuruluşu 1924), Ziraat Bankası (1937 - İlk Kuruluşu 1888), Etibank (1935). Sermayeleri tamamen devlete aittir. 1868 tarihinde bir tasarruf müessesesi olarak kurulmuş olan Emniyet Sandığını da bu sınıfa sokmak lâzım gelir. Sandık Ziraat Bankasına tâbi bir "Müessese" olarak idare edilmektedir.

b) Amme Müessesesi şeklinde bir banka ki, İller Bankasıdır (1933). Hususî bir kanun ile vücuda gelmiştir. Eskiden adı Belediyeler Bankası idi. Sermayesi Vilâyetler, Belediyeler ve Köylüler tarafından temin edilmiş ve edilirdir bankadır.

c) Anonim Şirket şeklinde vücuda gelmiş bankalar ki, 1950 sonunda itibari sermayelerinin ehemmiyeti sırasıyla şunlardır : Türkiye Emlâk Kredi Bankası (Merkezi Ankara - Kuruluşu 1927), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (İstanbul - 1950), İş Bankası (Ankara - 1924), Türk Ticaret Bankası (Ankara - 1914), Yapı ve Kredi Bankası (İstanbul - 1944), Garanti Bankası (Ankara - 1946), Türkiye Kredi Bankası (İstanbul - 1948), İmar Bankası (İstanbul - 1928), Tutum Bankası (İstanbul 1948), Millî Aydın Bankası (Aydın - 1914), İzmir Esnaf ve Ahali Bankası (İzmir - 1928), Akhisar Tütcüleri Bankası (Akhisar - 1924), Eskişehir Bankası (Eskişehir - 1927), Manisa Bağcılar Bankası (Manisa - 1917), Eski Muharipler Bankası (Ankara - 1950), Akseki Ticaret Bankası (İzmir - 1927), Adapazarı Emniyet Bankası (Adapazarı - 1919), Denizli İktisat Bankası (Denizli - 1927), Akşehir Bankası (Akşehir - 1916). Kocaeli Halk Bankası (İzmit - 1927), Niğde Bankası (Niğde - 1948), Afyon

Terakki Servet Bankası (Afyon 1926), Konya İktisadi Millî Bankası (Konya - 1912), Bor Zürra ve Tüccar Bankası (Bor - 1922), Şarkikaraağaç Bankası (Şarkikaraağaç - 1928), Elazık İktisat Bankası (Elazık - 1929), Aksaray Halk İktisat Bankası (Aksaray - 1926), Lüleburgaz Birlik Bankası (Lüleburgaz - 1929), Halk Bankası (Ankara - 1938).

Bu anonim şirketler arasında Emlâk Kredi Bankasının hususi bir kanunla vücuda geldiğini ve 1950 sonunda tesviye edilmiş sermayesinden külliye karı ekseriyetinin Devlete ait olduğunu söylemekte fayda vardır.

ç) Limited Şirket şeklinde bir Banka ki, Zonguldak'da Efes Bank (1933) dir.

4 — Yukarıki bentde verilen izahattan da anlaşılacağı üzere Halk Sandıkları ve zirai kredi ve satış Kooperatifleri bu tetkik haricindedir. Halk Bankası, Halk Sandıkları'nın merkez bankası vaziyetinde olduğu gibi Zirai Kredi ve Satış Kooperatifleri de Ziraat Bankası'nın sahabeti altında ve onun malî müzaheretinden müstefittirler.

5 — Memleket sahasında dağılım bakımından mevzuubahsimiz 43 banka aynı vaziyette

değildirler. Bunlardan ancak ondokuzu buldukları mahalden gayri yerlerde şube ve ajansa sahiptirler. O 19 bankanın 587 şubesi ve ajansı vardır. Bu hususta 385 şubesi ve ajansı ile Ziraat Bankası en başta gelir, ondan sonra sırasıyla İş Bankası (74), Osmanlı Bankası (34), Yapı ve Kredi Bankası (23), Türk Ticaret Bankası (15), Garanti Bankası (13), Emlâk Bankası (11), Emniyet Sandığı (7) mevki alırlar. İzmir Esnaf ve Ahali Bankasının 4; Sümerbank, Etibank, Akbank, Tutum Bankası, Akhisar Tütüncüler Bankası ve Selânik Bankasının 2 şer şubesi ve Adapazarı Emniyet Bankasının da bir şubesi vardır. Ecnebi Bankalardan Commerciale 4, Banco di Roma 3, Hollanda Bankası 2 şubeye maliktirler. Merkez ve subeleriyle bankalar en ziyade İstanbul, İzmir ve Ankara'da kesafet gösterirler.

6 — Millî ve Ecnebi Bankalarla hususi vaziyette gördüğümüz Emniyet Sandığı ve diğer Bankaların 1938 den 1950 ye kadar olan devre zarfındaki faaliyetleri hakkında iptidai bir fikir edinmek üzere bunların sınıf sınıf ve sonra hep birden bilânço yekûnlarını gösteren aşağıki cetveli veriyoruz (Nâzım hesaplar bakiyeleri hariç) :

Senesi	Banka adedi	Osmanlı ve Emniyet San.				
		Millî Bankalar milyon L.	Ecnebi Bankalar milyon L.	Selânik milyon L.	ve Halk Bankası milyon L.	Yekûn milyon L.
1938	49	653,9	51,1	16,1	27,9	749,—
1939	45	624,7	39,1	14,9	22,7	701,4
1940	43	675,9	33,3	15,5	20,—	744,7
1941	43	824,9	46,6	13,—	20,3	904,8
1942	42	1109,7	46,5	103,3	22,6	1282,1
1943	41	1258,8	44,1	125,1	25,3	1453,3
1944	42	1300,—	29,4	131,9	31,1	1492,4
1945	42	1413,—	18,8	142,5	35,—	1609,3
1946	41	1754,2	52,6	179,2	37,9	2023,9
1947	39	2037,5	59,4	201,4	41,6	2339,9
1948	41	2264,9	67,—	241,1	42,4	2615,4
1949	42	2755,4	68,3	208,2	44,6	3076,5
1950	43	3104,2	105,6	225,6	56,3	3491,7

İlk dört seneye ait rakamlarda Osmanlı Bankasının rakamları dahil değildir. Bu Bankanın 1938 den 1940 a kadar münteşir bilânçoları isterlin üzerinden yürütülmüş, 1941 senesi için hiç bir bilânçosu elde edilememiştir. Daha son-

raki seneler için muamelelerine ait rakamlar tamamen Türkiye dahilindeki muamelelerini ifade ederler. İleride vereceğimiz bütün mukayeseli rakamlarda da bu noktanın hatırdta tutulması lâzım gelir.

13 senelik bir devre zarfında bilanço ye-
kûnlarının 749 milyon liradan 3,5 milyar lira-
ya yükselmesiyle bire 4,66 nisbetinde bir inki-
şaf müşâhede ediyoruz. Fakat aynı devre zar-
fında fiyatlarda da bire 4,5 nisbetinde bir yük-
selme olduğunu hatırlamak lâzım gelir.

7 — Bankalar bir taraftan nakdi serma-
yeler bulur ve diğer taraftan bu sermayeleri
ticarî, zirai, sınaî ve sair sahalara yatırarak iş-
letmeyi kendilerine başlıca meşgale ittihaz eder
müesseselerdir. Binaenaleyh tetkiklerimizi bu
bakımdan yürütmek suretiyle evvelâ bankalar-
nın menbalarını nerelerden tedarik ettiklerini ve
sonra bu menbaları hangi sahalarda kullandık-
larını göstereceğiz. İkinci Dünya Harbinin ari-
fesi 1938 senesi ile o harbin sona erdiği
1945 senesini ve nihayet bilançoları elde me-
vcut en son 1950 senesini birer merhale ittihaz
ederek bu üç yıla ait menbalar müfredatını
gösteren düyunat (Pasif) kalemlerile yine men-
baların nerelerde kullandıklarını gösteren
mevcudat ve matlubat (Aktif) kalemlerini bil-
dirir cetvelleri aşağıda vermekteyiz :

Evvelâ, düyunat kalemleri :

Pasif

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Sermaye	1015,8	501,—	310,6
İhtiyatlar	162,1	50,6	12,8
Amortisman	0,1	—	2,6
Karşılıklar	47,6	38,2	10,6
Tedavülde tahviller	30,1	—	—
Muhabir Bankalar	—	—	18,7
Taahhütler	520,7	118,2	8,3
Mevduat	1226,5	579,1	287,4
Kabul kredileri	—	2,8	—
Tediye emirleri	18,7	7,9	2,—
Talep olunmamış kıymetler	0,3	0,3	0,2
Muhtelif alacaklılar	117,3	58,7	87,5
Sair pasifler	312,8	220,2	
K â r	39,7	32,3	8,3
Y e k û n	3491,7	1609,3	749,—

Saniyen, mevcut ve matlubat kalemleri :

Aktif

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Ödenmiş sermaye	502,6	250,2	172,7
Kasa ve Merkez			
Bankası	120,7	83,3	45,6
Kanunî karşılıklar	216,—	109,—	18,9
Bankalarda mevcudat	108,1	25,5	47,7
Senedat cüzdanı	130,—	62,9	61,—
Esham ve tahvilât	161,—	125,9	17,8
Avanslar	80,7	27,8	63,7
Borçlu cari hes.	882,6	394,1	81,3
İpotekli ikrazat	60,4	29,8	35,5
Gayri menkul satış bedelleri	25,9	0,6	1,1
Zirai krediler	410,3	102,4	—
Temlik edilmiş matlubat	2,1	1,8	0,7
Muhtelif borçlular	30,2	24,6	50,7
Emtea mevcudu	3,3	1,8	1,5
İştirakler	60,9	49,7	29,—
Müessese ve teşeb- büsler	380,6	169,8	82,8
Sabit kıymetler	66,2	10,7	38,9
Sair Aktifler	240,9	137,1	—
İlk tesis ve mas- raflar	8,8	1,3	—
Zararlar	0,4	1,—	0,1
Y e k û n	3491,7	1609,3	749,—

Bilanço kalemlerinden anlaşılacağı veçhile nâzım hesap bakiyeleri burada da hesaba dahil bulunmamaktadır.

8 — Kredi ve ikrazlarının en ziyade tekâsüf ettiği sahalara bakarak bütün yukarıki Bankaları şu iki büyük sınıf altında toplayabiliriz.

a) İhtisas bankaları ki, bunlardan Ziraat Bankası ziraat; Sümerbank ve sınaî kalkınma bankası sanayi; Etibank Maden ve elektrik; Emlâk Kredi Bankası emlâk ve inşaat; İller Bankası vilâyetler, belediyeler ve köylerde imar ve inşaat; beş ecnebi Banka da ticaret sahalarını kendilerine başlıca faaliyet sahaları olarak seçmiş bulunmaktadırlar. Akhisar Tütüncüler, Manisa Bağcılar, Milli Aydın Bankalarını da ziraatla olan yakın alâkaları dolayısıyla bu sınıf bankalar arasında sayabiliriz.

b) Muhtelif Bankalar ki; İş Bankası, Türk Ticaret Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Tutum Bankası, Akbank gibi bankaları ve diğer Millî-mahalli bir takım bankaları bu ad altında toplayabiliriz. Muhtelif bankalardan büyükleri esas faaliyetlerini daha ziyade ticarî kredi sahasına ayırmış görünmekle beraber şubeleri vasıtasıyla zirai sahaya da kredi tevziinden hali olmadıkları gibi az çok iştirak'leriyle fırsat buldukça sinâî faaliyete de müzahir bulunurlar. Millî-mahalli küçük bankalar ise buldukları mahallerde bir taraftan ziraate, bir taraftan da ticarete kredi tevzi suretiyle faaliyetlerini çeşitlendirirler.

9 — Bu tetkikte bankacılığın daha ziyade aslı diyebileceğimiz muamelelerin temsil eden kalemler üzerinde duracağız. Bu kalemler haricinde olarak (Pasifte) Amortisman, Karşılıklar, Muhabir bankalar, kabul kredileri, Talep olunmamış kıymetler, Muhtelif düyünat ve (Aktifte) Ödenmemiş sermaye, Kasa ve merkez bankası, Bankalardaki mevcudat, Muhtelif borçlular, Emtea mevcudu, Sabit kıymetler, Sair aktifler, ilk tesis masrafları adındaki kalemlerle meşgul olmayacağız. Yalnız aktif kalemleri arasındaki (Bankalarda mevcudat) kalemi hakkında bir iki kelime söyleyelim. Bankalardaki mevcudat bazan muhabir bankalarda bir takım tediye hizmetleri ifa ettirmek vaziyetlerinden tekevvün ettiği gibi bazan da doğrudan doğruya kredi küşadı veya ikraz mahiyetini almaktan hali kalmaz. Hariçten bu tefriki yapmak pek mümkün değildir.

10 — Yukarı fıkrada arzettiğimiz bakımdan bankalarımızın gerek menbaları, gerek tahsisleri (Placements) on üç senelik devre zarfında nasıl bir seyir takip etmiştir? Aşağıki cetvelde buna ait rakamları veriyoruz :

— Milyon Lira —	
Tahsisler	Menbalar
1938	391,4
1939	401,2
1940	429,6
1941	565,—
1942	634,4
1943	848,9
1944	967,3
1945	1073,8
1946	1265,1
1947	1602,5
1948	1789,6
1949	2058,8
1950	2410,5

Yukarıki cetvelde bir iki sene için tahsislerin cüzi miktarında da olsa menbaları geçtikleri görülür. Bilânçonun bütün rakamlarını değil, başlıca rakamlarını ele alarak tetkikimizi ona göre yürütmekte olduğumuzu yukarılarda kaydetmiştik. Farklar buradan neşet etmektedir.

Şu umumi izahattan sonra şimdi yukarıki bilanço kalemlerinin müfredatına geçebiliriz. Evvelâ menbaları bilâhare tahsisleri gözden geçireceğiz.

II — MENBALAR

Menbalar dediğimiz zaman zâtî menbalar (Ressources propres) ile gayri zâtî menbalar (Ressources à autrui) kâd ediyoruz. Zâtî menbalardan maksadımız sermaye ve ihtiyatlardır. Amortisman ve karşılıklarla meşgul olmayacağız. IV üncü kısımda (Kârlar ve zararlar) üzerinde duracağız. Gayri zâtî menbalar dediğimiz zaman da tahviller, mevduat, tediye emirleri ve taahhüdatı ele alarak bunlarla iktifa edeceğiz.

Devre zarfındaki zâtî ve gayri zâtî menbaların ne seyir takip ettiklerini aşağıki cetvelde görürüz :

	Menbalar		
	— Milyon Lira —		Yekûn
	Zâtî	Gayri zâtî	
1938	150,7	326,7	477,4
1939	143,3	275,6	418,9
1940	148,3	378,1	526,4
1941	166,8	506,1	672,9
1942	198,3	612,2	810,5
1943	236,5	605,4	841,9
1944	270,—	698,3	968,3
1945	301,3	705,—	1006,3
1946	365,6	972,1	1337,7
1947	412,6	1221,6	1634,2
1948	463,9	1432,1	1896,—
1949	592,1	1482,9	2075,—
1950	675,6	1796,—	2471,6

Şimdi mevzuu A) Zâtî, menbalar. B) Gayri zâtî menbalar, diye ikiye ayırarak tahlile geçelim.

A. Zâtî menbalar. — Tesviye edilmiş sermayelerle ihtiyat akçelerinden müteşekkildirler ki müfredatının devre zarfında tekâmülünü aşağıki cetvelde takip ederiz.

Zatî Menbalar
— Milyon Lira —
Tasviye
edilmiş
sermaye İhtiyatlar Yekûn

	sermaye	İhtiyatlar	Yekûn
1938	137,9	12,8	150,7
1939	126,1	17,2	143,3
1940	129,6	18,7	148,3
1941	143,4	23,4	166,8
1942	169,3	29,—	198,3
1943	201,8	34,7	236,5
1944	227,2	42,8	270,—
1945	250,7	50,6	301,3
1946	297,5	68,1	365,6
1947	330,7	81,9	412,6
1948	366,5	97,4	463,9
1949	407,7	184,4	592,1
1950	513,2	162,4	675,6

Muhtelif sınıf bankalar arasında bu zatî menbalar nasıl tevezzi ederler? Bunu bize aşağıdaki cetvel gösterir :

Zatî Menbalar
(Milyon lira)

	1950	1945	1938
Millî Bankalar	651,4	283,6	138,6
Ecnebi Bankalar	5,7	4,3	7,—
Osmanlı ve Selânik	10,1	8,5	1,7
Emniyet ve Halk	8,4	4,9	3,4
Yekûn	675,6	301,3	150,7

Cetvellerin 1938 sütununda Osmanlı Bankasının sermayesi dahil değildir. Bankanın (Türkiye'ye Türk lirası olarak muhassas) tevsiye edilmiş sermayesi 1942 den 1945 e kadar 6,4 milyon, 1946 dan 1948 e kadar 9,2 milyon ve 1949 ile 1950 de 7,5 milyon lira olarak görülmektedir. İhtiyat akçesi yoktur. Selânik Bankasının 1950 de tevsiye edilmiş sermayesi 1,7 milyon ve ihtiyatları 0,98 milyon liradır. Emniyet Sandığı sermaye diye bilançosuna bir şey geçirmez. Yalnız muamelât akçası mahiyetinde ihtiyat sermayesi toplamaktadır. 1950 de ihtiyatları 5 milyon liradır. Halk Bankasının 1950 de itibarî sermayesi 5,5 milyon ve tevsiye edilmiş sermayesi 2,7 milyon liradır. Halk Bankası sermayesinde Devlet sermayesi galiptir (Mamafih Küçük Sanat Kooperatiflerinin sermayesi de Devlet sermayesine yakındır).

Bankalar Kanunu mucibince Ecnebi Bankalar sermayelerini memleketle döviz olarak getirip bunları Türk lirasına çevirmek veya yatırmak mecburiyetindedirler. Beş ecnebi bankanın 1950 sonunda sermaye ve ihtiyat akçelerini aşağıdaki cetvelde görürüz :

Ecnebi Bankaların Sermaye ve İhtiyatları

— Milyon Lira —

	Sermaye	İhtiyatlar	Yekûn
Commerçiyale	1,5	0,78	2,28
Di Roma	1,5	0,24	1,74
Hollanda	1,—	0,45	1,45
Sovyet	0,1	—	0,10
Şarkı Karip	0,08	—	0,08
Yekûn	4,18	1,47	5,65

Millî Bankalara gelince : 1950 sonunda memlekette mevcut bütün 43 bankanın zatî menbalarından % 97,6 sı — Emniyet Sandığı ve Halk Bankası dahil — Millî bankalara aittir. Emniyet Sandığı ve Halk Bankası hariç Millî bankalara ait zatî menbalardan en mühim kısmının hangi bankalarda toplanmakta olduğunu aşağıdaki cetvel bize gösterir (İtibarî sermaye sütündeki rakamlar yekûnda dahil değildir) :

1950 sonunda Millî Bankalar
Zatî Menbaları

(Emniyet Sandığı ve Halk Bankası hariç)

— Milyon Lira —

	İtibarî sermaye	Tevsiye edilmiş sermaye	İhtiyatlar	Yekûn
Ziraat Bankası	300,—	115,3	65,3	180,6
Sümerbank	200,—	143,—	46,4	189,4
Etibank	150,—	96,1	13,7	109,8
İller Bankası	200,—	53,9	1,9	55,8
Emlâk Bankası	100,—	51,6	2,—	53,6
Sınai Kalkınma	12,5	5,9	—	5,9
İş Bankası	5,—	5,—	20,1	25,1
Türk Ticaret Ban.	4,4	4,—	1,9	5,9
Yapı ve Kredi B.	4,—	4,—	0,8	4,8
Akbank	5,7	3,4	0,1	3,5
Yekûn	981,6	482,2	152,2	634,4
Diğer Millî Ban.	15,4	15,—	2,—	17,—
Yekûn	997,—	497,2	154,2	651,4

Yukarıki cetvelden anlaşılacağı veçhile başta gelen beş banka, 34 milli bankaya ait bütün tesviye edilmiş sermayenin % 92,4 ünü ve sermaye ve ihtiyatlardan müteşekkil zâti menbaların % 90,4 ünü kendilerine ayırıp almaktadırlar. Bu beş bankadan üçü iktisadi devlet teşekkülü, biri âmme camiası, öteki de hemen kâmilen (51,6 milyondan 49 milyonu) Devlet sermayesiyle müteşekkil bir anonim şirkettir. Bu da gösterir ki, Bankacılık manzumemizde hususî teşebbüs ve hususî sermayenin hissesi henüz pek gerilerdedir. Mamafih son senelerde Yapı ve Kredi, Türkiye Garanti, Türkiye Kredi, Akbank, Tutum Bankası, Sınai Kalkınma Bankası gibi hususî bankaların piyasaya az çok sermaye getirmiş olmaları da bir vaki'dir.

Mevzuubahsimiz olan beş büyük bankada zâti menbaların menşei evveleminde Devlet bütçelerinden, Vilâyetler bütçelerinden, Belediyeler bütçelerinden ayrılan tahsisatlardır. Sümerbank, Etibank, Ziraat Bankası, Emlâk Kredi Bankası Devlet bütçelerinden; İller Bankası da Vilâyetler (Köyler hissesi dahil) ve Belediyeler bütçelerinden sermaye alırlar. Senelik kârların da sermayeye ve ihtiyata inzima- niyle zâti menbalar yükselerek yürümektedir. (İş Bankası, Türk Ticaret Bankası ve Akhisar Tütüncüler Bankasında da Devletin az çok birer miktar sermayesi vardır).

B) Gayri zâti menbalar — Bu nam altında: 1 — Tahvilleri, 2 — Mevduatı, 3 — Tedviye emirlerini ve 4 — Taahhüdâtı toplıyacağız. Tahvillerden maksat, uzun vade ile elde edilen nakdî sermayelerdir. Mevduattan maksat resmî gayri resmî şahıslar ve müesseselerin kendiliklerinden getirip Bankalara yatırdıkları paralarıdır, diyebiliriz. Tedviye emirleri ile, bankaların çek, havale ve mümasil muameleleri neticesinde lehdarların emrine âmâde olarak bekliyen paralar anlaşılır. Taahhüdât denilince de bizim bankalar teminatlî veya teminatsız olarak tedârik eyledikleri paraları anlarlar.

Şimdi bunların birer birer tetkikine geçelim :

1 — Tahviller - Memlekette ilk defa Ziraat Bankasıdırki 1950 senesi Şubatında On Milyon liralık ve % 7 faizli tahvilat çıkarmıştır. Vade Yirmi senedir. Yine aynı Banka aynı faiz ve vade ile aynı senenin son ayında Yirmi Milyon liralık ikinci tertip tahvilâtını tedavüle koymuştur. Her iki tertibi de piyasa fevkalâde bir

iştiha ile satın almıştır. 1950 senesi bilançolarında gördüğümüz 30 Milyon liralık tahvilat işte Ziraat Bankasının bu iki tertipte ihraç etmiş olduğu tahvilattır. 85 bin liralık da Emlâk Kredi Bankasına ait tahvilat vardır. Fakat bu tahvilatı doğmadan ölmüş bir teşebbüsün mahsulü diye telâkki etmekte mahzur yoktur. Ne arkası gelmiş, ne de tedavüle alınıp satıldığı görülmüştür (1949 - 50).

2 — Mevduat - belli başlı merhaleler olarak ele aldığımız üç tarihte muhtelif sınıf bankalar arasında mevduat şu şekilde dağılır görünmektedir (1938 a ait 316,4 Milyon yekûnunun bilanço pasifindeki 287 milyonla tutmaması bilanço da Osmanlı Bankasının dahil olmamasındandır) :

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Millî Bankalar	1031,3	465,3	226,5
Ecnebi Bankalar	52,5	10,7	32,9
Osmanlı ve Selânik	105,6	81	33,7
Emniyet ve Halk	37,1	22,1	23,3
	1226,5	579,1	316,4

Emniyet Sandığı ve Halk Bankası dahil Millî Bankalardaki mevduat 1938 de % 78,9 iken 1945 de % 84,2 ve 1950 de % 87,1 dir. .

1950 de mevduat mevcut 43 banka arasında nasıl tevezzü etmektedir? Bu tevezzü şeklini bize aşağıki cetvel verir :

(1950 SONUNDA MEVDUAT)

— Milyon Lira —

Ziraat Bankası	433,9
İş Bankası	282,6
Osmanlı Bankası	91,5
Yapı ve kredi	80,6
Sümerbank	47,9
Etî Bank	47,1
Türk Ticaret	40,1
Emniyet Sandığı	37,—
Emlâk Bankası	35,9
Garanti Bankası	23,7
Commerçiyale	23,2
Di Roma	15,6
Hollanda	13,5
İller Bankası	13,3
Yekûn	1185,9
Diğerleri	40,6
Yekûn	1226,5

Görülüyorki mevduat daha ziyade mahdut bankalarda tekasüf etmektedir. 1226,5 Milyon liralık mevduatın % 96,7 si 14 bankada, % 72,4 jü dört bankada, % 58,4 ü iki bankada ve % 35 i bir bankada, yani Ziraat Bankasında toplanmıştır.

İkinci dünya harbi mevduatın birden belini bükmiştir. Malûm sebeplerle mevduat Bankalardan çekilmiştir. Fakat harp haline alışıldıkça ve harbin zevali üzerine Emniyet hissi avdet ettikçe mevduatda yeniden bankalara dönmüştür. Şu kadar ki arada para kıymeti de eski halini muhafaza edemediği için mevduatın seyri hakkında hakikate mümkün olduğu kadar yakın bir fikir edinebilmek üzere sene sonları mevduat miktarlarını yine sene sonları müte-davil Banknot miktarlarıyla birlikte aşağıdaki cetvelde veriyor ve banknotların mevduata nisbetini ayrıca gösteriyoruz:

— Milyon Lira —

	Banknot	Mevduat	Nisbeti %
1938	194,—	316,4	61
1939	281,5	272,4	103
1940	403,6	288,4	140
1941	512,5	401,5	128
1942	733,9	474,5	155
1943	802,1	462,6	173
1944	960,8	555,8	173
1945	881,2	579,1	152
1946	937,1	736,3	127
1947	888,5	827,—	107
1948	932,1	996,—	94
1949	890,5	986,—	90
1950	961,7	1226,5	78

Yukarıki cetveldən anlaşıldığı vechile harpten mukaddem mevduat miktarı Banknot hacminin fevkinde bulunuyordu. Harbi müteakip nisbet değışti. Sonradan vaziyet tekrar eski halini almağa teveccüh etmiş ise de 1938 deki seviyeye 1950 de de henüz ulaşamamıştır. Banknot hacmine nazaran 1950 sonundaki mevduat 1938 nisbeti seviyesinde olmak lâzım gelseydi 1,57 Milyar liraya bâliğ bulunmak iktiza ederdi. 1938 e nazaran 1950 deki para kıymeti düşüklüğü veya fiyat yüksekliği itibarile de mevduat eski seviyesini bulmuş değildir. 1938 den 1950 ye fiyatlar bire 4,5 (1950 gayesinde bire 4,69) yükselmiş olduğu halde mevduat ancak bire 3,9 yükselmiş görünmektedir (Mevduatın 1949 da

duraklaması, o sene çıkan gelir vergisi kanununun tesiriyledir).

Devre zarfında mevduatın (vadeli) ve (Vadesiz) tasnifi itibariyle seyri şu şekildedir :

(Vadesiz ve Vadeli Mevduat)

— Milyon Lira —

	Vadesiz	Vadeli	Tefriki gayri mümkün	Yekun
1938	205,—	94,2	17,2	316,4
1939	200,8	69,5	2,1	272,4
1940	202,1	69,5	16,8	288,4
1941	284,9	72,8	43,8	401,5
1942	398,6	75,9	—	474,5
1943	400,—	62,6	—	462,6
1944	499,8	56,—	—	555,8
1945	489,5	89,6	—	579,1
1946	610,—	126,3	—	736,3
1947	668,3	150,9	7,8	827,-
1948	803,2	187,4	5,7	996,3
1949	821,5	160,8	4,—	986,3
1950	1015,—	211,5	5,—	1226,5

Son senelerde tefriki gayri mümkün diye görülen mevduatın heman kaffesi deviz mevduatıdır, denilebilir. Bu müteferrik mevduat hariç tutularak vadeli umum mevduat yekûnuna nisbet edilecek olursa bu nisbetin 1947 ve 1948 için % 18, 1949 için % 16 ve 1950 için % 17 kadar olduğu görülür. Harp senelerinden olan 1944 de nisbet % 10 a kadar düşmüştü. Halbuki harpten evvel 1938 de vadeli mevduat % 30 seviyelerindedir.

Bizde vadeli mevduat denilince vadenin azami iki seneyi geçmediği unutulmamak lâzım gelir. Bazı memleketlerde olduğu gibi üç, beş, sekiz on senelik vadelerle mevduat bizde görülmez. Mevduat da vadeler uzadıkça Bankalar için o uzun vadelerle muvazi olarak kredi tevzii veya ikrazat icrası hususundaki imkânların ehemmiyeti üzerinde durmağa bittabi lüzum yoktur.

Mevduatın (tasarruf) ve (alelade) tasnifi itibariyle ayrılış şekline gelince : Bizim bankalarda tasarruf mevduatı denilince ne anlaşıldığını hatırlamakta faide vardır. 2999 numaralı Bankalar kanununun 24 üncü maddesi hükümlerine göre: "Devlet ve Devlet Müessesatı ile Hususi İdare ve Belediyelerin ve bunlara ait Müesseselerin, menafii umumiyeye ait cemiyet-

lerin ve alelittlak Banka ve Şirketlerle ticaret-hanelere ait olmak üzere tacirlerin mevduatı" alelade mevduat ve bunların haricinde kalamalarda tasarruf mevduatı addolunmuştur. Daha ziyade ilerisi düşünülerek istihlakden kısıp biriktirilen ve maksadı temin için Bankalarca da bazı takyitlere tâbi tutulan paraları tasarruf mevduatı tanır noktai nazar muvacehesinde bizim Bankalarda görülen tasarruf hesaplarını yüzde yüz bu mahiyetde tutmağa imkân yoktur. Bizde tasarruf mevduatı diye açılan hesaplara ticari mevduatındaki karışığına hiç şüphe yoktur.

Bu kayıtlar dahilinde devre zarfında tasarruf mevduatı ile alelade mevduatın nasıl bir seyir takip ettiğini aşağıki cetvelde görürüz:

(Alelade mevduat ve Tasarruf Mevduatı)

— Milyon Lira —

	Tasarruf	Alelaide	Tefriki gayri mümkün	Yekûn
1938	112,3	201,2	3,—	316,4
1939	80,8	191,6	—	272,4
1940	96,5	179,9	12,—	288,4
1941	120,9	280,6	—	401,5
1942	118,2	353,5	2,8	474,5
1943	137,8	324,8	—	462,6
1944	185,1	370,7	—	555,8
1945	225,5	353,6	—	579,1
1946	297,4	438,9	—	736,3
1947	371,7	447,5	7,8	827,-
1948	427,8	562,5	6,—	996,3
1949	463,7	518,6	4,—	986,3
1950	574,2	642,3	5,—	1226,5

Son 1950 senesinde tasarruf mevduatının Umum mevduata nisbeti yüzde kırkyedi kadardır. Bu artışta, gündün güne revaç bulan piyango usulünün de tesiri bir hakikat olarak kabul olunabilir.

3 — Tediye emirleri - 1938 den 1950 ye kadar bu kalem meblâğların seyir şeklini aşağıki cetvelde buluruz :

(Tediye Emirleri)

— Milyon Lira —

1938	2,—	1945	7,9
1939	2,9	1946	14,5
1940	3,—	1947	15,7
1941	4,1	1948	17,1
1942	12,8	1949	15,9
1943	12,5	1950	18,7
1944	13,—		

Muhtelif sınıf Bankalar arasında tediye emirlerinin dağılışı şeklini de aşağıki cetvelde görürüz :

(Tediye Emirleri)

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	17,5	6,8	2,—
Ecnebi Bankalar	0,56	0,21	—
Osmanlı ve Selânik	0,64	0,92	—
Emniyet ve Halk	0,01	—	—
Yekûn	18,71	7,93	2,—

4 — Taahhüdât - Bizde Bankaların bizzat teşebbüsü ele alarak teminatlı veya teminatsız akdettikleri istikrazlara taahhüdât namı verildiğini yukarılarda söylemiştik. 1938, 1945 ve 1950 senelerinde bu taahhüdât muhtelif sınıf bankalar arasında şu şekilde tevezzü eder.

(Taahhüdât)

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	485,5	109,5	8,2
Ecnebi	13,3	1,—	—
Osmanlı ve Selânik	20,1	3,8	—
Emniyet ve Halk	1,8	3,9	—
Yekûn	520,7	118,2	8,2

Yukarıki cetvelde 1938 için yalnız (İstikrazlar) ve (Borç senetleri) diye o tarihlerde mukayyet kalemler alınmıştır. 1941 den itibaren bilançoların taahhüdât namı altında topladıkları meblağlar için ondan evvelki senelerde ve bilhassa 1938 de müteferrik ve muhtelif bilanço kalemleri arasında dağılmış olup olmadığı hakkında bir şey söyleyebilecek vaziyette değiliz. Yekûn itibariyle bu taahhüdât kalemi 1938 den 1950 ye kadar aşağıki cetvelin gösterdiği şekli seyretmiştir :

(Taahhüdât)

— Milyon Lira —

1938	8,3	1945	118,1
1939	0,3	1936	221,3
1940	86,6	1947	378,9
1941	100,4	1948	418,7
1942	124,9	1949	480,6
1943	130,2	1950	520,7
1944	129,4		

Bankalar Taahhüdât namını verdikleri bu sermayeleri hangi menba'lardan tedarik eyle-

mektedirler? 1950 senesi itibariyle tertip edilmiş olan aşağıdaki cetvel bu hususta bizl tenvir eder:

Cetvelden anlaşılıyorki Taahhüdat adı altında Merkez Bankası kredisinden en ziyade istifade eden üç Bankadır: Ziraat Bankası, Sü-

(Taahhüdat)

— 1950 de —

— Milyon Lira —

	Milli Bankalar	Ecnebi Bankalar	Osmanlı ve Selânik	Emniyet ve Halk	Yekûn
Merkez Bankasından	358,9	10,8	13,5	0,5	383,7
Dahildeki diğer Bankalardan	45,9	—	—	1,3	47,2
Hariçteki Bankalardan	5,4	2,5	6,6	—	14,5
Eşhas ve Müessesatdan	75,3	—	—	—	75,3
Yekûn	485,5	13,3	20,1	1,8	520,7

Yukarıki cetvelden anlaşıldığı üzere taahhüdat menbandan en ziyade istifade eden Bankalar - Emniyet Sandığı ve Halk Bankası dahil - Milli Bankalardır. 1950 de 520,8 Milyonluk taahhüdatdan 487,3 Milyonu bu Bankalara aittir ki nisbet % 94 de yakındır. Bu Taahhüdat mevzuunda göze çarpan nokta kredilerin bilhassa Merkez Bankasından tedarik edilmiş olmasıdır ki Umum taahhüdat arasında bu bankadan elde edilmiş kredilerin baliği % 73,6 yı bulmaktadır. Bankaların kendi aralarında küşâde kredileri Umum yekûn meyanında % 9 ve eşhas ve Müessesatdan tedarik edilen krediler de yine Umum Yekûna nazaran % 14,5 kadar tutmaktadır. Hariçteki Bankalardan temin edilen kredi ise % 2,8 kadar olup lâşey mesabesinde dir.

Biz Merkez Bankasından tedarik edilen krediler üzerinde duralım. Bu kredilerden en ziyade hangi Bankaların istifade etmekte olduklarını aşağıki cetvelden istidlal ederiz :

— Milyon Lira —

Ziraat Bankası	142,2
Sümerbank	121,2
Eti Bank	70,—
Yekûn	333,4
Osmanlı Bankası	8,9
Garanti Bankası	6,3
Commerçiyale	5,5
Selânik Bankası	4,6
Holanda	4,4
Akbank	3,9
Türkiye kredi	3,7
	370,7
Diğer Bankalar	13,—
Yekûn	383,7

merbank ve Etibank! Mevzuubahis bankalar elde ettikleri bu kredileri daha ziyade uzun vadeli tahsislerinde kullandıkları için Merkez Bankasından çekilen paralar muattal bir haldedirler, denilebilir. Bu ciheti ileride tahsisler kısmında göreceğiz. (Borçlu cari hesaplar, Müessesese ve teşebbüsler). Üç banka bu taahhüdat için kısmen hazine kefaletini haiz bonolar kısmen de alelâde bonolar kullanırlar. Diğer Bankaların Merkez Bankasından elde ettikleri krediler alelâde kısa vadeli kredilerdir.

Eşhas ve Müessesatdan diye görülen krediler hemen kamilen Sümerbank ile Etibanka ait olup İngiliz ve Amerikan menşeli sınai kredilerdirler. (Bilhassa Export - Import Bankası ve Marşal yardımı).

III. — TAHSİSLER

Bankalar için iptidai madde hizmetini gören nakdi sermayelerin kendilerine nerelerden geldiğini tetkik ettikten sonra şimdi bunların nerelerde kullanılmakta olduğunu göreceğiz. Evvelce de söylediğimiz gibi biz burada bütün mevcudat ve matlubat kalemlerini değil, bunlar arasından Bankacılığın aslı muameleleri denilebilecek olan kalemlerini gözden geçireceğiz.

Evvelâ 1938, 1945 ve 1950 seneleri sonlarından bu muamelelerin neveleri itibariyle dağılış şekillerini görelim (Ehemmiyet sırasıyle) :

(Başlıca Tahsis Kalemleri)

— Milyon Lira —

	1950	%	1945	%	1938	%
Borçlu cari hesaplar	882,6	36,6	394,1	36,6	81,3	20,8
Zirai krediler	410,3	17,3	102,4	9,5	—	—
Müessese ve teşebbüsler	380,6	16,2	169,8	15,8	82,8	21,2
Kanuni karşılıklar	216,—	8,8	109,—	10,2	18,9	4,8
Esham ve tahvilât	161,—	6,6	125,9	11,7	17,8	4,5
Senedat Cüzdanı	130,—	5,3	62,9	5,9	61,—	15,5
Avanslar	80,7	3,2	27,8	2,6	63,7	16,2
İştirakler	60,9	2,5	49,7	4,6	28,7	7,3
İpotekli ikrazat	60,4	2,5	29,8	2,8	35,4	9,—
Gayri menkul satış taksitleri	25,9	1,—	0,6	0,1	1,1	0,5
Temlik edilmiş matlûbat	2,1	—	1,8	0,2	0,7	0,2
Yekûn	2410,5	100,—	1073,8	100,—	391,4	100,—

Yukarılarda da bilvesile işaret ettiğimiz gibi 1938 senesinin rakamları sonraki senelerde pek o kadar mukayese kabiliyetini haiz değildir. O sene için Osmanlı Bankası hesaplarında dahil bulunmuyor. Sonra aynı sene Zirai krediler kaleminin yerini boş görüyoruz. Bu, o sene için zirai ikrazat yok demek değildir. Zirai ikrazat avanslar ve hesabı cariler arasında dağılmıştır. Bizim için tefrikine imkân bulunamamıştır.

1945 ile 1950 yi mukayese ettiğimiz zaman görüyoruz ki Zirai kredilere ait nisbetin seyrinde dikkati çeker bir ilerleme vardır. Bu bir taraftan hükümetçe zirai siyasetin daha faal bir duruma geçerek Ziraat Bankası sermayesini artırmasından ve diğer taraftan Ziraat Bankası mevduatının da artması neticesi zirai sahaya daha fazla kredi tahsisinden neşet etmektedir. Zirai kredilerdeki tezâyüde mukabil esham ve tahvilât cüzdanına ait nisbetin seyrinde gerileme görülmektedirki bunu da harpten sonra Bankaların devlet tahvilatından ziyade hususi piyasaya para yatırmak siyasetlerine ve halkın Devlet tahvilâtına rağbet neticesi bu siyaseti kolaylaştırmasına bağlayabiliriz.

Tahsisler muhtelif sınıf bankalar arasında nasıl tevezzü etmektedir? Bunu aşağıki cetvelde görürüz :

(Başlıca Tahsis Kalemleri)

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	2183,3	954,8	327,9
Ecnebi	65,5	12,8	34,2
Osmanlı ve Selânik	118,4	76,3	10,1
Emniyet ve Halk	43,3	29,9	19,2
Yekûn	2410,5	1073,8	391,4

Menbalarda olduğu gibi tahsislerde de Milli Bankalar diğerlerine nazaran % 90,6 derecesinde bir faikiyet gösterirler. Osmanlı ve Selânik Bankaları muamelelerden % 4,9 unu, Ecnebi Bankalar % 2,7 sini ve Emniyet Sandığıyla Halk Bankası % 1,8 ini alırlar.

Şimdi tahsislerin müfredatına geçelim.

1 — Borçlu cari hesaplar. - Bu nam altında şu hesaplar toplanır. Açık krediler hesabı; kefalet mukabili, maddî teminat mukabili, Esham ve tahvilât mukabili emtea ve vesak mukabili, Deviz mukabili ve sair mütenevvi teminat mukabili hesaplar! Bunların mecmuu 1938 den 1950 ye kadar aşağıdaki seyri takip etmiştir :

(Borçlu Cari Hesaplar)

— Milyon Lira —

1938	81,3	1945	394,1
1939	92,3	1946	463,3
1940	103,2	1947	653,—
1941	186,4	1948	724,4
1942	306,1	1949	755,4
1943	329,—	1950	882,6
1944	331,8	—	—

1938, 1945 ve 1950 seneleri sonlarındaki rakamların muhtelif sınıf bankalar arasında dağılış şeklini aşağıki cetvelde buluruz :

(Borçlu Cari Hesaplar)

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	759,4	345,2	65,4
Ecnebi Bankalar	41,2	7,2	14,4
Osmanlı ve Selânik	77,5	36,1	1,5
Emniyet ve Halk	4,5	5,6	—
Yekûn	882,6	394,1	81,3

Cetvelin gösterdiği gibi burada da en mühim kalem Milli Bankalara aittir. 1950 senesinde borçlu cari hesapların bakiyesini teşkil eden 882,6 Milyon lira tali hesaplar arasında şöyle dağılmaktadır.

— Milyon Lira —	
Açık kredi	513,2
Emtea, varan ve vesaik mukabili	182,7
Kefalet mukabili	73,9
Hazine bonusu ve senedat mukabili	16,1
Esham ve tahvilat mukabili	11,9
Mütenevvi teminat mukabili	84,8
Yekûn	882,6

Borçlu cari hesaplardan en mühim kısmının açık kredi nevine inhisar ettiğini görüyoruz. Açık kredi borç alanın şahsi imzasından başka teminata istinat etmez. Bunun için krediyi açan tarafından ancak müstesna müşterilere küşat edilir bir nevi kredirki bu müşteriler de daha ziyade Bankanın içli dışlı denilebilecek münasebetlerle bağlı bulunduğu yavru Müesseseler veya Devlettir. Yavru Müesseseler, mütaden krediyi açan bankanın doğrudan doğruya nüfuz ve idaresi altında bulunur. 1950 sonundaki 513,2 milyon liralık kaçık kredinin bankalar arasında dağılışı şekli şöyledir :

— Milyon Lira —

	Millî Bankalar	Ecnebi Bankalar	Osmanlı ve Selânik	Emniyet ve Halk	Yekûn
Kefalet Mukabili	49,5	5,4	19,—	—,—	73,9
Esham ve tahvilat mukabili	10,4	0,6	0,6	0,3	11,9
Emtea ve vesaik mukabili	126,1	21,5	35,1	—,—	182,7
Hazine Bonusu ve senedat mukabili	9,5	3,7	2,9	—,—	16,1
Sair teminat mukabili	77,7	5,9	0,8	0,4	84,8
Yekûn	273,2	37,1	58,4	0,7	369,4

Borçlu cari hesaplar bahsini kaparken şurasını da ehemmiyetle kaydedelimki bu hesaplar arasında yer alan açık kredilerden mühim bir kısmı cari hesap isminin delâlet ettiği «cari» lik, «seyahlık» vasfını göstermekten hayli uzak bulunurlar. Bu açık krediler meselâ ziraat Bankasında Millî Korunma muamelelerine, Sümer Bankta ve Eti Bankda müesseselerin sabit

— Milyon Lira —	
Eti Bank	209,3
Ziraat Bankası	127,1
Sümerbank	95,1
İşbankası	37,1
Osmanlı Bankası	18,7

Yekûn	487,3
diğer bankalar	25,9

Yekûn 513,2

Görülüyorki açık kredilerden en mühim kısmı üç millî bankaya isabet etmektedir. Eti Bank 209,3 Milyon liralık kredilerinden 18,3 Milyonunu maden Finansman programı, 38,8 Milyonunu tesis programları ve 152,2 Milyonunu doğrudan doğruya açık kredi adı altında işletmelerine tahsis etmiştir. Ziraat Bankasının 127,1 Milyonluk kredilerinden 79,2 Milyonu Devlet Daire ve müesseselerine, 17,2 milyonu Banka ve kredi Müesseselerine ve 30,7 milyonu (saire) ye muhassastır. Sümer Bank'ın 95,1 milyonu ise kendi müesseselerine ve iştiraklerine tahsis edilmiştir.

Borçlu cari hesapların açık kredilere muhassas o 513,2 milyon liradan geri kalan 369,4 milyon lirası gerek muhtelif sınıf bankalar ve gerek diğer nevi krediler arasında şu şekilde tevezzü ederler.

kiymetlerine ve uzun vadeli işletme sermayelerine tahsis edilmiş oldukları için seyalîyetlerini bir hayli kayıp etmişlerdir.

2 — Zirai krediler - Hemen kamilen ziraat Bankasına aittir. 410,3 milyon liradan 585 bin lirası Akhisar Tütüncüler Bankasının, 270 bin lirası Manisa Bağcılar Bankasının olup 409,4 milyon lirası tamamen Ziraat Bankasının ikra-

zattır. Diğer bankaların muameleleri arasında Ziraat sahasına ait olarak hiç bir kaleme tesadüf edilmez ise de bu, öteki bankaların Zirai kredi ile uzaktan yakından hiç alakadar olmadıklarına delalet etmez. Bilhassa Anadoluda şube sahibi olan büyük bankalar İskonto cüzdanı ve borçlu cari hesaplar muameleleri arasında bilvasıta bilâ vasıta Ziraat erbabına az çok kısa, vadeli kredi açmaktan hali değildirler. Bir taraftan kasaba ve şehirlerde mütemekkin olup kredi alan müşterilerden bir kısmının hem ziraat hem ticaretle iştigal etmeleri ve diğer taraftan Bankalarda kredilerin zirai ve ticari diye sıkı bir tasnife tâbî tutulmaması dolayısıyla zirai sahaya ait kredileri ve miktarlarını banka muameleleri arasından ayıklayıp tam olarak meydana çıkarmağa imkân yoktur.

1938 — 50 devresinde zirai kredilerin seyri şöyledir :

(Zirai Krediler)

— Milyon Lira —

1938	?	1945	102,4
1939	?	1946	176,2
1940	?	1947	243,4
1941	52,5	1948	236,6
1942	60,8	1949	335,2
1943	69,9	1950	410,3
1944	81,7	—	—

1938 - 40 devresine ait İstatistikler o yıllara ait zirai kredi hakkında rakam vermezler. Bu demek değildir ki o senelerde Ziraat Bankası olsun bu sahada ikrazatda bulunmamıştır. O üç seneye ait zirai krediler Bankaların diğer muameleleri arasındadır. O muameleler arasından zirai kredileri ayırmak mümkün değildir.

1950 sonunda Ziraat Bankasına ait 409,4 milyon liranın tahsis edildiği mahallere dağılışı şeklini aşağıdaki cetvelde buluruz :

— Milyon Lira —

Doğrudan doğruya müstahsilere	258
Tarım Kredi Kooperatiflerine	96,—
Tarım Satış Kooperatiflerine	54,6
Zirai Donatıma	0,8
Yekûn	409,4

Bu yekûnun vade itibariyle tasnifi de şöyledir :

— Milyon Lira —

Bir seneye kadar	380,8
Beş seneye kadar	12,7
Yirmi seneye	14,6
Müteferrik	1,3
Yekûn	409,4

3 — Müessese ve teşebbüsler - Bu kalem-den maksat Bankaların iştirak halinde değil de doğrudan doğruya ve tamamen kendilerine ait olan yavru Müessese ve teşebbüslere sermaye olarak yatırmış oldukları paralarıdır. Kalem kâmilen Milli Bankalara ve bunlar arasından üç bankaya, yani Sümer Banka, Eti Banka, Ziraat Bankasına münhasırdır. Üç Bankanın üçü de Devlet İktisadi teşekkülü Bankalarıdır. 1938-den itibaren bu kalemin seyri şöyledir :

(Müessese ve Teşebbüsler)

— Milyon Lira —

1938	82,8	1945	169,8
1939	93,6	1946	193,—
1940	105,3	1947	212,6
1941	103,2	1948	233,1
1942	112,4	1949	318,6
1943	119,5	1950	380,6
1944	155,1	—	—

Devlet İktisadi teşekkülleri camiası lisanında (Müessese) hükmi şahsiyeti haizdir. Teşebbüs, hükmi şahsiyeti haiz olmayarak tâbii bulunduğu Müessese içinde çalışır. 1950 senesi sonunda bu üç teşekkül tarafından Müessese ve teşebbüslerine tahsis edilmiş olan meblağların dağılışı şeklini aşağıdaki cetvelde görürüz :

(1950 de Müessese ve Teşebbüsler)

— Milyon Lira —

Sümer Bank	289,3
Eti Bank	90,8
Ziraat Bankası	0,5
Yekûn	380,6

Sümer Bankın 289,3 Milyon lirasından 207,5 milyon lirası Müesseselerine sermaye olarak şöyle dağıtılmıştır :

(Müesseseler) .

— Milyon Lira —

Demir ve Çelik Fabrikaları	42,—
Sellüloz Sanayii	20,—
Çimento Sanayii	8,—
Deri ve Kundura Sanayii	5,—
Alım ve satım	25,—
Adana Pamuk Satın Alma ve	
Çırçır Fabrikaları	10,—
Nazilli Basma	14,—
Kayseri Pamuklu	11,—
Bakırköy " "	4,—
Ereğli " "	7,5
Malatya " "	9,—
Adana " "	3,5
Bursa Merinos ve Hereke	
Yünlü ve Halı	19,—
Defterdar ve Bünyan yünü sanayii	12,—
İsparta Yün ipliği ve Halı dokuma	1,5
Gemlik suni İpek ve Viskoz	
mamulleri	3,—
Taşköprü Kendir Sanayii	2,—
Filyos Ateş Tuğlası	11,—

Yekûn 207,5

Bakiye 81,8 milyon lirada teşebbüslere yatırılmış bulunmaktadır. Eti Bank'ın 90,8 milyon lirası şöyle dağılır :

— Milyon Lira —

Ereğli Kömürleri İşletmesine	52,—
Ergani Bakır " "	10,—
Garp Liyintleri	20,—
Divriği Demir	4,2
Kömür Satış Müessesesine	2,—
Şark Kromları İşletmesine	1,3
Keçiborlu İşletmesine	1,3

Yekûn 90,8

Ziraat Bankasının Yarım Milyon liralık Müessesesine gelince, o da Adanadaki Pamuk Müessesesidir.

Sümerbank ile Eti Bankın hesabı carilerde olduğu gibi bu müessese ve teşebbüslerine de seyyaliyetle pek alâkadar olmıyarak bu kadar tahsislerde bulunabilmeleri kısmen hariçten te-

darik etikleri sermayeler ve kısmen de Merkez Bankası kredileri (Hazine kefaletini haiz bonolar) ile mümkün olabilmektedir (Yukarılarda "Taahhüdât" bahsi).

4 — Kanuni Karşılıklar - Bankalar mevduatlarının yüzde yirmisi ve ihtiyat akçelerinin yüzde yüzü nisbetinde Devlet Tahvilâtı satın alıp kasalarında saklamak mecburiyetindedirler (Bankalar Kanunu). Banka bilançolarında (Kanuni karşılıklar) diye görülen kalem işte bu Devlet Tahvilâtının miktarını ifade eder. 1938 den 1950 ye kadar kalemin seyri aşağıdaki cetvelde gösterilmektedir :

(Kanuni Karşılıklar)

— Milyon Lira —

1938	18,9	1945	109,—
1938	23,4	1946	126,2
1940	29,4	1947	138,4
1941	39,2	1948	160,4
1942	76,8	1949	189,3
1943	81,7	1950	216,—
1944	92,3	—	—

1938, 1945 ve 1950 senelerine ait meblağların muhtelif sınıf bankalar arasında dağılış şeklini bize aşağıdaki cetvel verir :

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	194,8	100,—	16,4
Ecnebi bankalar	11,—	2,3	—
Osmanlı ve Selânik	3,3	2,4	0,5
Emniyet ve Halk	6,9	4,3	2,—
Yekûn	216,—	109,—	18,9

Osmanlı ve Selânik Bankaları hizasında görülen rakamlar münhasıran Selânik Bankasına aittir. Hususi vaziyeti dolayısıyla Osmanlı Bankası kanuni karşılık tutmaz. 1947 senesine gelinceye kadar kanuni karşılıklar altışar aylık Hazine bonolarından müteşekkildi.

5 — Esham ve tahvilat cüzdanı - Bankalar kredi tevzii muameleleri ile meşğul oldukları gibi mali muamelelere de tahsisler yaparlar ve yapabilirler. O mali muameleler arasında devletlerin veya şirketlerin bonolarını, istikraz tahvilâtını veyahut şirketlerin hisse senetlerini veya mümasil senetleri almak, satmak ve cüzdanlarında saklamak muameleleri de vardır. Bankalar cüzdanlarındaki bonoların, tahvilâtın

ve hisse senetlerinin nemalarından (Faiz, ikramiye, temettü hissesi ve saire) istifade ederler.

Mevzuubahis devre zarfında Bankaların Esham ve Tahvilat cüzdanları aşağıki seyri göstermiştir.

(Esham ve Tahvilat Cüzdanı)

— Milyon Lira —

1938	17,8	1945	125,9
1939	30,2	1946	113,—
1940	30,—	1947	112,1
1941	76,8	1948	146,9
1942	64,8	1949	140,8
1943	117,5	1950	161,—
1944	175,3	—	—

Yukarıki kanuni karşılıklar kasası ile bu Esham ve tahvilat cüzdanı arasındaki başlıca fark evvelkinin mecburi, ikincisinin ihtiyari olmasıdır. 1938, 1945 ve 1950 senelerinde Esham ve Tahvilat cüzdanının muhtelif sınıf Bankalar arasında dağılışı şekli şöyledir :

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	136,1	88,7	15,8
Ecnebi Bankalar	2,2	2,7	1,—
Osmanlı ve Selânik	19,2	26,4	0,1
Emniyet ve Halk	3,5	8,1	0,9
Yekün	161,—	125,9	17,8

1950 senesine ait 161 milyon liranın terek-küp şeklini de bize aşağıki cetvel gösterir :

— Milyon Lira —

Hazine Bonoları	86,9
Türk Devlet tahvilâtı	66,2
Sair Türk tahvilatı	1,3
Türk Hisse senetleri	6,6
Ecnebi Esham ve Tahvilatı	0,—
Yekün	161,—

Görülüyor ki cüzdanları vücuda getiren senetlerin başlıcaları Hazine bonoları ile Türk devlet tahvilâtıdır. Diğer senetler, bilhassa hisse senetleri cüzdanlarda dış dokunur bir mevki tutmamaktadırlar. Bu da bir taraftan esasen memlekette Anonim Şirketlerin inkişaf bulamaması dolayısıyla piyasalarda hisse senetlerinin ve istikraz tahvillerinin mevcutları az bulunmasından ve diğer taraftan muhtelif âmiller dolayısıyla ecnebi esham ve tahvilâtının hem

piyasa da mevcut olmamasından hem Banka cüzdanlarına girmemesindedir. Cüzdanlardaki 161 milyonluk senetden 74 milyonu İş bankasında, 23 milyonu Ziraat Bankasında, 19 milyonu Osmanlı bankasında, 18,5 milyonu Yapı ve Kredi Bankasında ve bakiyesi diğer bankalardadır:

6 — İskonto cüzdanı - Mütaden bir kaç aylık vadelerle Bankalarca kırılan ticari senetlerden ve hazine bonolarından müteşekkildir. Bu cüzdanın devre zarfında takip ettiği seyri aşağıki cetvelde görürüz.

(İskonto Cüzdanı)

— Milyon Lira —

1938	61,—	1945	62,9
1939	32,8	1946	65,2
1940	36,4	1947	84,3
1941	24,2	1948	110,1
1942	22,4	1949	111,2
1943	27,3	1950	130,—
1944	31,4	—	—

Cüzdanın muhtelif sınıf bankalar arasında tevezzü şeklini de bize aşağıki cetvel verir :

(İskonto Cüzdanı)

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	101,—	52,3	44,5
Ecnebi Bankalar	10,8	0,4	6,5
Osmanlı ve Selânik	18,2	10,2	2,7
Emniyet ve Halk	—	—	7,3
Yekün	130,—	62,9	61,—

1950 sonundaki 130 milyon liralık cüzdan muhtevaları şu senetlerden terek-küp ediyordu:

— Milyon Lira —

Çekler	5,3
Hazine bonoları	12,4
Tasarruf Bonoları	—,—
İskonto senetleri	73,7
İştira senetleri	36,6
Ecnebi parasını natık çekler	0,2
Ecnebi iskonto ve iştira senetleri	1,8
Yekün	130,—

Hazine bonolarından maksat Maliyenin mütaden bir seneden az vade ile çıkardığı senetlerdir (mamafih vadesi seneyi aşan hazine

bonoları da yok değildir). Bankalar mahallinde kırıp mahallinde tahsil ettikleri senetlere iskonto senetleri, mahallinde kırıp başka bir piyasada tahsil ettikleri senetlere iştirah senetleri derler.

Bizde Bankalar müşterilerden iskonto yoluyla aldıkları hazine bonolarını iskonto cüzdanına, doğrudan doğruya Maliyeden satın aldıkları hazine bonolarını da esham ve tahvilât cüzdanına mal ederler.

130 Milyon liralık senetlerden 38,9 milyonu Ziraat Bankasında, 28,8 milyonu İş Bankasında, 17 milyonu Osmanlı Bankasında, 8,2 milyonu Türk Ticaret Bankasında, 4,6 milyonu Yapı ve Kredi ve yine 4,6 milyonu Garanti Bankalarınındır.

7 — Avanslar - Ticaret Vekâletinin Bilanço formülü izahnamesi (Avanslar) ile (Borçlu cari hesapları) birbirinden şöyle ayırır: "Bir defaya mahsus olmak üzere, yani muayyen bir vade ile para ikrazı mahiyetinde olan muamelat (Avanslar) hesabına; ve cari hesap şeklinde yapılan ikrazlar ise (Borçlu cari hesaplar) hesabına geçirilir" Böylece avanslar senet mukabili ikrazlar mahiyetini alıyor. Borçlu cari hesaplarda ise aradaki mukaveleye teban müşteri namına Banka nezdinde bir hesap açılıp o hesabın devamı esnasında - ve muayyen bir borç bakiyesi hududu dahilinde - müşteri, hesabından istediği kadar para çekmek ve hesabına istediği kadar para yatırmak selâhiyetini haiz oluyordu. Burada mevzuubahis avanslar hesabı işte müşterinin mütaden bir defaya mahsus olarak senet mukabili borçlanmak suretiyle geçmiş olduğu paraları gösterir.

Devre zarfında avansların nasıl bir seyir takip ettiğini aşağıdaki cetvelde görürüz :

— Milyon Lira —

Yıl	1938	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1938	63,7	27,8					
1939	61,	36,—					
1940	37,5	48,2					
1941	16,8	57,4					
1942	21,5	69,3					
1943	27,7	80,7					
1944	19,3	—					

Borçlu cari hesaplar gibi avanslar da altın, esham ve tahvilât, emtea, varan, vesâik ve saire gibi çeşitli teminat mukabili olur. 1950 senesinde 80,7 milyonluk avanslardan 66,2 milyonu, yani yüzde seksenbiri İller Bankasına ait görünüyor ki Belediyelere, vilâyetlere ve köylere ik-

razâtdır. Geriye kalan on üç, ondört milyonun Banka tahsisleri arasında ne kadar mütevazî bir yer tuttuğu izaha muhtaç değildir. Müşteriler daha ziyade borçlu cari hesaplara temayül etmektedirler. 1938, 1945 ve 1950 senelerinde bu avansların muhtelif sınıf bankalar arasında dağılışı şeklini aşağıdaki cetvelde buluruz.

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	76,6	26,—	45,4
Ecnebi "	0,3	0,2	12,3
Osmanlı ve Selânik	0,2	—	4,7
Emniyet ve Halk	3,6	1,6	1,3
Yekûn	80,7	27,8	63,7

1950 de Emniyet Sandığı ve Halk Bankası hizasındaki 3,6 milyon lira kamilen sandığa aittir. Milli Bankalara ait görünen 76,6 milyon liradan 66,2 milyonu - bir az evvel işaret ettiğimiz veçhile - İller Bankasına ait olduğu gibi bakiyesinden en yüksek kalem de 4,7 milyon lira olarak Türkiye kredi Bankasıdır.

8 — İştirakler - Bankanın hakikî veya hükûmî bir başka şahıs ile mukarrer bir nisbet dahilinde ortaklaşa iş yapmak üzere ufak büyük bir sermaye yatırması veyahut herhangi bir şirketin idaresinde söz sahibi olmak maksadiyle o şirketin hisse senetlerinden bir miktar alıp cüzdanına koyması "İştirak" adını alır. Bankalarımızın iştirak hesaplarındaki seyri aşağıdaki cetvelde takip ederiz :

— Milyon Lira —

Yıl	1938	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1938	28,7	49,7					
1939	31,2	47,7					
1940	26,2	51,3					
1941	52,7	54,2					
1942	52,—	55,5					
1943	53,2	60,9					
1944	55,2	—					

Muhtelif sınıf bankalar arasında iştirakler şu şekilde tevezzü ederler :

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	59,6	49,3	28,4
Ecnebi "	—	—	—
Osmanlı ve Selânik	—	—	—
Emniyet ve Halk	1,3	0,4	0,3
Yekûn	60,9	49,7	28,7

Görülüyorki Ecnebi bankalarla Osmanlı ve Selânik Bankaları (İştirak) lerle hiç alakadar değildirler. 1950 de Emniyet Sandığı ve Halk Bankası hizasında görülen 1,3 milyon lira kâmil Halk Bankasına aittir (Halk Bankasının İstanbul ve Ankara Halk Sandıklarında iştirak hisseleri). Milli Bankaların 59,7 milyon liralık iştiraklerinden 25,8 milyonu İş Bankasının, 15,9 milyonu Ziraat Bankasının, 9,4 milyonu Sümerbank'ın olup bakiyesi de diğer bankalarındır. Yine 1950 senesi itibariyle iştirakler şu müesseselerdedir :

— Milyon Lira —

Banka ve Kredi Müesseseleri	11,1
Sigorta şirketleri	4,4
Sair Ticari Müesseseler	10,4
Sınai Müesseseler	27,7
Tefriki kabil olmyanlar	7,3
Yekûn	60,9

İştirakler arasında Merkez Bankasının hisse senetleriyle Şeker Şirketinin 22 milyon liralık hisse senetleri mühim yer tutarlar. Şeker Şirketinin senetleri müsavi hisselerle Ziraat Bankası, Sümer Bank ve İş Bankası elindedir.

9 — İpotekli ikrazat - Bu nevi ikrazatın devre zarfında seyrini aşağıki cetvelde takip ederiz.

— Milyon Lira —

1938	35,4	1945	29,8
1939	34,7	1946	42,6
1940	58,5	1947	54,6
1941	10,7	1948	55,7
1942	14,8	1949	59,1
1943	20,4	1950	60,4
1944	22,8	—	—

Bizde: "hususî kanunlara göre gayri menkul üzerine ikraz için teşekkül etmiş bankalarla Emniyet Sandığı" müstesna olmak üzere diğer bankalar "gayri menkul üzerine para veremezler - Bankalar Kanunu. -" İpotek üzerine ikraz yapan bankalar da inkişaf edememiş olduğu için bu nevi muamele bizde hemen hemen Emlâk Bankası ile Emniyet Sandığının faaliyeti sahasına inhisar etmektedir. 1950 senesine ait görünen 60,4 milyon liradan 36,8 milyon lirası Emlâk Bankasının, 23,6 milyon lirası Emniyet Sandığıdır. Ziraat Bankasının İpotekli ikraz muameleleri Zirai kredi muameleleri arasındadır. Yine bankalar kanununa göre: Bankalar

ancak alacaklarını sağlamlaştırmak maksadiyle teminat makamında gayri menkul ipoteği alabilirler.

10 — Gayri menkul Satış taksitleri - Bankalar şu veya bu suretle ellerinde bulunan veya ellerine geçmiş olan gayri menkulleri, bedelleri muayyen taksitlerle ödenme küzere ahare satarlar. O taksitleri takip eden hesabın adı ya gayri menkul satış taksitleri veya tahsil edilecek gayri menkul satış bedelleridir. 1938 den 1950 ye kadar bu hesabın seyri aşağıki cetveldedir.

— Milyon Lira —

1938	1,1	1945	0,6
1939	1,2	1946	0,4
1940	1,8	1947	1,4
1941	1,4	1948	7,5
1942	1,2	1949	18,8
1943	0,9	1950	25,9
1944	0,7	—	—

Bu hesap Emlâk Bankası ile Emniyet Sandığına münhasır gibidir. 1950 senesindeki rakamdan ancak 3 bin lirası Emniyet Sandığının olup üst tarafı tamamen Emlâk bankasınındır. 1948 den itibaren hesabın kabararak yürümesi Emlâk Bankasının kendi hesabına Emlâk inşa edip bunları taksit ile taliplerine satmağı - Mesken buhranını mümkün olduğu kadar önlemek üzere - usul ittihaz etmiş olmasındandır.

11 — Temlik edilmiş Emekli, Dul ve Yetim Aylıkları. Memleketde istihlâk kredisi verecek hususî Müesseseler hemen hemen hiç bulunmaması dolayısıyla Devlet camiasından veya mümasillerinden tekaüt, dul ve yetim maaşı alan kimselere ellerindeki maaş cüzdanları kuponları mukabilinde Ziraat Bankası ve Emlâk bankası ikrazda bulunmağı kabul etmişlerdi. Bu hesap her yıl nihayetinde o ikrazatdan bakiyeleri gösterir. Aşağıki cetvel bu bakiyelerin seyrini takip eder :

— Milyon Lira —

1938	0,7	1945	1,8
1939	0,8	1946	1,8
1940	1,4	1947	3,1
1941	1,2	1948	3,5
1942	1,5	1949	5,6
1943	1,7	1950	2,1
1944	1,7	—	—

1948 ve 1949 daki rakamlar Emlâk bankasıyla Ziraat Bankasına, 1950 deki rakam sadece

Ziraat bankasına aittir. Emlâk Bankası 1950 de hiç muamele yapmamış mıdır? Yapmıştır. 1949 dan 1950 ye geçerken ikrazatın tenakus etmiş görünmesi sebepsiz değildir. 1950 nin başında faaliyete geçen Emekli Sandığı Mütেকait, Dul ve Yetimlerin maaşları üzerinden iskonto muamelesini kendi üzerine almış ve Ziraat Bankası ve Emlâk Bankası ile bu hususta anlaşmalara girişmiştir. Bu anlaşmalar mucibince her iki Banka da bu işi Emekli Sandığı nam ve hesabına yapmağa başlamışlardır. Muamele bu şekle dökiildükten sonra Emekli Dul ve Yetim maaşlarının kırılması muamelesini Ziraat Bankası eskisi gibi bilânçosunda müstakil bir kalem olarak gösterdiği halde Emlâk Bankası muvakkat hesaplar arasına sokmaktadır. 1950 senesi için Emlâk Bankasının bilânçosunda rakam görünmemesi bundandır.

Bankaların tahsislerini buraya kadar kemmi ehemmiyetleri bakımından bir tasnife tâbi tutarak gözden geçirdik. Şimdi bir de bu tahsislerden ne miktarının devlete isabet etmekte olduğunu arayalım. Son beş seneye ait bir cetvel bize aşağıki rakamları verir.

— Milyon Lira —

	1950	1949	1948	1947	1946
Kanuni karşılıklar	216,—	189,3	160,4	138,4	126,1
Hazine ve tasarruf bonoları senedat cüzdanında	12,3	6,5	11,9	12,—	18,8
Hazine ve tasarruf bonoları (Esham ve tahvilat cüzdanında)	86,9	65,2	69,3	47,3	61,—
Devlet Tahvilatı (Esham ve tahvilat cüzdanında)	66,2	54,5	72,3	52,2	46,2
Cari hesaplar	81,—	85,—	88,5	105,5	120,8
Yekûn	462,4	400,5	402,4	355,4	372,9

Bu nevi tahsislerin daha ziyade artmağa temayül göstermesinde kanuni karşılıklar âmilidir. Bilindiği gibi kanuni karşılıklar bankalardaki mevduatın ve ihtiyatların miktarıyla mütenasiptir. Bunlarda ise temayül daha ziyade artmağadır. Bankaların bu tahsislerine mukabil devletin de Bankalara mevduatı vardır. 1950 de bu mevduat 184,7 lira görünüyordu.

IV. — BANKALARIN KÂR VE ZARARLARI

1938 den 1950 ye kadar memleketdeki Bankaların kâr ve zararlarını aşağıki cetvelde buluruz :

— Milyon Lira —

	Kâr	Zarar
1938	8,8	0,09
1939	6,4	0,02
1940	8,5	0,07
1941	12,2	0,32
1942	15,9	0,22
1943	20,—	0,22
1944	27,2	0,57
1945	32,3	0,96
1946	37,5	0,32
1947	38,2	0,14
1948	45,9	0,23
1949	46,5	0,21
1950	39,7	0,37

Kârlar 1938, 1945 ve 1950 senelerinde muh-

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	36,3	29,5	7,3
Ecnebi Bankalar	1,7	0,3	0,8
Osmanlı ve Selânik	1,6	1,8	—
Emniyet ve Halk	0,1	0,7	0,3
Yekûn	39,7	32,3	8,4

Menbalar ve tahsisler bahsindeki izahat gözönüne alınırsa kârların da en ziyade Milli Bankalar da tekasüf etmesi hikmeti ayrıca izaha muhtaç görülmez.

En mühim kârlar hangi bankalara isabet etmektedir? Bunu aşağıdaki cetvelde tesbit ederiz :

— Milyon Lira —

	1950	1949
Ziraat Bankası	11,1	11,1
Sümerbank	8,9	11,—
Eti Bank	4,4	8,7
İş Bankası	3,6	3,5
Emlâk Bankası	2,4	2,3
İller Bankası	1,8	2,—
Osmanlı Bankası	1,5	2,8
Türk Ticaret	1,—	0,8
Yekûn	34,7	42,2

Görülüyorki kârlardan 1949 da % 91 i ve 1950 de % 88 zi sekiz bankaya ve yine 1949 da

% 67 si ve 1950 de % 62 si üç bankaya isabet etmektedir. Aynı seneler zarfında zarar etmiş bankaların zararları da aşağıki cetvelde gösterilmiştir.

— Milyon Lira —

	1950	1945	1938
Milli Bankalar	0,371	0,235	0,007
Ecnebi Bankalar	—,—	0,724	—,—
Osmanlı ve Selânik	—,—	—,—	0,083
Emniyet ve Halk	—,—	—,—	—,—
Yekûn	0,371	0,959	0,090

Yukarıda gösterdiğimiz kârlar safi kârlardır. Bu safi kârlar, gayri safi kârlardan Bankaların bütün masraf ve zararları çıktıktan sonra elde edilen kârlardır. Gayri safi kârları vucuda getiren kalemler hangileridir? Son beş sene itibariyle şimdi bunları görelim (Hollanda Bankası dahil değildir) :

— Bin Lira —

	1950	1949	1948	1947	1946
Müşterilerden faiz ve komisyon	103.541	92.117	77.541	64.481	47.564
Banka Hizmetlerinden Komisyon ve ücret	21.693	17.636	17.448	18.149	15.719
Bankaya ait Müesseselerin kârları	19.356	20.399	23.066	17.388	15.374
Esham ve tahvilat cüzdanı gelirleri	12.910	12.980	11.535	10.948	8.821
Muhtelif kârlar	12.645	11.846	7.991	6.701	6.576
İştiraklerin kârları	3.437	2.706	3.064	2.970	3.120
Kambiyodan kârlar	1.366	1.962	2.664	1.422	1.828
Bankaya ait teşebbüslerin kârları	601	70	74	92	42
Geçen seneden müdevver kârlar	355	116	136	49	34
Zararlar	296	141	224	137	252
Yekûn	176.200	159.973	143.743	122.337	99.330

Yukarıki cetveldен anlaşılıyorki Bankalarda kâr denilince asıl olarak karşımıza müşterilerden alınan faiz ve Komisyonlar çıkmaktadır. 1950 de bu faiz ve komisyonların bütün kâra nisbeti % 58,9 dur. Aynı sene ehemmiyet faiz ve komisyonlardan sonra banka hizmetlerinden (nakli nokut, senet tahsili, kefalet ve saire) alınan Komisyon ve ücretlere geçiyor: % 12,3! Sonra Bankalara ait Müesseselerin kârlarını görüyoruzki nisbeti % 11 kadardır. Bu kârlar he-

men kâmilen Sümerbank ile Eti Banka aittir. 19,4 milyondan 10,4 milyonu Eti Bankın, 8,8 milyonu Sümerbankın dır. 148 bin lira kadarı da Ziraat Bankasına aittir. Daha evvelki seneler için umum yekûna nazaran Müfredat kalemlerindeki ehemmiyet sıralarının aşağı yukarı birbirine yaklaşmakta oldukları görülür.

Şimdi zararlar geçelim (Hollanda Bankası yine hariç) :

— Bin Lira —

	1950	1949	1948	1947	1946
Verilen faiz ve komisyonlar	53.807	44.407	35.440	26.892	18.242
Memur ve müstahdem maaş ve masrafları	46.142	40.640	36.676	32.196	21.781
Safi kâr	39.441	46.178	45.531	37.845	37.147
Sair masraflar	13.975	11.927	9.802	8.430	7.165
Şüpheli alacaklar karşılıkları	9.025	5.039	4.388	1.521	6.073
Vergi ve harçlar	5.273	4.598	4.856	7.277	3.997
Muhtelif zararlar	5.115	4.447	3.984	6.070	1.852
Amortismanlar	2.166	2.265	1.553	1.351	1.495
Teşebüslerin zararları	571	137	16	15	21
Aktifde kıymet tenezzülleri	449	39	878	485	773
Geçen seneden müdevver zarar	141	214	126	252	780
Kanuni ihtiyatlar	94	46	—	—	—
Müesseselerin zararları	1	3	—	3	4
İştiraklerin zararları	—	33	493	—	—
Yekûn	176.200	159.973	143.743	122.337	99.330

Masraf ve zararlar da görüyoruz ki en mühim kalemi (Müşterilere verilen faiz ve komisyonlar) ile (Memur ve müstahdem maaş ve masrafları) teşkil etmektedir. Umum yekûna nazaran faiz ve komisyonlar % 30,5 ve memur maaş ve masrafları % 26 tutmaktadır. Bu cetvelde verdiğimiz safi kârların yukarıdaki cetvelde gördüğümüz safi kârlardan nisbeten cüz'î miktarlarla tahalûf etmesi, bu cetvelde Hollanda bankasının dahil olmamasından ve sonra bir iki bankaya ait bilançolar ile kâr ve zarar cetvelleri arasında ufak tefek bazı farklar bulunmasındandır.

Bankalarda safi kârın tesviye edilmiş sermayeye nisbeti ne şekilde tecelli etmektedir? Son beş seneye ait aşağıki cetvel bu nisbeti gösterir :

— Milyon Lira —

	Sermaye	Kâr	%
1946	297,4	37,1	12,5
1947	330,7	37,8	11,4
1948	366,5	45,5	12,4
1949	407,7	46,1	11,3
1950	513,2	39,4	7,7

İhtiyatlar da Müesseseye ait sermaye demektir. Asfî sermayeye bu ihtiyatları da ilâve ederek safi kârı yekûna vurduğumuz takdirde

aşağıki cetvelde görülen nisbetler meydana gelir :

— Milyon Lira —

	Sermaye ve ihtiyatlar	Kâr	%
1946	365,5	37,1	10,1
1947	412,6	37,8	9,1
1948	463,9	45,5	9,8
1949	592,1	46,1	7,8
1950	675,6	39,4	5,8

Yukarıki cetvellerden anlaşılacağı veçhile gerek sermaye gerek ihtiyatlar seneden seneye ehemmiyetli denilebilecek artışlar gösterdiği halde kârlar o artış nisbetini takip edememektedir. Hatta 1950 de kârlar ehemmiyetli sayılabilecek derecede bir düşüş bile kaydetmiştir. Kârın sermaye ve ihtiyatlara nazaran düşmeğe müteveccih bir istikamet takip etmesi bundandır. Kârda düşüş 1950 de bilhassa Büyük Bankalardadır. Bir sene evveline göre Sümerbank 2,1 milyon, Eti Bank 4,2 milyon lira noksan kâr vermişdirki mecmûu 6,3 milyon lira tutar. Osmanlı Bankası da 1949 da 2,8 milyon kâr gösterdiği halde 1950 de 1,5 milyon kâr kaydederken buradan da 1,3 milyon liralık noksan müşahede edilir.

V. — NETİCE

Yukarıki tahlillerden sonra memleketde bankacılığın umumî hatları itibariyle arz ettiği manzarayı tesbit etmeğe çalışalım.

1 — Başka milletlerde bankacılığın tarihi asırlarca evvellere kadar gittiği halde kelimenin delâlet ettiği asıl mâna ile memleketimizde Banka ancak dokuzuncu asrın ortalarında ve ancak ecnebi eller ile kurulmağa başlamış görülmektedir. 1868 de doğan Emniyet Sandığı, 1888 de dağılmış Kooperatiflerin sermayeleriyle vucuda getirilen Ziraat Bankası gibi faaliyetleri pek mahdut sahalara münhasır iki Millî Müessese birtarafa bırakılırsa memleketde aslı unsurun bu yeni sanatla yakından ve şumullü şekilde alakası ve Bankacılık hareketlerinin daha başka bir inkişafa mazhariyeti Yirminci asırda kendini göstermeğe başlamıştır, diye biliriz (Bilhassa itibari millî Bankasının kurulması 1917). Bu tarihlere gelinceye kadar memleketin mevzu bakımından ihtiyacına daha ziyade Ecnebi bankalar cevap vermekte ve hele hariçle olan nakdi münasebetleri tamamıyla Ecnebi Bankalar idare etmekte idiler. Millî bankalar çok kısa denilebilecek, bir zamanda bu yeni sanatla ülfet edebidiler. Halâ da göze batan zayıf tarafları ne olursa olsun Bankacılık hareketlerinde Millî müesseselerle diğer müesseselerin mukayesesi başka bir ehemmiyet ifade eder. Emniyet Sandığı ve Halk Bankası dahil Millî Bankalar gerek bilânço yekûnları, gerek zati menbalar, gayri zati menbalar ve tahsisler bakımından diğer bankalara hatta 1938 de bile mutlak bir faikiyet göstermekte idiler. 1950 sonunda Millî Bankaların bilânço yekûnları bütün bankaların bilânço yekûnlarından % 90 ı müteceviz bir kısmını kendilerine almaktadırlar. Yekûndan Ecnebi Bankaların hissesi % 1,7 ve Osmanlı ve Selânik bankalarının hissesi % 6,5 kadardır. Zati menbalar olarak aldığımız sermaye ve ihtiyatlar yekûnunun % 97,6 sı Millî Bankalar elinde, % 0,9 u Ecnebi Bankalarda ve % 1,5 u Osmanlı ve Selânik Bankalarında. - Gayri zati menbalar diye topladığımız tahviller, mevduat, tediye emirleri ve taahhüdatdan % 90 kadarı Millî Bankaların, bakiyesi Ecnebi bankalar (% 3,7) ile Osmanlı ve Selânik Bankaları (% 7,3) nındır. - Tahsisler adı altında topladığımız bakiyelerden bilânçoda iz bırakanların % 90,5 Millî Bankalara, % 2,7 si Ecnebi banka-

lara ve % 4,9 zu Osmanlı ve Selânik bankalarına aittir.

2 — Bankacılık manzumemizde hususî sahaya, resmi sahaya nazaran henüz çok dardır. Bir başka ifade ile hususî sahada bankalar arzu edilir derecede henüz bir inkişaf gösterememişlerdir. Emniyet Sandığı ve Halk Bankası dahil Millî Bankalara ait zati sermayelerden aşağı yukarı % 90 ı (Ziraat, Sümer, Eti, İller ve hatta Emlâk) resmi sahanın ve ancak bakiyesi hususî bankalarıdır. Devlet sahasının bu genişliği Merkez Bankası menbalarının gayri tabii şekilde istimalinde hem bir sebep hem bir netice olmaktan hali değildir.

3 — Umumî heyeti dahilinde gerek millî bankalarda gerek bütün bankalarda zati sermaye miktarları, 1938 ze nisbetle 1950 de para kıymeti düşüklüğünden mütevellit farkı aşağı yukarı telâfi etmiş görünüyorlar. 1938 e nazaran 1950 de fiyat tereffüü senelik bire 4,52 (sene sonu bire 4,69) dur. Zâtî sermayeler yekûnu 1938 de 150,7 milyondan 1950 de 675,6 milyona yükselmekle bire 4,5 seviyesini bulmuş oluyorlar. Millî Bankalar da sermayelerini 142 milyondan 659,8 milyona çıkarmakla yine fiyat tereffüünü aşağı yukarı telâfi etmiş oluyorlar. Bu telâfi ancak 1950 de mümkün olabilmıştır.

4 — Bütün menbalara nazaran gayri zati menbalar 1950 de % 72,6 tutuyor. Bir sene evvel % 71 kadardı. Fakat 1948 de % 75,5, 1947 de % 74, 1946 da % 72,8 idi; yani 1950 deki % 72,6 nın üstünde bulunuyordu. Bu hal sermaye ve ihtiyatların süratla tezayüdünden neşet etmektedir. Mamafih bu tezayüd ile muvazi olarak mevduatın, hele vadeli mevduatın artması ve sonra - Merkez Bankasının yersiz kullanılan kredileri bittabi hariç - bilhassa ecnebi bankalardan ve ecnebi müesseselerden temin edilmiş kredilerin artması temenniye şayandır.

5 — 1938 e nisbetle 1950 de fiyatlar bire 4,5 (senelik vasati) veya bire 4,7 (sene sonu) artmış olduğu halde mevduat 1950 sonunda ancak bire 3,9 yükselebilmiş görünüyor. Demekki bu bakımdan henüz 1938 seviyesini bulamamıştır. Vadeli mevduatın Umum mevduata nisbeti 1950 de % 17 idi. Bu nisbetin de artması, hem çoğaltılması bittabi arzuya şayan görülür.

6 — Uzun vade ile iş gören ziraat, sanayi maâdin, Emlâk Bankaları ve mümasil bankalar için mutlaka lâzım tahvilat menbai ilk defa 1950

(Lütfen sayfayı çeviriniz.)

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası

Yazan: Gıyas AKDENİZ

İkinci Dünya Harbinin yaptığı tahribat bütün dünyada yeni bir iktisadî faaliyet ve yeni bir imar ve kalkınma devresinin açılmasını mucip olmuştur. 1946 senesinde faaliyete başlayan Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası bu gayenin tahakkukuna hizmet etmek için kurulmuştur. 1946 senesinde faaliyete başlayan Müessesenin gayeleri ve fonksiyonları şöyle hülasa edilebilir :

1 — Âzâ memleketlerle harpten zarar görmüş memleketlerin imar ve kalkınma işlerine, iktisadiyatlarının düzelmesine ve sulh ihtiyaçlarını karşılamak üzere istihallerinin artırılmasına yardım etmek.

2 — Az gelişmiş memleketlerde istihsal kaynak ve vasıtalarının inkişafını teşvik etmek.

de Ziraat Bankasında meydana çıkmış bulunuyor (Emlâk bankasının 1948 deki tahvilât ihracı teşebbüsünü yok farz ediyoruz). Merkez Bankası menbalarını yersiz kullanmanın önüne geçecek âmillerden biri de bu tahvilât ihracı muamelesinin diğer Bankalarda tatbikatını açması ve genişletmesi olacaktır. Orta vadeli kredi işlerini yürütmek üzere Bankalarımızın iki seneden fazla vadeli mevduat çıkırını açmak ve genişletmek hususunda hiç bir teşebbüse geçmedikleri ve gayret sarf etmedikleri ayrıca kaydedilmek lâzım gelir.

7 — Merkez Bankası kısa vadeli menbalarının Sümerbank ve Eti Bank tarafından uzun vadeli işlerde kullanılmasında devam edilmesi hareketi 1950 de kati şekilde durmuş görünmektedir. Bu da hayırlı bir alâmettir. Mamafih bu durmak demek 1950 ye kadar kullanılmış olan kredilerin iade edilmiş olması demek değildir. Yalnız kredilerde artarak yürüme hareketi durmuştur. 1950 sonunda bu nevi kredilerin miktarı Sümerbank için 97,3 milyon, Eti Bank için 70 milyon lira idi. Bu kabilden Ziraat Bankasının da Merkez Bankası menbalarından Millî Korunma ve sâire hesabına kullandığı vardır ki, 1950 sonunda miktarları 124 milyon liraya balığ oluyordu. Ziraat Bankasına ait bu kredilerdeki artış da bir müddettenberi durmuş görünür.

3 — Milletlerarası ticaretin ve yatırımların genişlemesini temin edecek faaliyetlerde bulunmak.

Bankanın sermayesi :

Bankanın sermayesi 10 milyar dolardır. Bu sermaye 100.000 dolarlık 100.000 hisseye ayrılmıştır. Sermayenin en büyük hissedarları sıra ile Birleşik Amerika, İngiltere ve Sovyet Rusyadır. Birleşik Amerikanın hissesi 3.175 milyon dolar olmak üzere İngiltere ve Sovyet Rusya hisselerinin takriben üç mislidir. Bunları çok daha küçük hisselerle diğer milletler takip etmektedir.

Hisselerin % 20 sinin % 2 si altın veya dolarla ve bakiyesi üye memleketler parası üzerinden ödenecektir. Mütebakî % 80 ise üye devletlerden, zarurî ahvalde, Banka tarafından talep edilecektir.

Banka kaynaklarının imar, kalkınma ve işgalden zarar görmüş memleketlerin malî yüklerini hafifletme gayretlerinden başka bir maksatla kullanılamayacağı Banka statüsünde sarahaten belirtilmiştir.

Bankanın İdaresi :

Bankanın İdare Organları İdare Meclisi, Başkan, Müdürler ve Bankanın faaliyetlerini tedvir edecek teşkilâttan ibarettir.

İdare Meclisi üye devletlerin birer temsilcisi ve yedek temsilcilerden tereküp eder. İdare Meclisi kendi üyeleri arasından bir Başkan seçer. Üyelerin tahsisatı yoktur. Toplantılarda hakkı huzur alırlar.

Bidayeten her üye devletin 250 oyu vardır. Buna her memleketin hisse adedi ilâve edilmek suretiyle her üyenin haiz olduğu oy miktarı bulunur.

Bankayı idare selâhiyeti İdare Meclisinindir. Ancak Meclis haiz olduğu selâhiyetlerden bir kısmını Müdürlerle verebilir. Müdürler Banka muamelâtının ifasından mesuldürler. Yetkilerini İdare Meclisinden alırlar. Adetleri 12 olup beş tanesi en yüksek reye sahip memleketlerin temsilcileridir. Geri kalan yedi kişi diğer memleketlerin temsilcileri tarafından seçilir. Müdürlerin İdare Meclisi Âzâsı olmaları şart değildir. İki yılda bir seçilirler.

Bankanın bir de yedi kişilik bir müşavirler heyeti vardır. 2 sene için İdare Meclisi Üyeleri arasından seçilirler.

Bankanın ayrıca, ödünç verme projeleri üzerinde rapor hazırlayan Ödünç Verme Komiteleri vardır. Bu komiteler ödünç isteyen memleketin temsilcisi tarafından seçilen bir uzmanla Banka Teknik Heyetinden iki üyenin iştirakiyle kurulur.

Bankanın imtiyazları :

Banka Hükmi şahsiyeti haizdir. Bankanın malları hiç bir takyidata tabi tutulamaz. Bankanın menkul ve gayri menkul servetleri, kârı ve muamelâtı bilcümle vergi ve resimlerden müstesnadır.

Bankanın ikrazatı :

Bankanın ödünç verebilmesi için «borç isteyen devletin hali hazır piyasa şartlarına göre başka kaynaktan müsait şartlarla para bulamaya-çağına kani olmalıdır.»

Bankadan ödünç alabilmek için hangi iş için ödünç isteniyorsa o işe ait projelerin hazırlanmış olması ve Bankanın bu projeleri kabul etmesi lâzımdır. Ayrıca, şayet ödünç para istenmesine vesile olan proje devlet tarafından değil hususî bir şirket veya müessese tarafından teklif ediliyorsa bu projeye müteallik borcun ve faizlerinin ilgili devlet veya Merkez Bankası tarafından garanti edilmesi de lâzımdır.

Bankanın statüsüne göre, Banka, ödünç ile ilgili projenin faydası üzerinde hassasiyetle durmak ve diğer üyelerin menfaatini gözetmek mecburiyetindedir.

Banka yukarıki şartlara uygun projeler için aşağıdaki şekilde ödünç verebilir veya ödünç verilmesine tavassut eder:

- a) Kendi tediye edilmiş sermayesinden doğrudan doğruya ödünç vermek veya ödünce iştirak suretiyle,
- b) Bir üye memleket piyasasında tesis edilen veya Banka tarafından istikraz yolu ile temin edilen bir fondan direkt bir ikrazda bulunmak veya ikraza iştirak suretiyle,
- c) Özel sermayedarların mutad kaynaklarından yaptıkları istikrazları kısmen veya tamamen garanti etmek suretiyle.

Banka 31 Ocak 1952 tarihine kadar 25 memlekete 1243 milyon dolar tutarında kredi açmıştır. Bunun 785 milyon doları fiilen kullanılmış-

tır. Bu krediler kara ve demir yolları ve liman inşaatı, ziraî makineler, silo inşaatı, telefon ve telgraf işleri, çelik, kereste sanayii, hususî sanayi inkişafı, küçük sanayi inkişafı, sınaî teçhizatın yenilenmesi, imar ve kalkınma teçhizatı gibi mevzular için açılmıştır.

Türkiyeye açılan kredilere gelince; Banka, Türkiyeye, 31-1-1952 tarihine kadar, 7 temmuz 1950 tarihinde silo inşaatı için 3,9 milyon dolarlık, yine aynı tarihte liman inşaatı için 12,5 milyon dolarlık, 19 Ekim 1950 de Sanayi Kalkınma Bankası için 9 milyon dolarlık ki cem'an 25,4 milyon dolarlık kredi açmıştır. Bu kredilerden, 31-1-1952 tarihine kadar, silo inşaatına müteallik olan kredinin 528.447 doları, liman inşaatına taallük eden kredinin 168.500 doları, Sanayi Kalkınma Bankasına ait olan kredinin 19.688 doları ki cem'an 716.000 doları kullanılmıştır.

Vadelere gelince, birinci kredinin vadesi 1954-1968, ikinci kredinin vadesi 1956-1975, üçüncü kredinin vadesi 1957-1965 dir. Faizleri ise sırasıyla % 3,7/8, % 4,1/4, % 3,3/4 dür. Bu kredilere zamimeten Seyhan Barajı için de bir prensip anlaşmasına varılmıştır. Bu günlerde Amerika'da Banka ile Türkiye mümessilleri arasında anlaşmanın katî şekli üzerinde müzakereler cereyan etmektedir. Kredinin miktarı ve şartları hakkında ancak anlaşmanın akdinden sonra bilgi vermek mümkün olacaktır.

Yukarıda verdiğimiz izahat ilk nazarda Bankanın elindeki menabie nazaran büyük bir kredi faaliyeti göstermediği intibamı vermektedir. Ancak Banka faaliyetinin beş sene gibi nisbeten kısa bir müddete taallük etmesi ve açtığı kredilerin uzun vadeli yatırımlara ait olması nazarı itibare alınırsa Bankanın faaliyeti küçümsenemez. Gerçekten, Banka açtığı kredileri en verimli sahalara hasrû-tahsis etmek, kalkınma ve imar faaliyetine en yararlı işlerde kullanmak mecburiyetindedir. Diğer taraftan, kredi isteyen memleketlerin projelerini büyük bir dikkat ve itina ile hazırlamış olmaları ve bunların bankanın gayesini uygun olduğunu isbat etmeleri ve Bankanın kendi kontrol vasıtalarıyla bu mevzuları tetkik edip projeleri kabul etmesi lâzımdır. Aşıkardıkî bu faaliyetlerin kısa bir zamanda intaç edilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan, projelerin kabul ve kredinin açılmasından sonra bir de tabiiyat safhası vardır. Kredi elde eden memleketlerde projelerin iç finansman meseleleri vardır.

Bunların muayyen zamanlarda kullanılması meselesi vardır. Nitekim Bankanın muhtelif tarihlerde açtığı 1.243 milyonluk krediden bu güne kadar ancak 785 milyonunun kullanılması da açılan kredilerin derhal kullanılmadığını göstermektedir. Binaenaleyh, Bankanın nisbeten kısa bir faaliyet devresinde elde ettiği neticeleri azımsamak lâzımdır.

Türkiye gibi az inkişaf etmiş memleketlerin Banka ile olan münasebetlerini sıklaştırması hem beynelmilel iktisadî inkişaf bakımından hem de millî inkişaf bakımından çok faydalıdır. Az gelişmiş memleketler henüz kullanılmamış zengin ve geniş kaynaklara sahiptirler. Buna mukabil kapital ve teknisyen sıkıntısı çekmektedirler. Banka her iki mevzuda da bu memleketlere yardım ederek serî bir iktisadî inkişaf ve istihsal artışı temin edebilir. Bu da beynelmilel kalkınmaya eşaş bir yardım teşkil eder. Ancak, şurasını da belirtmek zorundayız ki Türkiye kendisine açılan 25,4

milyon dolarlık krediden 31-1-1952 tarihine kadar ancak 716 bin dolarını kullanabilmiştir. Bu miktar açılan krediye nazaran pek cüzdür. Binaenaleyh, Türkiyenin açılan kredileri bir ân evvel kullanması icabetmektedir. Ayağımıza kadar gelen bu imkânları zamanında ve yerinde istimal edemezsek hem kredi verenlerden yeni kredi istemek imkânlarını kaybederiz, hem de memleketimizin iktisadî kalkınmasında geri kalırız. Bir taraftan «ecnebî krediyi bulamıyoruz» diye şikâyet ederken, diğer taraftan temin edilmiş kredileri kullanamamak bize karşı uzatılan beynelmilel yardım elinin geri çekilmesini mucip olabilir; ve kapitalistlerin bizim kabiliyetlerimiz imkânlarımız hakkında yanlış bir telâkkiye sahip olmalarına yol açabilir. Bundan dolayı bütün dikkatimizi bu nazik nokta üzerinde teksif ederek kullanamıyacağımız kredileri talep etmemek veya talep ettiğimiz kredileri zamanında kullanmak yoluna bir ân evvel girmeliyiz.

Banka Memurlarının Emeklilikleri

Sait KANDAN

T. C. Emekli Sandığı Genel Müdür Yardımcısı
T. Emlâk Kredi Bankası İdare Meclisi Üyesi

— I —

Banka memurlarının maruz buldukları emeklilik, malîlülük ve ölüm hallerinin iktisadî neticelerinin sigortalanmaları, ister ayrıca müta-lâa edilsin, isterse Devletin genel emeklilik rejimi içinde derpiş olunsun, Bütçe sistemi ile değil, Sandık sistemi ile temin olunabilir.

Bazı memleketlerde, Banka memurları, fikir işçileri rejimine ve dolayısıyla kendilerine mahsus Sigorta Sandıklarına tâbi olmuşlardır. Sermayelerinin kısmen veya tamamen Devlet tarafından sağlanmış olması, tesiri haiz olmamıştır.

Memleketimizde sermayesinin yarısından fazlası Devletin olan Bankalar memurları, 3659 sayılı Barem Kanununa ve 5434 sayılı kanunla da Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına tâbi tutulmuşlardır. Bu kanundan önce, her Bankanın ayrı bir Tekâüt Sandığı mevcut bulunmakta idi. Son kanunla bu sandıklar ilga edilerek bütün aktif ve pasifleri Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına devrolunmuştur.

Banka memurlarının İşçi Sigortalarına değil, vazifelerinin devamlılığı ve ücretlerinin intizamı bakımından memur ve hizmetliler sigortalarına tâbi tutulmaları, sosyal sigortalar tekniği bakımından zaruridir. Umumî bir memur ve hizmetliler Sigorta Sandığı içine almalarında ise mahzur bulunmadığı gibi, tehlikelerin tevzii «la repartition des risques» prensibine göre faide de vardır.

Banka memurlarının emeklilik, malîlülük ve ölüme karşı sigortalanmaları, ayrı sandık veya ayrı sandıklar ve yahut umumî bir memur ve hizmetliler sandığı tarafından temin olunmaları gibi üç halde de hukukî, iktisadî ve malî prensipler aynıdır.

Mevzuumuz bu prensiplerin tetkikinden ibarettir.

II — Emekli aylıklarının hukukî esasları :

1 — Sosyal sigorta telâkkilerinin gelişmediği devirlerde, Emekli aylıkları, vazife aylıklarının devamı addolunmuştur. Nitekim “Houriou” İdare Hukuku Kitabının 1927 tarihli tab'ında “Emekli

aylığı, bazı şartların yerine getirilmesi ile memurun emeklilik haline gelmesinde, kaydı hayat şartı verilen, bir nevi tediyesi emekliliğe talik olunmuş hizmet aylığının bir kısmıdır” diyor.

Bu hususta, Gaston Yese'in, P. Corcelle ve G. Mas'in tarifleri de aynı mahiyettedir. (*)

Zamanımızın sosyal tekâmülünü, yalnız memur ve işçileri değil, topluluğun bütün ferdlerini mecburî ve umumî bir sosyal sigortaya tâbi tutmak gayesine doğru gitmektedir. İngiltere'de (Beveridge plânı), İsviçre'de, durum böyledir. Bu takâmül karşısında emekli aylığının, hizmet aylığının bir devamı değil, bir sigorta tazminatı “la prestation” addetmek zaruridir.

2 — Emekli aylıklarında sigortalanan kazanç, emekliliğe esas ücretten ibarettir. Bu ücretin muayyen bir zaman alınmış olması da şarttır. Emekliliğe esas ücretin sigortalanması için bundan muntazaman kesenek ve karşılık “Le prime et la contribution” kesilmesi (Stoppage) de şarttır. Kesenek ve karşılıkların nisbeti ise verilecek tazminata, sigortalı mevcuduna ve sair Aktüaryel esaslara göre Aktüerler tarafından tesbit olunur.

3 — Emekliliğe ayırma, Sandık tarafından yapılır. Banka tarafından yapılır. Sandık, emekli aylığını hesaplar (la liquidation) ve tediyeye eder (le payement). Emekliliğe ayırmadan fiilen vazifeden ayrılma tarihi, hizmetinin artık ondan sonra sayılmayacağı tarih (Yaş haddinden sonraki tarih gibi), emekliliğe ayırma kararının uygulanma tarihi (ayırma kararı tarihinden ayrı olabilir), emekli maaşına hak kazanma tarihi gibi muhtelif tarihlerin ayrılması lâzımdır. Bu tarihlardan en mühimmi emekliliğe ayırma kararının uygulanma tarihidir. Bu tarihten sonra memur, artık memur statüsünden çıkarak emekli statüsüne girer.

Emekliliğe ayrılma üç suretle olabilir :

- 1 — İstek üzerine emekliye ayrılma,
- 2 — İdare tarafından resen emekliye ayırma,

(*) 1 — Regime des pensions France Gaston yese. - Revue Financière T : XXVII.

2 — Le Regime des pensions. P. Corcelle et G. Mas. Recueil Sirey. 1950.

3 — Kanunî sebeplerle emekliye ayrılma (yaş haddi gibi):

İdare tarafından resen emekliye ayırmada, idarî lüzum ve zarurete göre, malûliyetle, inzibati muamele veya kadroların ilgası suretiyle olarak dörde ayrılır.

4 — Hukuk bakımından emekli rejiminin iki şartı vardır. Bu şartlardan biri emekliliğe hak kazanabilmek için, muayyen bir hizmet senesi emekliliğe tâbi bir vazifede çalışmak, diğer şart ise muayyen bir yaştan aşağı yaşta olmamaktır. Aranan hizmet müddeti şartı; malûllük, emeklilik veya dul ve yetim aylığı bağlanacağına göre veya toptan ödeme yapılacağına göre değişir. Normal hizmet müddeti, muhtelif memleketlerde 25, 30 veya 35 yıl olarak kabul edilmiştir veya Fransada olduğu gibi hizmet müddeti faâl hizmet veya Büro hizmeti bahis konusu olduğuna göre iki ayrı müddet tayin edilmiştir. (25 ve 30 yıl)

Fiilî hizmete, hizmetin yorucu olmasına göre fiilî hizmet zamları eklenebilir. İtibari hizmet zammına gelince, Sandık sisteminde ve dolayısıyla başka memurları için mevzu bahis olmamak icabeder.

Bazı hizmetler, evvelce sayılmadığı halde sonradan hizmetten saydırılabilmektedir. Buna İsviçre'de hizmetin satın alınması (Achat); Fransa'da ve Belçika'da hizmetin kanunen sahih bir hale getirilmesi «La Validation de service», Memleketimizde ise borçlanma denilmektedir.

Muayyen yaş şartına gelince, bunu yaş haddi ile veya iştirakçi olmak için gerekli asgarî ve azami yaşlarla karıştırmamak lâzımdır.

Emekli aylığı bağlanması isteğinde bulunabilmesi için yalnız muayyen bir hizmet süresi şartı kâfi değildir. Aynı zamanda muayyen bir yaş da geçmesi lâzımdır. Umumî tehlikeler sigorta edilemeyeceğine göre, bu yaş bir hayli ilerlemiş olmalı ve bir nevi malûllük yaşı teşkil etmelidir. Almanya'da ve İsviçre'de emeklilik yoktur. Almanya'da 65-70 yaşına, İsviçre'de 65 yaşına gelenler, malûl addolunur ve kendilerine bağlanan aylığın adı emekli aylığı değil, malûllük aylığıdır. Belçika'da emekli yaşı 65 ve Fransa'da 60'dır.

5 — Emekli aylıklarını, ilmâ bir surette tasnif etmek istersek bunları ikiye ayırmamız lâzımdır.

a) Hayatta ödenen aylık ve tazminatlar (emekli, malûl, vazife malûlü aylıkları, toptan ödene ve kesenek iadesi).

b) Aktif veya pasif iştirakçi (emekliler) iken ölenlerin dul ve yetimlerine ödenen tazminatlar (dul ve yetim aylıkları veya toptan ödemeleri).

Filhakika iştirakçilerin hayatında ödenen emekli, malûllük aylıkları veya toptan ödemeler, umumiyetle malûllük tazminatlarını teşkil eder. Dul ve yetim aylıkları ve toptan ödemeleri ise ölüm sigortası tazminatlarıdır.

Bu izahattan sonra muhtelif memleketler mevzuatını tetkik edersek emeklilik rejiminde çeşitli ödeme şekilleri görürüz. Emekli, adı malûllük, vazife malûllüğü, kısmî malûllük, harp malûllüğü aylıkları, tam maaşla emeklilik, son hizmet zamları, bir müddet devam edip kesilen aylıklar, nisbî aylıklar, dul ve yetim aylıklar, çeşitli zamlar, kesenek ve karşılığın faizle geri verilmesi, yalnız keseneğin geri verilmesi, ilaç ve sair aynı ve maddî yardımlar...

Emeklilik rejiminin en mühim tazminatı «la prestation» emekli aylığı «la pension» şeklinde olanıdır.

Emekli aylığında en çok aranan vasfı asgarî geçim haddinden aşağı olmaması ve geçindirme vasfı «le caractère alimentaire» dolayısıyla de azami bir miktardan fazla tahsis edilmemesidir (*).

6 — Emekli aylıkları İsviçre'de olduğu gibi aylık, Fransa'da ve bizde olduğu gibi üçer aylık ödenirler. Aylık bağlanana kadar memlekette memlekete değişen bir miktar avans verilmesi umumiyetle kabul edilmektedir.

Ödeme şekillerine gelince: Doğrudan doğruya veya Banka veyahut Posta çekleriyle ödendiği gibi, Fransa'da Paris ve civarında olduğu gibi mekanik şekilde de ödenir.

7 — Emekli aylığı alanların hayatta olup olmadıkları ve aylıklarının kesilmesini ve yahut azaltılmasını mucip bir sebep olup olmadığını tesbit için yapılan yoklamalar hak sahiplerini fazla iz'âç ettiğinden, zamanla başka tahkik usulleri bulunarak hafifletilmiş veya daraltılmıştır. Artık doğrudan doğruya aylık alanlar, yoklama muamelesine hiç bir yerde tâbi tutulmamaktadırlar.

III — Emekli Sandıklarında malî muvazene zarureti

Kapitalizasyon sistemine tâbi Emekli Sandıkları, ödedikleri çeşitli aylıkları ve tazminatı kendi gelirleriyle karşılamak mecburiyetinde ol-

(*) Sait Kandan: Emeklilik rejimleri ve Emekli Sandıkları Maliye Bakanlığı neşriyatı 1942.

duklarına göre, hal ve istikbaldeki gelirleri ve giderleri arasında bir muvazene tesis etmeleri zarurî bulunur. Bu malî muvazeneye Aktüaryel muvazene «l'équilibre actuarielle» denilir. Sandığın ilk yıllarında gelir, giderden fazla olduğundan sermaye terakümü hasil olur. Bu devreye geçici devre «la periode transitoire» denilir. Her yıl gelirlerin çoğalmasının sür'atî azaldığı halde giderlerin sür'atleri artar. Nihayet bir zaman gelir ki bu zamandan itibaren gelirler, giderleri, nazari olarak devamlı bir surette karşılayabilmelidir. İşte bu zamandan sonraki muvazene devrine tabî devre «la periode normale» denilir. Bu muvazene devrindeki prim ve prestasyonların bugünkü kıymetleri halihazır kıymetleri «Valeurs actuelles» ni teşkil eder.

Muvazenenin kurulması için, halihazır kıymetlerinin işletilmesi ve aslâ dununa düşmemesi için icabeden gelire de aktüaryel faiz «le taux actuariel» tesmiye olunur. Emekli Sandıkları bu bakımdan teknik bilânçolu ve teknik bilânçosuz sandıklar diye iki kısma ayrılır. Birincilerde malî muvazene teknik bilânçolarla ve devamlı muvazene edildiği halde, ikincilerde murakabe olmadığından er veya geç iflâsa mahkûmdurlar. Memleketimizde, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığından önce bazı Sandıkların kanunlarında da Aktüer tetkikatı yaptırılması şartı mevcut olduğu halde şimdiye kadar bu şekilde tetkikat yaptırılması cihetine gidilmemiştir. İlk defa, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı, Milletlerarası çalışma teşkilâtından bir Aktüer mütehassıs getirmiş bulunmaktadır.

Teknik bilânçolara göre, Emekli Sandıklarının malî muvazene durumu anlaşılır. Bu bilânçolar, aktüaryel açık gösterirlerse bu açığın, ileride faiz gaipleriyle, daha ziyade büyümemesi için hemen kapatılması gerekir (*).

IV — Finansman usulleri

Emekli Sandıklarının finansmanında başlıca iki sistem vardır:

Kapitalizasyon ve Repartisyon sistemleri...

Birincisinde Sandığın müstakbel angajmanlarının karşılanmasında, zarurî meblâğlar, gerekli aktüaryel esaslara göre hesaplanmış ve muayyen bir plâna göre ihtiyata ayrılmıştır. Bu sistem, mühim sermayelerin biriktirilmesi neticesini do-

ğurur. İkinci sistemde, birincisinin aksine olarak bir hesap devresinde tediyeye edilen prestasyonlar, mevcut aktif iştirâkçilerin hey'eti umumiyesine yükletilmiş, tevzi edilmiştir.

Emekli Sandıklarının gelir kaynaklarını, alınan kesenek ve karşılıklarla bu kabil sair gelirler ve bu gelirlerin işletilmesinden mütevellid mebalîğ teşkil eder.

Umumiyetle, ödenen aylık ve tazminatları karşılamak için iştirâkçiler tarafından bir defada veya devreden devreye ödenen mebalîğ prim veya kesenek denilir. Prim usulü, ferdî prim usulü, vasatî prim usulü olarak iki nevidir. «le prime individuel» Ferdî prim usulünde, iştirâkçinin yaşına ve şahıs durumuna göre her prim ayrı ayrı hesap edilir. Vasatî prim usulünde «le prime moyen» ise prim her şahıs için ayrı ayrı hesap edilmez. Bütün iştirâkçiler topluluğunun bütün vasıfları ve bu vasıfların tekabül ettiği tehlikeler nazara alınarak bunların muhassalasına göre ve herkes için yeknasak olmak üzere bir prim nisbeti tayin olunur.

Prim, ücretin muayyen bir yüzdesi veya sabit bir miktar olabilir.

Keza sigortalanan ücreti tahdit suretiyle muayyen bir prim baremi de yapılabilir. Ücret yükselelerinde, artış farklarına tekabül eden bir meblâğın primden ayrı olarak alınması da çeşitli memleketlerde tesadüf edilen bir usuldür.

Sosyal sigortada esas çalıştırının da çalışanın primine iştirâkidir. Hatta İşçi Sigortalarında Devlet de bir hisse verir. Bu suretle üçüzlü tediyeye «le triple versement» husul bulur. Memur ve hizmetliler Emekli Sandıklarında ise Devlet ekseriya aynı zamanda iş veren de olduğundan ikizli tediyeye usulü cereyan eder. Memleketimizdeki sistem budur.

Sandıkların en mühim gelirlerinden biri de sermaye ve ihtiyatlarının işletilmesinden hasil olan gelirlerdir. Plâsman gelirleri, Sandıkların malî muvazenelerinde çok mühim tesiri haizdirler.

Sosyal Sigorta Sandıklarının sermayelerinin işletilme şekilleri mevzuu üzerinde Milletlerarası çalışma teşkilâtı 1938 yılında bir konferans tertip etmiştir. Bu kabil plâsmanlarda, bu konferansta tavsiye edilen kararların gözönünde bulundurulması çok yerinde olur (*). Filhakika Sandık-

(*) Institutions d'assurance et de prévoyance en Suisse-Bers: 1947.

(*) Sait Kandan: Sosyal Sigortalıların plâsmanları, Maliye Bakanlığı neşriyatı 195.

Bankalarda "Cari Hesap," ve "Cari Hesap Servisleri,"

Yazan : Hikmet KEYMAN

Bir çok Bankacılık faaliyet ve işlemlerinin icra ve kaydında müracaat ve istimal edilen «cari hesap» ve cari hesap işlerinin teşkilatlanıp görüldüğü, kayıt ve hesaplarının tutulduğunu ehemmiyetli bir hizmet dairesi olan «cari hesap servisi» leri, Bankacılık sahasında çok ehemmiyetli ve tetkike değer belli başlı birer mevzudur. Bu itibarla bu yazımızda tetkik konusu olarak intihap ve tercih olunmuştur. Aşağıki satırlarda evvelâ cari hesap ve sonra cari hesap servisi sırasıyla ayrı ayrı etüt olunacaktır.

CARİ HESAP : (*)

I — Giriş : Cari hesap bir çok bankacılık faaliyet ve işlemlerinin icra ve kaydında müracaat ve istimal edilen mühim bir vasıtaadır. Ve banka işlemlerinin icra ve ifasında büyük bir sürat ve kolaylık sağlar. Bu sebeple bankacılık vasıtalarının adeta temel taşıdır.

Bankalar müşterileriyle yalnız münferit işlemler yapmazlar. Bankalar müşterileriyle çeşitli işlemler yaparlar. Bir müşteri bankaya para veya kırdırdığı sened tutarını yatırır. Banka müşteri namına kupon tahsil eder. Müşteri üçüncü bir şahıstan aldığı çeki bankaya devreder; veya üçüncü bir şahıs üzerine çektiği poliçeyi bankaya ciro eyler. Müşteri, bankadaki çeşitli römizleri veya bankanın çekmesine müsade eylediği kredi (dekuver) mukabilinde banka üzerine kendisi veya başkasının emrine çek çeker; muayyen bir meblâğın üçüncü bir şahsa kasadan ödenmesini veya havale çıkarılmasını ister. Veyahut namına esham ve tahvilât satın aldırır. Bankadan, üçüncü şahıslara verdiği senetlerin veya üçüncü şahıslar tarafından üzerine çekilen poliçelerin ödenmesini talep eder. Hülâsa banka ile müşteri arasında bir carî işlem camiası teşkil eyleyen çeşitli işlem-

(*) İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi C : 3 Sahife 179.

ların sermaye ve ihtiyatlarının «les çonds» emniyet, verim ve likidite esasları dairesinde, aktüaryel faizden aşağı olmayarak işletilmesi ve bu bakımdan sabit gelirli kıymetlerle değişik gelirli kıymetler arasında tedbirli bir surette işletilmesi de lâzımgelir.

ler teselsülen cereyan eyler. Bankalarda müşterileriyle cereyan eyleyen zaman zaman, banka veya müşteriyi borçlu ve alacaklı duruma sokan bu gibi çeşitli işlemlerin her birinin, ayrı olarak muhasebe ve tesviyesi cihetine gidilse, geniş ölçüde cereyan eyleyen bu çeşitli işlemlerin ifası her iki taraf için hem vakit kaybını hem de büyük masrafları mucip olur. Tebattüz ettirilen müşkilât ve lüzum karşısında bankalarda müşterileriyle cereyan eyleyen çeşitli ve karşılıklı işlemleri, kolayca muhasebe ve tesviye edebilmek için tek bir hesapta (carî hesap) zimmet ve matlup (borç ve alacak) kalemleri halinde toplayıp borç ve alacaklarını hesaben tesviye ederek kalan zimmet veya matlup bakiyesine göre borç ve alacak durumlarını tesbit ederler. Bu suretle bankalar müselsel ve karşılıklı işlerinin ifasında aşağıda bünye ve mekanizması anlatılan carî hesap usulünü uygularlar.

II — Cari hesapların tasnifi : Bankalarda küşad ve istimal edilen carî hesaplar, işlemlerin mahiyetiyle beraber, hesap sahiplerinin hususiyet ve vasıflarına göre tasnif edilebilir. Bu bakımdan carî hesapları :

- 1 — Mudiler carî hesapları,
- 2 — Müşteriler carî hesapları,
- 3 — Muhabirler carî hesapları,

olmak üzere üç kategoriye ayırmak kabildir.

1 — Mudiler carî hesapları veya alacaklı carî hesaplar : Bu gurup hesaplar, tasarruf erbabının tasarruf tevdiatı namı altında yatırdıkları paralara aid olarak veyahut tüccar ve endüstriyel olmayan kapitalist müşterilerin nakid ve servetlerinin tevdi ve temniyesine ve malî işlemlerinin geçirilmesine mahusen açılan ve carî hesap şeklinde tutulan tasarruf hesapları veya alacaklı carî hesaplardır. Bu hesaplar arasına, tüccar ve endüstriyel müşterilere teşebbüsleri dışındaki servetlerinin ve işlerinin muhafaza ve idaresi için açılan alacaklı carî hesaplar da ilâve edilebilir.

Bu hesaplar hesap sahiplerinin nakdî römizleriyle beslenir. Ve daima hesap sahipleri lehine bir alacak bakiyesi muhafaza ve devreyler. Ve münferî hesaplara aid kollektif hesapların bakiyesi,

bankanın mudilere olan taahhütlerinin tutarını gösterir.

2 — **Müşteriler cari hesapları veya asıl cari hesaplar**: Bu gurup hesaplar, tüccar ve sanayi erbabından olan müşterilerin banka ile geçen çeşitli işlemlerinin geçirilmesine mahsustur. Bu hesaplar aynı zamanda aşağıda mahiyeti anlatılan şekilde müşteriler lehine açılan cari hesap kredisiyle de müterafık olunca, müşteri veya bankanın leh ve aleyhinde borç ve alacak bakiyeleri verir. Böylece hem depo hem kredi fonksiyonunu birlikte gören bu hesaplar bu müşterek karakteri itibariyle muhtelif bir cari hesap tipi teşkil eder bu hesaplara aid kollektif hesaplar hem zimmet hem matlup olmak üzere çift bakiye devir ve irae eyler. Bu gurup cari hesaplar bu müşterilerin disponiblite fazlalıkları, iskonto ve tahsil senedi römizleri ve hesaptan hesaba yapılan münakalelerle beslenir. Bankacılık teamül ve tekniği itibariyle belirttiğimiz mekanizmayı taşıyan muhtelit cari hesaplar memleketimiz bankacılığında henüz yerleşmemiştir. Bizde cari hesap kredileri bu tip cari hesaplardan tecerrüd ederek borçlu cari hesap namı altında müstakil hesaplarda cereyan eyler.

Yukarıda saydığımız çeşitli cari hesapları aynı bir bakımdan: a) Adli cari hesaplar, b) Çek cari hesapları olmak üzere iki gruba ayırmak da mümkündür zira bankalarda hususiyeti itibariyle banka üzerine çek çekme hakkı bütün hesap sahiplerine teşmil edilmez. Çünkü çek muameleleri hususî bir hizmet ve itibar muamelesi sayılır. Hesap bakiyeleri muayyen miktarda fazla olmayan ve cari muameleleri çek istimalini icabettirmeyen tasarruf hesaplarına veya alacaklı cari hesaplara çek verilmez çek kullanma hakkı tanınmaz. Buna göre çek kullanma hakkı tanınmayan hesaplara cari hesaplar ve çek istimali tanınan hesaplara da çek hesapları tabir olunur.

3 — **Muhabirler cari hesapları**: Bankalar kendi şubeleri bulunmayan şehir ve memleketlerdeki bankacılık işlemlerini o şehir ve memlekette kâin bankalara ifa ettirdikleri gibi, kendileri de diğer bankaların bu kabil işlemlerinin yapılmasına tavassut eylerler. Bu suretle bankalar arasında da karşılıklı bankacılık işlemleri tahaddüs ve cereyan eyler. Bankalar aralarında cereyan eyleyen bu gibi işlemleri cari hesap usulleri dairesinde tutarlar ve muhabirler cari hesapları tabir olunan hesaplara geçirirler. Bankalarda muhabirler cari hesapları: 1) Dahili muhabirler cari

hesapları, 2) Harici muhabirler cari hesapları olarak iki guruba ayrılır.

Mudiler ve muhabirler cari hesapları banka için riski müeddi değildir. Müşteriler cari hesapları veya asıl cari hesaplar dediğimiz tüccar ve endüstriyel müşterilere aid hesaplar hususî fonksiyonu ve tazammun eylediği (dekuver) kredi bakımından banka için riski dai hesapları teşkil eyler.

Yukarıda neveleri ve mahiyetleri açıklanan cari hesapların zimmet ve matlup bakiyeleri banka bilângosunda işgal eyledikleri pozüsyon itibariyle banka ile muhabirler mudiler ve müşteriler arasındaki malî angajmanı gösterir. Matlup bakiyesi devir eyleyen cari hesaplar veyahut cari hesapların matlup bakiyeleri bilângoda bankanın kısa vadeli veya ibrazlı borçlarını borçlu cari hesaplar veya cari hesapların zimmet bakiyeleride bankanın orta vadeli paraya çevrilebilen kıymetlerini teşkil eder.

III — **Cari hesapların açılmasına aid formaliteler**: Bankalarda cari hesapların açılmasına aid formaliteler hesapların nevelerine göre değişir.

a) — Mudiler cari hesaplarında veya alacaklı cari hesaplarda, hesaplar müşterilerin yazılı veyahut banka girişlerinde şifahî müracaatları üzerine açılır. Esaslı bankalar namlarına cari hesap açacakları müşterilerin şahsiyetlerine büyük ehemmiyet atfederler. Şayanı itimad olmayan kişilere her ne suretle olursa olsun her nevi hesap açmağı tercih etmezler. Fonde döpuvar sıfatını taşıyan bir memur müşterilerin şahsiyetlerini, medenî hallerini tetkik eder hüviyet ve imza örneklerini tesbit eder. Müşterilerin durumlarının tesbitine servis muamelelerini görecekt memurlarda karıştırılmayarak muamelâta esas olacak malûmat ve dokümanlar ayrı bir yetkili tarafından istihsal olunur. Namlarına hesap açılacak müşterilerden, hesap açma talepnameşi alınır. Ad ve soyadlarını, yaşlarını, mesleklerini, ikametgâhlarını, imza örneklerini ve hesap şartlarına gösteren bir hüviyet ve imza kartonu doldurulur. Eğer hesap bir şirket veya cemiyet adına açılıyorsa şirket veya cemiyeti temsil edene aid sirkler alınır. Ayrıca bu malûmat ve imza örnekleri bir sicil defterine de geçirilir.

b) — Lehlerine kredi (Dekuver) küşadını tazammun eyleyen ve borçlu cari hesap mahiyetini taşıyan cari hesaplardaki formalite aşağıda bahsinde anlatılmıştır.

IV — Carî hesapların faydaları ve iktisadi rolü :

Carî hesapların iktisadi hayatta ve ticaret alanında ve bankacılık işlerinde büyük faydaları ve ehemmiyetli rolü vardır. Zira carî hesaplar vasıtasıyla karşılıklı borç ve alacakların mahsubu ve çekle işlemesi sayesinde mükemmel bir tediye vasıtası yaratılmış ve bu suretle nakdî ödeme külfetleri ortadan kaldırılmıştır. Ticarî muamelelerin icrasında kolaylık çabukluk emniyet ve derhal nakdî ödemeleri istilzam suretiyle de neville bir kredi yaratmıştır. Ticaret ve bankacılık işlerini kolaylaştırmıştır. Bankalar için bir kaynak yarattığı gibi, nakdî ödemelerden de varesteler kılarak dispoñiblite ve ankes durumları üzerinde bir elastikiyet vücuda getirmiştir.

b) — Carî hesabın izahı ve hususiyetleri :

«Carî hesap» bir muhasebe usulüdür; hukukanda hususî bir mukavele mahiyetini taşır. Muhasebe ve hukuk-saha ve lisanındaki ismi de» carî hesaptır.

I — Muhasebe bakımından :

1 — Carî hesabın mahiyeti : Carî hesap bir muhasebe usulü olup banka ile hesap sahibi arasında devamlı ve karşılıklı olarak cereyan eden işlemlerin tek bir hesapta (carî hesap) zimmet ve matlup (borç ve alacak) kalemleri halinde toplayarak istenilen herhangi bir anda hesap durumunu (bakiyesini) yani banka ve hesap sahibi leh ve aleyhinde çıkan borç ve alacak bakiyelerini belirli hesap usulü dairesinde kayıt ve irae eyleyen bir hesap tablosu ve muhasebe vasıtasıdır.

2 — Carî hesabın işlemesi :

— Bankayı hesap sahibine karşı borçlu duruma sokan bütün işlemlerin tutarı carî hesabın matlubuna,

— Hesap sahibini bankaya karşı borçlu duruma sokan bütün işlemlerin tutarı carî hesabın zimmetine geçirilir.

Carî hesabın matlubu veya matlup yekûnu hesap sahibinin römizlerini; zimmeti veya zimmet yekûnu istirdatlarını gösterir. Zimmet ve matlup yekûnlarının muvazenesinde hasıl olan ve tesbit edilen fark hesabın bakiyesini irae eyler. Zimmet bakiyesi hesap sahibinin bankaya karşı olan açığını yani borcunu, matlup bakiyesi ise, alacağını bankanın borcunu gösterir.

Carî hesaba geçen ve hesabın muhteviyatını teşkil eyleyen kalemlerin bir kısmı, faiz komis-

yon gibi hesaben hasıl olan unsurlardır. Diğerleri ise, hesap sahibi ile cereyan eyleyen çeşitli işlemler dolayısıyla hesap dışı hasıl olan unsurlardır. Bu elemanlar behemahal makbuz, tediye veya münakale emri, çek v.s. gibi evrakı müsbite tabir olunan muhasebe dokümanlarına istinad ettirilerek hesaba geçirilir. Faiz ve komisyon gibi hesaben hasıl olan kalemler ise, mukavele ve teamüle göre, tahakkuk ettirilerek hesaba geçirilir.

Hesap uygunsuzluğu ve ihtilaf halinde hesabın revizyonu icap ettiği zaman, hesapta herhangi bir maddî ve hesabî bir hata olup olmadığını tetkik ve tayin etmek üzere, hesaba geçen zimmet ve matlup kalemleri kayıt ve evrakı müsbitesiyile karşılaştırılarak hesap rüyet edilmek suretiyle doğruluğu sağlanır.

Yanlışlık veya unutmama eseri olarak hesaplarda herhangi bir maddî ve hesabî bir hata olması ihtimaline binaen, bankalar müşterilerine gönderdikleri hesap hulâsalarına (yanlışlık ve unutmama müstesna) kaydini koyarak bir itirazi kayıd hakkını taşırlar.

2 — Carî hesaplara ait terimler :

Bankada namına hesap açılan müşteri, muhabir ve mudiri «hesap sahibi» tabir olunur.

Hesap sahibinin nakid ticarî senet ve saire olarak hesabına vaki teslimatının bütününe hesap sahibinin «römizleri» tabir olunur.

Hesap sahibinin bütün çektiği veya ödettiği paralara hesap sahibinin «istirdatları» denir.

Carî hesabın cereyanı sırasında hesap sahibi «müşteri» bankaya karşı bazan alacaklı bazan borçlu duruma düşer. Hesap sahibinin (müşteri) istirdatları römizlerinden fazla olduğu ve hesap zimmet bakiyesi devreylediği zaman hasıl olan açığa (dekuver) tabir olunur. Bu suretle (Dekuver) haddi zatında ve dar manada bir hesap açığından ibarettir. Aşağıda anlatılacağı üzere, dekuver aynı zamanda açık kredi manasına da kullanılmaktadır. ki bu takdirde müşteriye bankaca ikrazına muvafakat edilen meblâğı gösterir.

II — Hukuk bakımından :

1 — Carî hesabın mahiyeti : Carî hesap, iki kimse için, yekdiğerine olan karşılıklı borç ve alacaklarının, nakden ve peşinen talep ve tavsiyesinden karşılıklı olarak vazgeçerek, hesabın kesiminde hasıl olacak bakiye istenmek ve ödenmek üzere, carî hesap usulüne göre, karşılıklı olarak tuttıkları tek hesaba (carî hesaba) zimmet ve

T. C. ZIRAAT BANKASI
Merkez Müdürlüğü

Yaprak :

Hesap No. 1746

Faiz % Z.%12.M.%3

HESAP HÜLÁSASI

İsim : B. Efdal Zincirkıran (Müteahhit Tüccar)

Valör şartları:

Adres : Anafartalar 72 Muvafakat edilen dakuver (10.000,—)

Kesim tarihi:

Tarih	İ Z A H A T	Hesap No.	M U A M E L E		B A K İ Y E		Gün	Á D Á T	
			Zimmet	Matlup	Zimmet	Matlup		Zimmet	Matlup
1/9	Matlup bakiyesi	31.8.1947		3.578,—		3.578,—	19		68.082
18/9	İskonto ettirdiği sened bedeli	19/9		1.422,—		5.000,—	15		75.000
5/10	Ödenen 147131 sayılı çek bedeli	4/10	6.750,—		1.750,—		41	71.750	
15/11	İzmir üzerine aldığı 434231 çek bedeli	14/11	2.000,—		3.750,—		14	52.500	
29/11	Ödenen 147132 sayılı çek bedeli	28/11	950,—		4.700,—		18	84.600	
15/12	Tevdiati	16/12		5.500,—			11		8.800
26/12	Ciro ettiği 371176 sayılı çek bedeli	27/12		4.000,—			1		4.800
21/12 in namına yatırdığı	28/12		750,—			3		16.600
	208808 zimmet adadı üzerinden % 12 dakuver faizi								
	173282 matlup adadı üzerinden % 3 tevdiat faizi		55,16						
	Muvazene için ilâve edilen zimmet bakiyesi		5.494,84						
			15.250,—	15.250,—				208.850	173.282
1.1.48	Yeni bakiye	31.12.47	5.494,84						
			Toplam					Toplam	

matlup (borç ve alacak) kalemleri halinde kaydederek, takas suretiyle tesviyesini tazammun eyleyen hususi bir tediye vasıtası ve mukaveleden ibarettir.

2 — Carî hesap mukavelesi :

Ticaret kanununun hesabı carî faslı altında toplanmış olan (T. K. M. : 782-796) hükümleri idare eder.

a) — **Carî hesap mukavelesinin tarifi:** İki kimsenin yekdiğerine verecekleri para ve mülkiyeti devredilecek her nevi mallardan mütevel-alacaklarını teker teker istemekten karşılıklı olarak vazgeçerek bunları kalem kalem zimmet matlup şekline ifrag ile hesabın kesiminde halolacak bakiyeyi talep salâhiyetine dair akdetmeleri mukaveleye carî hesap mukavelesi tabir olur (T. K. M. 782).

b) — **Carî hesap mukavelesinin ihtiva eylemesi lâzım gelen hükümler:** (T. K. M. 783, 784).

1 — Carî hesap zımında alınıp matluba olan malların mülkiyeti alan tarafa geçer (bu iküm mallar teslim olduğunda takdirdedir).

2 — Taraflar arasında carî hesap mukavelesinin akdinden evvel mevcut bir matlup tarafların rızasıyla carî hesaba yazıldığı halde, hilafı şartedilmedikçe bu matlup tecdid edilmiş olur. (geçirildiği takdirde kalem mahiyetini alır).

3 — Bir ticarî senedin carî hesaba yazılması bedenin tahsil edilememesi halinde muteber olmamak şartıyla vukubulmuş sayılır. Carî hesaba kaydolunup bedeli tahsil edilemeyen ticarî senet sahibine iade ve kaydı silinir.

4 — Zimmet ve matlupu teşkil eyleyen meblağ yekdiğerinden çıkarıldıktan sonra bakiyesinin tediyesi vacib olur.

5 — Carî hesabın matlubuna geçirilen meblağ hakkında alndığı tarihten itibaren alan aleyhine veren lehine faiz işler.

c) — **Carî hesaba ithal edilmesi caiz olmayan kalemler:** Muayyen bir işte kullanılmak ve ayrıca emre amade tutulmak üzere teslim olunan para ve mallar carî hesaba ithal edilmez (T. K. M. 789)

ç) — **Carî hesaba dahil kalemler tecezzi kabul etmez:** Carî hesaba dahil olan zimmet ve matlup kalemlerinin heyeti umumiyesi tecezzi kabul etmez. Carî hesap kapatılmadan evvel tarafların hiç biri alacaklı ve borçlu sayılmaz. Tarafların hukukî durumunu ancak hesabın kesilmesi tayin eyley (T. K. M. 790).

d) — **Carî hesabın kesilmesi:** Mukavele veya ticarî örf ile muayyen tarihte carî hesap ka-

patılarak zimmet ve matlup arasındaki farkın tesbiti lâzımdır. Mukavele veya muayyen ticarî örf olmadıkça takdirde her yılın Aralık ayı sonunda hesap kapatılır (T. K. M. 786).

e) — **Mürekkep faiz :** Hesap kapatıldıktan sonra husule gelen bakiye için dahi kapanmış tarihinden itibaren faiz cereyan eder. (Carî hesabın katı tarihinden sonra mukavelede sarahat olmadıkça mukavelede mevcut faiz hükümlerinin değil, kanunî faiz tatbik olunur. Taraflar üç aydan aşağı olmamak üzere, diledikleri zamanda faizin resûlnale kalbini mukavele edebilirler. Taraflar carî hesabın muvazenesini yapmak zamanlarını ve faiz ve komisyon mukdarlarını kezalik mukavele ile tayin edebilirler. (T. K. M. : 787, 788)

f) — **Komisyon ve masraflar:** Carî hesap dahilindeki komisyondan doğan ücretin veya başkaca masrafların bedeli talep olunabilir. (T. K. M. 785).

g) — **Carî hesap mukavelesinin feshi:** Aşağıki sebeplerle carî hesap mukavelesi feshedilebilir: a) Mukavele ile tayin olunan müddetin hitamı, b) Mukavele olmadığı halde taraflardan birinin feshi, c) Taraflardan birinin iflâsı. Taraflardan birinin vefatı veya mahcuriyeti vukuunda diğer taraflar mahkemeye müracaatla carî hesap mukavelesinin feshini talep ve dava hakkı vardır (T. K. M. : 792, 793).

h) — **Beyyine:** Carî hesap mukavelesi şahsî beyyineden gayri her türlü ticarî beyyinelerle isbat olunur. T. K. M. : 794).

i) — **Carî hesaba ait davaların sukutu:** Carî hesaptan doğan davalar beş senenin geçmesiyle sakin olur (T. K. M. 796).

3 — **Carî hesabın başlıca unsurları, meydana gelmesi, hüküm ve neticeleri :**

a) — Carî hesabın başlıca unsurları iki kimsenin bulunmasına ve karşılıklı borç ve alacaklarının mevcut olmasından ibarettir. Yani iki tarafın mevcudiyeti ve taraflardan her birinin diğerine teslimatı mevzuubahistir. Carî hesapta teslimat, teslimata mütekebbiliyet ve mukabil teslimatta takas vardır. Bu suretle carî hesap hususî olarak akdedilecek carî hesap mukavelesiyle meydana geldiği gibi, hususî bir mukavele akdedilmeden ve bir formaliteye lüzum kalmadan dahi bir bankayla müşteri arasında yukarıda anlatılan unsurları carî bir hesap açıldığı vakit carî hesap mukavelesi zımnen meydana gelir. Carî hesap mukavelesiyle akidler esas itibariyle bütün alacak ve borçlarını takas kasdiyle carî hesaba

T. C.
ZİRAAT BANKASI

...../...../19.....

Bay Efdal Zincirkıran

Müteahhit - Tüccar (Anafartalar 72)

Şehirde

31-12-1947 Tarihinde kesilen hesabınızın hülâsa cetvelini ilişik olarak sunuyoruz. Bu cetvelde de görüleceği üzere *yalnız beşbin dört yüz doksan dört lira 84 kuruşa baliğ olan alacak bakiyeniz yeni hesabınıza matlup kaydedilmiştir.*

Tetkik edilerek mutabakatınızın veya varsa itirazınızın bir hafta zarfında Bankamıza bildirilmesini rica ederiz.

Aksi halde hesap aynen tasvip edilmiş addolunacaktır.

T. C. Ziraat Bankası
Saygılarımızla

Pul

Örnek : 114-1.000 Bl. — 1951

geçirilmesini taahhüt ederler. Mamafih mukavele ile carî hesaba geçecek işlemler tahdit olunabilir. Böyle bir mukaveleyle tahdit mevcut değilse yukarıda sayılan ve carî hesaba idhali caiz olmayan kalemler ve carî hesap mukavelesinin akdinden evvel mevcut alacağın geçirilmesi mecburi değildir.

b) — Carî hesap mukavelesine göre taraflar hesaba geçen kalemleri karşılıklı olarak istemekten vazgeçmişlerdir. Carî hesaba kaydedilen zimmet ve matlup kalemleri şahsiyetlerini kaybederler. Carî hesap içerisine aldığı bütün kalemleri şahsiyetlerini kaybederler. Carî hesap içerisine aldığı bütün kalemleri o zamana kadar tabi oldukları kaidelerden tecrid ederek yeni bir hüviyet verir. Carî hesaba geçen kalemler tecezzi kabul etmez. Karşılıklı kalemler birbirlerini yokettikleri nisbette borç ve alacak düşmüş olur. Ancak hesabın kesiminde hasıl olan bakiye kabili taleptir.

Yukarıda belirttiğimiz veçhile, banka ile müşteri arasında geçen banka ve müşteriyi bir birine karşı borçlu ve alacaklı durumuna sokan nevelerini saydığımız çeşitli işlemler, banka ile müşteri arasında karşılıklı olarak cereyan ve teselsül eyleyen bir carî işlem camiası ve kanunun tarifına uygun olarak bir carî hesap mevzuu teş-

Hesap ismi :

Hesap No. :

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası

Şehirde

31-12-1947 Tarihinde kesilen hesabınızın hülâsa cetvelini 31-12-1947 tarihli mektubunuzla aldı bakiyesi 5.494 lira 84 kuruşa baliğ olmuş bulunan mezkûr hesap münderecatı tarafımızdan kabul edilmiştir.

...../...../.....

Pul

Örnek : 114-1.000 Bl. — 1951

kil eyler. Bankalarda sağladığı çeşitli kolaylık bakımından bu mahiyet ve evsafaftaki işlemleri cereyan eyleyen müşterilerine carî hesaplar açarlar. Bankalarda bu gibi işlemler ve bu vasıfa işlemleri geçen müşteriler pek çok olduğundan carî hesap dediğimiz gibi bankacılık vasıtalarının temel taşıdır. Carî-hesap işlerinin kanunî mevzuata muvazi olarak bankalardaki tatbikatını inceleyelim.

4 — Carî hesapların işlemesi :

1 — **Carî hesap müddeti ve devreleri :** Carî hesap müddetinden maksat, carî hesap mukavelesine göre devam edeceği süredir. Bundan başka mukavele ile tayin edilen zamanda veya ticarî örf ile muayyen olan zamanda ve muayyen ticarî örf olmadığı takdirde de her yılın aralık ayı sonunda hesap kesimi yapılır ki buna da hesap devresi tabir olunur.

2 — **Carî hesabın kesimi (bakiyenin tesbit ve tasdiki) :** Carî hesap kapatılmadan taraflar borçlu ve alacaklı sayılmıyacaklarından tarafların borç ve alacaklarının tesbiti için carî hesaplar muayyen ve müteamil devreler sonunda kesilerek bakiyeleri tesbit olunur. Carî hesap bakiyesi carî hesap usulü dairesinde zimmet ve matlubu muvazene edilmek suretiyle tesbit olunur. Bakiyenin bu suretle tesbiti evvelâ alelade bir muha-

sebe işidir. Bakiyeler taraflarca tasdik olununca, yani hesap bakiyesinin tanınmasıyla kesinleşir ve hukuki bir mahiyet kazanır. Carî hesap devresi sonunda tesbit ve tasdik edilen bakiye carî hesapta yazılı bir kalem olmaktan çıkarak müstakil bir borç ve alacak mahiyetini taşır. Bu suretle carî hesap daima bir alacak vesikası mahiyetini taşır. Hesap müddeti bitmiş ise, -carî hesap mukavelesinin feshi bahsinde belirtilen sebeplerden biriyle- nakden ödenmesi icap eyler. Bitmemişse, yeni hesaba nakil edilir. Borç yenilenmiş olur ve carî hesaba geçen ilk kalem mahiyetini alır.

Bu sebeple bankalar carî hesaplarını muayyen ve müteamil devreler sonunda keserek bir hulâsası ile birlikte hesap sahibine göndererek, hesap bakiyesinin tasdikini, itirazları varsa muayyen müddet zarfında (bir hafta) bildirilmesini, aksi halde hesap bakiyesinin tasvip edilmiş sayılacağını talep ve beyan eylerler. Yukarıda işaret edildiği ve hile carî hesapta vukuu muhtemel herhangi bir maddi ve hesabî hatanın ıslahını teminen ve itirazî kayıt olarak (Yanlışlık ve unutmama müstesna) kaydı de konur. Bankalarda carî hesap bakiyelerinin hesap sahiplerine tasdik ettirilmesi hukuki bir lâzımayı yerine getirmekle beraber, dahilen de hesaplarda vukua gelebilecek herhangi bir yanlışlık ve yolsuzluğu meydana çıkarmak ve hesapların emniyetini sağlamak maksadını da istihdaf eyler.

Bankalar, carî hesap sahiplerine devreler sonunda hesap hulâsası göndermekle de iktila etmeyerek, büyük ve hareketli carî hesaplarda hesaba geçen her kalem için zimmet ve matlup mektupları gönderirler. Teşkilâtlı bankalarda günlük hesap hulâsası gönderilmek usulü de caridir. Bu suretle carî hesaplara geçen kalemler peyderpey tasdik edilmiş olur.

Bankacılık taamüllerine göre, tevdiat carî hesaplarının veya alacaklı carî hesapların devre kesimleri ve bakiyelerinin tesbiti bir defa yıl sonlarında yapılır. Ve buna uygun olarak, bir defa yıl sonlarında mütabakat mektubu veya hesap hulâsası gönderilir. 2999 sayılı bankalar kanununun 41 ci maddesi de bankaları alacaklı carî hesap sahiplerine; hilafına yazılı istekleri olmadıkça hesap hulâsası göndermeğe mecbur tutmuştur. Hilafına yazılı istekleri olmadığı kaydine göre, hesap sahibi yazılı olarak kendisine hesap hulâsası gönderilmemesini isterse, banka bu müşterisine hesap hulâsası göndermez. Bu kanunun kaydin bankalarca müşterilerine hesap hulâsası göndermemek şekil ve maksadiyle kullanılması doğ-

ru değildir. Böyle bir hareket kanunun ruhuna ve bankacılık kaidelerine aykırıdır.

Barçlı carî hesaplarda veyahut tüccar ve endüstriyel müşterilerin bir kredi küşadını da tazammun eyleyen hem borçlu hem alacaklı bakiye devreyleyen muhtelit carî hesaplarda ise, üçer aylık devreler sonunda hesap kesimi yapılır ve hesap sahiplerine hesap hulâsaları gönderilir.

3 — Carî hesaplarda faiz, komisyon ve masraflar .:

Kanunî mevzuat carî hesaplarda faiz komisyon ve masraf isteme ve ödeme hak ve mükellefiyetini tanımıştır. Buna göre bankalarda faiz komisyon ve masraflar şu esaslar ve teamüller dairesinde cereyan eyler.

a) — Faiz :

Bankalarda carî hesaplara carî hesap usulleri dairesinde faiz yürütülür ve faizler üç aydan aşağı olmamak üzere, resülmale kalbedilerek mürekkep faiz usulü de tatbik olunur. Faizin nisbeti mukavele ile tayin olunursa da (2279 ve 3399) ödünç para verme kanunu mucibince bankalar, alacaklı carî hesaplara % 4,5 açık veya karşılıksız carî hesaplara % 12 ve karşılıklı (kefaletli veya teminatlı) carî hesaplara % 8,5 dan fazla faiz hesap ve tahakkuk ettirilemez.

Bankacılık taamüllerine göre, bankalar alacaklı carî hesapların faizlerini yıl sonlarında yapılan hesap kesmede ve borçlu carî hesapların ise, üçer aylık (Mart, Haziran, Eylül ve Aralık) devreleri sonunda hesap ve tahakkuk ettirilir. kanunen faizin ancak azamî haddi tayin ve tahdit olunmuştur. Bankalar para piyasası şartlarına ve zatî kaynak ve plasman durumuna göre bu azamî nisbetlere kadar faiz hesap ve tahakkuk ettirilebilirler.

b) — Valör :

Faizin başladığı tarihe valör tabir olunur. Bankacılık taamüllerine göre, carî hesaplara zimmet geçirilen meblâğlarda valör olarak bir evvelki iş günü ve matlup geçirilen meblâğlarda ise, hesaba kayid tarihinden bir sonraki iş günü gösterilir.

c) — Komisyon :

Bankacılıkta carî hesaplarda tazammun eylediği risk ve ifa olunan hizmet dolayısıyla faize ilâveten birde komisyon alınması mutadîr. Nevileri ve sureti hesabı aşağıda carî hesaplı kredilerde açıklanmıştır.

ç) — Hesap masrafları :

Yine bankacılık taamüllerine göre, hesaba geçen meblâğlar dolayısıyla gönderilen mektuplar,

tanzim ve irsal olunan hesap hulâsaları için hesap masrafı namıyla cüzî miktarda bir komisyonunda hesap ve tahakkuk ettirilmesi usulüdür.

Ödünç para verme işleri kanununun 15 ci maddesinde faiz tabirinde, ödünç para verme mukabilinde borçludan muamele vergisi ile, damga resminden başkaca komisyon ve hesap masrafı ve sair her ne nam ile olursa olsun, alınan paralar da dahil olacağı beyan ve izah edilmiş olduğundan, memleketimizde, cari hesaplarda komisyon ve hesap masrafı alınmaz. Maddeye göre hesaba geçebilecek masraflar, sigorta ve ardiye, ekispertiz ücreti ve damga resmî ve muamele vergisinden ibarettir. Şu hale göre bankalar cari hesaplarda ancak, mektuplara yapıştırdıkları damga pullarının bedellerinin ve faize ait muamele vergisi alabilirler.

C — Cari Hesap Kredileri :

1 — Cari hesap kredisinin mahiyeti: Bankaların müşterilerine yaptıkları kasa kredileri alekser, cari hesap şekil ve vasıtasıyla yapılır. Son yirmi otuz sene içinde, bilhassa Almanya'da cari hesap kredisini ticaret ve bankacılık aleminde ehemmiyet itibariyle poliçe kredisini pek fazla geride bırakmış tatbikatta ziyadesiyle yayılmış ve genişlemiştir. Tatbikatı muhtelif memleketlere ve bankalara göre değişir.

Cari hesap şeklindeki krediler, bir bankanın müşterisine cari hesabında muayyen bir meblâğa kadar bir dekever yapabilmesine yani zimmet bakiyesi devreyemesine dair verilen bir muvafakat ve selâhiyettir. Müşteri emrine amade kılınan bu krediden (dekuverden) banka üzerine kendisi ve başkaları emrine çek çekmek veya başkalarına her suretle tediyatta bulunmak veya hut kambıyo satın almak, hulâsa bankalarca müteâmil olan usullerle defaten veya ceste ceste kullanarak istifade eyler.

Cari hesap kredileri tüccar ve endüstriyel müşteriler için elâstikiyeti haiz pek kullanışlı bir kredidir. Poliçe ve anvans kredilerinde olduğu gibi, bir merasime de tabi değildir. İsteddiği anda kullanılır. Banka için de faiz ve komisyon bakımından daha müsmir bir kredi ve plâsmandır. Bununla beraber, bilhassa açık veya karşılıksız kredi halinde olduğu takdirde banka için daha muhataralı bir kredidir. Ekseriya çok kârlı bir ikraz muamelesi teşkil etmekte isede, tehlikeli olmaktan da uzak kalmamaktadır. Birçok banka iflâslarının sebebi sanayide açık kredi vermek hususunda gösterilen taşkınlık olmuştur. Bu sebeplerdir ki bu nevi kredilerde faizden ayrıca birde

komisyon alınır. Bu hususta bankaya tanınan en mühim hak istediği anda bir müddet evvel (onbeş gün) ihbar etmek suretiyle krediyi iptal ve müşteriyi tediyeye davet etmek salahiyetidir. Fakat bankalar bu hak ve salahiyetlerini ulu orta kullanmazlar. Ancak katî ve zarurî sebeplerin vukuunda müracaat ederler.

2 — Cari hesap kredilerinin açılma tarzı: Bankalar cari hesap kredisi isteyen müşterilerden malî durumlarını gösteren bir bilanço ve gerekli diğer bilgiyi havi birer teklifname alırlar. Müşteri hakkında geniş istihbarat yapıldığı gibi, bilançoysu tevsik bakımından defterleri üzerinde tetkikat dahi yaparlar.

Lehlerine cari hesaplar kredisi açılacak müşterilerden: 1) Dekuverin yâni açılan kredinin azami limitini, 2) Kullanma şekillerini, 3) kullanma müddetini, 4) Faiz, komisyon ve masraf şartlarını, 5) Varsa karşılıklarını, 6) Bankanın krediyi iptal hakkını taşıdığı, 7) Takibatta tanılan yetkili merciyeye, 8) müşterinin tebliğata esas olacak oturma yerini gösteren taamül halindeki şartları havi bir taahhütname alırlar. Kredi açmakla banka ikraz taahhüdünde bulunmuş demektir. Bununla beraber; bankalar taahhütlerini müşteriye karşı yazılı olarak bildirmezler. Bu suretle bankalar istediği anda krediyi kesmek hakkını haizdir.

3 — Cari hesap kredilerinin neveleri: Cari hesap şeklindeki krediler: 1) Açık kredi veya karşılıksız kredi şeklinde, 2) Kefalet karşılığında ve 3) Maddî teminata istinat ettirmek suretiyle üç tipte yapılır.

a) Açık veya karşılıksız cari hesap kredileri: Münhasıran lehine kredi açılan müşterinin şahsi varlığına dayanan kredi tipidir ki banka için risk ihtimali en fazla olanıdır. Bu takdirde banka bu nevi kredi açacağı müşterinin varlığını, ticarî ahlâkını ve iş kabiliyeti hakkında esash istihbarat yapar. Bu nevi krediler piyasanın yerleşmiş, tanınmış ve şayani itimad ve muteber müşterilerine açılır. Piyasada yeni kurulmuş bir teşebbüse böyle bir kredi açmağı bankalar tercih etmezler.

b) Kefaletli cari hesap kredileri: Banka gerek müşterinin hususî durumu gerek ticarî ve iktisadî durum itibariyle açık veya karşılıksız kredi açmağı tercih eylemedikleri zaman, bankaca tanınmış ve banka nezdinde kredisi mevcut bir firmayı kefil almak suretiyle kefaletli cari hesap kredisi açarlar. Bu suretle banka riskini hafifletmiş ve kredinin sağlamlığı takviye eylemiş olur.

c) Teminatlî cari hesap kredileri: Yine yu-

kariki sebeplerle açık veya karşılıksız veyahut kefaletli hesap açmağı da tercih eylemedi, (esham ve tahvilât, emtia ticariye v.s.) bankaca şayanı kabul teminatı rehin almak suretiyle teminatlı carî hesap kredileri açarak riski haddi asgariye indirmeğe çalışırlar.

Yukarıdan mahiyet ve nevelerini anlattığımız carî hesap kredilerinin karakteristik evsafı, alındığından bir müddet sonra ödenen bir kredi ve hesap tarzı olmamasıdır. Yukarıda anlattığımız mekanizmasına göre, bir yandan müşterinin ihtiyacı oldukça alması, ihtiyacı kalmadıkça iade eylemesi; diğer taraftan da müşterinin sair römizleriyle hesap bakiyesinin azalıp çoğalmak, lehde ve aleyhte tecelli eylemek suretiyle teselsül ve tehalüf ederek işleridir.

Tatbikatta avans ile carî hesap tabiri bir birine karıştırılarak carî hesap şeklinde avans tarzında da kullanılmaktadır.

Memleketimizde carî hesap kredileri borçlu carî hesap namı altında bir taraflı bir dekuver mahiyetinde ve daima zimmet bakiyesi devreye geçen carî hesaplar halinde işlemektedir. Ve ekseyetle yukarıda arz ve izah ettiğimiz muhtelit ve nütetekabil bir mekanizma ve işlemeyi arz edememektedirler. Hatta çok defa müşteri çektiği parayı uzun müddet yatırmıyarak yukarıda arzettiğimiz carî hesaba ait mümeyyiz vasfını da kaybettığı ve nevima vadeli bir kredi haline geldiği de vakidir.

4 — **Aruzî Dekuver** : Ticaret ve sanayi erbabının bankalar nezdindeki carî hesaplarının hepsi dekuver muvafakatine istinad etmez. Bu gibi müşterilerin bir dekuver muvafakatine dayanmayan carî hesaplarında bazan arızî olarak bir dekuver verebilir. Zira piyasanın maruf ve muteber firmaları bazan banka nezdindeki carî hesaplarına cereyan eyleyen işleri arasında karşılıkları olmadan bir çek çekmiş olabilirler veya tediyesini emrettiği para bakiyesinden fazla olabilir. Banka bu gibi matuf ve muteber firmaların bu gibi çeklerini ödemeyi reddetmez. Öder ve müşteriye keyfiyeti hemen ihbar ederek muayyen bir müddete dekuverini kapamağa davet eyler. Bu dekuver carî hesap kredisi mahiyetinde musaddak bir dekuver değildir. Arızî bir dekuverdir. Arızî dekuver tolerans kredisi veya kasa kolaylığı da denir.

Ç — **Carî hesapların tutulmasında kullanılan usuller ve carî hesap işlemlerinin muhasebesi** :

1 — Bankalar carî hesaplarının tutulmasında daha ziyade Hamburg usulü tatbik ederler (Bak..)

2 — Yukarıda çeşidleri sayılan carî hesaba

müteallik işlemlerin muhasebesine ait örnekler ayrıca banka muhasebesi ve bilançoları yazımızda etüd edilecektir.

CARİ HESAP SERVİSİ (*)

1 — **Umumî bilgi** : Carî hesap servisi bankalarda carî hesap işlerinin görüldüğü kayıt ve hesaplarının tutulduğu ehemmiyetli bir hizmet dairedir.

Müşterileri ve muameleleri mahdut olan bankalarda ve şubelerinde carî hesap işlerinin görülmesi kayıt ve hesaplarının tutulması için hususî ve müstakil bir servis teşkiline ihtiyaç ve lüzum yoktur. Müşterilerle teması icabettiren bütün aktif işlerin icra kılındığı «muamelât» kısmında bir masa memuru bu servis işini de görür. Daha küçük bankalarda ve şubelerinde bir kaç servisin işini hatta muamelât kısmına ait bütün işleri görebilir.

Müşteri ve muameleleri mühimce ve geniş olan büyük bankalarda ve şubelerinde çeşitli carî hesap işlerinin görülmesi ve hesaplarının tutulması hususî olarak teşkil olunan «Carî Hesap Servisi» ne tevdi kılınır.

Zira büyük bankalarda adetleri binleri aşan müşterilerin tevdi, istirdat, münakale, tahsil, te-diye, mübayaa ve satış gibi gerek kişilerde gerek mektupla vukubulan ve gerekse diğer servislerden intikal eyleyen carî hesaplarına müteallik müracaat ve emirlerini karşılamak ve işlerini derhal yapmak ve buna mütenazır olarak kayıt ve hesap vaziyetlerinin (bakiyelerinin) her an yani her muameleyi müteakip yürütülüp bilinmesi, geçen muamelelere ait zimmet ve matlup mektuplarının yazılıp gönderilmesi, adet ve faizlerinin hesabı, hesap hulasası ve tasvip mektuplarının tanzim ve irsali ve muhasebe mütabakalarının temini gibi çeşitli ve mürekkep işlerini sihhat ve süratle ifası lüzumu bu servisin faaliyeti ve önemini pek çok artırmış ve vezne servisi gibi bütün carî işlemlerin akis ve intikal elediği merkezi bir daire haline getirmiştir. Hususiyile bu servisin vazife ve faaliyetinin, nevima müşterilerin veznedarlık ve muhasipliğini de yapmak olması iş hayatında bu işlerin süratle yapılması gereği diğer servislere nazaran daha süratle işlemesi zarureti yaratmış ve ehemmiyetini de o nispette artırmıştır.

Bu sebeple büyük bankalar, carî hesap servisine büyük bir ehemmiyet atfetmişlerdir ve rasyonalizasyon hareketlerinde bu servisin reorga-

(*) İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi C: 3 Sahife: 187

nizasyonunu ve makine tatbikatını ön-plânda ele almışlardır.

II — **Teşkilât:** Büyük teşkilâtlı bankalarda carî hesap servisinin, işlerinin icra ve idaresi de ve organizasyonu iki safha ve daireye ayrılmıştır.

1 — Pozisyon dairesi,

2 — Carî hesap dairesi.

1 — **Pozisyon dairesi:** Carî hesap işlerinin süratle icrası ve buna mütenazır olarak kayıt ve hesap vaziyetlerinin (bakiyelerinin) her an yani her muameleyi müteakip yürütülmesi ihtiyaç ve düzeni dolayısıyla muamelât kısmında bir « p o z i s y o n » dairesi kurulmuştur.

Bu dairenin vazifesi gerek müşterilerin işlerinde müracaatlarını karşılamak gerek mektupla şaki emirlerini ve gerekse diğer servislerden inkaal eyleyen işlerini derhal yapmak ve buna mütenazır olarak carî hesapları muamele vukubulukça işlemek ve hesap kayıt ve vaziyetlerini her an ajur tutmaktır. Bu sebeple bu serviste tutulan carî hesap kayıtlarında hesapların adad ve nazimleri yürütülmez.

Yukarıda belirtilen fonksiyonuna göre, p o z i s y o n dairesi (Şekil: 1) de gösterilen şekle organize edilmiştir. Şekle göre pozisyon dairesi bir şefin idare ve mesuliyeti altında çalışır. Carî hesap adetleri ve hareketleri mühimce olduğu takdirde, carî hesap guruplarına göre muhtelif kısımlara ayrılır ve her bir kısım bir şef muavininin idare ve mesuliyetine verilir. Bu kısımlardan ayrıca, birde « Hesap açma » kısmı da vardır. (B. K. Carî hesap Bankacılık: Carî hesapların açılmasına ait formaliteler).

Servis veya kısımlarının masa personel ve muhasebe vesait ve teşkilâtı da şöyledir:

a) Masa ve personel:

1 — Kişe (memuru)

2 — Tetkik (masası-memuru)

3 — Kayıt (masa-memuru)

b) Muhasebe vesaiti:

1 — Muamele fişleri

2 — Pozisyon primanotası - şefriyer,

3 — Carî hesap defteri (föy)

4 — Hüviyet ve imza kartları - Sirkülerler-Dosyalar.

5 — Fihristler.

1 — Kişe (memuru) müşterilerin müracaat yeridir. Kişe memuru müşterilerin müracaatlarını karşılar, talep edilen işlemlere ait fişleri hazırlar, İmzalarını alır, tetkik (masası-memuru)

na sevkeder. (Şekil: 2) de görüldüğü üzere, muamele fişleri muamelelerin nevelerine göre, pikür halinde tertip olunmuştur. Aralarına karbon kâğıdı konmak suretiyle makinede bir vuruşta bütün pikürler imlâ ve ihzar olunur.

Kişe memurları, gerek müracaatları süratle karşılamak, gerek bütün işlerle uğraşarak her hangi bir yoksuzluğa meydan vermemek için tetkik ve kayıt işleriyle uğraşırılmaz Bundan başka müşterilerin nezaketle karşılanması için bu memurların nazik ve temsil kabiliyetini haiz elemanlarda seçilmesi lâzımdır.

2 — Tetkik (masa-memuru) vazifesi işleme esas olacak olan ibraz edilen çek, verilen tediye ve münakale emirlerinin veya kişi memurlarında ihzar ve imzalatırılan fiş ve makbuzların, kanuna ve bankaya ait eşkal ve formaliteye ve hesap sahiplerinin imza örneklerine uygun olup olmadığını tetkik ve vesaik vize eylemektedir. Mu masallara yerleştirilen hususî kutularda hüviyet ve imza kartları sirkülerler alfabe sırasıyla tesnif edilmiş olarak muhafaza edilir. Tetkike gelen bu gibi dokümanlar, derhal kart veya sirkülerleri ile tatbik ve mukabele edilerek vize edilip kayıt masası - memuru) na sevk olunur.

3 — Kayıt (masası-memuru) carî hesapları muamele vukubulukça işlemek ve tediyyatta hesap bakiyesiyle tatbik ederek hesap bakiyesinin tediyyeye müsait olup olmadığını tetkik ve tediyyeyi tasdik eylemekten ibarettir. Bu suretle tetkik memurluğundan gelen doküman ve muamele fişlerini hesap bakiyesiyle tatbik eder; hesabın bakiyesi tediyyeye müsait olduğu takdirde, tediyyeyi tasdik ederek muameleyi tekemmül ettirip muamele fişini selahiyetlilerin imzasına sevk eyleyler. (Şekil: 3) de görüldüğü üzere, kolektif hesap itibarıyla pozisyon primanotası - Şifriyer ve hesap varakası birlikte yazılacak tarzda tertip olunmuştur. Muhasebe vazı makinesivle birlikte işlenir her yeni muamelede hesap fövi değiştirilir. Bu suretle hesap fövlerine her müsteriye ait muamele geçer Primanota - Şifriyer ise, yevmi muamelâtı sırasıyla kayıt ve günlük tutarlarını tesbit eder.

Tekemmül eyleyen muamele evrakı her kısmın şef muavini ve daire şefi tarafından tetkik ve imza edildikten sonra tediye veya tahsil için vezneye veyahut ilgili servise sevk edilir. Belirttiğimiz veçhile işlerin süratle başarılmaları için pozisyon servisi dahilinde ayrıca tahsil ve tediye kişileri de kurulmuştur. Müsteri kişi memurunun-

dan aldığı iş numarasıyla bu kişilere müracaat ederek parasını tediye veya tahsil eder.

Teşkilât bu kadar büyütülmek istenmez ve ihtiyaç da hasıl olmazsa, tetkik (masası-memuru) nun fişi kayıt (masası-memuru) na bırakılır. Kişî memurları esas itibarıyla müşterilerin müracaatlarını süratle karşılamak görevini taşıdıklarından; muhaberrattan ve diğer servislerden gelen müşteri emirlerine ve muamelelerine müteallik işlerin görülmesi ve muhasebe dokümanlarının hazırlanması için kişî memurlarının yanlarına muamele memurları tefrik olunur.

II — Carî Hesap Dairesi: Pozisyon servisinde tutulan carî hesapların kontrolü ve carî hesaplara ait adet ve faizlerinin işlenip hesap ve tahakkuk ettirilmesi hesap hulasalarının yazılıp gönderilmesi gibi işleri görmek yâni nezaret ve ikmal vazifesiyle muhasebede bir «C a r î H e s a p» dairesi kurulmuştur.

Bu dairenin vazifesi pozisyon dairesinde tutulan üzerinde fiili bir kontrol tesis ve temin etmek ve hesapların adet ve faizlerini yürütmek hesap hulasalarını çıkartmaktır.

Yukarıda belirtilen fonksiyonuna göre carî hesap dairesi (Şekil: 1) de gösterilen şekilde organize edilmiştir.

Şekle göre, carî hesap dairesi bir şefin idaresi altında çalışır. Carî hesap guruplarına veya adetlerine ve hareketlerine mütenazır olarak ihtiyaç nisbetinde (kayıt masası: Muhasip - daktilograf - hesap memuru) müteaddit kayıt ekiplerine ayrılmıştır. Her ekibe bir veya iki carî hesap gurubu veya muayyen miktar da hesap verilmiştir.

Pozisyon dairesinden (Primanota-Şifriyer) kopyasıyla piyeslerin muhasebe kopyeleri muamelelerin ertesi günü carî hesap servisine tevdi edilir. Bu piyesler servise gelince bordrolarıyla karşılaştırıldıktan sonra, zimmet, matlup ve hesap itibarıyla tasnif edilerek hesaplara geçirecek kayıd ekiplerine tevzi edilir. Carî hesaplar alfabe sırasıyla tasnifli olarak çelik dolaplara yerleştirilmiştir. Ekip muhasipleri muhasebe piyeslerini alınca dolaptan alâkah hesap föyünü çıkarırlar. Evvelâ piyesteki hesap no ve ismiyle föydeki hesap numarasını ve ismini dikkatlice mukabele ederler. Muhasebe piyesiyle hesap föyünü daktilografa verirler. Daktilograf muhasebe makine-

sine önceden günlük işlem föyü - Şifriyer) i tesbit etmiştir. Bunun üzerine biri hesap föyü diğeri hesap hulasası olmak üzere, iki nushadan ibaret olan kopyalı hesap varakasını geçirirler kayıtlar (Şekil: 7) de görüldüğü veçhile - (Tarih izahat-hesap numarası - Valör - eski bakiye - zimmet - matlup - yeni bakiye) olarak işlenir. Makinede bu ameliye bittikten sonra hesap föyünü piyesiyle birlikte tekrar muhasibe verir. Muhasip tarafından, bilhassa hesap numara ve isimlerine dikkat edilmek üzere, kayıt kalemleri puvante ve kontrol edilerek doğruluğu sağlanır ve bu ameliyelere devam edilerek hesaplar işlenmiş olur. ayrıca hesapların adet ve faizleri de yine makinelerde hesap memurları tarafından işlenir; hesap ve tahakkuk ettirilir.

Carî hesap dairesinde tutulan kayıtlar pozisyon kayıtlarının dublörü mahiyetindedir. Böylece hem kontrol kayıtları tutulmuş hemde adarı ve faizleri ve hesap hulasalarına ait ikmal işleri görülmüş olur.

3 — Mütabakat işleri: Carî hesap işlerinin en önemli safhası adedi binleri aşan hesap kayıtlarında yanlışlıkları ve farkları önleyecek ve meydana çıkaracak seri ve nufuzlu bir kontrol sağlanmaktadır. Bu lâzımda muhtelif muhasebe ve hesap mütabakatlarıyla temin olunarak hesapların sıhhat ve emniyeti sağlanır.

Gerek pozisyon gerek carî hesap dairesinde evvelâ şifriyerler vasıtasıyla her dairede yevmi olarak carî hesaplara geçirilen rakkamlar kolektif hesaplar itibarıyla (eski bakiye - zimmet - matlup - yeni bakiye) rakkamları tesbit ve umumî muhasebe rakkamlarıyla tatbik edilerek her dairenin günlük mütabakatı elde edilir.

Saniyen devri olarak (15 günde, ayda veya üç ayda bir) pozisyon servisindeki carî hesapların bir rölevesi çıkarılarak muhasebe carî hesap dairesi bakiyeleriyle de tatbik edilerek her iki daire arasında ferî hesaplar itibarıyla de mütabakata varılır. Veyahut muhasebe carî hesap dairesi de hesapların (eski bakiye zimmeti - matlup - yeni bakiye - ajyo) itibarıyla bir rölevesini çıkarır. Bu röleve de pozisyon dairesi hesapları veya rölevesiyle karşılaştırılır. Bu döküm ayrıca hesaba geçen zimmet ve matlup ajyolarının kâr ve zarar hesabıyla mütabakatını de temin etmiş olur. Böylece muhtelif yönlerden hesapların muhasebe mütabakatları istihsal edilir (Şekil: 1).

Hesapların mütabakat ve kontrol unsurlarından en mühimi de hesap sahiplerine gönderilen hesap hulâsaları ve hesap sahiplerinden alınan tasvip mektuplarıyla varılan hârici mutabakattır. Bu sebeple bankalarda hesap sahiplerine hesap hulâsası gönderip tasvip mektubu alınması ihmal edilmeyecek bir kontrol ve mütabakat vasıtasıdır. Bu lâzıma büyük ehemmiyet veren bankalar hesap hulâsalarını kontrolörlük teşkilâtı vasıtasıyla sevk ve cevaplarını aldtırarak müra-kabeyi tam bir emniyet altına almağı da tercih ve tatbik eylerler.

BİBLİYOGRAFYA

Bu yazının hazırlanmasında aşağıdaki eserlerden faydalanılmıştır.

- Ticaret Hukuku : Ord. Prof. Dr. E. Hırç.
- Borçlar Hukuku : Ord. Prof. Esat Arsebük
- Hukuk bakımından Bankacılık notları : Namık Zeki Aral.
- Elemanter Umumi Ekonomi Henri Truchy.
- Ekonomi Siyaseti : Ord. Prof. Dr. J. Dobertsberger
- Para ve Banka : Prof. Hazım Atıf Kuyucak.
- Initiation Bancaire : Emile Decoster.
- Pperation de Banqus : Rene Blockel.
- Operations Commerciales de Banque : Henry Terrel, Henry Lejeune.
- Banque et Problemes Bancaires du temps Present : Pierre Cauboue.
- Ticari Hesap ve Mali Cebir : Ord. Prof. Dr. Alfred Isaac.
- Faizli hesabatu Cariye Prof. S. Nihad.
- Systeme et technique bancaires Suisse : Ernest Dupraz.
- Ticari Hesap : Kirkor Kômürçıyan.

A D L A R	Gün	A Ç İ K L A M A	Hesap sayısı	Eski kalan	İ Ş L E M		Yeni kalan
					Borç	Alacak	
	4/1	Tevdiatı 133415 çekle mehuzatı Satın aldığı döviz bedeli	2867	4.500,— 1.250,25 3.592,90	10.000,— 5.156,85		

Falız % :
Kesim tarihi :

Hesap No. : 2867 İsim : Aydın Erdemir
Yaprak No. : Adres : Anafartalar 72

Tarih	İ Z A H A T	Hesap No.	Eski bakiye	M U A M E L E		Yeni bakiye
				Zimmet	Matlup	
4/1	Tevdiatı 133415 çekle mehuzatı Satın aldığı döviz bedeli.		4.500,—	1.250,25 3.592,90	4.500,— 10.000,—	4.500,— 14.500,— 13.249,75 9.656,85

(Şekil : 3)

Örnek : Merkez 48-1946

TOPLAM

Örnek : Merkez 49-1947-4000

CARİ HESAPLAR ŞİFRİYERİ

MUHASEBE

İ S İ M L E R	Tarih	İ Z A H A T	Hesap No.	Valör	Eski bakiye	M U A M E L E		Yeni bakiye	Gün	Â D Â T	
						Zimmet	Matlup			Zimmet	Matlup
	4/1	Tevdiatı 133415 şekle mehuzatı Satın aldığı döviz bedeli	2867		4.500,—		1.250,25 3.592,90	10.000,—			5.156,85

T. C. ZİRAAT BANKASI
Merkez Müdürlüğü
Yaprak :

HESAP HÜLÂSASI
İsim : Aydın Erdemir.
Adres : Anafartalar 72

Hesap No. : 2867
Faiz % :
Valör şartları :
Kesim tarihi :

Tarih	İ Z A H A T	Hesap No.	Valör	Eski bakiye	M U A M E L E		Yeni bakiye	Gün	Â D Â T	
					Zimmet	Matlup			Zimmet	Matlup
4/1	Tevdiatı 133415 şekle mehuzatı Satın aldığı döviz bedeli			4.500,—		4.500,— 10.000,— 1.250,25 3.592,90	4.500,— 14.500,— 13.249,75 9.656,85			

T. C. ZİRAAT BANKASI
Merkez Müdürlüğü
Yaprak :

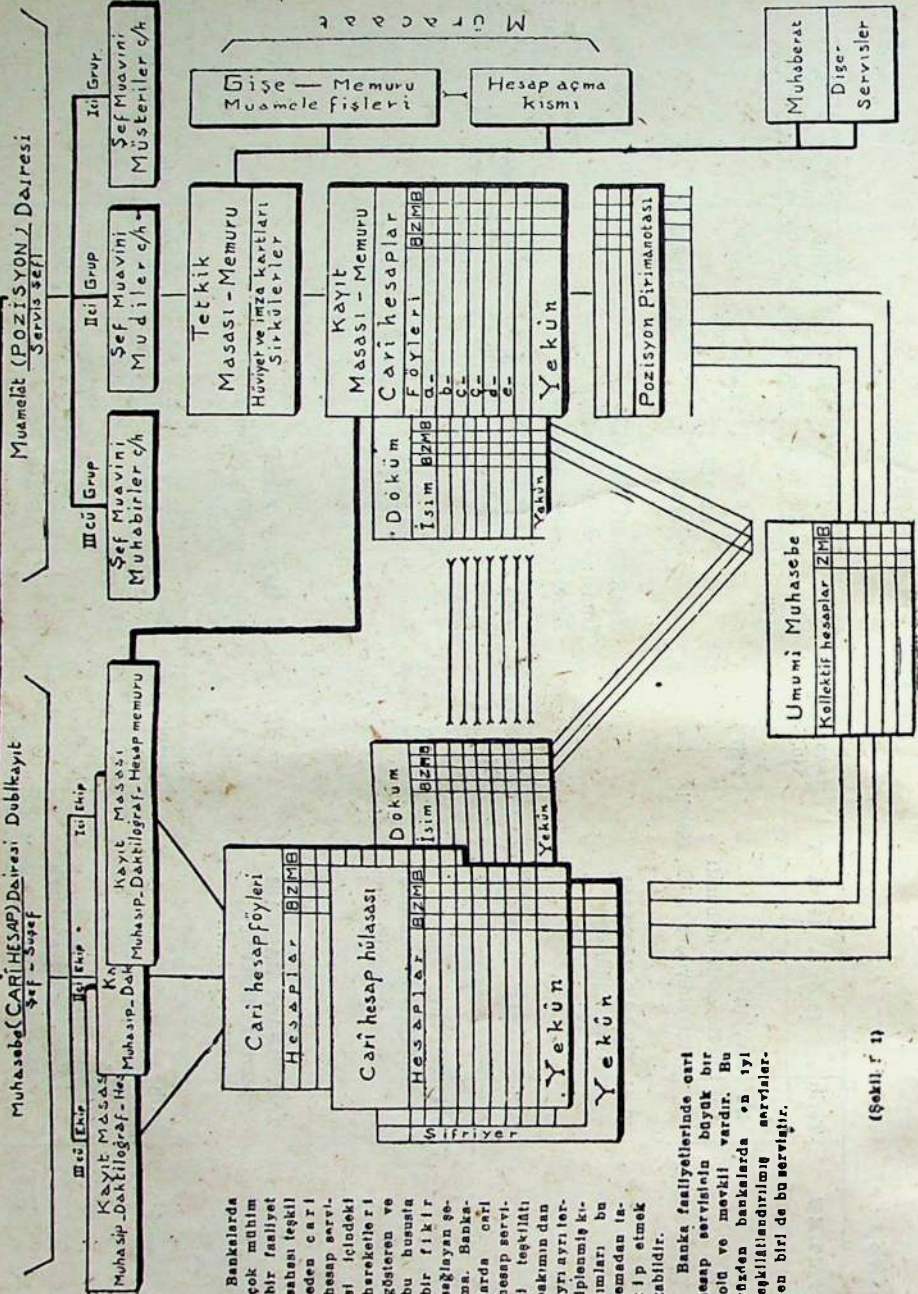
HESAP FÖYÜ
İsim : Aydın Erdemir.
Adres : Anafartalar 72

Hesap No. : 2867
Faiz % :
Valör şartları :
Kesim tarihi :

Tarih	İ Z A H A T	Hesap No.	Valör	Eski bakiye	M U A M E L E		Yeni bakiye	Gün	Â D Â T	
					Zimmet	Matlup			Zimmet	Matlup
4/1	Tevdiatı 133415 şekle mehuzatı Satın aldığı döviz bedeli			4.500,—		4.500,— 10.000,— 1.250,25 3.592,90	4.500,— 14.500,— 13.249,75 9.656,85			
										Toplam

(Şekil : 4)

CARİ HESAP SERVİSİ

Bankalarda çok mühim bir faaliyet sahəsi teğkil eden cari hesap servisi (tekteki bereketleri gösteren ve bu hususta fikir sağlayan şemas. Bankalarda cari hesap servisi tekteki bakımını dan ayrı ayrı tertiplenmiş kisimleri; bu şemadan takip etmek kabildir.

Banka faaliyetlerinde cari hesap servisinin büyük bir zolu ve mevkiil vardır. Bu yüzden bankalarda en iyi tektekiandirilmis servislerden biri de bu servistir.

(Şekil f 1)

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara
Hesap İsmi

Tevdiyat Servisi

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara
Hesap İsmi

Tediye Fişi

Tevdiyat Servisi

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara
Hesap İsmi

MAKBUZ
2 İnci Mübne

Tevdiyat Servisi

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara
Hesap İsmi

Doğru - Servis

Tevdiyat Servisi

Zimmet :

Alınan	İsmi
Verilen	İsmi

Emre
İsmi

Öks
Adı

Yakır :

Türk Lirası

Yakır
Yakırda yazılı miktarda bakiye, ilhak mahsubu geçilince açıklama him ve cüzvî yazılı bakiye
sözdüğüdür bildirilir.

Lahanda him ve Adı

Yakır

Saygılarımla
T. C. ZIRAAT BANKASI
Merkez Müdürlüğü

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara

TAHSİL FİŞİ

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara

MAKBUZ

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara

MAKBUZ

T. C. ZIRAAT BANKASI
MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Ankara

DOĞRU - SERVİS

Tevdiyat Servisi

Alınan :

Hesap İsmi	İsmi
Hesap İsmi	İsmi

Hesap İsmi

Yakır :

Türk Lirası

Yakır
Yakırda yazılı miktarda bakiye, ilhak mahsubu geçilince açıklama him ve cüzvî yazılı bakiye
sözdüğüdür bildirilir.

Tevdiyat Servisi

Saygılarımla
T. C. ZIRAAT BANKASI
Merkez Müdürlüğü

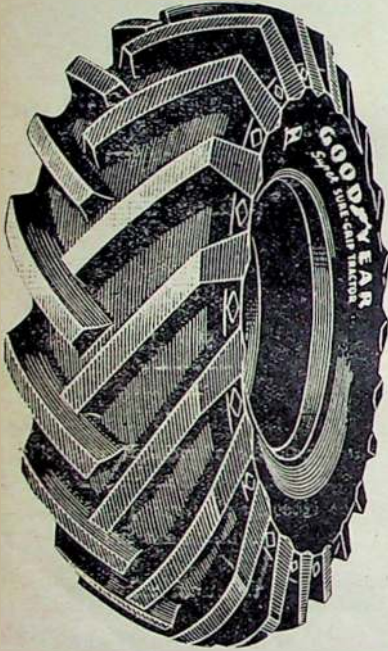

ÇAMURLU VEYA KURU TOPRAKLARDA BU YENİ

Super - Sure - Grip

AZ ZAMANDA ÇOK İŞ GÖRÜR

Sure Grip Modeli Dişlerin Emniyetli Çekişi-Düz Dişler-Kendiliğinden Temizleme - Hepsi Aynı Lâstikde

Good-Year'ın yeni Super - Sure - Grip'inde çiftçiler az zamanda, çok iş gören bir traktör lâstiği keşfetmişlerdir. Bu lâstiğin her cins arazi'de âzami çekme kabiliyetini haiz olduğu son tecrübelerle sabittir. Kuru veya çamurlu ağır toprakta en zorlu çalışma sahalarda Super - Sure - Grip'in eşi yoktur.

Masif, düz, çubuk halindeki dişler toprağa derinlemesine nüfuz eder ve toprağı sağlam bir suretle kavrar. Dişlerin, boydan boya bütün sathları, âzami çekiş temin edecek kudreti toprağa yükler bu lâstikler için zorluktan kaçmak yoktur. Dişler sert bir cisimle karşılaşınca eğrilmez.

Omuzlardan taban merkezine doğru genişleyen aralıklar ile bu lâstiğin dişleri toprakta emniyetle hareket eder. Dişler açık merkezli yani taban ortasında rabitasız olduğundan çamur ve toprağın sıkışmasına mahal kalmaz ve dişler topraktan yükselirken diş araları kendiliğinden temizlenerek tekrar toprağa daldığında aynı tesirle nüfuz eder.

İşinize daha çok yarayacak bir traktör lâstiği daha uzun ve emniyetli bir lâstik ömrü, ve dünyanın en zorlu çekme kudretini istiyorsanız. traktörlerinize Good - Year'ın icad ve tekâmül ettirdiği düz çubuk dişli açık merkezli Super - Sure - Grip traktör lâstiğini takın.

Super - Sure - Grip TRAKTÖR LASTİĞİ

GOOD YEAR

**Good - Year Fabrikaları Mamûlâtından olup,
Emsalsiz Çekme Kuvveti Temin Eder.**

Bankaların Teftiş ve Kontrolü

III

Yazan : İshak TURNAOĞLU
Kocaeli T. C. Ziraat Bankası Müdürü
(Eski Müfettiş)

TEFTİŞ

II

Derginin 2 ve 6 ncı sayılarında bankalarda yapılan kontrolün mahiyet ve şekillerini izah etmiştik. Bu yazımızda da teftişin luzum ve ehemmiyeti, teftişin prensib ve esaslı karakterleri, teftiş ve kontrol arasındaki farklarla teftiş teşkilatını etüt edeceğiz.

A — Bankalarda teftişin lüzum ve ehemmiyeti:

Bundan evvelki yazılarımızda bankalardaki kontrol teşkilatının mühim vazife ve rolü bulunmakla beraber, bazı hususlarda mühim noksanlık ve kifayetsizlik arzettiğini tebarüz ettirmiştik.

Bu bakımdan kontrolün tamamlanması ve tashih edilmesi için kontrolden daha şamil ve müessir olan teftiş teşkilâtının kurulmasına lüzum ve zaruret vardır.

Yürdün her köşesinde ve hatta milli hudutlar dışında dağılmış olan çok şubeli büyük bankaların merkeze bağlı bir teftiş teşkilâtiyle şubelerinin bütün muamelelerindeki seyir ve inkişafı mahallinde ve evrak üzerinde ansızın teftiş ettirmelerindeki faide ve zaruret aşikârdır.

Bu suretle yapılan teftişler, banka için olduğu kadar banka müşteriler için de muamelelerin sağlam ve muntazam olduğunun bir teminatını teşkil eder.

B — Teftişin esaslı karakterleriyle teftiş ve kontrol arasındaki farklar :

Teftişin esaslı ve başlıca karakterleri ile kontrolden üstün ve farklı olan cihetleri şunlardır.

1 — Buraya kadar verdiğimiz izahattan da anlaşılıyorki, teftişin rolü kontrolden daha şamil ve geniştir. Kontrol teftişin içindedir. Fakat teftiş kontrolden hariçtir. Diğer bir tabirle teftiş sabit kontrolün bir temadisidir.

2 — Teftiş, muayyen bir disiplin altında yetiştirilen ve daha şümulü vasıfları haiz olan müfettişler tarafından yapılır. Kontrol ise, ekseriyetle, işgal sahaları ve mevzuları mahdut olduğundan, müfettişlerde aranan vasıfları haiz bulunmayan kimseler tarafından da yapılabilir. [Bu mahzuru bertaraf etmek için bazı bankalar büyük

şubelerindeki kontrolör ve bilhassa baş kontrolörlerini ekseriyetle tecrübeli müfettişlerden intihap etmeği bir prensip ittihaz etmişlerdir.]

3 — Mahalli şubenin kadrosiyle veya daimi kontrol teşkilâtiyle yapılan incelemeler tenkit ruhunda mahrumdurlar. Çok def'a daimi nezaret, memur karşısında şiddetini gaip eder.

4 — Mahalli ve daimi kontrolün en zarif tarafı, muamelelerin ansızın kontrol edilmesinin pek güç olmasıdır. Bu itibarla teftişin en bariz vasfı ansızın yapılmasıdır.

5 — Teftiş icra eden müfettişlerin kontrol noktalarının üstün bilgi ve tecrübeye sahip olmaları keyfiyette mühim bir vasıf ve fark teşkil eder. Daimi olarak devir ve teftişle meşgul olan müfettişler daha geniş tecrübe ve mesleki bilgi iktisap etmiş olacağından teftişleri daha faideli ve müessir olur.

6 — Müfettiş, müteaddit şubelerin teftiş neticesinde edineceği mesleki bilgi ve tecrübelerle mensup olduğu müessesenin muamelelerindeki seyir ve inkişafı yakinen takip ve mukayese etmek, yurdun her tarafını gezmiş ve tanımış olmak imkânlarına malik olacağından deruhte edeceği idari vazifelerde vücudünden azami derece istifade edilebilir bir eleman olarak yetişir.

Binaenaleyh bankalarda teftiş teşkilâtının yalnız teftiş bakımından değil; idari mevkilere kuvvetli elemanlar yetiştirilmesi bakımından da çok mühim vazife ve rolü vardır.

7 — Müfettişlerden muayyen derecede bir tahsil arandığı gibi yetiştirilmeleri de muayyen prensiplere ve sıkı bir disipline tabidir. Kontrolöher sınıf memurdan olabilir. Müfettişler bu noktalardan da idareci ve kontrolörlere ayrılır.

8 — Kontrolör daha ziyade şubenin maddi hata ve yolsuzlukları üzerinde durur. Müfettiş ise, maddi hatalardan başka şubenin umumi seviyesi ve idaresini, bölgenin banka faaliyetine ne gibi kaynaklar sağlayabileceğini etüt ettikten sonra bunlardan matlup şekilde istifade edilip edilmediğini araştırmak vazifesiyle de mükelleftir.

9 — Müfettişler mahalli kontrolörlere nazaran vazife ve salahiyetleri daha vasi ve şumullüdür. Bu itibarla memurlar üzerindeki nüfuzları daha fazladır.

10 — Meydana çıkan suiistimallerin tahkiki müfettişler tarafından icra edilir. Kontrolör tarafından meydana çıkarılan yolsuzluk ve suiistimallerdeki; selâhiyetsizlikleri ve bazan o hadisede ihmallerinin bulunması ihtimali göz önünde tutularak, yetkili ve mütehasıs müfettişler tarafından tahkik edilir.

11 — Müfettişlerin başlıca vazifelerinden biri de umum müdürlükçe tesbit edilen talimatların tatbiki, normalizasyon ve rasyonalizasyonlarına nezaret etmektir. Bu suretle muamelelerde vahdet ve intizamın sağlanmasına amil olurlar. Müfettişler sayesinde, bütün şubelerde bir doktrin birliği hüküm sürer.

12 — İdareciler maiyetlerindeki servis şeflerinin ve memurların ihmallerini ve suiniyetlerini ekseriyetle fark ve temyiz edemezler. Zira, idarecilerin vazifeleri daha başka olduğu gibi bizzat servisleri teftiş etmeğe de vakit ve imkân bulamazlar.

Bu itibarla, muhtelif servisler tarafından icra edilen önemli maddi muamelelerin mükemmel bir halde yürütmesini sağlamak, günlük muamelelerin seyriden ve riskden mes'ul bulunmayan müfettişin vazifesidir.

C — Teftiş Teşkilâtı :

Bankalardaki teftiş teşkilâtı merkezi, muhtar ve mümtaz bir teşekkül olup silsilei meratibe bağlı, disiplinli, adeden az fakat seçkin bir personelle müessesenin faaliyet sahasında vazife görürler. Bu teşkilât hemen daimi olarak ve doğrudan doğruya genel müdürlüğe bağlıdır. Bu istisnai hal, diğer servislerin ve ayrı bir makâmın tavassutuna hacet kalmadan genel müdürlükle işlerini süratle görmesini temin, teftiş ve müfettiş bir istiklal karakteri ve kudret bahşeder.

Teftiş servisinin başında bir teftiş başkanı veya bir umumi müfettiş bulunur. Başkanın yanında da lüzum ve ihtiyaca göre bir veya müteaddit yardımcı, baş müfettişler, müfettişler ve müfettiş yardımcıları bulunur. Merkezi teftiş teşkilâtında ayrıca teftiş heyetinin kayıt ve dosya işlerini tedvir etmek üzere müteaddit şef, memur ve daktilograflardan mürekkep bir büro mevcuttur.

Teftiş başkanı ve bölge başmüfettişleri büyük bir gizlilikle maiyetlerindeki müfettişlerin turne programlarını düzenlerler; müfettişlerin raporlarını inceliyerek neticelerini ilgili servise ve müfettişe bildirirler.

Teftiş başkanı veya başmüfettiş ara sıra teftiş ve inceleme seyahatine çıkarlar. Bazı mühim meselelerin mahallinde aydınlatılması ve müfettişlerin teftişlerini mahallinde sevk ve idare etmek için tavzif edilirler.

Bazı bankalarda umumi teftiş, muhasebe ve bankacılık teftişi namıyla iki kısma ayrılmış olup her kısım ayrı ayrı müfettişler tarafından icra edilir.

Muhasebe müfettişi, mevcutların tamam, kayıt ve vesikalara uygun olup olmadığını; Bankacılık müfettişi ise, Bankanın umumi sevk ve idaresini, kaynak ve plâsmanların piyasanın durum ve şartlarına uygun olup olmadığını inceler.

Bundan başka bazı bankalar işgal mevzularının hususiyet ve önemine göre mütehasıs müfettişler istihdam ederler.

Müfettişlerin, teftiş ettikleri bankanın bütün muamelelerini bizzat teftiş etmeleri asıldır. Ancak büyük şubelerin bütün muamelelerini bir müfettişin bizzat teftiş etmesine maddeten imkân olmadığı gibi bazı mahzurları da intâç eder.

Müfettişlerin pek ağır olan işlerini hafffletmek için müfettişlerin teftiş sahaları tahdit edildiği gibi ekseriyetle de müfettişin refakatine revizör veya müfettiş yardımcısı verilir.

Muhasebe müfettişi istihdamı suretiyle teftiş sahasının bölünmesi ve tahdidi ve müfettiş refakatine revizör verilmesi suretiyle kayıt ve evrakı müsbitenin tetkikinden müfettişlerin vareste kılınması, müfettişin işlerini kolaylaştırır bu suretle müfettişin daha önemli mevzularını incelemesine imkân verilmiş olur.

Bankalarda teftişin bu suretle inkisama uğratılması ve müfettişlerin refakatine revizör verilmesinin bazı faydeleri olduğu muhakkaktır. Ancak teftişin bir elden sevk ve idaresi ve tasarruf bakımından banka müfettişinin bütün işlerin mes'uliyetini deruhte ederek muameleleri bizzat ve refakatindeki müfettiş ve müfettiş yardımcılarının elbirliğiyle yapmasında faide ve zaruret vardır. Bu suretle müfettiş yetiştirilmek üzere staj görmekte olan müfettiş yardımcılarından da iş hususunda istifade edildiği gibi onların çalışma ve yetiştirmeleri de temin edilmiş olur.

Bununla beraber, bazı istisnai hallerde müfettişlerden bir kısmının beliren galip vasıflarına, ihtisas ve tecrübelerine göre muayyen ve bazı mühim konuların incelenmesine veya tahkikine memur edilmesi de mümkün ve zaruri olabilir.

D — Müfettişlerin intihap ve yetiştirilme şekil ve prensipleri :

Bundan evvelki bahislerde mühim rol ve vazifelerini tebarüz ettirmiş olduğumuz müfettişlerin intihap ve yetiştirilmelerindeki şekil ve prensipleri de aşağıda izah edeceğiz.

Her müessese kendi bünyesine göre Müfettişlerini intihap eder. Fakat büyük bankalarda Müfettişlerin intihap ve tayinlerinde başlıca iki sistem vardır.

A — Muayyen vasıflara haiz gençler arasından doğrudan doğruya ve müsabaka imtihanı ile müfettiş almak sistemi.

B — Bankanın eski memurları arasından intihap sistemi.

Her iki sistemin kendisine göre taraftarları, fayda ve mahsurları vardır.

Yüksek tahsilli gençler arasından müsabaka ile müfettiş intihabı sistemi maliye müfettişleri intihabında cari olan sisteme uygundur. T. C. Ziraat Bankası 1926 senesinde aynı sistemi kabil etmiş olup tatbikatta müsbet netice elde edilmiştir.

25 senedenberi tatbik edilen bu sistem diğer bazı bankalarca da kabul edilmiştir.

Bu sistemin faydalı ve diğer sisteme faik olan cihetleri şunlardır :

1 — Muayyen bir fakülte veya yüksek mektepten mezun olan gençler müfettiş muavinliği müsabaka imtihanına iştirak edebilirler. Umumi kültür ve tahsilin, iktisadi hayatın en önemli ve nazik bir branşını teşkil eden bankacılık mesleğindeki ehemmiyeti izahattan müstağnidir. Halbuki aksi sistemde tahsile okadar önem verilmez, tecrübe ve mesleki bilgiye kıymet verilir.

2 — İdari meslekte temayüz eden mahdut elemanların müfettişliğe nakilleri hem idari bünyeyi ve hemde teftişi zayıflatır. İdari servislerde yıpranmış, yaşlanmış veya vücutlarından lâyikiyle istifade edilemeyenlerin, teftiş mesleğine nakilleri halinde teftiş işleri aksıyacağı gibi ayırdıkları yerlerin aynı kalitede elemanlarla takviyesine de her zaman imkân bulunamaz. Halbuki müsabaka imtihanı ile alınan yüksek vasıflı genç-

ler müessesenin idari kadrosunun da kuvvetlenmesine ve gençleşmesine amil olurlar.

3 — Müsabaka ile alınan müfettişlerde azami ve asgari bir yaş haddi aranmaktadır. Meselâ: Bankalar 25-30 yaş arasındaki yüksek mektep mezunlarını müfettişlik imtihanına kabul etmektedirler. Teftiş yorucu bir meslek olduğundan yaşın tesiri büyüktür.

4 — Müsabaka ile doğrudan doğruya mesleğe intisap eden müfettişlerin mesleki bilgileri ve tecrübeleri noksan olduğundan teftiş vazifelerini lâyikiyle ifa edemeyecekleri ileri sürülebilir. Ancak müfettiş yardımcılarının tecrübeli müfettişler refakatında asgari 3 senelik bir staj gördükten sonra bütün muameleleri kavrayacakları şüphesizdir.

5 — Müfettiş namzetlerinin teftiş mesleğine intisap etmeden evvel bir müddet idari servislerde vazife görmeleri arzuya şayandır. Fakat genç, zeki ve enerjik gençlerin uzun bir tahsil devresi ve askerlikten sonra bir müddet memur olarak servislerde çalıştırılması, uzun zamana mutavakıf olduğu gibi, bazı mahsurları da mucip olabilir.

Bir defa bankacılığın muhtelif şubelerinde alt kademedan başlayarak yüksek kademelerine kadar çalışıp ihtisas yapmağa beşer ömrü kâfi değildir. Saniyen bazı gençlerin uzun müddet ve basit işlerde çalıştırılmaları enerji, kabiliyet ve zekâlarının körlenmesini intaç eder.

Halbuki, Umumi kültür ve tahsilli olan gençler müsabaka imtihanını da kazanarak müfettiş namzedi oldukları takdirde derhal ağır mes'uliyetler deruhte edeceklerinden çok çalışmak ve çabuk yetişmek mecburiyetindedirler.

5 — Üç senelik staj müddeti esnasında genç müfettişler kıdemli meslektaşlarından bütün muameleleri sür'atle öğrenerek resen teftiş vazifesini bir müddet ifa ettikten sonra kendi arzusu veya müessesenin gösterdiği lüzum üzerine merkez ve taşra teşkilâtında önemli mevki ve memuriyetlere nakledilerek vücutlarından azami derecede ve uzun müddet bütün branşlarda istifade edilmek imkânı sağlanmış olur.

E — Müfettişlerde bulunması lâzımgelen başlıca vasıflar :

1 — Müfettiş mesleğine aşık, araştırma hevesine malik olmalı, incelemelerini metodla sevk ve idare edebilmelidir.

2 — Herhangi bir tesir ve saik altında vicdanının emrettiğinden ve bitarafılıktan ayrılmamalıdır.

3 — Gayet mahir, muvazeneli ve afaki hareket etmelidir.

4 — Teftişin ansızın yapılması karakterini muhafaza için ketum davranmalıdır. Kezalik müfettiş incelemelerinde vasıl olduğu neticeleri de ifşa etmekten çekinmelidir.

5 — Müfettiş tamamiyle vicdani ve bitarafane hareket ederek (Hiçbir kimsese itimad etmemek, fakat hiçbir kimseden de şüphe etmemek) prensibine riayet etmelidir.

6 — Bir banka müfettişinin umumi kültürden den başka muayyen bazı nazari bilgileri iktisap etmiş olması, mesleki bir tecrübeye sahip bulunması zaruridir.

7 — Müfettiş, vazifesinde muvaffak olmak için mensup olduğu müessesenin merkez ve taşra teşkilâtının işleme tarzını mükemmel bilmelidir.

8 — Müfettişlerin umumi kültürden başka edebiyata, metodik ve açık bir ruh ve usluba ve yazı kolaylığına malik olmaları zaruridir.

9 — Maddi noktai nazardan fasulasız iklim değiştirmelerine, yolculuğun zahmetlerine mütehammil olmalıdır.

10 — Müfettiş, mensup olduğu müessesenin umumi iş siyasetini, kanuni mevzuatı, mesleğin yeni nazariyelerini dahili ve harici eserlerden daimi surette takip etmek ve mesleğinde bunlardan istifade etmek zaruretindedir.

11 — Bir müfettişin nizami otorite ve selâhiyetlerini, şahsi meziyetleriyle de takviye etmesi, muhitinde sevgi ve saygı yaratması lâzımdır.

12 — Müfettiş lüzumsuz şiddet ve gösterişlerden uzak kalarak teftiş edilenin üzerinde Umum Müdürlüğün müşfik, bitaraf bir mümesili olduğu hissini telkin etmelidir.

13 — Müfettiş incelemelerinde gayet hassas ve sürati intikalle hareket etmelidir. Lüzumsuz muamelelerin incelenmesinden kendini kurtararak mesaisini verimli işlere yöneltmesini bilmelidir.

14 — Müfettiş kendisine tahmil edilen işlerde kompetan, tarafsız, vicdanlı ve müstakil olmalıdır.

Vazifelerinde doğruyu görmek ve hükmetmek dirayet ve maharetine sahip olmalıdır.

F — Müfettişlerin hususi imtiyaz ve avantajları :

Umum Müdürlük namına incelemeler yapmak vazifesiyle mükellef bir müfettişin çok geniş ve hattâ hudutsuz salâhiyeti vardır. Bütün servislere girmek, evrak ve vesaikin tetkik edilmek üzere kendisine tevdiini istemek, memurları istişvap etmek hak ve selâhiyetini haizdir.

Bununla beraber müfettiş gördüklerini raporlarda kaydetmekle iktifa edecek icraata müteallik emir veremezse şifahi tekdirde bulunamaz.

Maddi bakımdan da müfettişin menfaatleri vardır. Aylıklarının azami hadlerde verilmesi, seyahatlerinde yövmiye ve yer değiştirme masrafı almaları, birinci sınıf vasıtalarla seyahat etmek hakları vardır. Senelik izinleri de sabit kadrodaki memurlardan fazladır; veya öyle olması lâzımdır.

G — Mecburiyet ve mahsurlar :

Teftiş mesleğinin imtiyaz ve avantajlarına mukabii bazı mecburiyet ve mahzurları da vardır. Müfettiş ekseriyetle ailesinden uzak yerlerde, maddi ve mânevi konfordan mahrum olarak yaşamak mecburiyetindedir. Uzun ve yorucu seyahat ve çalışmaları esnasında hastalık, kaza gibi tehlikelere de maruzdurlar. Bundan başka çalışmaları usanç vericidir, araştırmaları güçtür.

İkinci harpten sonra müfettişlerin maddi durumlarında fenalaşmıştır. Bilhassa mesleğe yeni intisap eden müfettişlerin maaşları az olduğu gibi yövmiyeleride bugünkü hayat şartlarına uygun değildir. Bu bakımdan müfettişliğin cazibesi kaybolmuş ve mesleğe rağbet azalmıştır.

Teftiş kadrolarını kuvvetli elemanlarla takviye ve muhafaza edebilmek için müfettiş yövmiyelerinin artırılmasına kat'i zaruret olduğundan barem kanununun bu hususa müteallik hükümlerinin bugünkü hayat şartlarına göre tadil edilmesi zaruri bulunduğu kaniiz.

Müfettişlerin bu müşkül durumunu tebarüz ettirebilmek için 12-1-1948 tarihinde Büyük Millet Meclisinin toplantısında Çanakkale Milletvekili Nurettin Unen'in devlet işlerinin teftiş ve kontroluna dair olan sorusuna cevap veren o vakitki Hasan Saka kabinesinde devlet bakanı ve

başbakan yardımcısı bulunan Sayın Ahmet Barutçu'nun bu konudaki mütalâalarının önemli kısımlarını aşağıya derç etmekle iktifa edeceğiz.

(Müfettişlik tecrübe ve mümarese isteyen ve binaenaleyh uzunca bir staj ve yetiştirme devresine ihtiyaç gösteren bir meslektir.

Bu itibarla herhangi bir memurun staj devresini geçirmeden teftiş işini hakkiyle ve faydalı bir surette başarabilmesi mümkün olmadığı gibi, teftiş işi kendilerine tevdi edilecek olanların da kuvvetli bir karakter sahibi adil ve tarafsız fikir istiklaline malik ve mesleki bilgilerle mücehhez kimseler arasından seçilmesi ve yetiştirilmesi zarureti vardır. Bu bakımdan, mümkün olan hallerde, müfettişlerin muayyen olan usullerle seçilip yetiştirilmesi ve bunu içinde teftiş mesleğine râğbetin artırılması lâzımdır.

Teftiş kurullarımızın bir kısmında müfettişlerin seçilmesi ve yetiştirilmesi hususunda islah muhtaç cihetler bulunmaktadır. Bundan başka müfettiş yevmiyelerinin bugünkü hayat şartlarına intibak halinde bulunmaması da teftiş mesleğine karşı olan alâka ve cazibeyi azaltmıştır.

Teftiş mesleği devamlı bir şekilde geziciliği istilzam etmesi itibariyle seyahat ve ikamet şartları yeter derecede gelişmemiş olan memleketimizde bu mesleğe râğbeti çekmek için yevmiye-

lerin artırılması ve sabit görevlere nazaran imkân bulunursa aylık bakımından da bir farklılık ihdası lüzumunu ortaya koymaktadır...)

(Teftişler genel olarak turne usulüyle yapılmaktadır. Müfettişler yaz aylarında yurdun muhtelif köşelerine dağılmış olan idare birliklerini teftiş etmekte, kış aylarında çalışmalar büyük merkezlerde teksif olunmaktadır. Yorucu ve zor şartlar altında geçen uzun bir teftiş turnesinden sonra müfettişlerin, yaşama şartları daha müsait olan büyük merkezlerde görevlendirilmesi ve onların enerjilerini daimi uyanık tutmak bakımından lüzumlu bir tedbir olarak mütalâa edilmektedir).

Bu yazılarımızda teftiş ve kontrolün bazı prensip ve nazariyelerini etüt etmiş bulunuyoruz. Bu konuda daha etüt edilecek birçok noktalar bulunduğu muhakkaktır. Bilhassa teftiş sistemleri, teftiş tekniği ve çeşitli muamelelerden her birinin en rasyonel bir şekilde ve ne suretle inceleneceği başlıca etüt edilmiye değer konulardır.

25 yılı doldurmak üzere bulunan Bankacılık hayatımızın 21 yılı teftiş mesleğinde, son dört yılda şube müdürlüğünde geçmiş ve geçmektedir. Değerli meslektaşlarımızın teftiş ve kontrol konuları üzerindeki etütlerine dergimizin sayfaları daima açık olduğunu bildirerek bu yazılarıma son veriyorum.

İngiltere'de Ziraatin İnkişafını Sağlayan Devlet Tedbirleri ve Ziraî Kredi Mevzuatı

Yazan: Vecdi ÜNAY

Birinci ve İkinci cihan harbi İngiltere'de ziraî istihşali arttırmanın hayatî bir mesele olduğunu açıkça göstermiştir. Birinci cihan harbinden sonra ziraatin inkişafını temin maksadiyle ziraî kredi mevzuatı üzerinde tevakkuf edilmiş, ziraî sahada alınmağa başlanan devlet tedbirleri İkinci cihan harbinin müteakip artırılmış ve 1947 senesinde neşrolunan Ziraat Kanunu ile tekemmül ettirilmiştir.

Bu yazıda 1947 Ziraat Kanununun ana prensipleri izah edildikten sonra ziraate elverişli arazinin islahı ve muayyen mahsullerin yetiştirilmesinin teşviki gayeleriyle Devletçe mülk sahiplerine ve araziyi işleyen kiracı çiftçilere yapılan malî yardımlar ve elde edilen neticeler gözden geçirilecektir. İngiliz ziraî kredi mevzuatını müteakip yazılarımızda inceleyeceğiz.

1947 Ziraat Kanunu; başlıca ziraî mahsullerin muayyen fiatlarla satışlarını garanti etmek, ziraate elverişli arazinin daima iyi randıman alınabilecek şekilde işlenebilmesini teminen zarurî islahatın mal sahiplerince yapılmasını ve kiracılar tarafından da toprağın iyi bir şekilde işlenmesini sağlamak, arazi sahipleriyle kiracı çiftçiler arasındaki münasebatı düzenlemek ve küçük çiftçi işletmelerini teşvik eylemek maksatlariyle neşrolunmuştur. Kanunun birinci maddesi istihşaf edilen gayeyi: «Gıda maddeleriyle diğer ziraî maddelerin istihşalini, çiftçiye ve ziraat işçilerine sayılarının semeresine verecek tatminkâr bir geçim sağlayacak, bu sahada kullanılan sermayeye de muhik bir menfaat temin edecek şekilde, asgarî maliyetle devamlı ve tesirli kılmak» şeklinde ifade eylemektedir.

Fiatları tesbit ve satışları Devletçe tekeffül olunan maddeler : (Kasaplık büyükbaş hayvanlarla koyun ve domuz, inek südü, yumurta, buğday, arpa, yulaf, çavdar, patates ve şeker pancarı) dır. Bu maddeler İngiltere'de yetiştirilen gıda maddelerinin kıymet itibariyle % 70 ini teşkil eder. Kanun lüzumu halinde listeye Hükümetçe diğer maddelerin ilâvesini de mümkün kılmiştir.

Bu maddeler arasında tarla mahsullerinin fiatları mahsul idrâk mevsimi başlamazdan birbuçuk sene evvel, diğer maddelerin fiatları ise bir sene muteber olmak üzere her senenin Şubat ayı içinde tesbit olunur. Et, süt ve yumurta için ayrıca dört sene muteber olmak üzere asgarî fiatların tesbit ve ilânı da mecburî kılınmıştır. Dahilde yetiştirilen gıda maddeleri fiatlarınının 947 Ziraat Kanununun ruhuna uygun bir şekilde tesbiti suretiyle çiftçiler korunmakta ve buna mukabil mezkûr maddelerin müstehlike ucuz fiatlarla intikali sağlanarak aradaki fark bütçeden karşılanmaktadır. 1950 - 51 malî yılında bu fiat farklarının bütçeye inikası 225,5 milyon sterlindir. Diğer taraftan toprak sahibi; arazisi ile müstemilâtını daima ziraate salih bir halde bulundurmamak, gerekli islah ve imar ameliyelerini yapmak, toprağı bilfiil işleyen çiftçi de araziyi iyi verim alınabilecek mahsulâtın yetiştirilmesine tahsis ederek kemmiyet ve keyfiyet itibariyle makul bir netice alacak şekilde çalışmak mecburiyetindedirler. 947 Ziraat Kanununda bunu tevit edici, istimlâke kadar giden müeyyedeler mevcuttur.

Kanunun arazi sahipleriyle kiracı çiftçiler arasındaki münasebatın tanzimine tahsis olunan kısmı da mühimdir. Zira işlenen araziye tesahüp bakımından İngiliz zürranının mümeyyiz vasfı; toprağın ekseriyetle bunu işleyen çiftçi tarafından kira ile temin edilmiş olmasıdır. 1931 yılında yapılan bir istatistiğe göre bizzat sahipleri tarafından işlenen çiftlikler % 33 nisbetini aşmamakta ve diğer memleketler arasında İngiltere bu bakımdan son sıralarda yer almaktadır. Filhalka bu nisbet aynı tarihlerde Danimarka'da % 95, Almanyada % 89, İsviçrede % 83, Kanadada % 80 ve Amerikada % 58 olarak görülmektedir.

Mezkûr nisbet üzerinde halen esaslı bir değişikliğin mevcudiyeti tahmin edilmediği cihetle İngilterede arazi sahipleriyle kiracı çiftçiler arasındaki münasebat hususî bir ehemmiyet arz eylemektedir. Zürran üçte ikisi yani kiracı çift-

çiler işletmelerini imar ve islah külfetine katlanmağı ve bu iş için sermaye teminine çalışmayı kendilerinin değil arazi sahiplerinin vazifesi ad-dederler. Arazi sahipleri ise tesahüp eyledikleri toprakları haliyle kiralayacak çiftçi buldukları müddetçe islah ve imar ameliyeleri için borçlanmak külfetine katlanmak istemezler. Bu durum; toprağın istihsal kabiliyetini zayıflatmakta olduğundan ziraata elverişli arazinin veriminin artırılmasını teminen bu konu da 947 Ziraat Kanunu ile ele alınmış, kira mukavelenamelerinin ihtiva eyleyeceği esaslı şartlar, kiracı ile mal sahibinin yekdiğerine karşı hak ve vecibeleri tesbit olunmuş; gayrimenkul sahibi, arazi üzerindeki bina ve tesisatın tamir ve idamesiyle, aynı zamanda bunları sigortalatmakla mükellef kılınmış, toprağı iyi bir şekilde işleyen, kira mukavelenamesi hükümlerine de riayette kusur etmeyen kiracı çiftçilerin kiralandıkları araziden çıkarılmaları imkânsız hale getirilmiştir.

Ziraat Kanununun Dördüncü faslı küçük çiftçi işletmelerine tahsis olunmuştur. Kanun; 1-50 Akırlık (*) bir saha üzerinde kurulan ve senelik gelir vasatı 150 sterlini geçmeyen işletmeleri Küçük Çiftçi İşletmesi addeylemiştir. Mahallî İdarî teşkilât; ziraatta tecrübe sahibi olup malî takatları kendi hesaplarına ziraat yapımlarına imkân vermeyen kimselere (bilhassa tecrübeli ziraat işçilerine) muayyen şartlarla ve imkânların müsaadesi nisbetinde küçük ziraat işletmelerini vazifesiyle mükellef kılınmıştır. Mahallî İdareler kendi ellerindeki araziye bu maksada tahsis eyleyecekleri gibi Tarım Bakanlığının müsaadesiyle arazi istimlak edebilirler. Bu arazi; üzerinde ziraat yapılabilmesi için gerekli tesisat inşa ve lüzumlu ziraat makine ve aletlerle techiz edilerek küçük çiftçilere makul bedellerle kiralanır. Kiracı çiftçilerin müstemirren çiftliğin işletmesiyle istihsal etmeleri, başka bir iş yapmaları meşruttur. Lüzumlu çevirme sermayesinin dörtte birine sahip bulunmak şartıyla mütebakı kısmının % 2. 3/4 gibi cüzi bir faizle Devletten istikrazı mümkündür. Küçük çiftçiler zarar ettikleri takdirde bu zararın % 75 i Devlete racidir.

İngilterede işsizliğin hüküm sürdüğü senelerde alınan tedbirler arasında 934 senesinde sermayesinin yarısı teberrulardan diğer yarısı Devletçe yapılan yardımdan tereküp etmek üzere

(The Land Settlement Association Ltd.) adıyla kurulan şirket işsiz sanayi ameleleri tarafından kooperatif esasları dahilinde işletilecek çiftlikler tesisi gayesini güdüyordu. İkinci Cihan Harbinin başlamasını müteakip işsizlik sona erdiği cihetle bu tarihten sonra Şirket; ziraat işçilerini kendi hesaplarına çalışacak küçük çiftçi haline getirmek gayesiyle faaliyetine devam eylemiştir. Şirketin elindeki işletmeler 2 - 10 akır arasında küçük parçalara tefrik olunmuştur. Ziraat mavzuları sebzeçilik, domuz ve kümes hayvanatı yetiştirilmesidir. Şirket memleketin muhtelif ziraat bölgelerinde yirmi malzeme deposuna ve idarî teşkilâta sahiptir. Küçük çiftçilere kiralandıkları arazi üzerinde ziraat icrası için lüzumlu tesisleri vücuda getirmek; gerekli makineleri temin eylemek vazifesiyle mükelleftirler. Çiftçiler bu makinalardan faydalanırlar. Bilumun ziraat ihtiyaç maddelerinin Şirketten satın alınması ve mahsulatın Şirket eliyle satılması şarttır.

Ziraat Kanunu bu teşekkül elindeki arazinin istimlakı için Hükümete salâhiyet vermiştir. 1/4/1948 tarihinde Şirketin emlakı Hükümetçe devralınmış ve fakat ziraat işletmeciliğinde tecrübesi bulunan mezkûr Müessese Devlet ajanı sıfatıyla çalışmak üzere hâliyle bırakılmıştır. Şirketin faaliyet sahası dahilinde mevcut küçük ziraat işletmesi adedi 996 dır. Bunları kiralayan çiftçiler de mahallî idarelere bağlı küçük işletmelerde olduğu gibi düşük faizli çevirme kredisinden ve zararlarına % 75 nisbetinde Devletçe iştirak edilmesi gibi Ziraat Kanununda küçük çiftçilere tanınan haklardan faydalanırlar. Ancak Şirketin teassüsündenberi sadece bir tek çiftçinin 40 sterlinden ibaret bir zarara uğradığı da kayda şayandır.

İngiliz zürraına Devletçe muhtelif malî yardımlarda da bulunulduğuna yukarıda işaret etmiştik. Bu yardımlar şöylece hülasa edilebilir:

1 — 947 senesinde hazırlanan dört yıllık «Ziraat gelişme programı» gereğince patates, buğday ve çavdar istihsalini teşvik maksadiyle patates müstahsillerine akır başına 10 sterlin, buğday ve çavdar yetiştiricilerine 3 sterlin prim verilmiştir.

2 — Mümkün olduğu kadar fazla sağmal inek bakılmasını ve süt verimlerinin artırılmasını teşvik, süt kalitelerinin islahını temin maksadiyle mandra sahiplerine muhtelif şekillerde para yardımı yapılmaktadır.

3 — İngilterede toprak fazla asitli olduğundan kirece ihtiyacı çoktur. Bu itibarla toprağı

(*) 1 akır (Acre) = 4.047 dekar.

kireçleme masraflarına yarı yarıya Devletçe iştirâk edilmektedir. Tarlaya atılacak kimyevî gübre için de Hükümetçe muayyen nisbetler dahilinde mali yardımlar yapılmaktadır.

4 — Çiftliklere su temini için yapılacak tesisat masrafları % 25 - 40 nisbetinde Hükümetçe ödenir.

5 — Araziyi suların tahribatından korumak ve daima ziraata elverişli bir halde bulundurmak üzere açtırılacak kanallar için yapılacak masrafların yüzde ellisine kadar Devlet yardımından faydalanılabilir.

6 — Arızalı çiftlik arazisinin islahı için yapılacak masrafların % 50 si Devletçe ödenir.

7 — Muayyen tipler dahilinde yeniden yapılacak veya islah edilecek ve maliyetleri 100 sterlinle 600 sterlin arasında kalacak olan iş veya ikametgâh binalarının inşa masraflarına % 50 nisbetinde Devletçe iştirâk olunur.

8 — Ziraat amelelerinin barınmalarının temini maksadiyle inşa edilecek binalar için ikametgâh başına kırk sene müddetle ve yılda 15 sterlini geçmemek üzere malsahiplerine yardım yapılır. Ancak bu gibi binalarda sadece çiftlik halkının ikamet etmesi şarttır.

Devletçe doğrudan doğruya çiftçilere yapılan bu mali yardımlar için 950 - 51 bütçesine konulan tahsisat miktarı 44 milyon sterlindir.

İngilterede bilhassa ikinci cihan harbinin müteakip Hükümetçe ziraatin inkişafını teminen alınan ve mahiyetleri yukarıda izah edilen tedbirler sayesinde ziraatte hakikî bir gelişme müşahede olunmuştur. 60 milyon akır mesahasındaki Birleşik Kırallık topraklarının 48 milyon akırı halen ziraate tahsis edilmiş bulunmaktadır. 1938 yılında nüfusun % 4 ü ziraatla iştigal ettiği halde 1948 de bu nisbet % 5.4 e yükselmiş, millî gelir içinde ziraî gelirlerin hissesi de 1938 yılının % 2.7 nisbetine mukabil 1948 de % 4.7 yi bulmuştur. Ziraattan elde edilen safi gelirlerde 1938 yılına nazaran bugün beş misle yakın bir artış kaydedilmiştir. Aşağıdaki rakamlar bu inkişafı açıkça göstermekte ve İngilterede bir akırdan yukarı arazi üzerinde tesis edilmiş bulunan

360.000 ziraî işletmenin mevcudiyeti kabul edildiğinden işletme başına düşen net ziraî gelir vassatısının de son 13 sene içinde 156 sterlinden 785 sterline yükseldiği anlaşılmaktadır.

Seneler	Safi Ziraî gelir Yek. Milyon St.	Sadece ziraatla gегinen çiftçilere ait kısmı Milyon Sterlin	Çiftçi ailesi gelir vasatısı Milyon Sterlin
1937-38	59	56	156
1946-47	184	178	496
1947-48	220	213	592
1948-49	291	282	783
1949-50	313	303	842
1950-51	293	282	785

Bu inkişafın tahakkukunda bankalarca çiftçilere açılan kredilerin genişletilmesinin de büyük tesiri vardır. Filhakika 1946 Şubat ayında 66,5 milyon sterlinden ibaret bulunan ve 1938 yılı rakamlarına nazaran pek cüzî bir fark gösteren ziraî banka kredileri aşağıdaki seyri takip ederek 1951 Ağustosunda 202 milyon sterline ve umumî avanslar yekûnuna nisbeti de mezkûr iki tarih arasında % 7,8 den % 10,3 e yükselmiştir.

Seneler	Şubat bakıyeleri	Ağustos bakıyeleri
1946	66,5	—
1947	80,1	95,7
1948	101,7	124,1
1949	126,7	142,3
1950	151,7	171,5
1951	177,9	202,-

İngilteredeki bankaların ziraî kredilerinde harpten sonra görülen süratli tezâyüde; çiftçilerin yeni ziraî makinalar satın almak üzere krediye hissettikleri ihtiyacın şiddeti ve buna ilâveten zürran bankalara borçlanarak ihtiyaç maddelerini hariçten peşin para ile satın almak hususunda son senelerde gösterdikleri temayül âmîl olmuştur.

Sinai Kalkınma Bankası ve Fonksiyonu

Kemal KARADENİZLİ

Milli iktisadımızı tam çalışma dahilinde yürütebilmek için sanayie gereken ehemmiyeti vermek zorunda bulunduğumuzdan evveleminde sinai krediden mahrum bir sınılaşme hareketinin tasavvur edilemeyeceğini kabul etmekteyiz lâzım gelir. Tasarruf kudretimizin mahdud bulunması yüzünden ötedenberi fakir olan sermaye piyasamızda bir sermaye kıtlığı hüküm sürdüğü malumdur. Esasen mütecanis olmayan bir ekonomik bünye içinde girişmiş bulunduğumuz sanayileşme hareketinin sermaye piyasamızın bu gayri müsait şartları da hesaba katılırsa duraklamaya ve hattâ gerilemeye mahkûm olacağı tabiidir. Nitekim, Cumhuriyetin ilânından sonra memleketimizin sanayi ve madenlerini inkişaf ettirmek yolunda baş gösteren ceryanın tabii neticesi olarak sanayi ve madenlerimizi finanse etmek problemine icap ettirdiği ehemmiyetin verilmesi istenmiş ve hattâ teşviki sanayi kanunundan evvel bu davayı halledecek bir kredi müessesesinin kurulması cihetine gidilmiştir. 1925 senesinde bu maksatla tesis edilen Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasına dair 633 numaralı kanunun birinci maddesinde Bankanın teşekkül maksadı, Müessesatı Sinaiye tesisine hizmet ve buna müteferri bilcümle muamelâtı ticariye ve itibariyeyi icra ifadesiyle belirtilmiş ve işğal mevzuları arasında Türk Sanayi ve Maadin esbabına ve maden mültezim ve âmillerine ikrazatta bulunmak vazifeside yer almıştır.

Halbuki Bankanın bizzat iştirak ettiği veya işlettiği müesseseleri finanse etmiş olmakla iktifa etmesi yüzünden bu maksada hizmet edilmemiş olduğundan, 1932 senesinde sözü geçen Banka, yalnız sinai kredi işleriyle işğal etmek üzere (Türkiye Sanayi Kredi Bankası) na tahvil olmuştur.

Ömrü bir evvelkinden çok daha kısa süren bu banka takriben bir sene sonra feshedilerek yerine 11/Temmuz/1933 de Sümerbank faaliyete geçti. Sümerbank'ın kuruluş maksadı ve işğal mevzuları arasında Sanayi müesseselerine kredi temin etmeside yer almış olmasına rağmen bu Banka da bir evvelkiler gibi sadece işlettiği veya iştirak ettiği müesseseleri finanse etmekle iktifa etti.

Sanayinin finansman problemi bir aralık devletin endişeleri arasında yer almış olmasına rağmen bu husustaki teşebbüsler bir türlü kuvveden fiile çıkamamış ve memleketimizde sinai kredinin yardımından ve bu yardımın yukarıda belirttiğimiz terbiyevi tesirlerden tamamen mahrum olan bir sanayileşme hareketine girişilmek istenmiştir. En nihayet 1950 senesinde kurulan Türkiye Sinai Kalkınma Bankasının faaliyete geçmesiyle bu noksanın bertaraf edildiğini kabul etmekteyiz icap etmektedir. Zira 25 senelik tecrübelerinde teyit ettiği gibi sanayinin finansmanı, bu maksatla kurulan bir Bankanın faaliyeti ile halledilecek bir dava olmayıp memlekette faaliyette bulunan bütün bankaların benimsemeleri lâzım gelen bir mesele teşkil etmektedir.

Cumhuriyetin ilanı müteakip yani 1929 senesi sonunda milli bankalarımız nezdinde 13 milyon liradan ibaret olan mevduatın 1949 sonunda 808 milyon lirayı bulduğu nazarı itibare alınacak olursa memleketteki dağılık sermayeleri toplamak imkânını elde etmiş olan kredi müesseselerinin bir amme müessesesi vasfını da taşıdıkları hesaba katılmalıdır. Bu itibarla Bankaların bahsettikleri kredileri, memleketin iktisadî ihtiyaçlarına uygun bir tarzda tevzi etmeleri ve kendi kredilerinin bağlı bulunduğu memleketin ekonomik şartlarını hesaba katmak suretiyle memleketin iktisadî kalkınmasına yardım etmeleri icap etmektedir. Halbuki Bankalarımızın yine 1949 sonunda esham tahvilâtla kendi teşebbüs ve iştiraklerine yatırdıkları paranın 484 milyon lirayı bulduğu göz önünde tutulursa kredi tevziinde memleketin iktisadî ihtiyaçlarının cevaplandırılması probleminin icap ettirdiği ehemmiyetle ele alınmadığı kolaylıkla anlaşılır.

Bunun yanıbaşında 1715 numaralı kanunun ikinci maddesi mucibince, memleketin iktisadî inkişafına yardım gayesiyle kurulan ve para piyasasını tanzim etmekte vazifelenirilmiş bulunan Merkez Bankasının aynı kanunda yazılı muamelelerine bir göz gezdirecek olursak sinai kredi davasına mezkûr bankanın faaliyeti arasında henüz bir yer verilmediğini görüyoruz. Sanayileşme hareketinin memleketimizin iktisadî inkişafı mevzuu içinde mühim bir yer işgal et-

miş olmasına rağmen Merkez Bankası kanun statüsünde; Zirai senetlerin, Ticari senetlerin, Halk olup ticari usullerle idare olunan sınaî, ticari zine bonolarının, Devlet sermayesiyle müteşek ve zirai teşebbüslerle demiryollarının finansmanına mütedair umumi ve hususi hükümler mevcut bulunduğu ve zaman zaman ihracatın teşviki maksadiyle fevkalâde tedbirler alındığı halde hususi sanayiî finansmanına dair herhangi bir hükme raslanmamaktadır. Memleketimizde girilen sanayileşme hareketinin finansmanı meselesi sadece Cumhuriyetin ilk senelerinde nazari olarak ele alınmış ve fakat bir türlü tahakkuk ettirilememiş, aynı zamanda mevcut bankalarımız bu mevzuu benimsemek cihetine gitmemişler veya gidememişlerdir. (1)

Sanayimiz şimdiye kadar devlet sektöründe, hususi sektöre nazaran daha süratle inkişaf etmiştir. Devlet Sanayiînin muhtaç olduğu sermaye bütçesinin normal gelirlerinden, uzun vadeli iç istikrazlardan ve hattâ hazine kefaletini haiz bankaların iskontosu mekanizması ile T. C. Merkez Bankasından temin edilmiştir. Bu son usulün mahzurlarının resmî mehalif ve umumi efkârca anlaşılmiş olduğuna memnuniyetle işaret etmek lâzımdır. Devlet Sanayiîne kredi ise gerek Merkez Bankasının ve gerek yabancı kaynaklardan elde edilen orta ve uzun vadeli istikrazlardan temin edilmiştir. Devlet sanayiî mütehasıs eleman temini bakımından da nisbeten müsait bir durumdadır bu sanayi gerek hariçte tahsil eden veya ihtisaslarını temin ettiği gibi geniş mikyasta yabancı uzman da getirebilmektedir. Hususi sanayiye ise şartlar başkadır. Hususi sanayiînin sermaye kaynağı fertlerin ve şirketlerin tasarruflarıdır. Memlekette hususi ellerden teraküm etmiş sermayenin miktarı hakkında sihhatli addedilebilecek hiç bir tahmin yoktur, Mamafih emtia alım ve satımına, gayrı menkul inşaatına, arsa spekülasyonuna ve (Teşviki sanayi kanunu) zamanında inkişaf eden hususi sanayie yatırılan paralar gözönünde bulundurulacak olursa mutedil hadler dahilinde bir hususi sermayenin inkişafına yarıyacak bir sermaye terakümünün memlekette mevcut olduğu görülür. Şukadar ki bu sermayenin ancak cüz'î bir kısmı sınaî işletmeler tesis edecek müteşebbisler elinde olduğundan bu müteşebbisler bir sermaye darlığı çekmektedirler. Sermaye piyasası ve bilhassa başlıca fonk-

siyonları Anonim şirketlerin hisse senetlerini satın alarak sermaye piyasasına plâse etmek olan envestisman bankaları mevcut olmadığından dağınık ellerde bulunan sermayenin müsmir sınaî tedbirler vücuda getirmek için temerküzü olmaktadır. Sınaî teşebbüsler, bilhassa tesis devrelerinde orta ve uzun vadeli kredilere muhtaçtırlar. Memleketimizdeki bankacılık mekanizması bu kredileri temin edebilmekten uzaktır. Bu şartlar karşısında hususi teşebbüsün memleketin sınaî kalkınmasında gerekli yeri almakta müşkilâta uğradığı görüldüğünden hükümetin milletlerarası imar ve kalkınma bankasının işbirliği ile yaptırdığı tetkikler sonunda hususi sanayiînin bu sahalardaki ihtiyaçlarının en iyi olarak hususi sermaye ile kurtulmuş ve hususi teşebbüs tarafından idare edilen bir sınaî kredi müessesesi diğer bir tabirle bir envestisman bankası tarafından temin edileceği neticesine varılmıştır. (2) Böylece yukarıda belirtilen maksatlar için Türkiye Sınaî Kredi Bankası 2/Haziran/1950 tarihli sicili ticaret gazetesinde ilân olunmak suretiyle banka hukukun teşekkül etmiştir. Bankanın sermayesi beheri 100 TL. kıymetinde hamiline muharrer 125.000 hisseye taksim edilmiş 12.500.000 Türk lirasından ibaret olup bunun 30.000 hissesi Türkiye İşbankası A. Ş., 20.000 hissesi Osmanlı Bankası, 15.000 hissesi Yapı ve Kredi Bankası A. Ş., 10.000 hissesi İstanbul Ticaret Borsası, 10.000 hissesi İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, 4825 hissesi Türkiye Garanti Bankası, 5.000 hissesi Selânik Bankası, 5.000 hissesi Türkiye Ticaret Bankası A. Ş., 2.500 hissesi Akbank T. A. O., 2.500 hissesi Banka Komerçiyale İtalyana, 2.500 hissesi Banka Di Roma, 2.500 hissesi Çukurova Sanayi İşletmeleri T. A. Ş., 2.500 hissesi Holantse Bank Uni N. V., 2.500 hissesi İzmir Pamuk Mensucatu T. A. Ş., 2.500 hissesi Mensucat Santral T. A. Ş., 2.500 hissesi Tutum Bankası A. O., 2.500 hissesi Türkiye İmar Bankası A. O., 2.500 hissesi Türkiye Kredi Bankası A. O., 25 hissesi Mecit Duruiz, 25 hissesi Cabir Selek, 25 hissesi Hazım Atif Kuyucak, 25 hissesi Nuri Dağdelen, 25 hissesi Suphi Argon, 25 hissesi Hakkı Avunduk, 25 hissesi Vehbi Koç taraflarından tamamen taahhüt olunmuş ve % 25 i nakden ödenmiştir.

Bankanın ana sözleşmeye göre yapacağı vazifeler ise;

— Türkiyede yeni hususi sanayiînin kurulmasına ve mevcut bulunan hususi sanayiînin tesisine

(1) A. T. Balkanlı (Vatan)

(2) B. Yazıcı (Ulus)

ve modernleştirilmesine yardım etmek ve bunları hizalandırmak,

— Enebi ve yerli hususi sermayenin Türkiye'de kurulan sanayie iştirakine yardım etmek ve bu hususları teşci ve teşvik etmek,

— Türk sanayiine müteallik esham ve tahvilâtın hususi mülkiyette bulunmasına gayret etmek ve Türkiye'de sanayie ait esham ve tahvilât piyasasının inkişafına yardım eylemek,

— İşte bu saydığımız vazifeleri yapabilmek için :

a) Açık kredi, rehin ipotek mukabilinde orta ve uzun vadeli ve bazende icabında kısa vadeli ikrazatta bulunmak.

b) Her türlü hususi sınai teşebbüslere iştirak etmek.

c) Bazı istisnai hallerde Bankanın kaynakları ile yeni sınai teşebbüsler kurmak.

d) Bankanın münasebet tesis ettiği müşterilerine teknik ve idari yardım temin etmek.

e) Menkul ve gayri menkuller üzerine kendi namına veya Özel Tüzel kişilerle birlikte her türlü muamelelerde bulunabilmek, alacaklarının temini için ipotek kabul ve fesetmek ve gayri menkullere sahip olmak.

f) Her halde Bankanın kaynaklarını yukarıda sıraladığımız maksatlar için tekrar kullanılabilir bir hale koymak üzere, iştiraklerin smai teşebbüslerdeki mülkiyetin mümkün merteye seri bir şekilde satılıp elden çıkarılmaları hususlarını temin etmek,

Banka yukarıda yazılı işleri tahakkuk ettirebilmek üzere kısa ve uzun vadeli istikrazlar aktedebileceği gibi mevzu ile ilgili bütün Banka muamelelerini de yapabilmektedir.

İşte Türkiye Sınai Kalkınma Bankası 1951 faaliyet yılında (Mart 1951 — Şubat 1952) kredi için 755 müracaat vaki olmuştur. Banka bunların 389 unun tetkikini ikmal ederek 39 una kendi kaynaklarından, 46 sına Marşal özel teşebbüs fonundan olmak üzere 85 işletmeye 48.447.126 liralık kredi vermiş geri kalan 304 talep muhtelif sebeplerden dolayı red veya iptal edilmiştir. Bu 48 milyon liralık kredi plâsmanı, müstakrizlerin de 48 milyon liralık yatırımlarını intaç eylemektedir ki bu suretle sanayie yatan sermaye yekûnu 90 küsur milyon liraya balığ olmuştur. Bunun istihsal hayatımız üzerindeki tesiri aşikârdır. Bankadan asıl büyük hamleyi bundan sonra bekliyeceğiz. Böylece Türk müteşebbisleri sanayie girmeğe heves edecekler ve faaliyete geçeceklerdir.

Mahallî Bankacılık mı, Şube Bankacılığı mı ?

Yazan : Turhan TUMAY

Gün geçmiyor ki, filân bankanın falan yerdeki yeni şubesinin yakında halk hizmetine gireceğine dair bir ilân veya haber görüp işitmeyelim. Şüphesiz bu havadisın herkes üzerinde bırakacağı ilk tesir müsbettir. Filvaki hiç kimse böyle bir banka şubesinin, tesis edileceği şehir veya kasabanın sosyal hayatında husule getireceği müsbet neticeleri inkâr edemez. O şehir veya kasabanın, hele o bir Anadolu kasabası ise, bu yeni banka şubesi ile imar bakımından güzelliğinin biraz daha artarak, iş hayatının bir miktar daha canlanacağına şüphe yoktur.

İşin bu hissi cephesi üzerinde herkes mütefiktir. Ancak bir de meselenin teknik tarafı vardır ki, işte bu husus el'an münakaşa mevzuudur. Bazı kimseler buldukları mahallin para piyasalarının, böyle kilometrelerce uzak bir merkezden direktif alan, mahallî örf ve adetlerine yabancı ve malî ihtiyaçlarına bigâne «Banka Şubeleri» marifetiyle güdüleceğine, yine o mahallin hemşehrisi olarak mahallî ihtiyaç ve adetlere yakinen vâkıf «Mahallî Bankalar» tarafından idare edilmesine taraftardır. Bazıları ise ikinci görüşü tutarlar. Bu suretle bir merkezden idare edilen müteaddit şubeli bankacılık şekli ile bir «Şube Bankacılığı» ve sadece mahallin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulan münferit bankalar suretiyle de bir «Mahallî Bankacılık» meydana gelmiş oluyor.

Avrupa bankalarında şube bankacılığı alabilmiş saha bulmuştur. Bilfarz İngilterede sadece «Beş Büyükler - The Big Fives» denilen bankalardan biri olan Midland Bank'ın iki bin şubesi mevcuttur. İsviçre'de ise 4 milyon nüfusa mukabil üç bin banka ve şubesi vardır. Buna mukabil Amerika Birleşik Devletlerinde şube bankacılığı mahdut bir nisbette tatbik edilmektedir. Amerikan kanunları bu hususta bazı tahdidî hükümleri ihtiva eylemektedir. Amerikan bankacılığındaki bu tahdidat daha çok para tröstü aleyhdarı ve bazı sair siyasi temayüllere atfolunabilir. Filhakika A. B. D. lerinde mevcut ondört bin ticarî bankaya mukabil sadece dört bin şube mevcuttur diğer taraftan avrupadaki temerkuz hareket-

lerinin aksine şubesiz ve sırf mahalli ehemmiyeti haiz bankaların adedi onbeşbinden aşağı değildir.

Amerika bankacılığındaki bu şubesizliğin mahzurları, «Muhabir Sistemi» ile bertaraf edilmeğe çalışılmıştır. Ve her kasaba bankası, vilâyet hududuna yakın bir şehir bankasını kendisine muhabir olarak intihap etmiş ve bu şehir bankalarının da Washington ve New York gibi para piyasalarında muhabirleri bulunduğu çihetle, mezkûr mahallî bankalarla bu malî merkezler arasında bir muhabir ağı kurabilmek imkânı hasıl olmuştur. Bu da, mahallî piyasalardan malî merkezlere ve bazen de birincilerden ikincilere doğru bir para ceryanının mevcudiyetini temin etmiştir.

Bize gelince, bizde bir banka şubesinin açılması da, bidayeten bir bankanın teessüsünde olduğu veçhile, Bankalar Kurulu'nun iznine bağlıdır. Demek ki, bizde de kanun vazı her dilenen yer ve zamanda şube açılması işini pek de müteşebbisin şahsına terketmemiştir. Bunun sebebini, bankaların bir memleketin para politikasındaki mühim rollerine atfetmek icabeder.

«Şube Bankacılığı» tabirinden, bir bankacılık şirketinin bir merkez - veya merkezi idare - ile buna zamimeten müteaddit banka şubelerinin tahtı idaresi altında bulundurması anlaşılır. Bir de Amerikan bankacılığının icabı olarak «Group Banking» ve «Chain Banking» tabirleri vardır. (1) Bu heriki tabir, yukarıda mevzuubahis Şube Bankacılığına muvazi ve bazı kere birbiryle müterafik olarak kullanılırlar. Ancak aralarında müelliflerce şu tefrik yapılmaktadır :

«Bir veya birkaç bankanın, hisse senetlerine malikiyeti hasebiyle, sırf bu maksatla müesses bir kumpanya tarafından sevki idaresine «Group Banking» denir.

Diğer taraftan, yine bir veya birkaç bankanın, «Chain» deki herbir bankanın meclisi idarelerinin ekseriyetini intihap hakkını kazandıracak nisbette şirket aksiyonu veya sair bir vasıtanın

(1) Yenüz bankacılığımız literatürüne türkçeleri girmediği için bu tabirleri zarureten aynen alıyoruz.

elde bulundurulması marifetiyle, bir fert veya fertler gurubu tarafından idare edilmesine ise «Chain Banking» denir.»

Ancak şube bankacılığı, gerek «Group Banking» ve gerekse «Chain Banking» olarak adlandırılan her iki şekle de müreccaktır. Zira bankacılığın bu şekli, «Group Banking» ve «Chain Banking» e atfedilen mahzurları ihtiva etmediği gibi, bunlarda bulunmayan bazı vasıfları da haizdir. Bilfarz herbiri ayrı regülasyonlara merbut «Group» ve «Chain» bankalarının hükümetçe kontrolündeki güçlük bu iki şeklin en mümeyyiz-mahzurunu teşkil eder. Müteaddit ve yaygın bir şube teşkilâtını haiz olsa dahi, merkezîyetin mevcut bulunduğu büyük bir bankadaki kontrolün tek elden yürütülmesi ise muhakkak ki, daha kolaydır.

Şimdi şube bankacılığının leh ve aleyhinde söylenenlere gelelim. Şube bankacılığının muhasenatı aşağıdaki noktalarda toplanıyor :

1 — Hassaten küçük şehirlerde çok şubeli birkaç büyük banka, adetçe çok, hacmen küçük mahallî bankaların temin edeceğinden daha fazla «Emniyet» sağlar.

Evvelemirde büyük bir banka, küçük bir bankadan daha kompedan bir idareye sahiptir. Büyük bir bankayı idare edenler alelade bir kasaba bankacısından daha geniş bir tecrübe ve daha vâsi bir görgüye maliktirler. Şube idarecilerinin bu vasıfları haiz olmadığını ve hattâ mahallî banka mensuplarından bu hususta daha dîn olduklarını kabul etsek bile, bu takdirde onların her zaman için idare merkezi ile istişare etmek imkânlarının mevcut olduğunu ve aynı zamanda mezkûr merkezin daimî bir murakabesine tabi bulduklarını düşünmek lâzımdır.

Saniyen vâsi bir saha üzerine yayılmış müteaddit şubeleriyle büyük bir banka, bir dereceye kadar kendi ikrazat ve yatırımlarına ait bir risk farklılaşmasından mütevellit ve küçük mahallî bir banka tarafından hiçbir zaman elde edilmesi kabil olmayan bir «Emniyet» i haizdir.

2 — Büyük bir banka şubesi mahallî bir bankaya kıyasla daha mahdut bir ankes ile mahallin kredi ihtiyaçlarını karşılamak mevzuunda diğerine nazaran daha müsait bir mevkedir. Zira büyük bankaya ait fonların en fazla ihtiyaç duyulan yere kaydırılmasına her zaman için imkân vardır.

Şube bankacılığının bu faydası, bilhassa zirafî mahsulün kötü olması veya herhangi bir mahallî

sanayi-buhranı ve buna mümasil hallerden dolayı duyulan kredi sıkıntısı zamanlarında önem kazanır.

2 — Mahallî bankacılık sistemine kıyasen şube bankacılığı faiz hadleri bakımından da bütün memlekette daha yaygın bir yeknesaklık meydana getirir. Zira büyük bankalar malî imkânlarından azamî istifade yolunu ararlar. Ve daha fazla faiz elde edilmesi mümkün olan bir şube mevcutken, bir diğerine paralarını daha aşağı bir had üzerinden ikraza yanaşmazlar.

Ancak bu, faiz fiyatlarının bütün banka şubeleri için aynı olacağı manasına alınmamalıdır. Faraza aynı banka, bulunduğu mıntıkanın bir kısmını daha riskli telâkki eder de, bu risk için bir de prim ilâve edebilir. Sonra ufak tefek meblâğlardan mürrekkep bir ödünç için banka, daha fazla faiz tahakkuk ettirir de, miktarca aynı ve fakat bir defada muamele gören bir ödünç için, birincideki muhasebe külfet ve masraflarını gözönünde tutarak, daha az faiz isteyebilir.

4 — Şube bankacılığının diğer bir vasfının da, elde tutulması gerekli kasa ihtiyatları nisbetindeki bir azalmayı temin olduğu söylenir. Filhakika müteaddit şubeleri bulunan bir banka, kasa ihtiyatlarını bir merkezde temerküz ettirerek bilâhare bunları bir şubeden, ihtiyaç hissedilen diğerine nakletmek avantajına maliktir. Bu konuda emniyet için lüzumlu miktar ise, mevcuat tutarlarının aynı olmasına rağmen, müteaddit münferit bankalarca talep olunacak tutardan daha da azdır.

Mamafih şube bankacılığının bu avantajı, kredi tevziatında mübalâğaya temayülü olan bir memleket için biraz şüpheli bir avantajdır. Ancak buna rağmen asgarî kasa ihtiyacının temininden başlıca iki şekilde fayda mülâhaza edilir :

Bu sadece bankayı mevcut talepleri karşılamaya kâfi bir parayı elde hazır tutmaya imale etmez ve aynı zamanda bankacılık sistemini de - bir bütün olarak - ikrazat ve plâsmanların uygunsuz olarak tevzii şeklindeki bir başıboşluktan da kurtarır.

Hatta A. B. D. lerinde bile Federal Reserve System'in teessüsü ile kasa ihtiyatlarının bu sisteme dahil bankalarda toplanması suretiyle ankes ihtiyaçları o nisbette tenkis edilmiştir.

Şube Bankacılığının bu iyi taraflarına mukabil bazı fena cihetleri de vardır ki, bunlardan da kısaca bahsedelim.

Gerçekten ekseriyetle mahallinde müesses

bir banka idaresi, o mahallin ihtiyaçları karşısın-
da, kilometrelerce uzaktaki bir şehir bankasının
mezkûr mahalde kâin şubesinin mensuplarından
daha anlayışlı ve daha fazla mesuliyet hissi ile
meşbudur. Ücretli şube müdürü tam bir yetkiyi
haiz olmayıp, banka üzerinde serbestçe idare
hakkına da malik değildir. Evveleminde bu hu-
sustaki bazı kırtasiye icaplarını yerine getirmek
zorundadır. Kredi tevziatında onun indinde ka-
rakterden çok «Kefalet» in önemi vardır. Sonra
onun en az kredi tevzi icap eden yere en cömert-
çe tevziatta bulunması da muhtemeldir.

Ayrıca büyük bankaların gözü daima mer-
kezdedir. Şubelerin bulunduğu mahallere atfo-
lunan ehemmiyet buna nazaran tâli derecededir.
Bu durumda şubelerin vazifesi, sadece bu merke-
zin ihtiyacına yarayacak seyval sermayenin top-
lama acenteliğini ifa etmekten ibarettir. Bu su-
retle malî merkezler, malî manadaki hayatiyetle-
rinin idamesi için gerekli kanı, memleketin arta
kalan kısımlarından emecekler demektir.

Şüphesiz bütün bu söylenenler içinde haki-
kat payı yok değildir. Ancak bu nevi bir banka-
cılığının teessüs ve inkişafından umulan tehlike
de bu korkuları ilham edecek kadar büyük ol-
masa gerekir. Bugün şube bankacılığını benim-
semiş bir çok memleketler misali de esasen bunu
teyid ediyor.

Belki banka şube müdürünün mahallî müs-
akrizlerin ihtiyaç ve dileklerine mahallî bir banka
idaresinden daha bigâne kalacağı doğrudur.
Ancak bu, birçok hallerde bir mahzur olmaktan
çok, belki bir avantajdır. Zira bu takdirde yersiz
ve kötü olarak tavsif edilecek ikrazatın miktarı
daha az olacak demektir.

Saniyen bir banka, bir hayır müessesesi de-
ğil, bir ticarethanedir. Hele bir bankanın hayır
metarı olarak dağıtması istenilen şey, kendi müş-
terileri tarafından bu bankaya mevdu paralar
olursa iş büsbütün başkalaşır.

Büyük bankalarca mevduatın, taşra şubeleri
kanalıyla buralarda teksif edilerek bilâhare bü-
yük malî merkezlerin ikrazat ve investisman ih-
tiyaçlarında kullanılmak üzere küçük şehirlerden
büyük şehirlere pompalanması meselesine gelin-
ce, bu da pek varid değildir.

Bir banka idaresinin kendi idare merkezinden
çok, heyeti umumiyesi itibariyle bütün banka-
nın menfaatını ön plânda tutacağına şüphe
yoktur. Hal böyle olunca da, bu idarenin nakit
mevcudunun banka için en istifadeli kullanış

şeklini araştıracağı tabiidir. Bu hale göre ödünç-
lerin, faiz hadlerinin büyük malî merkezlere na-
zaran daha yüksek bulunduğu küçük taşra şe-
hirlerinde daha cömertçe tevzi edilmesi akla ya-
kın gelir. Zira bilfarz A. B. D. lerinde bu had,
taşrada % 6 ve daha fazla olmakla beraber, bu
kâbil para piyasalarında ancak % 3, 4 veya 5
civarındadır.

Mamafih bazı kereler spekülâtiv hareketler
sonunda büyük para piyasalarındaki faiz fiyatla-
rının anormal ve anî bir tereffü kaydetmesi de
mümkündür. Ancak bu, kaide olmaktan ziyade
bir istisnadır. Aslında, faiz fiyatlarındaki bu fark
dolayısıyla, kuvvetli bir banka memleketin muhtelif
küçük şehirlerine serpilmiş şubeleri kana-
liyle yukarıdaki iddianın aksine olarak parayı
malî merkezlerden bu kâbil taşra şehirlerine doğ-
ru pompalamaya bakacaktır. Ve bu istikametteki
bir para ceryanı da, şayet bu hadise mevcut risk
farklarından ileri gelmiyorsa, faiz fiyatlarındaki
mezkûr farklılaşmanın ortadan kalkmasına vesile
verecektir.

Hasılı, bu mahallî veya şube bankacılığı da-
vasında, mahallî bankacıların kendi semtlerinde
kurulacak şubeleri hoş karşılamamalarından bazı
şahsî sebepler aramak lâzımdır. İş sahalarının bu
kuvvetli malî müesseseler tarafından paylaşılması
ve belki de mahallî bankaların saha dışı bırakıl-
maları gibi ihtimaller bu hususta en kuvvetli se-
bepler olsa gerektir.

Ancak kütle menfaati daima zümre menfaa-
tına tercih edilmelidir. Böyle sırf mahallî gaye-
lerle kurulup da, sermaye ve teknik yetersizlik
dolayısıyla kapanmak zorunda kalan bankalar
misali bugün pek çoktur. Bunların tevliit ettiği
malî yıkıntıların ihyası için yegâne ümit, «Banka
şubeleri»dir. Kaldı ki, birçok memleketlerde halk
ya «Şube Sistemi» veya hiç banka hizmetlerin-
den faydalanmamak durumundadır.

Küçük bir şehir veya kasabada münferit bir
bankanın kurulması ve tutunması belki imkân-
sız değilse de, muhakkak ki, güçtür. Büyük bir
bankanın böyle bir yerde şube açarak muvaffak
olması ise, daha kolaydır. Zira şubenin, bir iki
sene kâr etmese de, ana banka tarafından ida-
mesi kâbil olur.

Bugün dünyadaki temayül, «Şube Bankacılı-
ğı» na doğrudur. A. B. D. gibi bazı memleketler-
deki istisnai hal ise, teknik olmaktan çok, siyasi
bazı maksatlara matuftur.

Bugünkü bankacılık, hizmetlerinin halkın

Akreditiflerde Aranan Vesikaların Çeşitleri ve Mahiyetleri

Yazan: Orhan GÜLEN

Akreditifin, alıcı ile satıcının birbirlerine karşı olan itimatlılığından doğmuş bir tediye şekli olduğunu (BANKA) nın 7 nci sayısındaki yazımızda belirtmeğe çalıştık. Bunun için akreditiften ödeme yapılırken her iki tarafın menfaatlerinin haleldar olmaması düşüncesiyle bir çok kavaid ve esaslar vaz edilmiştir. Meselâ: satıcı malını sevk eder etmez parasını derhal alacağından emindir. Çünkü akreditif gayri kabili rucu ve konfirmedir. Diğer taraftan alıcı, para ödenirken malların namına sevk edilmiş bulunacağından emindir. Çünkü akreditif vesikalıdır.

Vesikalı akreditif, vesaik mukabilinde (bilhassa sevk vesaiki) ödenen akreditiftir. Bu yazımızda akreditiflerden yapılacak tediyeler için aranan vesikaların çeşit ve mahiyetlerini izaha çalışacağız.

Vesikalar şunlardır :

- I — Koşimento,
- II — Fatura,
- III — Menşe şahadetnamesi,
- IV — Sigorta vesikası.

I — Deniz Koşimentosu - Ocean Bill of Lading :

Koşimentonun tarifi: zikredilen bir mahalle nakledilmek üzere vapur acentesi tarafından, sevkiyatçıdan (shipper) alınan mallar için verilen bir makbuzdur. Koşimento umumiyetle takım halinde üç nüsha olarak tanzim edilir. Koşimento, malların evsafını, paketler veya sandıklar üzerindeki numara ve işaretleri, alıcının adını ve malların gideceği yeri gösterir. Bu vesika aynı zamanda sevkiyatçı ile vapur acentesi arasında, malların sevki hakkında aktedilmiş bir mukaveledir.

ayağına kadar götürülmesinden kendi kadar bizat halkın da faydalandığına kanidir (1).

(1) Bu yazının hazırlanmasında aşağıdaki eserlerden istifade edilmiştir:

- R. S. SAYERS, American Banking System.
LOUIS A. RUFENER, Money and Banking.
Cf. CARTENHOUR, Branch, Group and Chain Banking.
H. ATIF KUYUCAK, Para ve Banka, Cilt: II.
R. ŞÜKRÜ SUVLA, Para, Kredi ve Banka Notları.

Malları gönderen kimseye (Consignor) ve malların kendisine gönderilen kimseye yani malları alacak olan kimseye (Consignee) denir.

Koşimentonun çeşitleri :

İsme muharrer Koşimento - (Straight Bill of Lading) : Alıcı adına tanzim edilen bir koşimentodur.

Emere muharrer Koşimento - (Order Bill of Lading) : Bir şahsın emrine tanzim edilen koşimentolara emre muharrer koşimento denir. Bu koşimentolar umumiyetle sevkiyatçının emrine tanzim edilirler ve o da malları alacak olanın emrine veya açık ciro eder. Bu şekil, sevkiyatçılar tarafından en fazla kullanılan şekildir. Çünkü emirlerine tanzim edilen bu gibi koşimentoları, ancak istihkaklarını alırken mürselünileyh emrine veya açık ciro ederler. Bu suretle paralarını alacaklarını garantilemiş olurlar.

Temiz Koşimento - (Clean Bill of Lading) : Nakledilmek üzere vapur kumpanyası tarafından tesellüm edilen malların fena bir durumda veya zarar görmüş oldukları veya herhangi bir suretle kusurlu buldukları hakkında koşimento üzerinde herhangi bir kayıt bulunmazsa bu koşimentoya Temiz Koşimento denir.

Gemide Teslim Koşimento - (Onboard Bill of Lading) : (Onboard) ibaresini taşıyan koşimentolar, malların gemiye yüklendiğini isbat ederler. Akreditif talimatlarında bu şarta sık sık rastlanmaktadır.

Mürekep Koşimento - (Through Bill of Lading) : Dış memleketlere, mal ihraç edenlere bir kolaylık olmak üzere son senelerde mürekkep koşimento adında bir nevi koşimento ihdas edilmiştir. Bu koşimento, kara ve deniz yolu ile nakledilen mallar için hazırlanması icap eden iki veya üç koşimentonun yerine kaim olur. Yani: memleket dahilinden ihraç limanına kadar malların sevkiyatına ait demiryolu koşimentosu, ihraç limanından mevrimemleketin limanına kadar olan sevkiyata ait okyanus koşimentosu ve eğer mallar mevrimemleketin bir iç noktasına kadar nakledilecekse buna ait koşimento yerine kaim olur. B

izahattan anlaşılacağı gibi mürekkep konşimento ihracatın yapılacağı memleketin dahili bir noktasından, mevrit memleketin dahili bir noktasına kadar sevkedilecek mallar için tanzim edilen yeknesak bir konşimentodur. Ve şöyle olabilir. (Demiryolu - Okyanus), (Okyanus - Demiryolu), veya (Demiryolu - Okyanus - Demiryolu). Bu nevi konşimentolar ender kullanılmaktadır.

Kusurlu Konşimento (Foul B/L): Nakledilmekte olan mallara ait bazı sandık veya ambalajların nakil esnasında hasara uğradıklarına dair konşimentoda bir kayıt bulunursa, bunlara kusurlu konşimento denir.

"Sevkedilmek üzere alınmıştır" Konşimento (Received for shipment B/L) Sevkedilmek üzere vapur acentesi tarafından teslim edilen mallar için tanzim edilen bir konşimentodur. Böyle bir konşimento malların sevkedildiğini isbat etmez. Bunun için bu nevi konşimentolar akreditif talimatlarına ithal edilmemelidir.

Sevk acentesi konşimentosu (House B/L or Forwarding agent B/L) : Nakliyat acenteleri tarafından tanzim edilen konşimentolardır. Bu konşimentolar malların vapura yüklendiğini isbat etmez. Bu sebepten dolayıdır ki bankalar bu nevi konşimentolara mukabil tediye yapmazlar.

Memleket dahili konşimentolar (Domestic 3/L): Demiryolları, uçak veya kamyon kumpanyaları tarafından, memleket içinden deniz kıyısına kadar nakledilen mallar için tanzim edilen bir konşimentodur. Bu konşimento, malların vapura veya denizasıırı sefer yapan uçağa yüklendiğini gösteren konşimentolarla değiştirilir.

Tam takım konşimento (Full Set B/L) : Birden ziyade (negotiable) konşimento tanzim edilip her bir konşimentonun üzerine kaç nüsha olarak tanzim edildiği (umumiyyetle üç nüsha olarak tanzim edilir) yazılırsa, bu konşimentoların hepsine birden tam takım denir. Bankalar tediye yaparlarken mutlak surette, tanzim edilen bütün nüshaları yani tam takımı isterler. Bunlardan başka kopyalar, sevkiyatçı ve vapur acentesi tarafından dosyalarında saklanır.

Cirosu kabil konşimento (Negotiable B/L): Emre muharrer bir konşimento açık ciro edilirse bu konşimento (negotiable) olur. Böyle bir konşimentonun hamili kim olursa olsun malları

nakliyeciden veya gümrükten çekebilir. Bütün orijinal konşimentolar (tam takım) (negotiable) olduklarından, bir tanesi malları çekmeğe kâfidir. Emre muharrer konşimento, ya malları alacak olanın (consignee) emrine tanzim edilir ve ciro edildiği zaman (negotiable) olur veyahut sevkiyatçının (shipper) emrine tanzim edilir ve keza ciro edildiği zaman (negotiable) olur. Sevkiyatçı konşimentoyu bankaya ibraz etmeden evvel ciro etmelidir.

Yukarıda bahsedilen ciro açık olacağı gibi, muayyen üçüncü bir şahsa veya firmaya veya bir bankaya da olabilir.

Cirosu kabil olmayan konşimento (Non negotiable B/L): Orijinal konşimentoların imzasız nüshaları (negotiable) değildir. Binaenaleyh bu nüshalarla malları gümrükten çekmek mümkün olmaz. Bunlar ikinci derecede bazı hususlara hizmet ederler. Meselâ : Vapur acenteleri, nakliyeciler ve sevkiyatçılar tarafından dosyalarında saklanırlar. Bir de malları alacak olan kimseye, eline orijinal nüshalar vasıl oluncaya kadar yapılan sevkiyat hakkında malûmat vermek icap ettiği takdirde bu nüshalardan gönderilir.

Orijinal konşimento (Original B/L) : Emre muharrer konşimentolar (negotiable) olurlar ve bunlar orijinaldirlir. Umumiyyetle üç nüsha olarak tanzim edilirler ve üçü birden tam takımı (full set) teşkil ederler. Herbir orijinal konşimentonun üzerine, tanzim edilen orijinal nüsha adedi yazılmalıdır. Banka tediye yaparken tam takımı yani tanzim edilen bütün orijinal nüshaları, gerekli şekilde cirolu olarak, talep eder. Tam takımdan bir tanesi malları gümrükten çekmeğe kâfi geldiğinden ötekiler hükümsüz kahr.

II. — FATURA — İNVOİCE :

Ticarî Fatura (Commercial Invoice): Fatura, satıcı tarafından mallar hakkında müfredatlı izahat vermek üzere tanzim edilen ve alıcıya verilen bir vesikadır. Bu vesika bu iki şahıstan başka, tediye yapacak bankayı ve malları sigorta edecek sigorta şirketi gibi faturanın kıymetini bilmek ihtiyacını duyan üçüncü şahısları da alâkadar eder. Ticar fatura, tanzim edildiği tarihi, satış şartlarını, sevk limanını, satıcının ve alıcının adreslerini, vapurun adını, fatura ve siparis numarasını, malların adeden ve yekün olarak fiyatını, herbir paketin üzerindeki işaret ve numaraları, paketlerin ceman mikda-

rını, herbir paketin net ve brüt olarak ağırlık ve eb'adını, darasını, hülâsa mallar hakkında lüzumlu olan bütün tafsilâtı ihtiva etmelidir. Sevkiyatla ilgili bütün masraflar ve ayrıca konsolosluk, araba, mavna, gümrük ve tasdik masrafları gibi masrafları alıcı ödeyecekse, bunlar da faturaya dercedilmelidir. Eğer navlun ve sigorta masraflarını alıcı ödeyecekse keza bunları da faturaya ilâve etmelidir.

Tasdikli Fatura (Certified Invoice): Amerika'ya ihraç edilen 100 dolardan fazla kıymette mallar için tanzim edilen faturalar, sevkiyat esnasında veya daha evvel bir Amerikan konsolosuna tasdik ettirilmelidirler. Bu gibi faturalar üç nüsha veyahut sevkiyatçı isterse dört nüsha olarak tanzim edilirler.

Konsolosluk Faturası (Consular Invoice): Bir çok memleketlerde, bu faturalara, gümrük muameleri, istatistiki bilgi veya başka maksatlar için ihtiyaç gösterilir. Bu faturalar ihraç edilen mallar hakkında geniş bilgi ihtiva etmelidir. Bunlar malların ihraç edildikleri memleketin (yani malları satın alan memleketin) konsolosu tarafından tasdik edilirler. Umumiyetle fatura üzerindeki malûmatın doğruluğu hakkında, ve bahis mevzuu mallar için tanzim edilen yegâne fatura olduğu ve bundan başka bir faturanın tanzim edilmediği ve edilmeyeceği hakkında bir yemin ihtiva eder. Bu faturalar gümrük ve vergi işlerinin kolayca halline yardım eder.

Birleşik Amerika konsolosluk faturalarının asılları bizzat konsolosluk memuru tarafından imza edilir. Kopyalar konsolosluğun mühürünü ve konsolosluk memurunun mühür ve imzasını taşır.

Proforma Faturası (Proforma Invoice): Döviz tahdidatı bulunan memleketlerde, döviz temin etmek ve ithalât lisansı alabilmek için ilgili makamlara, yapılacak ithalât hakkında umumî bir fikir verebilecek faturalar ibraz etmek lâzımdır. Bu faturalar malların sevkinden bir hayli evvel tanzim edilip alıcıya gönderildikleri için fiyat, siklet ve miktar bakımından tahmini rakamlara dayanarak tanzim edilir. İşte bu nevi faturalara proforma faturaları denir. Kat'i faturalar satış muamelesi yapılırken tanzim edilirler.

Muvakkat Fatura (Provisional Invoice): Bazı malların hususiyetine göre, hacim, siklet, ve terkipleri hakkında sevkiyat yapılırken kat'i bir rakam vermek imkânsızdır. Meselâ Dökme

krom madeninin sandıkları içerisine yerleştirilerek ambalâjı olarak sevk edilmesine imkân yoktur. Terkibinde ne miktar cevher bulunduğu da ihraç edildiği memlekette analiz neticesinde kat'i olarak tesbit edilebilir. Bu bakımdan satış muamelesi yapılırken kat'i netice alınmaya kadar satıcı tarafından muvakkat fatura tanzim edilir. Mallar tesellüm edilip sikleti, hacim ve terkiibi tesbit edildikten sonradır ki kat'i fatura hazırlanır.

Menşe şahadetnamesi (Certificate of Origin): Bazı memleketler muayyen bazı memleketlerin mallarından tenzilâtli gümrük resmi almaktadırlar. Bu avantajdan istifade edebilmek için ithalâtçı, malların menşeiini isbat etmek mecburiyetindedir. Bunun için menşe şahadetnameleri tanzim edilir. Bu şahadetnameler mutlaka ithalâtçı memleketin konsolosluğunca tasdik edilmelidir.

III. — SİGORTA — INSURANCE :

Sigorta Poliçesi (Insurance policy): Poliçe İtalyanca mukavelename mânasına gelen (Polizza) kelimesinden çıkmıştır. Bu bir tazminat mukavelenamesidir ki; sigortacı, (Assurer or underwriter) (Sigorta kumpanyası) adı verilen bir tarafın, sigortalı (insured or assured) adı verilen başka bir tarafa, bir sigorta ücreti (premium) mukabilinde zarar, hasar veya poliçede zikredilen kazalardan mütevellit zarar ve masrafları tazmin edeceğini kabul ve taahhüt eder.

Sigorta sertifikası (Insurance certificate): sigorta sertifikasında sevk edildiği bildirilen malların, ilgili sigorta poliçesinde (sigorta poliçesinin numarası sertifikanın üzerinde yazılı bulunacaktır) gösterilen avaryanın hüküm ve şartlarına göre sigorta edildiğini tasdik eder. Sigorta sertifikası, poliçede bulunan bütün madde ve hükümleri ihtiva etmez. Ancak en mühimlerini ihtiva eder. Bu itibarla alıcı satıcıdan tam bir mukavelename isterse akreditif şartlarına, sigorta poliçesi istediğini açık olarak bildirmelidir. Gerek sigorta poliçesi gerekse sigorta sertifikası ciro edilebilir vesikalardır ve usulüne göre ciro edildikleri takdirde bankalarca kabul edilirler.

IV. — DİĞER VESİKALAR :

İmalât Sertifikası (Certificate of Manufacture): İmalât sertifikası, akreditif muamelelerinde kullanılan bir vesikadır. Bu vesika malla-

rın imal edildiklerini ve bu mallara gelecek herhangi bir hasar veya ziyan alıcıya ait olmak üzere bir tarafta alıcının emrine amade olarak muhafaza edildiklerini bildirir. Akreditif şartlarında böyle bir vesika mukabilinde tediyeye yapılabileceği bildirilmişse banka lehde bu vesika mukabilinde hemen tediye yapar.

Normal zamanlarda akreditiflerden tediye (On board) konşimentolar mukabilinde yapılır. İkinci cihan harbi içinde her istenildiği zamanda gemilerde yer bulunmadığı ve trenlerde tahdidat yapıldığı için imalâtçı, malını hazırladığı halde sevketmek imkânını bulamamakta ve bu sebepten dolayı konşimento temin edememektedir. Bu durum karşısında tediye imalât sertifikası mukabilinde yaptırılır. Eğer imalâtçı malını F.O.B. Fabrika olarak satacaksa ve nakliyesine karıştırmıyacaksa veyahut imalât esnasında ikmal edilen partiler için para temin etmek isterse akreditif talimatına, imalât sertifikası mukabilinde tediye yaptırılabilceği şartını koydurur ve bu suretle hiç beklemeden derhal parasını alır. Bu şartla para temin etmek satıcı için tercih edilir. Çünkü malların sevkiyatı ile meşgul olmaz.

Rıhtım Makbuzu (Dock receipt): Rıhtım makbuzu, cirosu mümkün olmayan bir vesikadır. Vapur acentesi tarafından rıhtım veya antrepoda tesellüm edilen mallar için sevkiyatçıya (Shipper) verilen bir makbuzdur. Bu makbuz onradan konşimento ile değiştirilir. Rıhtım nakbuzu umumiyetle üç nüsha olarak tanzim edilir ve şu malûmatı ihtiva etmelidir: paketlerin veya sandıkları nadedini, bunların muhteviyatını, malların sikletini ve ölçüsünü, konşimento kimin adına tanzim edilecekse bu vesika da onun adına tanzim edilmelidir.

Antrepo makbuzu (Warehouse receipt): Bazı hallerde antrepo makbuzunun cirosu kabilidir. Bazı hallerde kabil değildir. Bu vesika, zikredilen bir antrepocunun bazı malları muhafaza etmek için tesellüm ettiğini ve bu vesika ibraz edildiği zaman malları geri vereceğini taahhüt ettiğini gösterir. Muayyen bir şahsa veya emre tahsis edilen bu vesika umumiyetle şu malûmatı ihtiva eder :

- 1 — Antreponun bulunduğu yeri.
- 2 — Malların tesellüm tarihini.
- 3 — Malların muhafaza için alındığını ve bu vesikanın ibrazında geri verileceğini.
- 4 — Tahsil edilecek masrafları.

5 — Antrepocunun veya yerine imza etmeye yetkili acentesinin imzasını.

6 — Mallara konmuş bir haciz bulunup bulunmadığını gösterecektir.

Ambalaj listesi (Packing list): İhraç edilen mallar gösterdikleri hususiyete göre ya açık olarak (meselâ dökme maden, dökme hububat, boru ve saire gibi) veyahut ambalajlı olarak sevk edilirler. Mallar, paketler, sandıklar veya başkaca ambalajlar içerisinde sevk edildikleri hallerde her bir ambalajın içinde neler bulunduğunu bilmek mümkün değildir. Alıcıya ve gümrüğe bu hususta lüzumlu bilgileri verebilmek için her bir sandığın içerisinde bulunan malların ayrı ayrı evsaf ve ağırlığını gösteren listeler hazırlanır. İşte bu listelere ambalaj listeleri denir.

Analiz sertifikaları (Certificate of analysis): Malların, yapılan satış mukavelesinde gösterilen terkip ve evsafda olduklarını isbat için satıcı, alıcıya analiz sertifikaları vermeğe mecburdur. Bu vesikalar bitaraf eksperler tarafından tanzim edilirler.

Evsaf sertifikası (Quality Certificate): Malların, satış mukavelesinde gösterilen evsafda olduklarını isbat için satıcı, alıcıya, malları teslim ederken bir vesika verir ki buna evsaf sertifikası denir.

Muayene sertifikası (Certificate of inspection): İthal veya ihraç edilen hayvanların sari hastalıklara musab olmadıklarını isbat etmek için satıcı bu hayvanları ihraç ederken muayene ettirecek bir muayene ve sıhhat raporu alması lâzımdır. İşlenmemiş pamuk gibi bazı mahsulâtın ne randıman ve kalitede olduklarını isbat için yine muayene raporuna ihtiyaç vardır. Keza kıymetli makina ve teçhizat da aynı şekilde muayene edilir.

İkinci kaptan makbuzu (Mate's receipt): Bu vesika aşağı yukarı rıhtım makbuzunun hukukî değerindedir. Bu makbuzlar umumiyetle gemi kiralandığı hallerde kullanılır. Bu makbuz, vapurun ikinci kaptanı tarafından imzalanır ve malların gemi tarafından tesellüm edildiğini bildirir. Makbuza sahip olan kimse bilâhare tanzim edilecek ve bu makbuzla değiştirilecek konşimentoyu almağa hak kazanır. Konşimentoda olduğu gibi mülkiyet hakkı veren bir vesika değildir ve onu başkasına vermekle malların mülkiyetini ona geçirmez. Meğer ki gemi sahibine veya acentesine bu hususta bir talimat verilmiş olsun.

Belçika'da Ziraî Kredi ve Başlıca Müesseselerindeki atbikası

GİRİŞ

Yazan: Rahmi ULUDAĞLI

Belçika'da sanayiın inkişafıyla muvazi olarak ziraî sahada da büyük ilerlemeler kaydedilmektedir. Modern ziraat âlet ve vasıtalarıyla ziraatın muhtelif şubelerinde mühim terakki hamleleri müşahede edilmekte ve bilhassa kış, yaz yaş meyve ve sebzeleri yetiştiren Ser ziraatına çok ehemmiyet verilmektedir. Kışın en şiddetli zamanlarında asmalarından yeni koparılmış yaş üzümler ve diğer muhtelif meyvelerle birlikte, bizim ancak yaz başlarında piyasada gördüğümüz domates ve diğer yaz sebzelelerinin kış ortalarında bile her mağaza vitrinlerini süslediği gibi işportalarda bile çok ucuz fiyatla satılacak kadar bir bolluk arzettiği görülmüştür.

Hayvancılık da mühim bir yer işgal etmektedir. Temiz ve bakımlı çiftliklerindeki kasaplık ve damızlık kara sığır, domuz ve koyun sürüleri yanında çiftçilikte ve ağır işlerde kullanılan iri boy et cinsleri göze çarpmaktadır.

Süt, peynir, tereyağ, bal, tavuk ve yumurta gibi maddeler üzerine kurulmuş ziraî sanat kooperatifleri bu nevi ziraat sanatlarının inkişafıyla yakinen ilgilenmekte ve istihsalin standardize edilmesi hususuna gerekli ehemmiyet verilmektedir.

Başlıca ziraat maddelerini şunlar teşkil etmektedir:

- 1 — Hububat,
- 2 — Patates
- 3 — Şeker pancarı,
- 4 — Tâli derecede tütün, şikora ve hindi-bağ gibi maddeler.

Hububat ziraati tahminen (531.000) hektarlık bir sahada yapılmaktadır.

Memleket dahilinde mühim bir istihlâk maddesi olan patates tahminen (820.000) hektarlık bir araziye ekilmektedir.

Şeker pancarı da oldukça inkişaf etmiş ve şeker istihsalî mahallî ihtiyaçlarından fazla miktarlara varmıştır. Dahilî istihlâkten fazla olarak her sene diğer memleketlere (110.000) ton şeker ihraç ettiği istatistiklerinde müşahede edilmiştir.

Kuru ot ve hayvan yemi gibi hayvan bes-

leyici maddeler de mühim bir ziraat kısmını teşkil etmektedir.

Belçika dahilinde (240.000) çiftçi ailesi bulunduğu ekserisinin modern motörlü ziraat âletleriyle ziraat yaptıkları ve pek az bir kısmının motör yerine at kullandığı görülmüştür. Bizde olduğu gibi kara sığır ve kara sapan bu memlekette ziraat âlet ve vasıtaları arasında görülmemektedir. Orak ve harman motörlü ziraat makineleriyle yapılmaktadır.

Belçika'da çiftçilere muhtelif ticarî bankalar tarafından kendi mevzuatları dahilinde kredi açılmakla beraber başlıca muhtelif ziraat şubeleri müstahsilleri tarafından teşekkül etmiş ziraî kredi kooperatifleri ve bir Devlet müessesesi olan Millî Ziraî Kredi Statüsünce kredi açılmakta ve kısa, orta, veya uzun vâdeli ziraî krediler bu müesseseler tarafından temin edilmektedir.

Bilhassa sütçülük, peynircilik, sebze ve meyvecilik, arıcılık, ormancılık, tavuk ve yumurtacılık gibi ziraî sanat şubelerini ilgilendiren ziraî kredi kooperatifleri Belçika'da bu gibi ziraat şubelerinin islâh ve inkişafı üzerinde mühim roller oynamışlardır.

Bu makalemizde Belçika'da ziraî kredi üzerine teşekkül etmiş başlıca bir Devlet müessesesi olan Millî Ziraî Kredi Enstitüsünce yapılan ziraî kredi muameleleriyle Belçika'da mühim bir ticaret bankası olan (Banque de Bruxelles) in ziraî kredi işleri ve faaliyetleri hakkındaki tetkiklerimizi arz etmekteyiz.

Millî Ziraî Kredi Enstitüsü Institut National de Credit Agricole

Belçika'da bir Devlet müessesesi olan Millî Ziraî Kredi Enstitüsü, evvelce Belçika Ziraat Bankası (Banque d'agriculture de Belgique) adı altında kurulmuş olan bir bankanın 1937 yılında yeni bir revizyona tâbi tutularak, bazı ihtiyaçları karşılamak üzere, yeniden tesis edilmesinden ve bu bankanın sermaye ve haklarının bu müesseseye devredilmesinden meydana gelmiştir.

Zirai Kredi Enstitüsü, kanununda İkinci Cihan Harbinden sonra 27.2.1947 tarihinde tadilat yapılarak bu günkü şeklini almıştır.

1950 yılı İdare Meclisi raporuna ve bilançosuna nazaran sermayesi (175.000.000) Belçika frangıdır. Tahminen on milyon Türk lirası etmektedir. Belçika çiftçilerinin zirai kredi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla kurulmuştur.

Sermayesinin mühim bir kısmı Devlete aittir. Bir kısmı da Umumi Tasarruf Sandığı (Caisse Générale d'Epargne) tarafından vaz edilmiştir. Ayrıca resmî bazı müesseselerin tevdiatı ve hükümetin müsaade ve garantisi altında ihraç ettiği hazine bonoları, işletme fonunu teşkil etmektedir. 1950 yılındaki hazine bonoları mecmuu (677.966.000) Belçika frangını bulmaktadır.

1950 yılında 12460 müstakrize ceman (1.183.468.423) Belçika frangı ikrazat yapılmıştır.

Çiftçinin kalkınması ve ihtiyacı olan kredinin temini için başlıca zirai kredi işleriyle meşgul olan büyük bir banka bulunmamasından ve kooperatifler vasıtasıyla de kâfi miktarda uzun vâdeli krediler temin edilemediğinden hükümetçe bu müessesenin teşekkülüne lüzum görülmüştür.

1950 yılı bilanço raporuna göre, Millî Zirai Kredi Enstitüsünce ikrazat nisbetleri şöyledir:

1 — Çiftlik ve arazi satın alanlara açılan zirai krediler, sermayenin % 43 ünü ve umumi ikrazların da % 24,60 nı teşkil etmektedir.

2 — Emlâk tesisi ve ziraate faydalı âlet ve edevat satın almak için açılan zirai krediler, umumi ikrazların %23,17 sini bulmaktadır.

3 — Zirai işletmelerin yeniden başlaması ve faaliyetlerinin inkişaf etmesi hususunda yapılan ikrazlar da umumi kredilerin %15 ini bulmaktadır.

4 — Sürü sahiplerine hayvan almak ve beslemek için açılan krediler mecmuu umumi kredilerin %19 unu teşkil etmektedir.

5 — Alet ve edevat, tohum, hayvan yemi, gübre temin etmek gibi kısa vâdeli işletme kredileri umumi ikrazların %58,18 ini bulmakta ve ekseriyetini bu nevi ikrazlar teşkil etmektedir.

Millî Zirai Kredi Enstitüsünde Zirai kredi muameleleri

Kredinin verilmesinde aranılan şartlar:

1 — İstenilen zirai kredinin kullanılacağı yer, mevzuata uygun olacaktır. Verilen paraların zirai işletmelerin inkişafına ve islâhına sarf edilmesi şarttır. Millî Zirai Kredi Enstitüsü, müstakrizin maksat ve niyetinin doğru ve düstür olduğuna emin olmalıdır.

2 — Kredinin rantabl olması şarttır. Bir işletme randımanını arttırmak için istiyenin kredinin bu işletmeden faydalı ve müsmir neticeler elde edilecek şekilde kullanılması ve ileride bir menfaat temin edecek işletme ihtiyaçlarına sarf edilmesi lâzımdır. Enstitü, çiftçinin lüzumundan fazla borç altına girmesini muvafık bulmamakta ve istihsal durumu ile tedaviye kudret ve kabiliyetini daima göz önünde bulundurmakta ve bu hususlarda sıkı kontrol tatbik etmektedir.

3 — Krediler için bir karşılık gösterilmesi lâzımdır. Bu karşılık ya maddi veya şahsi olabilir. Kredinin nevine, müddetine ve ehemmiyetine göre garanti talebi değişebilir.

4 — Kredi talep edenin meslek ve ahlâk durumu nazarı itibare alınır. Müstakrizin meslekî kabiliyet ve karakteri bakımından her hususta Müessenin emin olması şarttır. Enstitü müstakrizden kendisini tezkiye edebilecek iki şahsın adını bildirmesini ister. Bu şahıslardan ve diğer muhtelif şahıs ve müesseselerden müşteri hakkında istihbarat yapılır. Müstakriz hakkında yapılan istihbarat gizli olur. İstihbarat müsnet netice verirse Kredi Enstitüsü, müstakrizin kredi talebini nazarı itibare alır. Eğer müstakriz hakkında menfi bir kanaat hasıl olursa talebi kabul edilmez ve kendisine kredi açılmaz.

Kredinin kullanılış mahalleri ve neveleri:

1 - Kısa vâdeli krediler:

a) Hayvan yemi, gübre, tohumluk, hububat ve diğer maddeler satın alınması,

b) Alacağın menkulleştirilmesi (mobilisation de creance),

c) Mahsulâtı ziraiye karşılığı veya sipariş bonosu karşılığı avans,

d) Davar besleme ve yetiştirilmesi,

Kısa vâdeli kredilerle temin edilir.

2 — Orta vâdeli krediler:

a) Çift hayvanı veya süt hayvanı satın almak (at, inek) (Belçika'da çift hayvanı olarak at kullanılmaktadır.)

b) Ziraat âletleri satın almak,

c) Tamir, islâh ve teçhizat işleri (ahurları tanzim etmek, ambar yapmak ve gübre şerbet sarnıçları açmak vesaire gibi tesisat ve islâhat yapmak.)

d) Çiftlik meydana getirmek (hayvan yetiştirmek, hububat istihsal etmek.)

e) Tesis ve işletme sermayesini genişletmek, büyütme ve istihsalı arttırmak,

f) Ziraî işletme dolayısıyla su tesisleri ve mahreçler meydana getirmek,

g) Ziraî maksatla aktedilmiş bir borcu ödemek,

h) Üretim müessesesi meydana getirmek. Bu gibi işler için orta vâdeli kredi açılır.

3 — Uzun vâdeli krediler:

a) Gayrimenkul satın almak veya meydana getirmek (çiftlik, arazi almak, ev vesaire almak ve inşa etmek gibi) satın alınan gayrimenkul mülklerin işletme tesisatına ait olması ve istihsalın artırılmasıyla münasebeti bulunması ve ziraate uygun olması lâzımdır.

b) Araziye ait mülklerde yol yapmak, su tesisleri meydana getirmek,

c) Çiftlik binası inşa etmek.

Bu gibi işler için uzun vâdeli kredi açılır.

Yukarıda tâdat edilen kredilerin kullanış mahalleri tahdidî değildir. Kredi Enstitüsünce ziraatte faydalı görülen diğer hususlar için de işin nev'ine ve ehemmiyetine göre kredi açılması mümkündür.

Kredilerin müddeti:

1 — Kısa vâdeli kredilerde müddet azami 1 senedir.

2 — Orta vâdeli kredilerde müddet kredinin mahiyetine göre 5 seneden 10 seneye kadar devam edebilir.

3 — Uzun vâdeli kredilerde müddet, kredinin mahiyetine göre 10 yıldan 25 yıla kadar devam eder.

Bu müddetler bir de teminatın nev'i ve cinsine göre de değişebilir:

a) Şahsî kefaletle yapılan kredilerde âzami müddet 5 senedir.

b) Ziraî rüçhan ve imtiyaz hakkı (Le Privilège agricole) vazedilen kredilerde âzami müddet 10 yıldır. (Ziraî rüçhan hakkı, ziraî krediler için ikraz edilen meblâğın diğer bütün alacaklara karşı rüçhan ve imtiyazlı olmasıdır. Bu gibi ikrazlar Sicil Dairesince tescil edilir).

c) İpotek karşılığı kredilerde 14 yıldan 25 yıla kadar değişebilir.

Ziraî imtiyaz üzerine yapılan ikrazlardaki müddete göre taksitlere bağlanma ve müddetin hitamında aynı haklar üzerinden, eğer Kredi Enstitüsü muvafakat ederse, borç yenilenebilir. Bu müddetler zarfında müstakrizin imtiyaz haklarına riayet etmesi şarttır. Eğer mevzuata aykırı hali görülürse, borç muacceliyet kesbeder. Enstitü isterse hususi bazı mülâhazalarla normal müddetçe tadilat yapabilir.

İstenilen teminatın nevileri:

A - Ödünç verme (ikrazat):

1 — Kısa vâdeli kredilerde:

Kredi Enstitüsü çiftçiye yapacağı kısa vâdeli ikrazatın kısa bir müddette ödenmesini tercih eder ve bunun için bu müddet 8 ay ve en fazla bir sene olarak kabul edilir. Bu gibi krediler çiftçilerin tohumluk, hayvan yemi, gübre vesaire gibi bir hasat mevsimi için kendisine lâzım olan parayı temin etmek için açıldığından istihsal edeceği mahsullerle ödenmesi kolaylığı sağlanmış bulunmaktadır.

Bu krediler, çiftçinin Enstitü'ye vereceği bir bono veya ihtiyacı olduğu malzemeyi satın aldığı müteahhit veya satıcı üzerine tanzim ettiği bir poliçeye istinaden, başkaca teminat alınmadan verilir. Kredi almak için çiftçinin Enstitüye evvelâ bir kredi taleptanesi vermesi ve istenilen bütün malûmatı buraya dercetmesi lâzımdır.

2 — Orta vâdeli kredilerde:

a) 25.000 Belçika frangına kadar yapılan ikrazlarda tediye kudretini haiz iki şahıs kâfi görülmektedir. Başkaca bir teminat alınmaz.

b) 25.000 franktan fazla miktarda yapılacak ziraî kredilerde alacak üzerine ziraî rüçhan (privilège agricole) hakkı vazedilir. Ve ayrıca da Müessese iki kefil veya ikraz edilen meblâğ nisbetinde rehin vazedilmesini istiyebilir.

Eğer müstakriz bir sene sonunda çiftlikte yaptığı bazı tamirat, çiftlik kirası ve husule gelen bazı zarar ve ziyan dolayısıyla borcunu ödeyemeyecek olursa o zaman Kredi Enstitüsü alacağından dolayı ziraî rüçhan hakkıyla birlikte rehin muamelesi de yapılmasını istiyebilir.

Yalnız ziraî imtiyaz hakkı ile garanti edilen 25.000 franktan fazla miktardaki ikrazlar rehin kıymetinin % 35 ini geçemez. Azami ikraz miktarı ziraî imtiyaz hakkı ve bir veya iki şahıs kefaletiyle garanti edilmiş ise rehin kıymetlerinin;

a) Kasaplık yaşlı hayvanların canlı tartısına göre hesaplanan kasaplık kıymetinin %60 ı,

b) Genç davaların piyasa kıymetinin vasisi %60 ı,

c) Ziraî âletlerin Enstitü tarafından takdir edilecek kıymetlerinin %35 i,

d) Mahsulâtın satış kıymetinin %50 si, Nisbetlerinde ikrazat yapılabilir.

Prensip olarak ziraî imtiyaz hakkı karşılığında yapılan ziraî ikrazlar âzami 250.000 Belçika frangını geçemez. Kredi Enstitüsü bu miktarı da ancak ziraî işletme bakımından lâyük gördüğü kimselere ikraz eder.

3 — Uzun vâdeli ikrazlarda:

Uzun vâdeli ikrazlar ancak ipotek karşılığı yapılabilir. Bu ipotegün birinci sırada olması şarttır.

a) Ziraat arazisi olmayan gayri menkullerin Enstitü tarafından ekspertiz neticesinde takdir edilen kıymetinin % 60 ı,

b) Ziraat arazisi (toprağı) olan gayri menkullerin Enstitü tarafından ekspertiz neticesinde takdir edilen kıymetinin %65 i,

Nisbetlerinde ikrazat yapılabilir.

İpotegün ikraz edilen ve yardım edilen para nisbetinde olması nazarı itibare alınır. İpotek müddeti ikraz vâdesine göre tertip edilir.

B — Ziraî mahsul üzerine avans, iskonto ve varant:

1 — Kısa vâdeli ikrazlar, iskonto, varant ve ziraî mahsul mukabili avans muameleleri şeklinde yapılmaktadır.

2 — Orta vâdeli ikrazlarda

Mahsulâatı ziraiye ve sipariş bonoları karşılığı avans şeklinde olmaktadır.

a) Çiftçilere açılmasına karar verilen kısa vâdeli kredilerde, kredi miktarına ve müd-

detine göre açılan hesabı câri üzerine tanzim edilen bonolarla, diğer şahıslar üzerine keşide edilen poliçelerin Kredi Enstitüsünce hesabı câriden iskonto şeklinde ödenmesi suretiyle yapılır.

b) Varant ve mahsulâtı ziraiye mukabili avans muameleleri bunların iyi muhafaza edilmesi şartıyla câri piyasa fiyatları üzerinden yapılır.

Mahsulâtı ziraiyenin, Enstitüye rehin edilmesi, müessesece kabul edilecek bir depoya vaz edilmesi ve ikraz edilen meblâğ ile diğer masrafları karşılayacak şekilde sigorta edilmesi lâzımdır.

c) Umumi depo ve mağazaların muhafazası altına konan hububat ve diğer ziraî mahsulatların mezkûr depo ve mağazalar tarafından tanzim edilmiş varantları karşılığında da muhtelif vâdelere göre muayyen nisbetler dahilinde avans verilebilmektedir.

d) Sipariş edilen mahsulâtı ziraiye kıymetleri karşılığında alıcılar tarafından tanzim edilen sipariş bonolarının iskontosu şeklinde de müstahsillere kredi temin edilebilmektedir.

C — Eshamı umumiye üzerine avans:

Belçika Devletine ait Eshamı Umumiye üzerine, bu eshamı umumiyenin Borsadaki kıymetlerinin %80 ine kadar ziraî ihtiyaçlar için çiftçilere ziraî mahiyette avans verebilir.

Devlet eshamı umumiyesinin, Kredi Enstitüsüne rehin edilmesi ve müessese kasalarına konmaları şarttır.

D — Kabul kredisi:

Vâdeli şekilde ziraat âletleri satın alınabilmesi için, Kredi Enstitüsünce âzami bir sene vâde ile kabul kredisi suretiyle zürraa ikrazat yapılmaktadır.

Karakter itibariyle bu muamele bir hususiyet arz etmektedir. Bu krediyi açmakla, müstahsilin mal aldığı firmalar tarafından vâdeli olarak tanzim edecekleri senetleri, fatura ve diğer kanunî evrakı haiz olarak açılan kredi müddeti zarfında Enstitü kabul etmeyi mal satana karşı taahhüt eder.

Keşide edilen senetlerin otuzar günlük vâdelerle tanzim edilmesi elverişli ve uygun olur. Mal satan şahsın tanzim edeceği senetlerin çiftçi tarafından, ziraat âletlerini satın alan şahıs

tarafından, kabul edildiğine dair kabul şerhini haiz bulunması şarttır.

E — Ziraî mahsullerin satışına tavassut:

Kredi Enstitüsü, çiftçinin mallarının değer fiyatla satılması hususunda alıcı ile satıcı arasında komisyoncu rolünde bulunur. Bu suretle çiftçinin malının satılmasına kolaylık temin eder.

F — Çiftçilerin en fazla krediye ihtiyaçları buldukları zamanlarda kendilerinin istifadeleri için en lüzumlu olacak hallerde kredileri kullanması şayanı arzu görülmekte ve ziraî ihtiyaçları haricinde bu kredileri kullanmamaları kendilerinden beklenmektedir.

İkrazat faizleri	Nisbetleri %
Kısa vâdeli ikrazat için	5,50
Orta veya uzun vâdeliler için :	
40.000 franga kadar	4,50
40.001-100.000 " "	5
100.001-250.000 " "	5,25
250.001-500.000 " "	5,50
500.000 franktan fazlası için âzami faize kadar alınır. Bu da anlaşmada tesbit edilir. Azami faiz nisbeti % 7,5 dir.	

Bunlardan başka ayrıca masraf karşılığı olarak ikraz miktarına göre aşağıda yazılı miktarlarda peşin komisyon alınır.

	Fr.Bl.
10.000 Franga kadar	200
10.001- 25.000 " "	300
25.001- 50.000 " "	400
50.001- 75.000 " "	500
75.001-100.000 " "	600
100.001-150.000 " "	800
150.001-200.000 " "	1000
200.001-250.000 " "	1100
250.001-300.000 " "	1200
300.001-400.000 " "	1300
400.001-500.000 " "	1500
5001-1 milyon " "	2000
1 milyondan fazlası	2500

Kısa vâdeliler için yukarıdaki tarifenin yarısı tatbik edilir. Fakat asgari 200 dür. 50.000 franktan sonra tarife %50 nisbetinde fazlalır.

Kredi açılmasında peşin alınan komisyonlar kredi miktarı üzerinden alınır. Bu krediden kul-

lanılmıyan miktarda komisyona tâbidir. Bunlardan başka ikrazat konturatu ve ziraî imtiyaz tescil masrafı olarak %0,50 nisbetinde komisyon alınır. İpotekli ikrazlarda ipotek kaydı ve tescil muamelesi için % 1,20 tescil masrafı karşılığı alınmaktadır.

Faizler altı ayda bir hesaplanır ve ödenir. Uzun vâdelilerin faizleri ilk iki sene zarfında ödenir.

Kredi alabilmek için icabeden formaliteler:

Çiftçilerin ziraî kredi alabilmeleri için evvelâ ya bizzat Enstitünün merkezine müracaat etmeleri veya bir mektupla taleplerini bildirmeleri lâzımdır. Bu mektupta çiftçinin adresi, adı sarîh olarak belirtilecektir. İcabında çiftçilerin, Enstitünün muhabirlerine de müracaat etmesi mümkündür. Muhabirlerin hangi müesseseler olduğu Enstitüden bir mektupla öğrenilebilir.

Taliplere doldurmaları için bir sual cetveli verilir. Bunu ihtimamla doldurmaları ve Enstitüye iade etmeleri lâzımdır. Enstitü bu çiftçi hakkında gerek bizzat ve gerek muhabirleri vasıtasıyla istihbarat yapar.

Eğer yapılan istihbaratta kredi açılması uygun görülürse, çiftçi ile bir konturat ve teferruat akdi (actes accessoires) tanzim edilerek müstakriz tarafından imzalanır. Eğer ipotek tesis edilecek ise, mukavelenamenin Noter tarafından da tasdik edilmesi lâzımdır. Diğer hallerde, müşteri ile imza formalitesini Enstitü kendisi yapar.

Bu formalitelerin kısa bir zamanda çabuk yapılması için sual cetvelinin muntazam doldurulması, iyi cevap verilmesi ve şüphe uyandırmaması lâzımdır.

İkrazatın devamı müddetince müstakrizin hayat sigortası yaptırması:

Enstitü bazı mühim miktarda ziraî kredi açacağı çiftçinin kredi müddetince ölüm tehlikesine karşı kendisini sigorta yaptırmasını istemektedir.

Hayat sigortası akdedilmekle ileride husule gelecek ölüm halinde geride bırakacağı ailesine büyük bir yük teşkil etmeden sigorta bedeli ile ziraî borcunun ödenmesi garanti edilmiş olacaktır. Bu sigortanın az çok yapacağı borç mikta-

rna uygun olması da nazarı itibare alınmalıdır.

Enstitü, bu sigorta bedelinin ileride kendisine verilmesi hususunda da müstakriz ile bir mukavele akdedebilir.

Sebzeçilik, bahçecilik, meyvecilik, çiçekçilik, ağaççılık ve diğer ziraat maddeleri üzerine kredi:

Sebze, meyve, çiçek, ağaç gibi hususi ziraat neveleri üzerine de Enstitü tarafından kredi açılmaktadır.

Bu nevi ziraat için açılacak kredilerin muamelesi de diğer umumi prensipler dahilinde icra edilir. Yalnız bu nevi ziraatlar üzerine ikrazat yapmazdan evvel teknik servis tarafından hususi bir tetkike tâbi tutulması ve bir raporla vaziyetinin bildirilmesi lâzımdır.

İşletmenin rantablitesi birinci derecede göz önünde tutulacaktır.

Müsterek kredi:

Zirai, içtimai yardım teşkilâtı, Çiftçiler Sendikası gibi birliklere dahil çiftçilere ve zirai mahsuller üzerine iş yapan Anonim ve diğer hususi şirketler üyelerine ve hususi teşebbüslere birbirlerine karşı müteselsilen kefil olmak suretiyle tanzim edilecek bir istikraz mukavelesine istinaden müstereken ikrazat yapılır.

Aşağıda yazılı işleri yapan şirketler ve birlikler Enstitüden kredi alabilir.

1 — Ziraat veya gıda maddelerinde sınai tadilat yapan,

2 — Ziraat ve gıda maddeleri alıp satan,

3 — Zirai kredi piyagosu yapan,

4 — Davar, hayvan yemi, tohum ve umumiyetle gıda ve ziraat maddeleri üzerine mal alıp satanlar.

5 — Zirai yardım sigortası,

6 — Bütün diğer gıda maddelerine ve zirai ekonomiyeye faydalı faaliyetler,

Hususi teşebbüs erbabından kredi isteyenlerin bu krediyi bir teminatla karşılamak mecburiyeti vardır.

İkrazat, satın almaya, âlet ve makinelerini modernize etmeye, daha iyi iş çıkarmaya ve teşebbüs ettiği işin inkişafına ve bütün cemiyetin canlılığına yarar muamelelerin icrasına hizmet edebilir. Açılan bu kredilerin ehemmiyetlerine göre Kredi Enstitüsü maddî veya şahsî garanti almaktadır.

Kendi gayri menkullerinin iradiyle bir sermaye meydana getirmek isteyen kooperatif şirketleri âzalarına, iştirak hisseleri nisbetinde, kooperatif şirketinin müsaadesiyle ikrazat yapılabilir.

Grup halinde yapılan ikrazların ödenmesinde, müsterek müteselsil borçlu olanların her biri bütün masraflara iştirak edecek ve borcun ödenmesinden sorumlu bulunacaktır.

Gıda maddeleri ziraati üzerine ikrazat:

Gıda maddeleri ve hububat üzerine krediler, varant ve senet iskontosu ve emtia üzerine avans şekillerinde yapılmaktadır. Senetler 120 günlüktür. Avans muamelesi depo edilen mahsul kıymetinin %65 ine kadar verilir. Müesseseye terhin edilmesi lâzımdır. Enstitü tarafından iskonto edilen varant senetleri icabında Millî Bankaya reeskont ettirilir.

Harp zararları avansı:

Enstitü, İkinci Cihan Harbi esnasında Almanların işgali altında zarar gören çiftçilere de hususi bir kanunla yardımlarda bulunmaktadır. 1950 yılında 9.470.000 franklık harp zararları için ödeme yapılmıştır. Harpte gayri menkulleri zarar görenlere hükümetçe gayri menkullerinin 1939 kıymetlerinin %30 u nisbetinde bir tazminat vermek kabul edilmiştir. Enstitü hükümetten alınacak bu tazminat bedelleri karşılığında %80 nisbetinde avans vermektedir. Azami vâdesi 9 yıla kadar olabilir. Buna (Harp Zararları Avansı) denir. Bazı âfetlerden zarar gören ziraat borçları uzatılır. Ve yeniden işletme tesisleri için 12 seneye kadar vâdeli kredi açılır. Harpte menkul mallarından zarar görenlere 1942 kanununa göre kıymetlerinin % 50 sine kadar tazminat verilebilir. Bu gibi zararlar karşılığı olarak 1930 yılında (46) milyon frank ödenmiştir. 1950 yılında tazminat karşılığı olarak muhtelif hasar ve ziyanlardan dolayı (82) milyon franga yakın ödeme yapılmıştır.

Zarar ve ziyanlar için yapılan ödeme ve ikrazlarda, İmar ve İnşaat Nezareti müfettişleri vasıtasıyla yapılacak kontrol ve tetkiklerde tahakkuk edecek zarar ve ziyanlar esas tutulur. Harp zararları avansı mühim bir miktar tutmaktadır.

Harp zararları avansı ve devlet hesabına tediyeler miktarı 1950 yılında (177) Milyon franka yaklaşmıştır.

Enstitü, gıda ve iase maddelerini temin eder ve haricden hububat getirip satan Gıda Maddeleri Ticaret Ofisi'ni finanse etmektedir. (30) bin ton Kanada buğdayının ithali içinde ve diğer gıda maddeleri ithal işlerinde 1950 yılında cem'an bir buçuk milyar frankla Ofisi finans etmiştir.

(BANQUE de BRUXELLES) DE ZİRAİ KREDİ MUAMELELERİ)

(Banque de Bruxelles) de ziraî kredi muamelesi tâli bir derecede kalmakta ve bu muameleler de diğer kredi muameleleri arasında bulunmaktadır. Yalnız ziraî kredi namı altında yapılan bu kredi işlemleri için aşağıda izah edildiği üzere bankaya bazı kanunî haklar tanınmaktadır.

Ziraî ikrazat yapılmadan evvel, çiftçinin iş durumu, istenilen kredinin iş ve çalışma kadrosu dahilinde bulunup bulunmadığı iyice incelemek kredinin gayet iyi takdir ve tesbit edilmesi lâzımdır. Bu kredi için karşılık gösterilen maddeler üzerinde alacaklının bir rüçhan ve imtiyaz hakkı bulunması gayet tabii görülmektedir. Çünkü bu krediyi tabii hâdiselerin tesiri altında toplanacak meyve ve mahsuller ile, çiftlik teçhizatı ve bütün işletme tesisleri teşkil etmektedir.

Çiftçiliğe yakınlığı bulunan iki sanat ve mesleki icra eden bir şahsın belli başlı işinin çiftçilik olup olmadığını tefrikinde güçlük meydana gelir ve şüphe hasıl olursa bu husus hakkında Hukuk İşleri Servisinin mütalâasını almak lâzımdır.

Ziraî imtiyaz:

Bazı çiftçi işlerinin (meselâ hayvan besleme gibi) sanayi ve ticarî işlerle aynı vasfı taşıdığı görülür. Fakat toprağa konan sermayenin bir çok nev'i ve şekillerde arazinin verim kudretini arttıracığından bunların meydana gelmesi için beklemek lâzımgelmektedir. Ödünç verme, müstakrizin işini kolaylaştırmaya yarayacak tarzda takdir ve tahsis edilecek paraya göre, muhtelif şekiller altında yapılabilir. Avansları bazan ticarî senet iskontosu, emre muharrer senet veya hesabı câri şeklinde, bazan da basit borç senetleri meydana getirilmek suretiyle icra edilir.

Ziraî rüçhan ve imtiyazın kanuniliğine itiraz edilemez. Bu öyle bir alacak hakkıdır ki, çift-

çinin lâyük olduğu cins, kıymet ve vasıfta ziraî istihsalini arttırması ve iyileştirmesi için verilen avanstan ve alacaktan doğmaktadır. Bu imtiyaz menfaat üzerine tesis edilmiştir. İmtiyaz ve rüçhanlık, çiftçiye faydalıdır. Ziraî branştaki istihsalini arttırmak maksadıyla yapılan bir ikrazatın kanun tarafından himaye edilmesi ve çiftçinin hudutsuz borçlanmaması hedef tutularak bu rüçhan hakkı tanınmıştır.

Ziraî rehinin mahiyeti hakkında kanunî hükümler:

Ziraî ikrazat hakkındaki başlıca prensip ve kaideler 15.4.1884 tarihli ve bunun tadlilî olan 21.6.1894 tarihli kanunlarda mevcuttur. Bu kaide ve prensiplere uygun muamele icrası lâzımgelmektedir.

Çiftçiye ikrazat yapılmak için alacağa rüçhan ve imtiyaz hakkı tanınacak, sicil dairesinden imtiyaz ve rüçhanlığının tesciline dair bir tescil vesikası (Certificat d'inscription) alınacak, mukavelename tanzim edilecek, bu mukavelenameye rehin vazedilecek canlı ve cansız menkullerle ipotek tescil edilecek, gayri menkullerin cins, evsafı ve kıymetleri yazılacak ve bu karşılıklar üzerinde ziraî ikrazat alacaklısının bir rüçhan hakkı olduğu belirtilecektir.

Mukriz (yani banka) rüçhan hakkını muhafaza etmesi için ziraî mahiyetteki bu ikrazatın mutlaka Maliye Nezaretindeki Sicil Dairesinde (Receveur de L'Inscription) kayıtlı bulunması lâzımdır.

Bu tescil ve kayıt tarihi rüçhan ve imtiyaz sırasını tesbit eder. On yıl müddetle devam edecek olan imtiyaz ve rüçhan hakkı bu tescil tarihinden itibaren başlar. Eğer tescil muamelesi on yılın hitamından evvel yenilenmemiş ise bu müddetin hitamında rüçhan ve imtiyaz hakkı kat'edilir. Tescil muamelesi ödünç para verene, alacağını takipte rüçhan ve imtiyaz hakkı verir.

Mukriz, gayri menkullerin teferruatından addedilen (ağaçlarda bulunan meyveler ve diğer tarla mahsulleri gibi) toplanmamış ve hasat yapılmamış olan maddeler üzerinde de bir hak sahibi bulunmaktadır.

Bu tescil muamelesi, ziraî mahiyette tescil edilmemiş alacaklardan dolayı, diğer alacaklılar tarafından daha evvel gayri menkullere vaz edilmiş ve bilâhare yapılacak ipotek muamelelerine tefevvuk eder. Bütün alacaklardan rüç-

hanlı bir durumda bulunur. Eğer müstakriz başka ipotekli bir alacaklısına daha evvel tediyat yapmak isterse, ziraî ikrazat alacaklısı buna takaddüm eder.

Ziraî ikrazat için kredi açılması, rüçhan ve imtiyazlı olarak kanunun tayin ettiği şartlar ve prensipler dahilinde icra edilir.

İmtiyaz ve rüçhanlık tescil tarihine göre sıra alır ve ikraz edilen meblâğın ödenmesine kadar, diğer hakları nazarı itibare alınmaksızın devam eder.

Mukriz, vâdesinde borç ödenmez veya borçlu mukavelename hükümlerine riayet etmezse menkul ve gayri menkulleri satmak veya kiraya vermek hakkını haizdir.

Çiftçiye yapılan ikrazlarda vâde, karşılıklara ve ikraz nevine göre üç aydan başlar on yıla kadar devam edebilir.

Kredi ve şahıs haddi diye tesbit edilmiş âzami limitler yoktur. Karşılığın ve çiftçinin durumuna göre Umum Müdürlüğün müsaadesi ile hadler ve ikraz edilecek miktarlar tesbit ve tayin edilir.

Marj %40-50 arasındadır. Karşılıkların mecmuu kıymetlerinin %50-60 nisbetine kadar ikrazat yapılabilir.

Rehin mukavelenamesi:

Ziraî ikrazat yapılması için müşterinin daha evvel bankadan yazılı bir ikraz talebinde bulunması ve bankanın bunun üzerinde ekspertiz muamelesini yaptırması ve çok iyi tetkik edilmesi, karşılıkların kıymetlerinin takdir ve tesbit edilmesi ve bilhassa davar gibi canlı malların çok dikkatli muayene edilmesi ve çok ihtiyatlı hareket edilmesi lâzımdır. Koyun, domuz, kara sığır, at gibi hayvanlar üzerine rehin muamelesi yapılmaktadır. Karşılık gösterilen maddelerin sigorta edilmesi şarttır. Sigortacının tanınmış olması, sigortadan temin edilecek menfaat ve hakların bankaya ferağ edilmesi lâzımdır.

Bu hususlar temin edildikten sonra, mevcut modele göre, bir rehin mukavelenamesi tanzim edilir.

Ayrıca bir de yukarıda mevzuu bahsedilen resmî sicil dairesinden tescil vesikası alınır.

Rehin mukavelenamesine ikrazat yapan bankanın adı, müstakrizin adı ve soyadı, mal sahibi veya müstecir olup olmadığı yazılır. Rehin mukavelenamesinde başlıca şu hükümler göze çarpmaktadır:

1 — Banka, umumî şartlar ve aşağıda yazılı hususi hükümler dairesinde müşteriye hesabı câri şeklinde bir ziraî kredi açmaktadır.

2 — Müşteri bu hesaptan nakden, senet iskontosu, vekâletname ve diğer herhangi ticarî senet şeklindeki tediyeye ve münakale emirleriyle para alabilir. Bunları ya bizzat kendisi hesabı üzerine keşide edeceği senetlerle yapar veya diğer şahıslar üzerine keşide edeceği senetlerin banka tarafından kabul ve hesabına zimmet laydedilmesiyle icra edilir.

3 — Banka, Millî Banka'ya iskonto edilebilecek mahiyette müşterinin senet tanzim etmesini ve vâdelerinde ödenmeyen senetler hakkında da 24 saat zarfında senetlerin ödenmesini talep etmek ve ödenmedikleri takdirde protesto etmek hakkını haizdir.

4 — Kaç franklık bir meblâğ talebinde bulunduğu ve âzami teminat miktarının ne olduğu, bir senelik ihtiyacının ne miktarı bulacağı üç yıl zarfında ne miktar kullanabileceği, kanunen hayvan ve mahsullerle çiftliğe ait diğer âlet ve edevatın bankaya merhun bulunduğu, senelik hasılatının miktar ve kıymet bakımından neye bâliğ olabileceğinin takribî miktarları yazılır.

5 — Müstakrizin ölümü halinde, banka mirasçılarla aynı şartlar altında mukaveleye devam edip etmemekte serbest olduğu gibi, isterse hesabı kapatmak ve alacağını tasfiye etmek hakkını haiz olduğu,

6 — Bankanın alacağının ön plânda kanunî vârisler tarafından ödeneceği,

7 — Bütün masrafların müşterilere ait olacağı,

8 — Mukavelename hükümlerine aykırı hareket edildiğinde veya borçlar vâdelerinde ödenmediği takdirde merhun malların banka tarafından satılabileceği veya kiraya verilebileceği,

9 — Buraya derc edilecek kanunî ikametgâhına yapılacak her türlü tebligatın muteber olacağı,

Vesair hükümler dercedilir. Mukriz ve müstakriz imaz eder.

Sicil vesikası:

F'angi tarihte ziraî kredi için rehin muamelesinin tescil edildiği, sicilın sahife, sıra ve numaraları, ikraz edilecek meblâğ, vâde tarihi, merhun malların cins, adet, evsaf ve kıymetleri vesaire yazılarak Sicil Dairesi tarafından tasdik edilir.

Dünyanın en Eski Bankası ve Dünyanın en Büyük Hususi Bankası

La Revue De la Banque (Yıl 1950) No. 3-4

Çeviren: H. ERDİNÇ

Müessese ve bilhassa bankaların, eskilik durumlarını, ne kadar meşru bir iftihar vesilesi yaptıkları malûmdur. Eskilik unsuru, bunların ilân ve yaftalarında seçkin bir referans teşkil etmektedir. O kadar ki, menşeleri maziye doğru geriledikçe bu referansı memnunlukla diledikleri gibi daha da fazla kullanmaktadırlar.

Böylece, Banco di Napoli'nin sihir-kâr doğum tarihini -1539- nadir bir natıka kudretiyle şu bir kaç kelimenin sadeliği içinde işaret etmekten hoşlanması sebebi kolayca anlaşılmalıdır: "la banca piu antica esistente nel mondo".

1539 yılı İtalya'da fasılasız bir surette tekerür eden harpler ve karışıklıklar, maaşlı gönüllü orduların işgali, yağmalar, bulasıcı hastalıklar gibi bütün sefaletlerden müteessir olan bir çok fakir insanların sıkıştıkları zaman para bulmak için kime baş vuracaklarını bilmedikleri bir devirdi. Yahudi ve Lombardiyalı tefeciler var idise de, ikraz şartları o kadar ağırdı ki, yardımlarından ancak, zaruret son dereceyi bulduğu zaman müracaat edilirdi. Maalesef bu «son dereceler» sık sık tekerrür ederdi...

1539 yılında Napoli'li Aurelio Paparo ile Leonardo di Palma adındaki merhemetli iki asil zat, bir çok İtalyan şehirlerinde bütün manialara rağmen, tefecilerle mücadele etmek maksadıyla, Sen Fransua tarikatçılarının kurmaya muvaffak oldukları Şefkat Sandığı (Mont de piété) modelindeki Sacro Monte Della Pietà'yı bizzat kendi paralarıyla getirmeyi kararlaştırdılar.

Önce, Ghetto civarında hususi bir binada yerleşen ve bunu müteakip bulunmuş çocuklar yurdunda oldukça dar sahalardan istifadeleri sağlanan bu iki asil, rehin mukabilinde mütevazı bir faizle ve hatta ikraz edilen meblâğ 10 dukayı aşmadığı takdirde, faizsiz olarak ödünç para vermeye başladılar. Kaynakları, yapılan bağışlarla ve ikrazlarla arttığı cihetle, şefkatle ilgili faaliyetlerini olduğu kadar ticarî muamelelerini de inkişaf ettirebildiler. Yahudiler tarafından tutulan rehinleri iktisap ve yetimhaneler teçhiz ettiler.. borç yüzünden hapiste yatanlardan serbest

biraktırdılar ve ihtiyaç sahiplerine artık daimi surette ikrazlara başladılar. İyi idare edildiği cihetle, halkın itimadına mazhar olan müesseselerine halk, mühim miktarlara balığ olan parayı vadesiz olarak yatırdı. Bu suretle, 1573 senesinde müesseseleri, bir tevdiat bankası oldu.

Sacro Monte della Pietà'nın bu gelişmesi, biçarelerin ızdırabını paylaşmak isteyen Napoli'de müesseseler diğer müesseselerin de yükselmesini asla engellemedi.

1563 de, Monte dei Poveri en acıklı bir şekilde kuruldu. Bir avukat, kasvetli Vicaria hapishanesinin yanından geçerken, bodrum penceresinden bir mahpusun elinde işe yaramayan bir elbise uzattığını ve kendisine bu elbise mukabilinde bir kaç para ikraz etmesini aksi halde zindanda kalacağını söylediğini işitti.

Avukat, parayı vererek elbiseyi almadı. Bir kaç gün sonra da bu hadiseden duyduğu teessürle bir rahipler cemiyeti teşkil etmiş ve mahpuslara ait olmak üzere bir de müessese vücuda getirmişti. Rahipler cemiyeti, kiliselere ve sokaklara şefkatli insanlardan iane toplamak maksadıyla rahip kisvesine bürünmüş kimseler gönderiyordu. Toplanan paralar müessese tarafından ikraz edilmekte idi. Bu müessese inkişaf etmekte gecikmedi. Gerçekten, mahkemelerin yakınlığı dolayısıyla hukuki işlerle ilgili yatırımların hepsi müessesenin kasalarına girmekte idi. Bu mevduata mukabil, müessese «Fa fede» kelimelerini taşıyan belgeler vermekte idi ki, Napoli'nin 3 asır müddetle kullandığı yegâne tedavül kredisi vasıtası olarak kalan «Fedi de credito» lar sözü geçen kelimelerin iştikaklarıdır. Bu kredilerden daha ileride bahsedeceğiz.

1587 de, Annunziata Rahipler Cemiyeti, Ave Gratia Plena adındaki bankayı kurdu; 1589 da «Tedavileri mümkün olmayanlar evi» Banco Santa Maria del Popolo'yu açtı ve bunu müteakip, sırasıyla aynı plânlar gereğince, Banco del Spirito Santo, Banco San Eligio, Banco San Giacomo, Banco del Santissimo Salvatore müesseseleri ku-

ruldular ki, bunların hepsi, şefkat gayeleri dışın-
da, malî muamelelerle meşgul oldular.

Bu bankalar, Sacro Monte della Pieta gibi muazzam imtiyazlardan faydalanmakta idiler. Gerçekten, Krallık memurlarının imtiyazlarını ve borsa dellallarının, piyasa simsarlarının, resmî muhamminlerin ve hatta noterlerin ehliyet ve salâhiyetlerini haiz bulduklarına bakılırsa, bu hususlar yaşadıkları devrin en az garabet ihtiva eden noktalarından biri olmâsa gerektir.

Mevduat servisleri çok iyi organize edilmişti. En az 10 dukalık bir tevdiat mukabilinde banka «fede di credito» adını taşıyan bir makbuz ihdas etmekte idi. 10 dukadan az tevdiat için «Polizzino» denilen başka türlü bir senet verilmekte idi. Bankaya yapılan tevdiat, carî hesapların veya «Madrefedi» lerin açılmasını gerektirmekte idi. Bunların alacağına gerek nakden yapılan ve gerekse bankalardan olan alacaklardan mütevellit bütün tahsilât kaydedilmekte; borcuna ise, çek veya Virmanlar'dan başka birşey olmayan «Polizze motati» tabir edilen not edilmiş poliçeler marifetiyle bankadan çekilen paralar geçirilmekte idi. Toplanan mevduatlarıyla bankalar altın, gümüş, mal, elbise, ev eşyası vesaire üzerine ikrazlarda bulunuyorlardı. Bunların bir de hibe ve sadakalara tahsis edilen sermaye ve mirasların idaresini üzerine alan Güven adını taşıyan servisleri vardı.

Napoli'de müesses bankaların müşterek vasıfları şu suretle hüllâsa edilebilirdi. Hayrattan elde edilmiş ve kârlarla artırılmış bir sermaye; muhtar bir idare; muayyen bir miktara kadar ikrazatın meccanen yapılması; sermaye veya semereyi isteyebilecek herhangi bir sahip veya aksiyonerin mevcut olmaması.

Napoli müesseselerinin, kral vekilliği idarecilerinin arazi istimlâk hareketlerine karşı muhtelif muvaffakiyetli çıkışlarla girişmek zorunda kaldıkları uzun mücadelelerin teferruatına girmeyeceğiz. Bu idareciler, bahis mevzuu bankaların gelişmesi hususunda, gerçekten, hikâyedeki balıkçının, sadece küçük balığı büyümeğe terk etmiş olacağı kadarla iktifa olunabileceği yolunda bir telâkki sahibi görünmektedirler.

Hakikat şudur ki, 1735 yılında Burbon'lar Napoli'ye yerleştikleri zaman, bu bankaların, bazıları çok iyi durumda olmak üzere, halâ hepsi yaşamakta idiler. Burbon'lar, idareyi ele aldıkları tarihten ihtilâlâ kadar geçen devre zarfında,

bankaları, vazifelerini rahatça yapmalarına müsaade edecek kadar akıllı davrandılar. 1794 tarihinde Napoli'li dördüncü ferdinand, Kral Murat'nın bilâhare tamamiyle değiştirmek isteyip de iki Sicilye bankası olarak adlandırdığı Banco Nazionale di Napoli'yi vücuda getirmek üzere Napoli'nin bütün müesseselerini birleştirdi. Bu banka daha sonra, 1926 tarihine kadar Banco d'İtalia ile birlikte emisyon imtiyazından faydalanan Banco di Napoli ve Banco di Sicilia adlarındaki iki müesseseye bölündü. 1926 da İtalyan hükümeti para çıkarmak imtiyazını yalnız Banca d'İtalia'ya inhisar ettirmeye karar verdi.

Banco di Napoli şimdi bir «Amme Hukuku Kredi Müessesesi» haline inkilâp etmiş bulunmaktadır. Çok mühim miktarlara baliğ olan kaynaklara malik bulunduğu cihetle, bunları bilhassa küçük endüstri, sanat erbabı ve ziraat kredileriyle arazi kredilerinde kullanmakta ve ayrıca bütün banka muamelelerini de yapmaktadır.

Dünyanın en büyük hususî bankası :

Okuyucularımızdan bazıları bu hususta kaanatleri kat'i değilse, biraz şüpheleri var demektir: «Dünyanın en büyük» bankası birleşmiş Amerika devletlerindedir; bununla beraber, finas merkezi olan New-York'da değil, fakat, Kaliforniya'nın San Fransisco şehrinde.

Bu banka, 1904 senesinde bir İtalyan muhacirinin oğlu olan Amedes Peter Giannini tarafından çok mütevazî bir sermaye ile kurulan Bank of America National Trust and Savings association bankasıdır.

Bu minicik bankanın 50 seneden az bir zamanda şimdiki muazzam kudretine nasıl vasil olduğunu burada hatırlatmayı enteresan buluyoruz.

Hemen kaydedelim ki, bu bir adamın eseridir. Bu adam, mücadele ruhlu, enerji ve irade bakımlarından istisnâî bir varlıkla mücehhez ve ileri bir ticarî anlayışa malik bulduktan mâda, giriştiği çeşitli faaliyetler sayesinde vücade getirdiği işine, kendini zaptedemeyen dinamizmini 45 yıl müddetle tahsis etmek imkânını veren mükemmelen kuvvetli ve mukavim bir bünyeye sahipti.

Hakikaten, bir insan ne kadar mükemmelen olursa olsun, bu derece parlak bir muvaffakiyeti izah etmeye kâfi gelmez. Ayrıca, başkalarına nisbetle, muhtemelen daha sür'atli ve daya iyi bir

şekilde istifade etmesini bilmekle değer kazandı-
ğı fırsatlarda mevcuttur.

Bu sebeple, kendisini hâl tercümesi yazar-
larından birinin şairane bir eda ile «Batının Devi»
adını izafe ettiği bu çehreyi davet ederek, Bank
of America'yı hususî dünya bankalarının en ön
safına ulaştırmaya yardım eden olayları keşfet-
meye çalışacağız.

Cenevizli muhacirlerin büyük oğlu olan A-
medeo Peter Giannini 6 Mayıs 1870 yılında kalı-
fornia'nın San Joze şehrinde doğdu. Babası öldü-
ğü zaman 7 yaşında idi. Bir yıl sonra, annesi, kı-
sa bir müddeti müteakip ailesiyle toptan meyve
ve sebze ticaretiyle iştigal etmek üzere San Fran-
cisco'da yerleşen Lorenzo Scatena isminde biri-
le evlendi. Her gün gece yarısına doğru başlayan
bu ticaretin faaliyeti, genç Amedeo'nun gözlerini
kamaştırdı. Antrepolara giden üvey babasına re-
fakat etmek için ekseriya geceleyin papuçları
elinde olduğu halde, annesinin duyacağı ve ken-
disini tekrar yatağına yatıracağı korkusuyla mer-
divenleri sessizce indiği rivayet edilmektedir. 13
yaşına basar basmaz, artık uzun bir müddet son-
ra ticaret kursları takip etmek için tekrar dön-
mek üzere mektebini terk ederek üvey babasıyla
işe koyuldu. 15 yaşında iken, çiftliklerin mahsul-
leri üzerinde tecrübeli müşterilerle çekişerek San
Joaquim ve Sacramento vadileri boyunca küçük
bir araba sürmekte idi. O kadar çalışkandı ki, ya-
nında götürdüğü peynir ve ekmeği, yaptığı tur-
neler sırasında yemek için ancak vakit bulabili-
yordu. 19 yaşına geldiği zaman Lorenzo Scatena'n-
ın ortağı oldu. 1901 de 31 yaşında iken tamamiy-
le inkişaf halinde bulunmasına rağmen işlerini
bırakacağını ilân etti. Verdiği izahata: «mevzu-
unda San Francisco'nun en kudretli müessesesi
haline gelen ve bu sebeple de mücadele etmenin
manası kalmayan işimden daha ne gibi bir men-
faat beklileyebilirim?» diyordu. Şimdi Giannini,
bir kaç parça servetin başında olduğu halde gör-
meye niyetleniyordu...

Bu arada, Lorenzo Scatena öldü. Kendisinin,
San Francisco'da Columbus and Savings Loan
Society nezdindeki İdare Meclisi azalığı yeri Gi-
annini'ye verildi. O da bunu kabul etti. Fakat,
anlayışlarının ürperttiği meclisin muhafazakâr
ruhlu azalariyle pek çabuk çarpıştı ve istifasını
verdi.

Onun bankerlik mesleği bu tarihten itibaren
başlamaktadır. Zira, bulunduğu yeri derhal terk

etmeden, dostları tarafından verilen 150.000 do-
larlık çok mütevazi bir sermaye ile kendisinden
ayrıldığı şirketin karşısında Bank of İtaly'yi açtı.
Daha başlangıçtanberi, an'anelerle ilgili hakikat-
lere az kıymet vermesi dolayısıyla çoğu İtalyan
olan küçük tacirlere, çiftlik sahiplerine ve zir-
at işçilerine ikrazlarda bulundu. Yeni hesaplar
açmak talebinde bulunmayı, hiç bir bankerin
kendi haysiyetiyle telifine imkân göremeyeceği bir
devirde, Giannini, müşteri bulmak için sokakları
dolaşmakta tereddüt etmedi.

Pek tabii olarak, mahallî bankalar, bu cins-
ten bir rakibi ciddiye almaktan sakındılar.

Bunu müteakip, 18 Nisan 1906 tarihinde San
Francisco yer depremi ve yangını meydana geldi.
Bir saniye kaybetmeden, henüz bankası alevlerin
kurbanı olmadan Giannini, Scatena'ların kendi-
sine tedarik ettikleri küçük bir araba üzerine
Bank of İtaly'nın alacağını teşkil eden altın ve
menkul kıymetlerden ibaret iki milyon doları yük-
ledi ve mahvolmuş şehrin sokaklarını yağmaya
koyulan yağmacı güruhlarının arasından hazinesini
sebze yığınları altında saklı olarak geçirmek su-
retiyle emin bir yere sevketmeye muvaffak oldu.
Bir barakaya yerleşerek yangın söndüğü zaman,
San Francisco'da yegâne faaliyete geçen banka-
sını tekrar hemen açtı. Mevduat sahiplerine, pa-
ralarının kurtarılmış olduğunu hatırlattı ve felâ-
ketten müteessir olan vatandaşlarına ikrazlarda
bulunmaya başladı.

Bir yıl sonra, Birleşik Amerika'da bir çok
bankaların mahvolmasına sebep olan meşhur 1907
yılı buhranı esnasında Giannini işinin ehli oldu-
ğunu yeni bir delille isbat etmek fırsatını buldu.
İktisadî çöküntünün haber veren işaretlerini ev-
velden sezdiği cihetle, paralarını almak üzere
müracaat eden bütün müşterilere alacaklarının
tamamını ödemek imkânını sağlayan çok mühim
miktarlara baliğ olan altın stokları vücade ge-
tirmişti.

Buna benzeyen olaylar bankerin prestijini
arttırırken, müessesesinin mevduat ve işleri de
aynı zamanda hayret verici bir şekilde terakki
kaydetmekte idi. Giannini rakiplerine nazaran
çok farklı usuller tatbik ediyordu: Rakipleri, mah-
dut miktarda müşteri ile muazzam işler yapmak
peşinde iken, o, bütün müşterileri yalnız kabul
etmekle yetinmeyerek, aynı zamanda, onları dik-
katle arayıp bulmakta ve doğrudan doğruya ve
arkası kesilmeyen bir ilân ve aşırı bir teşebbüs-

le, onlardan, bir avı bulunduğu yerden çıkarıp takip eder gibi ayrılmakta ve fakat peşlerini bırakmamakta idi. 1911 yılından itibaren, tasarruf hesaplarının tamamı için mekteplerde kuvvetli bir propaganda yaptı: Her zaman tekrarlanan bu propaganda çok parlak neticeler vermişti. Taksitli mübayaaya finansmanının destekleyicilerinden biri idi. Bu günkü küçük müstakrizin, yarının büyük mevduatçısı ve bu günün küçük mevduatçısının, yarının büyük ölçüde ticarî müstakrizi olabileceğini öğretmeye çalışırdı. Mütevazı olanları iyi karşılayarak - bankaya ilk zamanlarda takılan «Little Fellow's Bank» (Küçük ortak bankası) lâkabından hoşlanırdı - namuslu ve çalışkan olduklarına hükmedince onlara memnuniyetle kredi açardı. Ayrıca, müessesesinin faaliyet sahasını bütün Kaliforniya'da bir şube ve ajans şebekesi vücade getirmek suretiyle genişletti. Rakipleri, şubeli bankalar rejimine devlet mevzuatının takyitler koymasını sağlayacak şekilde bu genişlemeyi baltalamak için boşuna gayret sarfettiler.

Giannini'nin kudreti artmakta devam etti. 1919 yılında Bancitaly'yi kurdu. Bu teşekkül 1928 de, Giannini'nin banka, sigorta, sanayi ve ticaret işlerinin holdingi olan Transamerika Corporation'a tahavvül etti. Bank of İtaly'yi -ki, Bank of America National Trust and Savings association olan şimdiki adı ona 1930 da verilmişti- kontrol eden bu holding, 1930-1932 de, Giannini ile Giannini'nin kendisine halef olarak seçildiği halde eserini baltalayan Elisha Walker arasında şiddetli bir mücadelenin mevzuu oldu. Holding'in kontrolünü tekrar ele alabilmek için Transamerica, Giannini'nin senet hamillerinin vekâletlerini toplayarak Kaliforniya'yı baştan başa dolaştı. Sözü geçen teşekkülün ilk heyet toplantısında ekseriyeti kazandı ve Walker ile onu destekleyen Şarkın iş adamlarını bozguna uğrattı.

Korku ve çekememezlik yüzünden daha bir çok hücumlara karşı koymak zorunda kaldı. Endişeye düşürdüğü ve sıktığı New-York'un finans kudretleriyle çarpıştı. Kaliforniya'nın banka otoriteleri, Federal Reserve Board ve Maliye Bakanı ile etrafa akseden ihtilâflı durumları oldu. Bütün fırtınalara karşı koydu ve eserine devam etti. 1945 yılı mayısında, tam 75 inci yıl dönümünün kutlanmasından sonra, fiili başkanlık vazifesinden ayrıldı ve müessis - başkanlığa tayin edildi. Ölüm bu büyük çalışkanı geçen yıl anı olarak bastırıldı.

Bank of America'nın 1949 yılı faaliyeti hakkındaki raporunun ihtiva ettiği enteresan malumat arasında bankanın olağanüstü bir süratle inkişafını belirten bir tablo da mevcuttur. Bu tablodan yalnız bir kaç rakam almakla iltifa edelim :

Yıl	1904	1949	(bilinmiyor)
1914	16.272.563		50.253
1920	140.993.545		221.788
1930	998.039.477		1.625.381
1940	1.632.228.397		2.384.551
1941	1.908.383.921		2.538.783
1943	2.586.140.699		2.512.805
1943	3.498.153.210		2.743.231
1944	4.350.539.688		3.054.803
1945	5.339.307.098		3.316.494
1946	5.415.849.715		3.619.925
1947	5.467.199.162		3.815.802
1948	5.639.523.419		3.978.403
1949	5.775.110.029		4.088.018

31 Aralık 1949 tarihinde en büyük dünya hususî bankalarının tasnifi içinde ikinci gelen National City Bank of New-York'un mevduatı 4.669.251.863 dolara balığ oluyordu.

Yukarıki satırlarda Bank of America'nın fevkalâde yükselişi hariç, Giannini'nin şahsiyetini izah eden bazı unsurları arzetmiştik;

Vasıtasız ilânların ve müşteriler nezdindeki teşebbüslerin devamlı ve sık istimali, taksitli mübayaaların finansmanı, çok geniş bir müşteri tabakası, şube ve ajans vücade getirmek suretiyle genişleme politikası. Bir çok şeyleri aydınlatması dolayısıyla, işaret edilecek ilk unsur, şüphesiz ki, bu asrın başından beri Kaliforniya'nın işitilmiş inkişafıdır: Nüfusu muazzam nisbetlerde artmıştır (1900 de, Kaliforniya devleti nüfus bakımından ittihadta dahil devletler arasında 21 inci sırada gelmekte idi; şimdi 3 üncü sırayı işgal etmektedir), yeni ve mühim endüstriler vücade getirilmiş, bilinmeyen tabii kaynaklar işletmeye açılmıştır. Diğer bankaların, sinema endüstrisinin istikbaline hiç itimatları yok iken ve bu film müstahsillerinin finansmanını reddederken, Bank of America daha başlangıçtan itibaren bu faaliyetle ilgilendi ve Holivudun cazip bankeri oldu (Charlie Chaplin'in filimlerini ve bilhassa The Kid adındaki filmi finanse eden Giannini'dir). Daha sonraları imparatorluğu New-York'a kadar genişlediği zaman Florenz Ziegfeld'in müzik-höleri gibi müzikhöleri de finanse etti. Seneler-

MİLLÎ PLANLANMA

Birleşmiş Milletler "Kalkınma Projeleri İktisadî Tahlil Enstitüsü" nün Ankara'da (Akdeniz Yetiştirme Merkezi) adıyla açtığı kursta
Mr. Hans W. Singer tarafından verilen konferanslardan tercümedir

Çeviren: Menteş A. ERTAY
T. C. Ziraat Bankası Müfettişi

Uzun bir devrede tahakkuk edecek devamlı inkişaf:

Bu kursta münakaşa etmek istediğim birinci nokta; iktisadî gelişme için uzun devreli ekonomik plânlamadır. Yâni şimdiki halde erişilmesi imkânsız olsa dahi, memleketinizin ekonomik meseleleri üzerinde düşündüğünüz zaman aklınıza gelmesi icabeden uzun devreli inkişaftır.

Biz daha ziyade pratik hususlar üzerinde duracağız. Hayat seviyesi düşünüldüğü zaman Birleşik Amerika veya Garbî Avrupa memleketlerini örnek alarak ideal hayaller kurmakta fayda yoktur. Böyle bir hedefe makul bir zamanda varmak için lâzım olan imkânların

ce toptan meyve ve sebze ticareti yaptığı cihetle, Giannini kıymetli bir tecrübe sahibi olmuştu: Meyve zürra ve müstahsillerine bilgiye dayanarak kredi çökmek için bu tecrübeden istifade etmesini bildi. Son harp esnasında, Kaliforniya, kendi toprakları üzerinde istisnaî bir ehemmiyet ve azametteki endüstrilerin yerleştiğine şahit oldu: 330.000 işçi uçak fabrikalarında çalıştırıldı, 313.000 adet de gemi inşaat tezgâhlarında mesai gösterdi. Bu sanayii, Bank of America geniş hissesiyle finanse etti: Yalnız Henry Kaiser'in muhtelif teşebbüslerine 40 milyon dolarlık kredi tahsis etti. Hududumuzu tayin için, bankanın faaliyet vasıtaları içinde Birleşmiş Devletlerin büyük ticaret bankalarından herhangi birine nisbetle tasarruf mevduatı nisbetinin mukayese kabul etmeyecek kadar kuvvetli olduğu noktasına yine dikkati çekeceğiz. Bu vaziyet -işbu sahada bilhassa azimli çalışmasının semeresi- ona kârlı uzun vadeli muameleler yapmak imkânını sağlamaktadır.

Muhakkak ki, böyle bir müessese ve kurucusu hakkında daha çok şeyler yazılabilir ve bunların faaliyet sahalarından şüphesiz ki, alınacak daha bir çok dersler olabildi. Yakında mevzuu yine avdet edeceğimizi ümit ederiz.

pek azı memleketinizde mevcut ise böyle bir arzuya kapılmakta fayda yoktur. Gerçek plânlamada bu seneyi, gelen seneyi ve muhtemelen iki sene ilerisini düşünmek lâzımdır. Fakat; tedricî surette varılacak hedef hakkında bir tasarrufların hiç olmazsa düşüncelerinizde yer almasında fayda vardır. Bu itibarla, uzun devreli plânlama üzerinde biraz durmak lâzımdır.

Ekonomik inkişaf için bir plâna neden lüzum vardır?:

Bu sorunun cevabı olacak üç sebebi izah ettikten sonra uzun devreli inkişaf mevzuunda (1000) insandan mürekkep bir gurubu model ittihaz ederek tafsilâta girişeceğim.

1 — Aşağıda vereceğimiz misalde izah edilen seviyeye erişildiği zaman inkişaf otomatik bir hal alır. İnkışaf ve ilerleme mevzuunda öyle bir nokta vardır ki bir memleket o noktaya vasıl olduğu zaman artık fazla endişeye mahâl kalmaz, plânlama ihtiyacı ehemmiyetini kaybeder. Meselâ; maddî terakkiyat bakımından yüksek bir seviyeye erişmiş olan Birleşmiş Amerika'yı ele alalım, bu memlekette bir ekonomik gelişme plânına ihtiyaç yoktur ve hiç kimsenin bu mevzuda herhangi bir endişesi mevcut değildir. Bu neden böyledir? Bu sorunun cevabı şudur: Çünkü inkişaf ve ilerleme bu memlekette artık otomatik bir hal almıştır. Yâni kendiliğinden vaki olmaktadır. Memleketin millî geliri bir kere muayyen bir seviyeye varduktan sonra her şey birlikte yükselbilmektedir: İstihlâk, yatırım, devlet yatırımları, hususî yatırımlar, sıhhi ve içtimâî masraflar, lüzumu halinde Millî Müdafâ masrafları. Millî gelir öyle bir nisbette büyükmektedir ki münferit unsurlar da kendiliğinden bir arada yükselmektedir. O derecede ki, Birleşik Amerika gibi bir memleket ilmî ilerleme de otomatik bir yola girmiştir. Kalabalık insan toplulukları vardır ki esas meşgaleleri iş metodlarını terakki ettirmektedir. Muhasipler, Sinaî Müşavirler, Mühen-

disler, İstatistikçiler, Ekonomistler, pazar araştırmacıları gibi. Böyle bir cemiyette birçok insanların vazifesi "ilerleme" yaratmaktan ibarettir. Bu şartlar altında ilerleşmiş otomatikleşmektedir. İlerleme artık elbise ve ayakkabı gibi bir nevi istihlal maddesi haline almaktadır.

Kabul ediniz ki her zaman ayakkabı bulunabilecektir. Pazarda elbiseyi gördüğünüz zaman hayret etmezsiniz. Çünkü elbise imal eden fabrikalar vardır. Bunun gibi bazı ekonomilerde "ilerleme" otomatiktir. Çünkü bunu istihlal eden fabrikalar vardır.

-Araştırma laboratuvarları ve vazifeleri "ilerleme" istihlal etmekten ibaret olan insanlar bu cümledendir. Bu merhalede inkişafa varmak için plâna ihtiyaç yoktur. Plân olsa da olmasa da inkişaf kendiliğinden yürümektedir.

Bu duruma bir de aksi taraftan bakalım. Bir kısım Garbî Avrupa memleketleri de dahil (Amerika B.D. hariç) az inkişaf etmiş memleketlerde ilerleme bu kadar otomatikleşmiş değildir. Bir şeyi yükseltmek için, hiç olmazsa kısa bir devreye münhasır kalmak üzere, istihlâki, umumî, içtimai masrafları veya başka şeyi kısmak lâzımdır.

Millî Müdafaa masraflarının arttırılması icabediyorsa envestismanlar azalacak demektir. Görülüyor ki az ilerlemiş memleketlerde meselemiz her şeyin bir arada nasıl yükseldiği tarzında değil, bir şeyi yükseltmek için öteki şeyin nasıl kısıllacağı şeklinde vazedilebilir. Hangisini tercih etmeliyiz? Daha mühimi hangisidir? Tercih keyfiyeti ortaya çıkar çıkmaz ekonomik plânlama ihtiyacı da zarurî bir mahiyet almaktadır. Alâkalı kimselerin hangi şeyin mühim olduğu hususunda bir fikir sahibi olmaları lâzımdır. İlerlemenin otomatikleştiği merhaleye ulaşmaya kadar iktisadî plânlamanın esasî ehemî mühimme tercih etmekten ibarettir. Az inkişaf etmiş memleketlerde iktisadî plânlamanın lüzumu hakkında kaydedeceğim üç sebepten birisi budur.

2 — İkinci sebep şudur: Birleşik Amerika ve İngiltere gibi zengin memleketlerde, bir hata işlendiği zaman neticesi o kadar fena ve ağır olmaz. Hatalar daima düzeltilebilir. Size bu hususta açık bir misal vereyim: İngiltere Hükümeti Şarkî Afrika'daki Tanganyika müstemlekesinde kalkınmayı temin maksadiyle fıstık

projesi namıyla maruf bir projeyi tatbik mevkiine koydu. Proje korkunç bir muvaffakiyetsizlikti. Proje büyük bir sermayenin semeresizce sarfına sebep oldu. Limanlar tesis ve demiryolları inşa edildi. Kamyonlar ve diğer ağır malzeme memlekete sokuldu, işçiler için köyler kuruldu, ormanlar bertaraf edildi, yerli halkın yaşayış tarzına tesir edildi, fakat netice hiç de parlak olmadı. Zorla pek az mahsul alındı.

Mümasil başarısızlıklar daima bu projedeki gibi aleniye intikal etmemekle beraber bu derecede büyük olmasa bile size az inkişaf etmiş memleketler için de munvaffakiyetsizlikler zikredebilirim.

İngiltere gibi bir memleket bir hata neticesinde büyük paralar kaybedebilir. Fakat ikinci tecrübeye daha iyi hareket etmesini de öğrenmiş olur. Anglo-Sakson memleketlerinde buna "tecrübe ve hata" metodu denir. (Tecrübelerin teşelsül etmesi suretiyle netice istihlal etme keyfiyeti kasedilmektedir). Bu bir araştırma gibidir. Bir laboratuvarında ziraat araştırmaları yaparken %100 muvaffakiyet beklenebilir. Araştırmamız muvaffakiyetsizlikle neticelense bile kendinizi bir şey öğrenmiş farzedebilirsiniz. Muayyen bir arazide melez bir nebat yetiştirme tecrübesine girişir de netice menfi tezahür ederse o nebatın o sahada yetişmeyeceğini anlar ve başka bir nebat tecrübe edersiniz. Bu gibi çalışmalar ancak zengin memleketlerde yapılabilmektedir. Kaynaklarınız geniş ise muvaffakiyetsizliğe tahammülünüz artar. Bahis mevzuu memleket az inkişaf etmiş birisi ise, her hususî envestismanın muvaffakiyete erişmesi keyfiyeti ehemmiyet kesbeder. "Tecrübe ve hata" metodu burada tatbik sahası bulamaz. Bir tecrübeye iyi netice alınmazsa tecrübe tekrarlanamaz. Çünkü tekrarlanması için lüzumlu para kalmamıştır.

Bu itibarla, geri kalmış memleketlerde, ilerlemiş memleketlere nazaran daha çok çalışmanın, daha iyi araştırma yapmanın hayati bir ehemmiyeti vardır. Zengin bir memleket kayba tahammül edebilir. Ve hakikatte bu memleketler için kayıp hakiki mânasında kayıp değildir. Pek meşhur bir iktisatçı olan Profesör Shumpter kapitalizm, sosyalizm ve demokrasi isimli eserinde bu mevzuu izah ederken kullandığı (yaratıcı israflar) tâbirini zikretmeliyim. İsrâf ve kayıp gibi görünen birçok mu-

vaffakiyetsizlikler hakikatte yaratıcı bir mahiyet arz etmektedirler. Çünkü bu şekildeki menfi neticelerden de bir şeyler öğrenilmektedir. Geri kalmış memleketler "yaratıcı israflara" mütehammil değildir. Çünkü muvaffakiyetsizlik hasıl oldu mu tecrübenin tekrarlanması imkânları ortadan kalkmış olur. Geri kalmış memleketlerde plânlı hareket etme keyfiyeti ilerlemiş memleketlere nisbetle büyük ehemmiyet taşımaktadır. Her envestismanın, her projenin yapılabilenin en iyisi olduğuna kanaat getirilmeli ve diğer projeler arasından en iyisinin seçildiği noktada emniyet hasıl olmalıdır ki bu nokta bu memleketler için plânlı hareket etme ihtiyacını doğuran sebeplerin ikincisidir.

3 — Adetlere müstenit modelle geçmeden evvel bu mevzuda üzerinde durmak istediğim üçüncü nokta şudur: Az inkişaf etmiş bir memlekette muhtemeldir ki daha evvel izah ettiğim otomatik gelişme safhasına yükselmek mümkün değildir. Bu nokta size izah edeceğim modelin neticesidir. Çünkü, bunun için lâzım olan başlıca menabi bu memlekette bulunmayabilir. Adetlere müstenit model, başka şeylerle birlikte, az yükselmiş bir memleketin, gelişmeyi otomatik kılan safhaya erişmesi için ihtiyaç duyulan menbalara şimdiki halde kâfi derecede sahip olmadığını gösterecektir. Menbaları otomatik bir inkişafa kifayet edebilecek memleketler muhtemelen 10 u geçmez. Kaldı ki bunların da menbalarının kullanılması kifayeti az çok bir plânlamaya muhtaç olabilir. Dünyanın geri kalan kısmı için durum cidden üzüntü vericidir. Çünkü; inkişafın kendi keline vuku bulduğu safhanın ilk merhalelerine varmak için dahi bazı şeyleri diğerlerine tercih etmek yâni kısıntılar yapmak zarureti vardır. Diğer bir ifade ile, az inkişaf etmiş memleketler iki mesele ile karşı karşıyadırlar ki birincisi, daha zor olanı olmakla beraber ekonomik inkişaf için hakiki problem mahiyetindedir: İnkişafın otomatik hale girdiği arzı mevudun eşğine vasıl olmak, ikinci mesele; bu safhaya varıldığı zaman ne olacaktır.

Görülüyor ki iki merhale ile karşılaşırız. Birinci merhale, ikinci merhaleye nasıl varılacağına dairdir ki hakiki mesele budur. Birinci marhalenin ifade ettiği mâna, inkişafın mütemadi ve neticede otomatik bir hal olması keyfiyettir. Bu neticeye varıldığı zaman artık plân yapma ihtiyacı, kısıntılar yapmak za-

rureti kalmaz ve her şey kendiliğinden yükselir.

İzah etmek istediğim noktayı daha iyi açıklayabilmek için bazılarınuz belki ilmi bir mukayese istiyecektir. Ekonomik inkişaf mevzuunda karşılaştığımız problem roketler üzerinde çalışan bir fizikçinin karşılaştığı problem pek benzerdedir. Fizikçinin önünde de iki mesele vardır: Birincisi, cazibei arzîyenin tesir sahasından dışarı çıkmaktır.

Bir kere sizi daima geriye çekmek isteyen cazibei arzîye kuvvetinden kurtuldunuz mu mesele basitleşmiş olur. Bu takdirde daha kolayca hareket etmiş olabilirsiniz. Seyyarelere seyahat etmeği düşünen Roket Fizikçileri için bu birinci safha müşkül olmalıdır. Garip görünürse de tamamıyla doğrudur. İlk yüz mili katetmek mütebaki yolculuktan çok dara kolaydır.

Ekonomik inkişafta da buna benzer bir vaziyet vardır. İlk on sene mütebaki yıllara nazaran çok daha zordur. İlk on yıl muvaffakiyetli geçmiş ise gerisi müterakki şekilde muvaffakiyetli geçecektir. Ben şimdi kendimi aya yakın farzediyorum. Yâni kendimizi inkişafın otomatik hale girdiği ikinci safhada kabul ediyorum. Fakat sonra, geriye rücu ederek bu ikinci safhaya neden henüz erişemediğimizi izah edeceğim ve ikinci safhaya nasıl varılacağına dair olan çok mühim ve çok zor mesele üzerinde duracağım.

İktisadi gelişmenin adetlere istinat eden bir modeli:

Şimdi, adetlerle tertiplemediğim bir modeli vereceğim. Birçoklarımız, bu mevzuda milyarlarla dolar ve milyonlarla insan üzerinde fikir yürütmeyi oldukça müşkül buluruz. Bu itibarla, bir mikyas-model tesbit ettim. Bilirsiniz ki bir Mimar büyük bir bina veya köprü inşa etmek veya yeni bir şehir kurmak istediği zaman yapılacak inşaatın küçük bir modelini imal eder, ve esas inşaatı ait her şeyi bu küçük model üzerinde gösterir. Şimdi, uzun bir devrede istihsal etmek istediğimiz otomatik gelişmenin başlangıcını küçük mikyastaki modelde göstermiş olacağım.

(1000) nüfuslu bir üniteyi ele aldım. (1000) nüfus yerine milyonları ikame etmek şüphesiz zor değildir. Bunu binle zarp ederseniz bir milyon elde edersiniz. Misâlimizi memleketinize

tatbik etmek isterseniz yine mümkündür. Bil-farz memleketinizde on milyon insan varsa bi-ni (10) binle zarp ediniz. Her şeye rağmen küçük rakamlar üzerinde konuşmayı seviyo-rum. Çünkü bu sayede istenen şeyi vüzhla göstermek daha kolay oluyor.

Bu model üzerinde çalışmak suretiyle memleketinizin uzun devreli inkişafı için bir proje hazırlamanız çok dikkate şayan olacakt-ır. Bu çalışmanız, inkişaf safhasından ne ka-dar uzakta olduğunuzu ve bu safhaya erişmek için katedilmesi gereken mesafeyi size göster-miş olacaktır.

Misalimizde (1000) nüfuslu bir ünite var-dır. Beher nüfusun geliri (100) Amerikan do-larındır. Bu geliri kendi memleketimizin parası-na tahvil edebilirsiniz. Meselâ kabaca (3) le zarp ederseniz Türk lirası mukabilini elde eder-siniz. Üniteye beher nüfus için kabul ettiğiniz (100) dolarlık gelir az inkişaf etmiş bir mem-leket için tipik bir miktardır. Bazı geri kalmış memleketlerde gelir seviyesi daha düşük, ba-zılarında biraz daha fazla olabilir. Verilen rak-am Orta Doğu memleketlerinde elde edilen va-satiye yakın yuvarlak bir rakamdır. Beher nü-fusun elde ettiği gelire nazaran ünitemizin se-nevi milli geliri (100) bin dolardır. Yani elde edilen istihsal ve temin edilen hizmetlerin se-nelik tutarı (100) bin dolarlık kıymet ifade et-mektedir. Şimdi mevzuubahs (1000) nüfusu iki guruba ayıralım: Ziraatle işgal edenler ve di-ğerleri, ziraatle işgal etmeyenler kabaca sa-nayici olarak tavsif ettiklerimizdir ki ziraat dışındaki işlerde çalışanların tamamı bu guru-ba mensup sayılmaktadır. Bu (1000) nüfusun (700) ünün de ziraate bağlı olduğunu kabul e-diyorum. Ziraatle işgal yalnız gıda maddele-ri istihsalî şeklinde değil, meselâ, ihraç edilmek üzere pamuk yetiştirmek şeklinde de tecelli e-debilir. Bu konuda da nikbince hareket ettik. Çünkü umumî nüfusunun %70 den fazlası zi-raate bağlı olan birçok az inkişaf etmiş mem-leketler vardır. Meselâ Pakistan'da nüfusun %85 i ziraatle meşguldür. Fakat misalimizde ziraatin dışında çalışan kimselerin oldukça yük sek bir nisbette olduğunu kabul ediyorum.

Ziraatle meşgul olan ve olmanın şeklindeki tasnifimizin köylü ve şehirli mânasına alınmı-yacağı zikretmeliyim. Köylü halk daima zi-raatçı değildir. Birçok memleketlerde el san'at-ları, küçük sanayi ve başka meslekî faaliyet-

lerle meşgul köylü nüfusu vardır. Bunlar zira-atçı olmıyanlar arasına ithal edilmiştir.

Beher nüfusa isabet eden gelir (100) dolar olduğuna göre, ziraatin dışında çalışan kimse-lerin bu vasatının iki misli gelir sağlayacakla-rını kabul edebilirsiniz. Eğer vasatî milli gel-iriniz (100) dolar ise ziraatçı olmıyanlar için rakam (200) dür. Vasatî gelir (200) dolar ise (400) dür ilâ... misalimizde; ziraatçı olmıyan (300) nüfusun beheri için (200) dolar gelir ka-bul ettim. Bunların temin ettiği gelir yekûnu (60) bin dolardır. (100.000) dolar olan mec-mu milli gelirin geri kalan (40) bin doları (700) ziraatçı nüfus tarafından elde edilmek-tedir ki her nüfusa 57 dolar isabet etmektedir.

Ziraatle meşgul olmıyan nüfusun temin ettiği vasatî gelirin, ziraatle meşgul olanların-kinc nisbetle takriben 3 1/2 misli fazla olduğu-nu hatırdı tutmalısınız. Bu nisbet zirai faali-yetler için hakikînin altında düşük bir nisbet olabilir. Çünkü bilineceği üzere zirai faaliyet-lerde istihsalin büyük bir kısmı çiftçinin evinde istihlâk edilmektedir. Bu şekilde istihlâk edi-len istihsalî milli gelirin hesaplanması mak-sadıyla nazarı olarak dahi ölçmek daima çok zor-dur.

Binaenaleyh, 57 dolarla 200 dolar arasın-daki fark, az inkişaf etmiş bir memlekette iyi geçinen çiftçi ile çiftçi olmıyan arasındaki far-kı katiyetle ifade edemez. Fakat mevzuumuz bu değildir. Mevzuumuz, ekonomik inkişafın finanse edilmesinde kullanılacak milli gelirin çiftçiler ve çiftçi olmıyanlar arasında ne nis-bette temin edildiğini kabaca göstermektedir ki bu başka bir şeydir.

Meselâ, iki zümrenin temin eylediği gelir arasında bulunduğunu zikrettiğimiz münasebet Türkiye'de oldukça iyi tahakkuk etmektedir. Bunu iki kaynağa dayanarak zikrediyorum. Bu iki kaynaktan birisi Beynelmîlel Banka tarafın dan ahiren Türkiye'ye gönderilen heyetin ra-porudur. Rapor hülâsasının 8 inci sahifesinde şu paragraf vardır: "Elde edilen terakkiye rağmen, ekonomik inkişaf, olması icabettiği kadar muntazam ve süratli bir ilerleme yoluna girememiş ve sanayileşmenin faydaları geniş ölçüde yayılamamıştır. Nüfusun % 75 i köylër-de yaşamaktadır. İşçilerin onda sekizi ziraat işinde çalıştıkları halde, ziraat sektörü milli gel-irin yarısını vermektedir ki bu durum zirai is-

tihsal randımanının çok düşük olduğunu ifade etmektedir." Çalışan nüfusun %80 ni ziraatle meşgul olduğuna göre elimizdeki modeli de elde ettiğimiz bu rakama göre tertipliyebiliriz. Bu takdirde ziraatçiler (800), diğerleri (200) olacaktır. Bu rakamları doğru olarak kabul edersek -ki doğruluğu temin edilmektedir- (100) bin dolarlık millî gelirin 1/2 si nüfusun %80 ni tarafından elde edilmektedir ve basit bir hesap ameliyesi ile ziraatin dışında bulunanların ziraatçilere nazaran 3 1/2 - 4 misli fazla gelir sağladıkları anlaşılmaktadır.

Modelimizde bulduğumuz münasebetlerin itibara şayan olduğunu gösteren ikinci kaynağa gelince; gelir ve servet üzerinde araştırmalar yapan Beynelmile Cemiyetin bu yıl Fransa'da vukubulan toplantısında Şefik Bilkur tarafından tebliğ edildiğine nazaran, 1948 yılında 7,9 milyar lira olarak tahmin edilen Türkiye Millî gelirinin %43 ü ziraat sektöründen elde edilmiştir. Ziraî nüfus başına isabet eden millî gelir hissesi (224), Türkiye nüfusundan beherine umumi millî gelirden isabet eden ise (400) liradır. Beher ziraî nüfusa isabet eden gelir, umumi millî gelirden nüfus başına isabet eden miktarın %56 sıdır. Modelimizde buna tekabül eden rakam %57 dir ki fark çok azdır. Modelimizde Millî gelirin %40 ının ziraî nüfus tarafından temin edildiği tesbit olunmasına mukabil Türkiye için bu nisbet %43 dür. Bu iki nisbetin de birbirine çok yakın olduğunu görüyorsunuz. Misalimizdeki rakamlarla Türkiye'ye ait rakamlar yanyana konduğu takdirde ziraatte Türkiye randımanının biraz düşük bulunmasına mukabil ziraî nüfusun umumi nüfusa nisbeti ve binnetice ziraî gelirin umumi Millî gelire nisbeti biraz daha yüksektir. Bununla beraber farklar cüz'idir ve misalimiz Türkiye şartlarına kabili tatbiktir.

Şimdi, mevzuumuz bu memleket için (Misal) uzun devreli bir inkişaf plânı hazırlamaktır. Karşılaşacağımız birinci mesele nüfus artış meselesidir. İnsanlar bütün dünyada artmak istidatındadır. Bu itibarla misalimizdeki (1000) nüfus (1000) olarak kalamaz. Dünya nüfusunun bu artma istidadı birçok ekonomik meselelere sebep olmaktadır. Nüfusumuzun artışını senede 12 1/2 insan olarak alıyorum. Bu hale nazaran artış nisbeti % 012,5 dir. ki oldukça düşük bir nisbet sayılabilir. Az inkişaf etmiş birçok memleketler vardır ki nü-

fuslarının artış nisbeti bundan yüksektir. Böyle düşük bir nisbet ele alırken biraz nikbinâne hareket etmek istedim. Çünkü, mevzu üzerinde çalıştığımız takdirde görüleceği üzere, artış nisbeti yüksek oldukça problem güçleşir ve ekonomik inkişaf için ihtiyaç duyulacak miktar da artar.

Senevi nüfus artışı olan bu 12,5 insanın, umumi nüfusun iki gurup beyninde dağılışı nisbetinde tevezzü ettiğini kabul ediyorum. Bu iki zümre nüfusun memleketinizde mütehavvil nisbetlerde arttığını tesbit edebilirsiniz misale tatbik edeceğimiz nisbetler de buna göre olacaktır. Netice itibariyle bu 12,5 insanın %70 inin ziraatçı %30 unun da diğer guruptan olduğunu derpşi ediyorum. Şu demektir ki ziraatçilerin senevi mutlak artışı 8,75 diğer zümrenin artışı ise 3,75 kişidir.

Ekonomik inkişafta iki şeyin vukuu lüzumludur. Birincisi ziraî istihsalde gelişme, ikincisi ziraî nüfusun ziraî olmıyan faaliyetlere intikalidir. Az inkişaf etmiş bazı memleketlerde nüfus kesafeti büyük bir mesele teşkil etmektedir. Bu konuda en iyi misal Hindistan ile Çin'dir. Aynı mesele ile karşı karşıya bulunan bazı memleketler yok değildir. Zikrettiğimiz iki memlekettten farklı olarak Mısır'da da nüfus kesafeti meselesi mevcuttur. Fazla kesafetin mânası hakkında ekonomik münakaşalara girişmek mevzuumuzun dışında kalmaktadır. Fakat zannediyorum ki Türkiye'ye nisbetle Mısır ve Hindistan'ın yüksek kesafette nüfusa sahip oldukları hakkında fikir sahibiyiz. Bu mevzuda, bir taraftan Türkiye'nin diğer taraftan Mısır'la Hindistan'ın durumunu göz önünde tutuyoruz. Bu memleketlerde nüfusun ziraî istihsale mahsus arazi üzerinde yaptığı tazyik başka başkadır. Nüfus kesafeti fazla olan memleketlerde ziraî istihsalde inkişafı ziraî nüfusun diğer tarafa transferi yakinen alâkalıdır. Ziraî nüfusun bir kısmını diğer guruba aktarmadan bu gibi memleketlerde ziraî randımanında inkişaf temin edilemez. (Hiç olmazsa iyi bir inkişaf elde edilemez.) Bu gibi hallerde ziraatte gelişme için bu husus başta gelen bir tedbirdir. Nüfus kesafeti had bir durumda olmıyan memleketlerde durum başkadır. Bunlar için iki problem düşünülür : a) Ziraî randımanı arttırmak; b) Beher ziraî nüfusa isabet eden istihsal vasatisini yükseltmiş olmak için ziraî nüfustan transfer yapmaktır.

Bu tipte bulunan memleketler için nüfus transferini ikinci plânda düşünmek kabildir. Evvelâ zirai istihsal hacmini arttırmak, bunda terakki elde edildikten sonra da fazla istih-salden elde edilecek geliri nüfus transferinde kullanmak suretiyle ziraate nazaran daha yük-sek randıman veren gayri zirai nüfusun çalış-ma şartlarını hazırlamak lâzımdır. Diğer bir ifade ile; ziraatte istihsal ve nüfus transferi faktörlerinin bazı memleketlerde bir arada yürütülmesi icabettiği halde bazılarında böyle bir zaruret olmayabilir. Fakat bu iki faktörden birisinin diğerine tekaddüm etmesi modelimizde-ki farazyeye tesir etmez. Esasen tam ve şâ-mil bir gelişme plânında bu iki faktörün bir arada yürütülmesi lâzımdır. Bu itibarla ben de modelde aynı şekilde hareket ettim.

Şimdi, misalimizde nüfus transferini ka-bul ettiğimize göre, her sene 10 kişinin zirai-den diğer sektöre geçtiğini kabul ediyorum. Bu demektir ki umumî nüfusun %1 i transfer e-dilmektedir. Tabiatıyla transfer edilen 10 kişi on işçi demek değildir. Bunların arasında belki 3 belki 4 veya 5 işçi vardır. Bahsedilen nüfus transferi bu gün ileri ve sanayici olan memleketlerin ekonomik gelişme safhasında buldukları sırada bu memleketlerde de gö-rülmüştür. Meselâ; Japonya'da 1900 ile 1913 arasında, İngiltere'de 1840 ile 1860 arasında... Transfer meselesi kesif muhaceretler dolayısıyla biraz karışmış bulunmakla beraber Birleşik Amerika tarihinin muayyen bir devresinde de vukubulmuştur. Orada ziraatçıların diğer guru-ba transferi daha ziyade Amerika'ya hicret edenlerin ziraatten ziyade zirai olmıyan faali-yetlere iltihak etmeleri şeklinde kendini gös-termiştir. Sovyet Rusya'nın tarihinin muayyen bir devresinde senevi %1 nisbetinde nüfusun ziraiden diğer sektöre intikal ettiği müşahede olunabilir.

Görüldüğü üzere muhtelif memleketler zikredilmiştir. İngiltere, Birleşik Amerika, Ja-ponya, Rusya. Yine görüldüğü veçhile ziraiden diğer sektöre nüfus transferi meselesi iktisa-dî gelişmeye mazhar olmuş her memleket için umumî bir faktördür. Bu mesele kapitalizm ve-ya komünizm ile alakalı değildir. Transfer me-selesi 100 sene kadar evvel İngiltere'de 10 - 15 sene kadar evvel Rusya'da ve geniş muhaceret olduğu zaman Birleşik Amerika'da vukua gel-miştir. Memleketin şekli ve ekonomik sistemi

ne olursa olsun realite umumîdir ve az inkişaf etmiş memleketlerin ekonomik gelişmesinde bu hakikatla karşılaşmaları mukadderdir.

Kabul ettiğimiz transfer nisbeti olan %1 oldukça yüksek bir nisbettir. Bu nisbet şimdi sanayici olan birçok memleketlerin tarihleri-nin muayyen bir devresinde elde ettikleri nis-bete muadildir. Başka hallerde bu nisbet belki binde on yerine üç, beş veya yedi olabilir. Mo-delde oldukça yüksek bir nisbet kabul edişimin sebebi şudur ki; az inkişaf etmiş bir memleket gelişmenin ilk safhasında biraz seri hareket et-mek zorundadır. Muayyen hedefe varmak için asgarî nisbetin oldukça yüksek olması şarttır. Hatırlanacağı üzere roketler hakkında yaptığım mukayesede, muayyen bir asgarî süratiniz olmaulka hiçbir noktaya varılamıyacağımı söylemiştim. Nüfusunuzun %70 inin ziraatçı, %30 unun da diğer sektöre bağlı olduğu bir zamanda işe başlarsanız, aynı transfer nisbeti-ni muhafaza etmek suretiyle 30 uncu senede nüfusunuzun % 40 ı ziraatçı, %60 ı da sanayi-ci gruba mensup olacaktır.

Zirai mahsullerin geniş ölçüde ihracatçısı olan ileri ve sanayici memleketlerde -Birleşik Amerika ve Avusturalya gibi- nüfusun yalnız %30 u ziraatçı ve %70 i sanayicidir ki Birleşik Amerika ham maddelerle zirai mahsuller ve gıda maddelerinin büyük bir ihracatçısı ol-duğu gibi Avusturalya geniş mikyasta yün ve et ihracatçısıdır.

Ham maddelerin ihracatçısı değil de itha-lâtçısı olan diğer sanayici memleketlerdeki zirai nüfus umumî nüfusa nisbetle çok azdır. Meselâ İngiltere'de nüfusun %10 undan az bir kısmı ziraat ve % 90 nından fazlası sanayi sektörüne mensuptur. Ve bu %10 dan az nüfus İkinci Dünya Harbi sırasında zaruret icabı, en-vestismanın zorlanması sayesinde memleketin zirai maddeler ihtiyacının yarısından fazlasını istihsal edebilmiştir. Böylece görülüyor ki iyi ilerlemiş sanayici memleketlerde zirai sahada çalışması gereken nüfusun umumî nüfusa nis-betle çok düşük dereceye inmesi mümkündür.

Nüfusun ziraatin sanayie (ziraatten gayri faaliyetlere) transferi:

"Daha evvel bahsedilen iki faktörden "transferi" ele alalım. Nüfusun ziraatten diğer faaliyetlere transferi çok pahalıya mal olan bir iştir. Bu iş, ziraatte inkişaf temin eden birçok

yollardan daha masraflıdır. Bu sebepten dolayı birçok kimseler az inkişaf etmiş memleketlerde transfer üzerinde meşgul olmaktansa ziraatte gelişme sağlamaya çalışmanın lüzumu üzerinde durmaktadırlar. Bu görüşün yanlış olduğunu gösterebileceğimi ümit ederim. Ziraiden diğer sektöre nüfus transferinin masraflı ve ziraî istihlalde gelişme sağlanmasının daha ucuz oluşu, bu münakaleden tevakkî edilmesini ve bir memleketin bütün gayretlerini ziraî istihlalde gelişme elde edilmesi istikametinde teksif etmesi zaruretini tevlit edemez.

Ziraatten diğer sektöre 10 nüfus intikal ediyorsa 10 şahıs arasında bulunan "çalışacak" ları sermaye ile teşhiz etmek mühim bir meseledir. Ziraatin dışında çalışacak şahıslar direkt sermayeye muhtaçtırlar. Bunların çalışmak için âlet ve makinelere ihtiyaçları vardır. Fakat bunlar için geniş ölçüde endirekt sermaye de lâzımdır. Sanayici nüfus için elektrik ve diğer kuvvetlerle münakale sisteminin mevcudiyeti zaruridir. Ziraatçı nüfusa nazaran daha yüksek standartta olması icabeden iskân şartlarını da temin etmek icabetmektedir. Ziraatten sanayie aktarılan nüfusun bir mânası da halkın köyden şehire intikalidir.

Bu mevzuda hasıl olacak sermaye ihtiyacını tesbit etmeye yarıyacak iki faktör vardır. Birincisi, memleketin makineleşme derecesiyle teknolojik seviyesi, ikincisi hazırlanmak istenen gayri ziraî faaliyet sahasının nevi ve mahiyeti. İkinci noktayı evvelâ ele alacağım. Muhtelif sanayi için ihtiyaç duyulacak sermaye miktarı çok değişiktir. Meselâ: çelik, kimya endüstrisinde ve ağır sanayide beher işçi için geniş sermayeye ihtiyaç vardır. Modern şartlar altında, büyük sermayeler sarfetmeden bir çelik, bir kimya sanayii, bir elektrik santrali kuramazsınız. Başka sanayi şubeleri çok daha az sermayeye lüzum hissettirir. Bilfarz dokuma sanayiinde beher işçi için yatırılması gereken sermaye çelik ve kimya sanayiine yatırılması gerekenden çok daha azdır.

Kaide olarak denebilir ki, münakale, muhabere ve kuvvet gibi âmme tesisleri için sarfı icabeden paranın memleketteki beher nüfusa nisbeti direkt sermaye ve vasıtalar ihtiyacı için sarfı icabeden paranın beher nüfusa nisbetinden çok yüksektir. Binaenaleyh sanayileşmenin maliyeti bu gibi âmme tesislerinin mevcudiyetine göre değişmektedir. Bu, gelişme programı

tanziminde çok mühim bir noktadır. Onun için önemini tebarüz ettirmek ihtiyacını duydum. Bununla beraber bu mevzua biraz sonra da temas edeceğim. Muharrik kuvvet ve münakale sisteminin esasına malik memleketler için sanayileşme nisbeten ucuz mal olur. Fakat gerek kudret, gerekse münakalenin ana çerçevesini yaratmak çok masraflı bir iştir.

Sanayileşmede lüzum hasıl olacak sermaye miktarını tayin etmenin ikinci faktörünün, memleketteki teknolojinin derecesi olduğunu söylemiştik. Bilindiği üzere, meselâ Birleşik Amerika, bu sahada yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Ve Amerika'nın âlim ve mühendislerinin faaliyeti daha ziyade işçi yerine sermaye ikamesi için yeni usul ve metodlar bulmağa müteveccihdir. Denebilir ki Amerika'da ilmin esas hedefi budur. Aynı derecede olmakla beraber muhtemelen İngiltere ve diğer Avrupa memleketleri için de bu mülâhaza doğrudur.

Şimdi, az inkişaf etmiş bir memleket için bu neviden bir teknolojiyi hedef ittihaz etmek tamamen yanlış olabilir. Amerika'nın, işçi yerine daha çok sermaye ikame etmek hususundaki faaliyetleri az inkişaf etmiş memleketler için yanlış ve gayri kabili tatbik olabilir. Meselâ nüfus kesafeti hâd derecede olan az inkişaf etmiş bir memleketi ele alırsanız bulunmayan şey sermaye, mebzulen mevcut olan şey ise, işçidir. İşçisi çok sermayesi mahdud olan böyle bir memlekete Amerikan teknolojisini nakletmek ekonomik bakımdan tamamen hatalıdır. Bu husus, az inkişaf etmiş memleketler için tezahür eden üzüntülerden birisidir. Çünkü sanayileşme için, bu memleketler, çok defa, kendi şartlarına nazaran tam aksi şartları hâz memleketlerde gelişmiş teknolojiyi aynen kabul ve tatbik etmek ıztırarında kalmaktadırlar. Bu dünyada hakikaten iki tip teknolojiye ihtiyaç vardır. Birincisi, Amerika gibi işçiyi tahdit ve sermaye istimalini genişletme ihtiyacında olan memleketlere tatbikedilecek teknolojidir. İkincisi tamamen bunun zıddıdır. Yâni, aynı şeylerin daha az sermaye ve daha çok işçi ile istihsalini temin edecek teknolojidir. Hakikat şudur ki, halen bu ikinci tip teknolojiye nail olmadık. Çünkü teknoloji, hiç olmazsa maddede ve ilimî araştırmalarda yüksek inkişaf seviyesine mazhar olmuş memleketlerin inhisarı altında bir imtiyazdır. Ve gayet tabii olarak

bu memleketler kendi memleketlerinde tatbik kabiliyeti olan teknolojiyi geliştirmişlerdir. Bu sebepten, az inkişaf etmiş memleketler çok defa kendilerini müşkülât içinde bulurlar. Bu memleketler Amerika'da veya Garbî Avrupa'da geliştirilen teknolojiyi iktibas ederek bu teknolojiye bazı ayarlamalar yapmak suretiyle daha az sermaye ve daha çok işçi kullanmayı temine çalışmaktadırlar. Bu tatminkâr bir hal şekli olmadığı gibi dünyamızın birçok memleketlerinin muhtaç olduğu ikinci tip teknolojinin kendisi de değildir. Fakat bu sayede az inkişaf etmiş memleketlerde beher nüfus için ihtiyaç duyulan sermayenin Amerika ve muayyen bazı Avrupa memleketlerinde beher nüfus için lâzım olan sermayeden çok az olduğu anlaşılmıştır.

Şimdi modelimize rakamlar koyalım. Vereceğim rakamlar hesaplara ve mevcut istatistiklerden elde edilen vasatilere müstenittir. Şimdi doğrudan doğruya istihsale mâfuf sermayeden bahsediyorum: Makineler, âlet ve vasıtalar, âmme tesisleri, kuvvet santralleri gibi mesken, mektep, hastahane gibi tesisler için yapılan yatırımlar içtimai sermayedir.

Şimdi, az gelişmiş bir memleket için ekonomik bir programın maliyetini düşünürken bu programda umumî hizmet müesseseleri, kuvvet ve münakale tesisleri, bir nisbet dahilinde ağır sanayi bulunduğunu ve fakat sermaye tasarrufunu sağlamak maksadı ile projemiz hedefinin daha ziyade hafif sanayii inkişaf ettirmek olduğunu farzedelim. Esasları bugünkü garp teknolojisinden alınan bu programda sermaye mevzuunda imkân nisbetinde tasarruf ve sermaye yerine işçi emeği ikame edilecektir. Bu mütevazî programın tahakkuk ettiğini kabul edersek görülecektir ki, bütün tasarruflara riayet edilmesine rağmen ziraat sektörünün dışında bulunan beher işçi için harcanan meblâğ asgari 2500 Amerikan dolarıdır. Tekrar işaret etmeliyim ki rakam düşüktür. Amerika için bu miktar çok daha yüksektir. Bu miktar, Amerikan sanayini başka yerde kurmanın maliyeti demek değildir. Zikredilen meblâğ, daha ziyade hafif sanayii kalkındırmak ve imkân nisbetinde sermaye tasarrufunu derpiş etmek suretiyle hazırlanan mütevazî bir programın maliyetidir. Ve asgari miktar olarak kabul edilebilir.

Bu rakamı modelimize tatbik edelim. Hatırlanacağı üzere sene 10 nüfusu ziraatten diğer sektöre nakletmek istiyoruz. Umumi nüfusun %40 ı çalışan nüfus ise 10 nüfusta 4 işçi bulunacak demektir. 4 işçinin her birisi için 2500 dolara ihtiyaç olacaktır. Şu hale göre bu münakale için ihtiyaç duyulacak sermaye miktarı sene 10.000 dolardır. Bu sermaye ihtiyacı, nakledilen dört işçinin beheri için 2500 dolar, veya nakledilen her nüfus için 1000 dolar ve nihayet umumi nüfustan her şahıs için 10 dolar, tarzında üç muhtelif şekilde ifade edilebilir. Münakalenin tahakkuku için beher nüfusa isabet eden 10 dolar hatırlanması icap eden bir miktardır. Bu miktarı kendi paranıza tahvil ederek umumî nüfusunuzla zarbederseniz nüfusunuzun %1 inin ziraatten sanayie intikal ettirilmesi halinde muhtaç olacağınız senevi finansmanı kabaca tespit etmiş olursunuz. Bu rakam karakteristiktir. Hatırlanacağı veçhile misal olarak aldığımız 1000 nüfuslu gurubun senelik millî geliri 100.000 dolardır. Bu duruma nazaran kalkınma programınız bu kısmı için yıllık millî gelirimizin %10 unu tahsis etmek lâzımdır.

Ziraati inkişaf ettirmenin maliyeti üzerinde de düşünelim : Ziraatten diğer sektöre nüfus naklederken beher işçi için lâzım olacak parayı muayyen bir rakamla ifade etmiştim. Bu meblâğ sermaye olarak kullanılacak vasıta, âlâtü edevat, makinelerin ve âmme tesislerinin demir yolu malzemesi, inşaat malzemesi, jeneratör, türbin, hidro-elektrik malzemesinin karşılığıdır. Aşağı yukarı bütün geri kalmış memleketler bunları ithal etmek zorunda olduklarından bu malzemenin fiyatlarında dünya ölçüsünde bir muadelet vardır. Aşağıda görüleceği üzere sanayileşmenin maliyeti fakir memleketlerin imkânlarının çok üstünde bir mahiyet taşımaktadır. Ziraatin geliştirilmesi mevzuunda başka türlü düşünmek kabildir. Ziraatte gelişme süratle neticeler verdiği gibi ağır ithal malzemesine de ihtiyaç göstermez. Bu mevzuada, tohumların inkişaf ve kontrolü, araştırma servislerinin kurulması, çiftlik idaresinde daha mütekâmil metodların tatbiki, gübreleme, haşaratla mücadele, sulama gibi hususlar düşünülür. Şimdi, bu işler birçok memleketler için şüphe yok ki bazı ithalâta lüzum hissettirir. Meselâ haşaratla mücadele için D.D.T. veyahut sulama tesisleri için boru ithal edilecektir. Fakat sanayiye nazaran, ziraate

masraf hizmet ve malzemenin daha geniş nisbette memleket dahilinden temin olunacağını kabul edebileceğinizi ümit ediyorum. Bu sebepten, ziraatte ve sanayide inkişaf programlarının ihtiyaçları tahlil edildiği zaman, ziraî kalkınma programının, millî gelire göre daha mutedil bir veçhe arzettiği görülebilir. Bu konuda, ziraî inkişaf programını taahhuk ettirmek için şu kadar milyon dolar sarfetmem icap eder denemez. Fakat denebilir ki şimdiki gelirimin şu kadarını ziraî inkişafa hasredersem, her şey tesirli kılınmış ve bütün tatmin-kâr tedbirler alınmış ise muayyen neticelere intizar edebilirim. Şimdi aşağıdaki rakamları vereceğim: Millî gelirinizin %4 ünü ziraî tetkik ve araştırma işleriyle daha süratli netice veren tohum islahı, sulama, gübreleme gibi az masraflı hususlara tahsis ederseniz ziraî istihsalde senevi %2.5 nisbetinde bir tezâyüde intizar edebilirsiniz. Modelimize de tatbik edilecek bu nisbet mütevazı olmakla beraber, istatistikî ve teknolojik tetkikler neticesinde az inkişaf etmiş memleketler için tatbiki uygun görülen nisbettir. Münferit ahvalde daha yüksek bir nisbet müşahede edilmiştir. Bilfarz Türkiye, 948 ve 952 yılları arasındaki 4 senelik devre zarfında yukarıda zikrettiğimiz basit metodlarla ziraî randımanın hiç olmazsa hububat istihsalinde %40 yükselmesine intizar etmektedir. %2.5 nisbet iyi ve fena hasatların vasatı olarak alınmıştır. Bazı yıllarda daha yüksek bir nisbet elde edileceği gibi, programın tatbikinde karşılaşılabilecek zorluklar ve bilhassa çiftçilerin cezri değişikliklere intibak etmekte gösterecekleri mukavemet gibi sebeplerle bazı senelerde daha düşük nisbette mahsul alınabilir.

Modelimizde umumî millî gelirin %4 ünün ziraî gelişmeye yatırıldığını farz ediyorum. Diğer bir ifade ile sanayileşmeye ayrılan 10.000 dolardan başka 4.000 dolar da ziraî kalkınma için lüzumlu olacaktır. Anlaşılacağı üzere, evvelâ ihtiyaç duyulan paranın yekûnunu göstermeğe çalışıyorum. Bundan sonra da bu yatırımlardan doğabilecek neticeleri tespit edeceğim. Ziraî istihsalin arttırılması mevzuunda muhtelif hizmetlerde çalışacak ziraat teknisyenlerinin yetiştirilmesi, teşkilatlanma mevzuu gibi muhtelif işler için lâzım olan hazırlıkların yapıldığını kabul ediyorum.

Sanayileşmeye tahsis edilecek 10.000, ziraî gelişmeye ayrılabilecek 4.000 dolardan başka

önümüzde oldukça mühim bir mevzu daha vardır. Hatırlayacağınız veçhile ziraatten diğer guruba sene 10 nüfus transfer ediyoruz. Ziraî nüfusun tabii artışı sene 8.75 insandır. Ziraî nüfustan aldığımız 10 şahısla tabii artış miktarı olan 8.75 kişi mukayese edildiği zaman ziraî nüfusun cüz'î bir miktarda azaldığı görülür. Ziraî nüfus sene 1.25 insan azalmaktadır ki 700 den 698.75 e düşmektedir. Bu duruma göre 30 sene sonra dahi nüfus 650 den fazlası ziraîdir. Bu demektir ki, ziraî nüfus aşağı yukarı sabit kalmakta ve umumî nüfus artışı sanayie intikal etmektedir. İleride kendi memleketiniz kalkınmasının maliyetini hesaplamağa teşebbüs ederseniz ziraî nüfusunuzu sabit kabul etmenize mukabil, projenizin tabiiğinde senevi nüfus artışınız kadar bir insanın gayri ziraî guruba geçmiş olduğunu farz edebilirsiniz.

İmdi, ziraî nüfusunuz aşağı yukarı sabit kalmakta ve hazırlığımız transfer edilen 10 nüfus üzerinde temerküz etmektedir. Fakat gayri ziraî nüfusun tabii artışı olan 3.75 kişiyi de hatıra tutmalıyız. Bu 3.75 kişinin de gayri ziraî nüfus için câri olan standarda göre sermaye ile teşhizi icap etmektedir. Câri standard şüphesiz, transfer edilen beher işçi için kabul edilmiş olan ve 2.500 dolar sermaye ihtiyacını hissettiren standardın altındadır. Çünkü bu miktar sermaye, garp teknolojisinin esas alınması halinde ihtiyaç duyulacak sermayedir. 3.75 kişi mevcut gayri ziraî sistem içinde mütalâa edilmekte olup ihtiyaçları, tabiiyatla garp teknolojisi icaplarına nazaran farklıdır. Bununla beraber mevzu, bir inkişaf ve gelişme programının tatbiki olduğuna göre, bunlara da câri standardın istilzam ettiğinden yüksek bir sermayenin temini lâzımdır. Her şeyin olduğu gibi kalmasını arzu etmiyorsunuz. Artar nüfus için de, çok düşük olan mevcut standardla projede hedef ittihaz edilen daha yüksek standart arasında bir yaşayış seviyesi hazırlamak lâzımdır. Farzediniz ki 3.75 nüfusun beheri için 600 veya bu nüfus içinde mevcut her işçi için 1.500 dolara ihtiyacımız vardır Programımızın tatbikini düşündüğünüz zaman geliştirmeğe mevzu olacak nüfusun transfer edilen 10 kişiden ibaret olduğunu düşünmemelisiniz. Nüfusunuzdaki tabii artışı da düşünmemelidir. Bu nüfus için de halihazırda kından yüksek hayat şartları hazırlamalısınız.

Bu maksatla, beher nüfus için ortalama olarak 600 dolar kabul ediyorum.

Şimdi, elimizde üç unsur vardır: Ziraatten sanayie transfer, ziraatte gelişme ve gayri zirai nüfus artışının sermaye ihtiyacı. Zirai sektördeki nüfusta bir artış olup olmadığını sorabilirsiniz. Zirai nüfustaki artışın transferle bertaraf edildiğini anlatmıştık. Bu itibarla, bu maksat için herhangi bir investismana ihtiyaç yoktur. Fakat, yukarıda kaydedildiği üzere, gayrizirai nüfustaki artış için investismana ihtiyaç vardır.

Üç unsur için lüzum olan sermayeyi hesaplırsak 16.500 dolar olduğunu görürüz. Diğer bir ifade ile, beher nüfusa isabet eden senelik milli gelir miktarı 100 dolar olan az gelişmiş modelimizde, bu neviden bir gelişme programının senevi gelirin %16,5 uğunun sarfına mütevakkaf olduğu meydandadır. Bu münasebetle şu noktayı da hatırlatmalıyım ki, bu miktar içinde, istihsale matuf olmiyan herhangi bir masraf bulunmadığı gibi, mesken vesair içtimai masraflarla milli müdafaa masrafları gibi giderler derpiş edilmemiştir. Bahis konusu 16.500 dolar bu neviden bir program için sarfi icabeden paranın tamamen asgarisidir.

Hatırlayacağınız veçhile bu modeli, neden ekonomik bir plâna ihtiyaç vardır sualine cevap vermek için tertiplemişim. Maksada tahsis edilecek olan milli gelirin %16,5 ışı öyle bir nisbettir ki, modelimizdeki gibi fakir bir cemiyette ihtiyarî tasarruflarla hiçbir zaman tamamen temin edilemez. Denebilir ki giyeceğin mevcudiyetinden, konserve gıdalardan, bisiklet, otomobil, buz dolabı gibi modern vasıtalar dan haberdar olmiyan ve bir Amerikan filmi ni hiçbir zaman seyretmemiş bulunan cenup denizinin uzak bir adasında, iyi bir hasad sonunda halkın %16,5 tasarruf yapması mümkündür. Fakat, az inkişaf etmiş olsa dahi, medeni bir cemiyette bu kadar yüksek bir tasarrufu akıl kabul edemez. Bu imkânsızlığı anlamak için nisbeti kendi memleketinize, memleketinizin umumî bütçesine tatbik ederek vasat bir ailenin ekonomik gelişmeye tahsis edilmek üzere gelirinden bu nisbette bir tasarruf yapıp yapamayacağına bir göz atmanız kâfidir. Kaldı ki, hatırlayacağınız üzere, ihtiyaç duyulan hakiki meblâğ gelirin % 16,5 ışı değildir. Belki % 20 si hattâ %25 idir. Çünkü, mesken hastahane, mektep gibi içtimai tesisler de temin etmeğe

mecbursunuz. Şimdi, evvelce söylediklerime rücu ediyorum: Ekonomik gelişmenin ikinci safhada tahakkuk ettiğini biliyorsunuz ve yine hatırlıyorsunuz ki, birinci safha, başarılması zor olamıdır. İkinci safhada kendi kendinize, aşağı yukarı otomatik olarak kendi süratinizle ilerliyorsunuz. Nüfusunuzun her sene %1 ini sanayi sektörüne nekledebiliyor ve bunlara mütevazı de olsa, modern garp teknolojisinin icaplarını sağlayabiliyorsanız, az gelişmiş bir memleket için ikinci safhaya hakikaten varılmış demektir.

Şimdi, ekonomik inkişafın ikinci merhalesine erişileceği anda milli gelirinizin baliği ne olmalıdır? Bin nüfuslu modelimizde ekonomik inkişaf programı için yılda asgarî 16.500 dolara ihtiyaç olduğunu görmüştük. Mektep, hastahane vesair içtimai tesisleri de düşünerek bu meblâğı 20.000 dolar kabul etmek lâzımdır. Az gelişmiş memleketlerde milli gelirin ancak %5 i istihlâk edilmemekte yani tasarruf edilmektedir. Bazı memleketlerde bu nisbetin üstünde bir tasarruf mümkün olmakla beraber verilen nisbet az inkişaf etmiş memleketler için vasatı ve muteber bir nisbettir. Bu itibarla, modelimizde bu nisbeti esas alacağız. Milli geliriniz, ekonomik kalkınma programınızın tatbiki için ihtiyaç duyulan miktarın 20 misli olduğu zaman, gelişmenin otomatikleştiği safhaya girdiğinizi kabul edebilirsiniz. Bu takdirde, gelişme plânsız, kendi kendine vuku bulmakta ve ihtiyarî tasarruflarla tahakkuk etmektedir. Yukarıda tesbit ettiğimiz 20.000 doları ele alınız ve 20 ile zarp ediniz, kalkınmanın ikinci safhasına girmek için bin nüfuslu modelimizde her nüfusun 400 dolar vasatı gelir elde etmesi icabettiğini anlarsınız. Diğer bir ifade ile, otomatik gelişmeden bahsedilmeden evvel beher nüfusa isabet eden milli gelir hissesinin 400 dolar olması lâzımdır. Yani, ikinci safhaya girmeden evvel fiili milli gelirin dört misli sağlanmalıdır. Bu izahatta, az gelişmiş bir memleketin tarifi de mündemiçtir. Az inkişaf etmiş bir memleketin tarifini ortaya koymak cidden güç bir şeydir. Benden bunun tarifini sorarsanız, size, "Beher nüfusa isabet eden milli gelir hissesi 400 dolardan az olan memleketlerin az gelişmiş". olduğu tarzında cevap veririm. Modelimizde göreceğiniz veçhile, rasyonel bir idare mekanizması kurulduğu takdirde gelir seviyesi bu dereceye yükselince

mahallî tasarrufları kullanmak suretiyle otomatik şekilde vukubulacak gelişmeyi finanse etmek mümkün olacaktır.

Modelimizden istihraç edilebilecek neticelerden birincisi, ekonomik gelişmenin birinci safhasında bulunan az inkişaf etmiş memleketlerin, mevzuu bahsettiğimiz neviden mütevazı bir programı tahakkuk ettirmeğe finansman kapasitelerinin kifayet etmediğidir. Gelişmenin ilk safhasında bulunan memleketler, gayretlerini, vasatı millî geliri 400 dolara yükselecek tedbirler üzerinde teksif etmek zorundadırlar. İktisadî faaliyetin her sahasında ittihaz edilecek bu tedbirlere, sıhhatli bir ekonomik siyasetin de inzımmatı lazımdır.

Vasatı millî geliri 400 doların üstünde bulunan memleketler, Birleşik Amerika, Garbî Avrupa, Kanada, Avustralya, Japonya, Rusya, Cenubî Afrika ittihadından ibaret olup zikre şayan başka bir memleketin bu seviyeye erişmemiş olması variddir.

Şimdiye kadar modelimizi üç suali cevaplayabilmek için kullandık. Evvelâ, umumî bir kalkınma programı için ne kadar paraya ihtiyaç duyulduğunu ve bu paranın, sanayileşme, ziraî inkişaf ve senelik nüfus artışının sermaye ile tehzizi mevzularına dağılımını, saniyen, bu programın tahakkukuna, az inkişaf etmiş memleketlerin kaynaklarının kifayet etmediğini gördük ve salisen az gelişmiş memleketler için esas problemin, kalkınmanın birinci safhası yani, gelişme programının mahallî tasarruflarla finanse edilebileceği ikinci merhaleye varmak olduğu neticesine vardık. Mesele, gelişme programını idame ettirmek değil, onu, otomatik gelişmenin baslıyacağı safhaya vardiirmek. Modelimiz, daha bazı hususların anlaşılmasında faydalı olacaktır. Şimdi, cevaplamak ihtiyacında olacağımız diğer bir sul de şudur: Farzediniz ki gelişmenin ikinci safhasına vardınız, neye intizar edebilirsiniz? Netice ne olacaktır?

Gayrıziraî sektöre transfer edilen 10 kişi için tahsis edildiğini daha evvel gördüğümüz 10 bin doların temin ettiği faydayı hesaplayalım. Bu transferin gayrisafî verimi, ziraî olmanın istihsaldeki artıdır. Modelimizde, gayrıziraî sektörün nüfus başına 200 dolar gelir sağladığını görmüştük. Transfer edilen 10 nüfusun istihsal kapasiteleri diğer gayrıziraî nüfus-

tan yüksek değilse, bunlar senede 2000 dolar tutarında hizmet ve mal istihsal edecekler demektir. Şüphesiz ki, daha iyi imkânlarla mücehhez bulunan bu 10 nüfusun memleket içinde bulunan, diğer gayrıziraî nüfustan daha yüksek istihsal yapamayacaklarını kabul etmek ihtiyatlı bir harekettir. Maahaza, bu konuda daima ihtiyat tercih edilmelidir. 2.000 dolardan ibaret gayrisafî verim, transfere ayrılan 10.000 doların %20 sini temsil etmektedir. Tabiiyle safî verim daha az olacaktır. Çünkü, ziraatten 10 nüfus aldığımızı göre, ziraî istihsalde bir miktar azalma olacaktır. Ziraî nüfusumuzun beherinin geliri 57 dolar olduğuna göre, transfer edilen 10 kişiye isabet eden miktar ceman 570 dolardır. Nüfus kesafeti fazla olan bazı az gelişmiş memleketlerde bu miktar daha az olabilir. Çünkü, transfer neticesinde nüfusun arazi üzerindeki baskısı azalmış olduğundan transferin sebep olacağı istihsal noksanı kısmen telâfi edilmiş olacaktır. Bu konuda iki faraziye yürütebiliriz: 1) Nüfusun arazi üzerindeki baskısı, transfer edilenlerin yerine tabii nüfus artışı ile gelenlerin kaim olacağı düşüncesiyle değişmiyektir. 2) Nüfus kesafeti yüksek olmayan bir kısım az gelişmiş memleketlerde transfer neticesinde nisbî de olsa bir azalış görülecektir. Bu sebeple, ziraî istihsalde 570 yerine ortalama 500 dolar tutarında bir azalma hasıl olacağını kabul edebiliriz. Bu 500 doları sanayie transfer edilenlerin gayrisafî verimi olan 2.000 dolardan tenzil edersek safî verimin senevî 1.500 dolar olduğu meydana çıkar.

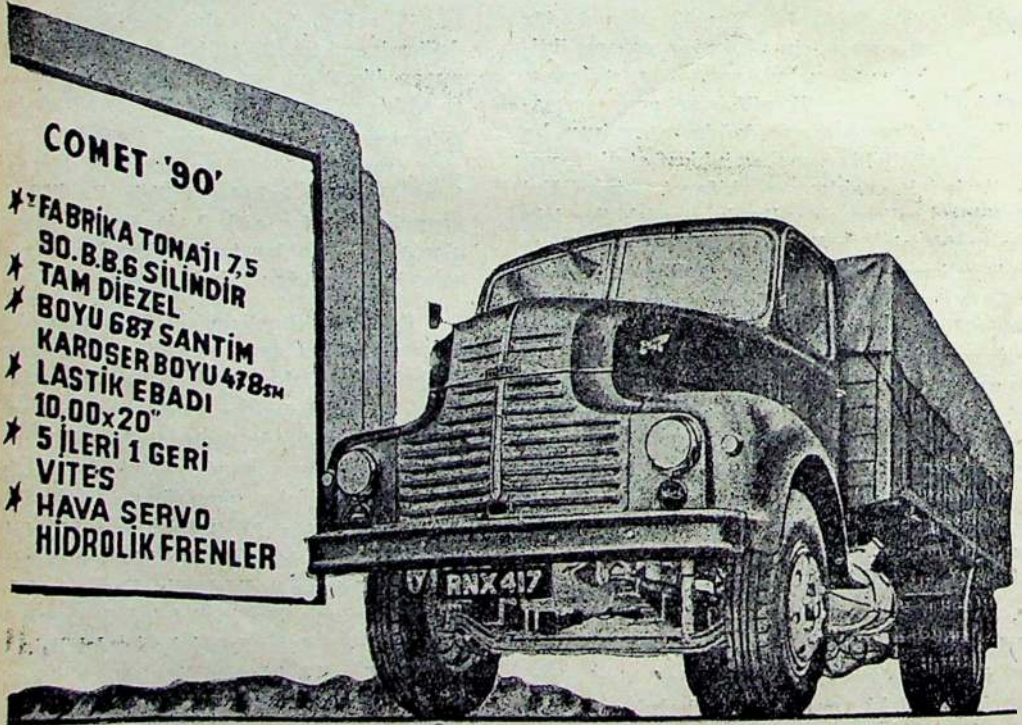
Şimdi, millî gelirimizin %4 üne yani 4.000 dolara malolan ziraati geliştirme programımıza bakalım. Daha evvel söylediğim gibi, ucuz tedbirlerden doğan bu programın genis mânâsında dört noktada toplanabilir: 1) Ziraî tetkik ve araştırma servisleri, ki, devlet çiftliklerini, tecrübe istasyonları şümulüne almaktadır. 2) Tohum islahı. 3) Gübreleme usullerinin islahı ve mücadele işleri. Bu işler az sermayeye ihtiyaç gösteren tedbirlerdir. Bazı memleketler için programın dördüncü faktörü olarak kanalizasyon ve sulama işlerini zikredebiliriz. Sulamaya müteallik işlerden bazılarının, iklim şartları dolayısıyla özel ziraat problemleri içinde bulunan bir kısım memleketlere tatbik edilememesi mümkündür. Fakat, birçok memleketler için, istihsalî arttırma mevzuunda daha iyi

sulama işlerinin az paraya muhtaç ameliyeler arasında zikredilmesi lâzımdır.

Evvelce de söylediğim gibi, realist ve ihtiyatlı bir tahminle, az gelişmiş memleketlerde, fazla sermayeye lüzum hissettirmiyen bu dört metod sayesinde ziraî istihsalin senede %2,5 nisbetinde artması kabildir. Bu metodların sistematik surette tatbiki sonunda 20 sene içinde istihsalı %50 arttırmak mümkündür. Bu tahmin esas alındığı takdirde görülecektir ki, ziraatin geliştirilmesine ayrılan dört bin doların milli gelirden hasıl ettiği fazlalık bin dolardır ki bu miktar ziraî gelirin %2,5'ü, umumî gelirin ise %1'idir. Yani, ziraî gelir 40 binden 41 bine, umumî gelir 100 binden 101 bine bâliğ olmaktadır. Az gelişmiş memleketlerde umumiyetle zannedildiğinin aksine olarak, ziraî gelir umumî milli gelirin yarısından az bir kısmı teşkil etmektedir. Bu itibarla, milli gelir bakımından, bu memleketlerin essa bünyelerinin ziraî olduğu düşüncesi isâbetli değildir.

Biliyorsunuz ki kalkınma programımızda

üçüncü unsur gayrızarî nüfus artışının sermaye ile teşhizi idi. Bu tahsisten şüphe yok ki insan başına isabet eden milli gelirin artması mânasında bir fayda beklenemez. Çünkü, bu maksat için ihtiyaç duyulacak sermaye, bahis konusu nüfusun, kalkınma programı düşünülmeden muhtaç olduğu sermayedir. Eğer bu nüfus artışı câri standarda göre teşhiz edilmezse istihsalde bulunamayacak ve dolayısıyla beher nüfusa isabet eden milli gelir payı azalacaktır. Gelişmiş veya az gelişmiş olsun, bir memleket halihazır durumunu muhafaza için nüfus artışını teşhiz etmek mükellefiyetindedir. Bu yapılmadığı takdirde yaşayış seviyesi eski durumunu muhafaza edemeyecek düşecektir. Nüfus artışı için tahsis edilecek sermaye mukabilinde kalkınma programımızda bir fayda derpiş etmiş değilim. Çünkü bu tahsis hali muhafaza için yapılmaktadır. Bu bahiste hatırlamalısınız ki, umumî mârâsında kalkınmadan bahsedebilmek için her nüfusun muhtaç olduğu sermaye ile teşhiz edilmiş olması lâzımdır.

LEYLAND
COMET "90"
Modeli

ÇİFKURT
TİCARET VE SANAYİ T. A. Ş.
Rıhtım Caddesi No. 45 İstanbul
Telgraf: ÇİFKURT-İstanbul Tel: 40897

Ziraî Envestismanlar Avrupanın Ekonomik Muvazenesizliğine Bir Çare Olabilecek midir ?

29 Nisan 1952 tarihli
Problèmes Economiques'ten

Çeviren : Şakir ÖZMEN

„(13/4) tarihli «La Libre Belgique» Avrupanın iktisadî muvazenesizliği ve «Ziraî Envestismanlar bu ekonomik muvazenesizliğe bir çare olabilir mi?» başlığı altında M. Bertrand de Jouvenel'in aşağıdaki makalesini neşretmiştir.

Dünya istihsalindeki artış

Büyük bir sınaî inkişaf devrinde yaşıyoruz. La Conjoncture adlı mecmuada neşredilen bir grafiğe göre dünya sınaî istihsalı 1913 denberi üç misli artmıştır. Nüfustaki artışta hesaba katılmak suretiyle fert başına sınaî istihsal endeksi 225 e çıkmıştır. Batı Avrupa'da daha az bir ilerleme kaydedilmiştir: Sınaî istihsal endeksi 300 yerine 180, fert başına sınaî istihsal endeksi ise 225 e çıkmıştır. Batı Avrupada daha az bir ilerleri : Dünya istihsalindeki muazzam artış, batı Avrupa istihsalinde heyeti umumiyesi itibariyle bir azalma.

Dünya istihsalindeki artış esas itibariyle büyük buhranla ayrılan 15 yıllık iki büyük devre içinde husule gelmiştir: 1914-1929 ve 1937-1952. 1929 buhranı iki dünya harbinin oynadığı rolden daha menfi bir rol oynamıştır: Her ne kadar iki dünya harbi Avrupa muhariplerini zarardide etmiş ise de Avrupa dışındaki memleketler endüstrisinin inkişafına bir vesile olmuştur.

Akla tabiatıyla şu sual geliyor: İkinci inkişaf devri acaba nihayet bulmak üzere değildir. Hiç bir tarafta resmî tez bu yolda değildir. Halen iktisadî temevvüçlere (cycles économiques) hakim olduğu iddia ediliyor.

İstihsal makinesinin askerî ve sivil ihtiyaçlara cevap verebilmesi için silâhlana yeni envestismanları icabettirmektedir: Amerika Birleşik Devletlerinde hakim olan kanaat budur: Amerika Birleşik Devletlerinde askerî ihtiyaçların muntazaman senede 40 milyar dolar masrafı icabettirdiği ve bunun 20 milyonunun sınaî istihsale sarfedileceği hadisesi üzerinde ısrarla durulmak-

tadır. Avrupa iktisadi işbirliği teşkilâtına dahil olan devletlerin 29. Ağustos, 1951 tarihli beyanamesi de bu fikirden mülhem olmuştur. Bu beyannameye göre avrupa sınaî istihsalinin 1951 den 1956 ya kadar dörtte bir nisbetinde artması lâzımdır.

Avrupada ham maddeler ve gıda maddeleri noksanlığı vardır.

Sınaî istihsal artışının ham maddeler kaynaklarına malik bulunmayan bölgelerin hesap muvazenesi üzerinde ne gibi bir tesir husule getireceği suali sorulabilir: Dörtte birinden az bir miktarı avrupa devletlerinin deniz aşırı ülkelere gelen ham maddeler idhalâtının son zamanlarda 21 milyar dolar raddesinde olduğunu hatırlatmak yerinde olur. Sınaî inkişafın uzun müddet dış ticaret muvazenesi açığını arttıracak bir durum yaratacağını tasavvur etmek gayri mümkün değildir.

Bu mesele O. E. C. E. (Avrupalılar arası iktisadî İşbirliği Teşkilâtı Organisation Européenne de Coopération Economique) Ekspertleri tarafından hazırlanan enteresan raporda münakaşa edilmemiştir. Fakat bu rapor sınaî inkişafın gıda maddeleri talebini arttıracak meselesi üzerinde durmaktadır. ki eksperler de bu kanaattadırlar. Ekspertler batı avrupada gıda maddeleri talebinin % 12 den % 16 ya çıkacağını, halihazırdaki gıda maddeleri idhâl seviyesini muhafaza etmek şartıyla bu talebin ancak üye memleketlerde ziraî istihsalin % 16 dan % 21 e çıkarılması suretiyle karşılanabileceği tezini ileri sürmektedirler. O. E. C. E. nin ziraat mütehassıslarına göre böyle bir artış pek az ihtimal dahilindedir.

Bizi işgal eden mühim mesele işte budur. Avrupanın iktisadî durumu üzerinde yapılan ve Cenevre Komisyonu tarafından neşredilen son etüt (Etude Sur la Situation économique de l'Europe) Avrupa memleketleri tarafından yapılan gıda maddeleri ithali hakkında şayanı dikkat

rakamlar vermektedir: 24 milyon ton hububat, 6 milyon ton şeker, 1,6 milyon ton et, ilâ... bu istatistik bu maddelerin nereden idhâl edildiğini zikretmemektedir: Avrupalılar arası mübadeleler ve yabancı memleketlerden yapılan mübayaalar hariç olmak üzere avrupa devletlerine tabi deniz aşırı bölgelerden yapılan mübayaalarda keza bu istatistiğe idhâl edilmiş bulunmaktadır. Fakat O. E. C. E. nin bir istatistik bülteni bize hareket noktası temin etmektedir.

Avrupa memleketleri tarafından yapılan 8 milyar dolar tutarındaki gıda maddelerinden sadece 2 milyar dolara tekabül edeni Avrupalılar arası mübadelelerle, 1,5 milyardan az olan kısmı deniz aşırı memleketlerden ve 5 milyar dolardan az olmayan kısmı ise dünyanın diğer memleketlerinden temin edilmiş bulunmaktadır.

Bazı fikirlere göre bir taraftan gittikçe artan miktarda ham maddeler ve gıda maddeleri idhâl etmek mecburiyetinde olan batı avrupanın bunların bedelini sanayiî ve himayeciliğin umumileştiği memleketlere ödeyip ödeyemeyeceği suali sorulabilir. Boom devrelerinde ham maddeler talebinin artması tehlikesi mevcuttur. Durgunluk devrelerinde ise Avrupa sinai mamullerinin dışarıda güçlükle satılması tehlikesi vardır. Batı Avrupanın zirai mahsuller tedariki hususunda dikkatli davranmak suretiyle bu iki tehlikeye karşı kendisini emniyet altına alması menfaati dahilinde değildir?

Vaktiyle duruma hakim olan İngiltere'yi zirai mahsuller tedariki hususunda lâkaydiye sevkeden şartlar kaybolmuştur. Ne sinai mahsuller arzının inhisar altında olduğu ve ne de yeni dünya zirai mahsullerinin Avrupa zirai mahsullerine nazaran çok ucuz olduğu doğru değildir.

Birleşmiş Milletlerin gıda maddeleri tedariki ve ziraat hakkındaki bülteni (Le Bulletin des Nations-Unies pour l'Alimentation et l'Agriculture) gıda maddeleri istihsalı ile sinai istihsal arasındaki tezadı bariz bir şekilde göstermektedir. Birincilerdeki artış nüfus artışına nazaran daha azdır. Halbuki ikinciler nüfusa nazaran daha fazla artmıştır. Binaenaleyh, bir çok Avrupa memleketlerinde, Belçika'da, Hollanda'da, Fransa'da, Avusturya'da, İsveçte ve hemen her taraf-

ta zirai mahsuller fiyatlarının sinai mahsuller fiyatlarına nazaran düşmesi bir tezadı ifade etmektedir.

Ziraati envestisman programlarından niçin hariç tutulmalı?

Bunlarla beraber kifayetsizliği, mahreç bulma hususundaki kat'iyeti ve esaslı bir madde olması karakteri inkâr edilemeyecek olan zirai istihsal bu gün moda haline gelmiş olan envestisman programlarını temin ettiği faydadan hariç tutulmuş gibi görünüyor.

Zamanımızın iktisatçıları kömür istihsalının arttırılması mevzuubahs olduğu zaman mevsimsizlik hakkındaki itirazları dinlemek istemiyorlar ve her ne bahasına olursa olsun sanayi enerji temin edilmesi zarureti üzerinde ısrar ediyorlar. Bu hattı hareket değeri kadar bir kıymet ifade eder: İnsan hayatı için zaruri olan enerjinin temini mevzuubahs olduğu zaman böyle bir harekette bulunulmaması gariptir.

Batı Avrupa memleketlerinin her birisinde gıda maddeleri otoritesinin tesisini istemek hiç şüphesiz bir ahmaklıktır. Fakat, bilhassa Afrika sahaları hesaba katıldığı zaman batı Avrupanın gıda maddeleri bakımından tabiiyetinin azaltılmasını istemek bir ahmaklık değildir: Siyasi ayrılıkları az muhtemel bulunan ve çok yakın olmayanları seçmek şartıyla. Çünkü, politik hadiselerdeki gün aşırı değişiklikler envestismanların temin ettiği faydadan mahrum kalan Avrupa milletleri sermaye bakımından büyük zararlara uğramamışlardır?

Dünya konjonktürünün gayrı müstakar bulunduğu bir yol olup olmayacağı suali sorulabilir. Fabrikaların ihtiyaçları konjonktür temevvüçlerine tabidir. İnsanların ihtiyacı ise daha az elâstikidir.

İki dünya birbiri ardı sıra gıda maddeleri ve ham maddeler bakımından batı Avrupayı beslemişlerdir: Baltık Denizi ve Odesa vasıtasıyla Rus dünyası, Atlantik vasıtasıyla Amerikan dünyası. Bunlardan birisi kapılarını kapatmıştır. Diğeri ise Avrupadan mal almamaktadır. Öyle görülüyorki Avrupanın gerek yeni mahalli kaynaklara, gerekse Akdeniz ve Afrika kaynaklarına ihtiyacı vardır.

Amerika Birleşik Devletlerinde Ziraî Buhranları Önlemek İçin Alınan İktisadi Emniyet Tedbirleri

Yazan : René PUPIN

Çeviren : Şakir ÖZMEN

Meşhur 1929 - 1933 buhranı, Amerika Birleşik Devletlerinde o kadar acı hâtıralar bırakmıştır ki efkârı umumiyeye tercüman olan âme otoriteleri bu zamandanberi daimî surette bir emniyet tertibatı tesisi cihetine gittiler.

Genişliği ve derinliği itibarıyla evvelkileri kat kat geçen bu hatıralı fırtınanın hepsi fazla istihsal ile, aşırı bollukla, fiat sukutu ile neticelenen insanların ve tabiatın, ekseriya elem verici tedbirlerdeki noksanlığı, insanların müfrit bedbinliğinin, tabiatın cömertliğinin müşterek eseri olduğunu hatırlatmağa hemen hemen ihtiyaç yok gibidir.

Fiatlar Millî Ekonominin üç temel direğini ihtiva ederler: Ücret, kâr, vergi. Fiatlar düşüğü zaman bina, her sosyal tabakada kurbânlar vererek her tarafından çöker.

Akliselim, yağmur yağdığı zaman şemsiye ile korunmayı, hava açık olduğu zaman ise şemsiyeyi bırakmayı icabettirir. Tecrübeler çok iyinin, iyinin düşmanı olduğunu, suni aşırı inkişafın pek kısa devreli bir inkişafa müncer olmasının mukadder bulunduğunu göstermiştir.

Birinci Dünya Harbinden evvel ve Birinci Dünya Harbinden sonra teşkilâtçılık vasfını isbat etmiş olan M. Hoover'ın Başkanlığı sırasında tecrübenin ve akliselimin sesi işitilmemiştir.

Hoover'ın halefi Başkan Roosevelt 1933 te doları yüzde 40 nisbetinde devalüe etmek suretiyle (gayesi az çok belli olan Avrupa'daki bir çok devalüasyonların aksine olarak zaruri ve istisnasız olarak takdire lâıyk bir devalüasyon) bu karışık duruma nihayet verdi. Aynı senenin 12 Mayısında istihsal istihlâk arasındaki müvazene çerçevesini dahilinde çiftçilere tatminkâr bir fiat teminini istihdaf eden "Agricultural Adjustment Act = Ziraî Fiatları Koruma Kanunu" kabul edildi. Fazla mahsul veren ziraî sahalarını azaltmağa taahhüt eden zürraa yardımları yapıyor. Bu kanun hazineye külfet tahmil etmeksizin zürraa yardımcıları (sub-

ventions) finanse etmek ziraî maddeleri vergiye tâbi tutuyordu. Fakat, Anayasaya muhalif olarak beyan olunan bu kanun Ocak. 1936 da meriyetten kaldırıldı.

Bir ay sonra bu kanun yerine 1938 tarihli "Agricultural Adjustment Act" Kanunu ile itmam edilen "Soil Conservation And Domestic Allotment Act = Toprağın Korunması ve Tevzii hakkındaki Kanun" Kanunu ikame edildi. Böylece zürraa yapılan yardımlar artık hazinece ödeniyordu. Bu kanunlar 1941 - 1949 arasında tadelâta uğradıktan sonra, bugün meriyette olan aşağıdaki nihai şeklini aldı:

Yeni kanun üç nevi fiatı nazarı itibare almakta ve içtinabı mümkün olmayan fiat değişmelerine rağmen ziraî nüfus lehine satın alma gücünün nisbeten sabit tutulması arzusunda mülhem olmaktadır. Ekonomik bünye esası üzerinden iştirâ gücünün bu şekilde desteklenmesi tabii bir seyir ile evvelâ endüstriyi, sonra da ticareti teşvik etmiştir.

Gözönünde tutulan üç çeşit fiat şunlardır:

1 — Esas fiat (1909 - 1914 devresine ait ortalama fiat - buğday, mısır, yulaf, pamuk, ilâ...)

2 — Muhtelif masraf nevelerini ihtiva eden endeksle esas olarak alınan fiatın çoğaltılmasından hasıl olan parite fiatı (86 istihlâk maddesinin — gıda, giyince, mobilya, ilâ.. — ve işleme için lüzumlu olan 93 unsurun mukayeseli fiatlarıyla elde olunan endeks).

3 — Parite fiatının ekseriya %20 - 25 nisbetinde arttırılması suretiyle elde olunan himayeci fiat. (Prix de soutien). Bu aşırı fiat seviyesindedir ki devlet, müstahsillere avans vermekte ve hattâ bunların mahsullerinin tamamını veya bir kısmını satın almaktadır.

Basit bir misal, bu mekanizmanın kavranmasına imkân verecektir. 1909 - 1914 devresinde bir bushel (27.215 klo yahut 35.812 litre) i 88 sent (Cents) olan ortalama buğday fiatı 284 e yükselen parite endeksi ile çoğaltıldığı za-

man aynı iştirâ gücüne tekabül eden parite fiyatı elde olunur. $0,88 \times 284 = 82,50$

Buğdayın, mısırın ve pamuğun Amerika Birleşik Devletleri Ziraî ekonomisine hâkim olan üç büyük mahsul olduğunu mübalâgasız olarak söyleyebiliriz. Bununla beraber destekleme fiyat organizmi, diğer hububata, pirince, soyaya, araşitlere, keten tohumuna, ketene ve hayvanata da şâmil bulunmaktadır. Bu da destekleme fiyat organizminin ehemmiyetini gösterir.

Avanslar müstakrizin malları üzerine konulan ipoteklerle yahut da avansa mevzu teşkil eden malın rehini (nantissement "Warrant") ile teminat altına alınmışlardır. Böylece, devlet ikraza muvafakat eden bankalara garantisini verdiği zaman kendisi de teminatsız değildir. Şurasını da kaydetmek lâzımgelir ki biraz aşgari geçim konsepsiyonunu andıran destekleme fiyatlar, umumiyetle halihazırdaki maliyet fiyatlarının bir delili olarak nazara alınan seviyenin altındaki bir seviyeye göre tesbit edilmişlerdir.

Bu hâdise mühimdir. Çünkü Farm Board tarafından takibedilen prolitika sırasında Amerika Birleşik Devletlerinde istihsal fiyatlarının hemen daimî surette düştüğünün unutulması, 1923-1933 buhranına yabancı değildi. Teknik terakki aynı fiyatlar üzerinden çiftçilere daimî surette yüksek bir kâr marjı bırakmak suretiyle hemen her sene istihsal masraflarını düşürdüğü halde 1926-1929 devresinde maliyet fiyatı buğday-dolarla ifade ediliyordu.

Bu hâdiseye ait zikredilmeğe değer işte umumi bir misal:

Bureau Of Labour (İş Bürosu) tarafından hazırlanan endeksler, Amerika Birleşik Devletlerinde ortalama eşya fiyatlarının 1921 senesinde (ciddi buhran senesi) 97,6 olduğunu hatırlatmaktadır ki bu fiyatlar 1929 senesinde (Ekim ayına kadar fevkalâde inkişaf senesi) 96,5 olmuştur. Böylece 1921 yılında çok gayri müsait bir durum arzeden aynı fiyat seviyesi sekiz sene sonra 1929 yılında bütün müstahsiller için çok faydalı bir hale gelmiştir. Elinden gelen her şeyi yaparak istihsal fiyatlarını daimî surette düşürmeğe muvaffak bir memleket hakkında bundan daha bâriz bir misal olamaz.

Fakat halen meriyette bulunan mevzuata gelelim. Federal Devlet, bütün Amerikan ekonomisini (ücret, kâr ve vergi kaynaklar) ezen büyük buhranlardan korumak için bir formül,

bir sistem bulmaya çalışmıştır. Federal Devletin bu hususta muvaffak olduğunu söylemek henüz çok erkendir. Bununla beraber şurasını da itiraf etmek lâzımdır ki Amerika Birleşik Devletlerinde de uzak bir geçmişte her sekiz, on ve oniki senede bir buharın olduğu halde onsekiz senedenberi hiç bir karışıklık husule gelmemiştir.

Amerikalılar birbirini takibeden yağlı ve zaif devreleri muzir olan istihsal fazlalarının hepsini birden aynı zamanda pazara sürecektir yerde, bunları uzun devrelere taksim etmeği düşündüler (bozulmuş mahsuller için bu mümkündür). Ve bu yolda alınan tedbirler şimdiye kadar cesaret verici neticeler husule getirmiştir. Eğer aşırı derecede kredilerin önlenmesi bilinirse (istihsal kredisi ve bilhassa taksitli satışlardan ileri gelen istihlak kredisi) ve brokserlere yapılan ikrazlar tahdit edilecek olursa az çok inkişaf eden seneleri birbirini takibedecek (bu bir bedahattır) ve buhranı önleyici sistemden beklenen neticenin elde edilmesi için pek az şeye ihtiyaç hasul olacaktır.

Bu sistemi finanse etmek için ihdas edilen (Commodity Credit Corporation) çiftçilere doğrudan doğruya ikrazda yahut bankalara istedikleri zaman rehin mukabili avanslarda bulunur.

Bu mali yardım aşağıdaki rakamlarla gösterilmiştir:

	30 Haziran'da nihayet bulan yıllar	
	Milyon dolar	
	1950	1951
Yeni ikrazlar	2.011	760
Ödenen ikrazlar	759	942
Gıda maddeleri mübayaası	2.464	720
Gıda maddeleri satışı	932	1.838

Çiftçi himayeci fiyat üzerinden istikrazda bulunmak ve hafif bir komisyonla mahsulünün bir kısmını destekleme fiyat üzerinden pazarda satmak yahut Commodity Credit Corporation'a vermek imkânına haizdir. Böylece çiftçi kendisini bir nevi emniyet içinde hissetmekte ve fazla bir faraziyeye müstenit bulunmaksızın bir işletme hesabı yapmağa kendisini muktedir görmektedir. İtimat ta korku gibi sari olduğundan, modern hayatın bir çok elemanlarına tâbi olan Wall Street 1929-1933 buhranının bırak-

tiği hâtıraların yarattığı hayaletten tedricen yakasını sıyırmış gibi görünmektedir.

Aşağıdaki tablo sözü geçen fiatlar arasındaki münasebetleri göstermektedir. (Şubat 1952):

	Maliyet fi. tahmini	Parite Fiatı	Himayeci Fiat
Buğday (1 Bushel) ^s	2,18	2,46	1,97
Mısır (1 Bushel) ^s	1,66	1,78	1,42
Pamuk (1 Lb.) ^s	0,37	0,35	0,31

18 Mart tarihinde bu üç nevi ziraî mahsulün Borsa fiatı (İlk ikisi Şikago Borsasında) pamuk ise (New-York Borsasında) mütakabilen) 2,57, 1.84 ve 42 sent (Cents) idi. Eğer tahminî maliyet fiatları orta çapta ziraat için hakikati ifade ediyorsa halihazırdaki fiatların istedikleri kadar serbest pazarda satış yapabilen çiftçiler büyük bir kâr marjı bıraktığı ve himayeci fiat (Prix de soutien) in ise bu gün muhtelif eşyanın terhini mukabilinde bankalar tarafından yapılan avansların hudutlarını çizmekten başka bir rolü olmadığı görülür.

Halihazırdaki durumu böylece tetkik ettikten sonra 1929 - 1933 tipindeki buhranın (Amerika Birleşik Devletlerinde) sebep ve neticelerini de kısaca temas etmeği faydalı buluyoruz.

Halen bütün dünyada hâkim olan fazla istihsalî inkâr eden aklı başında kimselere tesadüf etmek mümkündür. Biz ise kanaatımızı değiştirmedik ve kanaatımızca da bu fazla istihsal gayet barizdir. Misal mi istiyorsunuz?

Buğday. — 1931 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde 932 Milyon bushel'a baliğ olan buğday rekoltesi 1919 danberi kaydedilen bütün rakamları geçmiştir. 1928 den 1929 a kadar Kanada buğday istihsalî rekorunu kırmakla bu hâdiseyi makineleştirmiştir. (Evvelki beş senenin vasatı olan 403 Milyon bushel'e mukabil 567 Milyon bushel).

1928 den 1929 a kadar Avrupa Arjantin'den ve Kanada'dan muazzam miktarda buğday ithal etmişti. Fakat çok geçmeden buhran Avrupa'nın iştirâ gücünü azaltmıştır. 1925 - 1929 devresi zarfında Amerika Birleşik Devletleri istihsal ettiği buğdayın vasatı olarak % 25 ini ihraç ettiği halde bu ihracatın evvelâ % 12 ye sonra da % 4 e düşmesi böylelikle izah edilir.

Şurasını da hatırlatalım ki dünya buğday istihsalî 1924 - 1927 devresinde vasatı olarak 3.420 Milyon bushel iken 1928 - 1931 devresinde 3820. Milyon bushel'i bulmuştur.

Mısır. — 1931 - 1932 yıllarında iki mahsul bolluğu birbirini takip etmiştir: Evvelki yılların 2.500 Milyonluk istihsaline mukabil mütakabilen 2.600 ve 2.900 Milyon bushel.

Çavdar. — 1929, 1930, 1931 ve 1932 yıllarından çavdar istihsalî fazla olmuştur ki bu fazla istihsal (Surproduction) buğday üzerinde de tesirini göstermiştir.

Pamuk. (Amerika Birleşik Devletlerinde) — İhtiyatların teşkiline yeniden imkân veren 1928 ve 1929 yıllarının geniş ölçüdeki istihsallerini takiben 1931 yılında yapılan 16.630.000 Milyon balya tutarında istihsal rekor kırmıştır. 1927, 1928, 1929 yıllarında Amerika Birleşik Devletlerindeki pamuk stoku vasatı olarak 17 Milyon balya iken 1931 yılında 23.130.000 balyayı bulmuştur. Bunun doğrudan doğruya neticesi: pamuk yağı bolluğu.

Kauçuk. (Bütün dünyada) — 1927 ve 1928 yıllarında senevi kauçuk istihsalinin 630.000 olmasına mukabil 1929 ve 1930 yıllarında umumi istihsal senevi olarak 885.000 tonu bulmuştur. % 32 nisbetinde bir artış.

Şeker. — Amerika Birleşik Devletlerinde şeker kamışından ve pancardan istihsal olunan şeker miktarı 1930 ve 1931 yıllarına tekaddüm eden yıllarda vasatı olarak 3.6 Milyon ton iken 1930 yılında 3.950 Milyon tona baliğ olmuştur. Halbuki Avrupa'da pancardan istihsal şeker miktarında 1929 a kadar % 20 nisbetinde bir fazlalık olmuştur.

Şimdi bu sebeplerin ticaret piyasalarında doğurduğu neticelere geçelim. İftirak muharebesindenberi ikinci defa olarak fiatlar iki seneden az bir zaman zarfında % 31 nisbetinde bir kayıpla düşmüştür. Eğer bir seneden diğer seneye fiatlarda yükselme ve düşme istikametinde normal olarak nadiren % 6 - % 7 nisbetinde bir değişme husule geldiği gözönünde tutulacak olursa bu muazzam bir düşüştür. Çünkü vasatı olarak % 31 nisbetinde bir düşme bazı mahsuller için amudî olarak % 60 - 70 nisbetinde bir düşmeyi tazammun eder. Çiftçilerden 1927 yılında 117 sente, 1929 yılında 103 sente alınmasına

mukabil 1932 yılında 38 sente satın alınan buğday ve 1927 ve 1928 yıllarında 85 sente satılmasına mukabil 1931 yılında 31 sente satılan mısır için keyfiyet böyledir. 1927 den 1929 a kadar 16 sent ile 20 sent arasında satılmasına mukabil lb. si 6 sentten aşağı düşen pamuk da buna bir misaldir.

1927 - 1928 devresi içinde New-York'ta libresi 3 sent iken 0,57 sente (3 santim) düşen şeker için keyfiyet daha fevkalâdelik arzetedir.

1929 dan 1933 e kadar olan devre zarfındaki aşırı bolluğu inkâr edenler yanlış bir farazi-yeden hareket etmektedirler: Bunlar ihtiyaç (Besoin) hattâ arzu (Désir) yu iştirâ gücü (le pouvoir d'achat) ile karıştırmaktadırlar. Nazarî olarak eğer bütün arzular bütün tamah-kârlıklar tatmin edilmiş olsa idi herkes kendi

durumundan daha yüksek bir duruma sahip olan komşusu gibi olmak istiyeyeğinden yer yüzünde her şey eksik olacaktı. Fakat bu tefsir hakikata sırtını çevirmektedir.

Eğer bütün mücevherciler, bütün zinetçiler vitrinlerinin hayranları kadar müşteriye sahip bulunsalardı bir kaç hafta içerisinde kendilerine servet yaparlardı. 1929 dan 1933 e kadar olan devre zarfındaki fazla istihsal iki defa satılamayan istihsal fazlasından mütevellit bir hâdisedir. Çünkü bu istihsal fazlaları bunları satın alabilecek kimseler için faydasız olduğu gibi iştirâ gücünden mahrum bulunanlar da bunlara karşı lâkayittirler.

1930 - 1932 devresindeki fiatların ücretlerin vergilerin ve kârın tabii besleyici usaresi olan ekonomik cevheri ihtiva etmediğini ilâve etmeğe hemen hemen ihtiyaç yok gibidir.

Bankacılığı ilgilendiren Hukukî Kararlar

Nazif KEYMAN

Malûm bir hakikattir ki iyi bir bankacı; hukuk, muhasebe, ekonomi, riyaziye ve işletme bilgileriyle yoğrulmuş bir bankacı mantığına sahip olan insandır.

Banka muameleleri de yukarıda belirtilen beş guruptaki bilgiye isnad edilerek icra edilmektedir. Muhasebe, riyaziye, işletme ve ekonomi bilgileri bir yana yalnız hukuk bilgisini ele aldığımız takdirde bir Bankacı asgarî âdi ve ticarî karz, ipotek, vedia, kefalet ve vekâlet gibi hususi hukuka has bazı branşları bilmek zorundadır. Binaenaleyh bir bankanın faaliyetini tanzim eden mevzuat ve formüller ve mukaveleler hususi hukuka tâbi olmaktadır. Fakat aslında bir bankacıya yardımcı mahiyette olan hukuk, esasını teşekkülüne imkân veren mer'iyet kanunundan almak itibariyle mahdut bir sahaya intikal etmektedir.

Ayrıca bir icraî organ olarak telâkki etmemiz icabeden bankacıya yardımcı olan müşavirlerden biri hukukçu olarak gerekli izah ve tavsiyelerde bulunup onun bu sahadaki boşluğunu ikmal ve telâfi etmektedir.

Bir banka alacağını tahsil edemediği takdirde icra ve mahkemeler nezdinde borçluyu zorlamak mecburiyetindedir. Fakat bir bankacının hukukî düşüncüsü ile kazaî organların telâkkileri arasında iktisadî görüş ve mütalealarda fark zuhur etmekte ve neticede Bankalar faiz tahakkukunda zarar görmekteylerdir.

İşte hukukun amelî izahında bir bankacı, kanunu tatbik eden kaza organlarının görüş ve kanaatlerini tahlil etmek ve bilmek zorundadır.

Bu vaziyette, bir bankacının hukukun nazari-doktrinal izahıyla tatbikatı hakkında bilgi sahibi olmasının ehemmiyeti anlaşılmaktadır.

Bizde bu ve ileriki yazılarımızda, Bankacılığa has bazı ihtilâfların hukuk mahkemeleri ve icra mercilerince hükme bağlanmasındaki görüş ve mütaleaları ve ona karşılık olarak da Yargıtayın nâzım görüş ve hareket prensibini izah etmeye çalışacağız.

Aval

Ekonomik hayatımızda her muamelenin mutlak ve muhakkak olarak para ile icra ve ifade edildiğini tasavvur edemeyiz. Ekseriya iş-

lerimiz ticarî senetlerle halledilmektedir. Tedavül, ticarî senetlerin temlik ve iskonto ile olmaktadır. Bankalar Kanunu iki veya üç imzalı senetlerin iskontosuna müsaade etmiştir. Bu tarzda hareket; o senedin itibar ve kıymetini arttırmaktadır. İşte aval; bu tarz bir senet hâmiline munzam bir teminat kazandırır. Bahsedilen hususun yeknazarda çok uygun ve mülâyim bir vaziyet olduğu müşahede edilirse de tatbikatta aval büyük bir râğbet görmemektedir. Aval verecek şahsa senet ciro edilir ve o da ciranta olarak tekrar hâmile karşı ciro eder. İşte bu günkü tatbikat durumu yukarıda gösterdiğimiz şekildedir. Bu tarzın faydası avalin ödeme kısırlığının ciranta sıfatıyla bertaraf edilmiş olmasıdır.

Bir senede aval verebilecek olanlar senete imzası olmayan her üçüncü şahısla senette borçlu ve muhatap olarak imzası bulunanların dışındaki kişilerdir. Bilfarz keşideci ve muhatapın aval olabileceğini düşünsek bunun hâmile bir fayda temin etmeyeceği derhal bir hakikat olarak zihinlerde tecessüm edecektir.

İmdi bir poliçede berayı kabul ibrazı için cirantalardan biri müddet vaz eder ve fakat bu lâzimeye hâmil riayet etmezse yalnız cirantaya karşı rücu hakkını kaybeder. Ticaret Kanununun 557 inci maddesi ise aval verenin mes'uliyetini lehine aval verdiği şahsın mes'uliyetinden farklı görmediğinden, cirantaya karşı rücu hakkını zayi eden aval'e karşı da kaybeder. Yukarıdaki noktai nazar altında bir icra tetkik mercii aşağıda yazılı hükmü vermiştir:

Hüküm

Hâdisede takibe esas tutulan emre muharrer senetteki imzanın kendisine aidiyetini ikrar eden borçlu, ademi tediyyeden dolayı bir ihtar yapılmadığını def'an dermeyan eylemiş olmasına ve alacaklı duruşma sırasında borçluya böyle bir protesto keşide etmediğini beyan eylemesine ve kefil olan borçluya Ticaret Kanununun 570 inci maddesi uyarınca protseto keşide edilmediği takdirde mezkûr kanunun 579 uncu maddesinin 2 inci fıkrası gereğince alacaklının asıl borçludan başka mes'ullere de müracaat hakkı sâkıf olacağına binaen ref'i itiraz talebi-

nin bu sebepten reddine karar verilmiştir.

Halbuki, öteyandan mümziye kefalet eden aval, protseto keşide edilmediği ahvalde herhangi bir kayıt ve şarttan istifade etmiyorsa borçlu gibi mes'ul olur. Zaten emre muharrer senet mümzisinde mütalebe için protseto keşidesine de kanunî bir mecburiyet yoktur. Avalin mümzi gibi mes'ul olduğu düşünölmelidir.

Bu noktai nazar altında olarak Yargıtay İcra ve İflâs Dairesi merci kararını bozmuştur.

Bozma kararı

Ticaret Kanununun 557 inci maddesinde aval veren kefalet ettiği şahsın derecesinde mes'ul olduğu açıklanmış ve borçlu emre muharrer senet mümzisine kefalet edip ve mümziden senet muhteviyatını talep için dahi protseto keşidesine kanunen mecburiyet bulunmamış olmasına göre borçtan aynı derecede mes'ul olan ve doğrudan doğruya aleyhine takip yapılması caiz bulunan aval kefil borçlu hakkında da ademi tediye protsetosu ibrazı icabetmiyeceği nazara alınmaksızın hilâfına mütalea beyanı ile yazılı olduğu üzere karar verilmesinde isabet görölmemiştir.

Doktrin sahasında Ticaret Kanununun 577 inci maddesinde bir sarahat olmamasına rağmen ademi kabul veya ademi tediye protsetolarının sair mes'uller yanında avale de bildirilmesi fikri hâkim bulunmaktadır.

Haciz

Alacaklı icra yoluyla borçlu zimmetinde kalan muacceliyet kesbetmiş alacağını tahsil için eğer İcra memurluğundan borçluya gönderilen ödeme emrinin kanunî müddeti geçer veya borçlunun itirazı ref olunursa mal beyanı beklenmeksizin haciz isteyebilir. Haciz talebi hakkı, ödeme emrinin tebliği tarihinden varsa itiraz veya dâva halinde hükmün kat'ileşmesine kadar geçen zaman hesaba katılmadan bir senedir. Ancak; bu müddet içerisinde İcra memuru huzurunda talep yapılmaz veya geri alınan talep yenilenmezse dosya muameleden kaldırılır. Bu vaziyette yenileme talebi borçluya tebliğ edildiği gibi takip her hangi bir ilâma istinad etmiyorsa alacaklı tarafından ihtiyar olunan masraf borçluya tahmil edilemez.

Bu durum karşısında bir alacaklı borçlunun gayrimenkulü üzerindeki haczin kaldırıl-

masına ve yeniden iktisap ettiği menkul mallarının haczini talep ederse bu hal İcra ve İflâs Kanunumuzun 110 uncu maddesi uyarınca talebin geri alınarak o mal üzerindeki haczin kalkması mânasında anlaşılır. İşte eğer alacaklı üzerindeki haciz kalkan bir malı tekrar haczettirmek isterse yenileme beyannamesi verecek ve masraf ihtiyar edecektir. Halbuki yeni bir malın haczi cihetine gidilmesi halinde borçluya tebliğat icrası vesair hususlar hakkında 78 inci maddenin tatbikine lüzum olmayacaktır.

Bu vaziyet karşısında İcra ve İflâs Kanununun 78 inci maddesinin 106 ve 110 uncu maddeleriyle birlikte mütalâa edilmesi halinde gerek merci gerek borçlunun temyizî üzerine Yargıtay İcra ve İflâs Dairesinin tasdik kararı aynı hukukî görüşü teyid eder mahiyettedir.

Hüküm

Borçlu tarafından verilen 26.8.1950 tarihli dilekçede hâdisede zaman aşımı mevcut bulunduğu nazara alınmadan kendisine tebliğat yapılmadan mallarının haczi cihetine gidilmesi yolsuz bulunduğu beyan ve iddia olunmakta ise de alacaklının borçlu aleyhine yapmış olduğu takip üzerine müddetinde haciz istemiş olmasına ve son yapılan hacizden evvel borçluya tebliğat yapılacağına dair kanunda bir sarahat olmadığı gibi takibin de zaman aşımına uğramadığı anlaşılmasına binaen borçlunun vârid görölmeyen şikâyetinin reddine...

Temyiz kararı

Borçlunun gayrimenkulü İcra ve İflâs Kanununun 78 inci maddesinde bildirilen süre içinde haczedildikten sonra müteakip icra muameleleri takipsiz kalmış ve ancak 950 yılında borçlunun yeni mal iktisabından bahisle alacaklının vukubulan talebi üzerine İcra memurluğunca gayrimenkul üzerindeki haczin kaldırılmasına ve menkul mallarının haczine karar verilmiş ve bu karar dairesinde istinabe suretiyle borçlunun Radyosu haczedilmiş olup gayrimenkulden sonraki takipsiz geçen müddet sebebiyle İcra ve İflâs Kanununun 106 ve 110 uncu maddeleri uyarınca sadece bu mal üzerindeki haciz İcra memurluğu kararından önce kalkmış olacağından yeniden mal haczinde 78 inci maddenin tatbiki suretiyle yenileme talebine ve bunun borçluya tebliğine lüzum olmamasına ve çünkü bu yolda tebliğat icrası, sözü geçen

maddenin açık beyanı ve hile müddetinde haciz istenmek veya haciz geri alındıktan sonra yenilenmemek sebebiyle dosyanın muameleden kaldırılması haline maksur olup hâdisede borçlunun gayrimenkulün haczi müddetinde istenmiş ve bu haczin kalkmasıyla yeniden haciz talebi halinde yenileme beyanına ve bunun tebliği lüzumuna dair sözü geçen ve asıl yeri olan 110 uncu maddede bir beyan ve işaret bulunmamış olmasına göre borçlunun yerinde görülmiyenreddine....

Haczi caiz olmayan alacaklardan tahsili ve

haczi mümkün olanlar

İcra ve İflâs Kanunumuz 82 inci maddesinde 12 bend halinde haczi caiz olmayan eşya ve alacakları tâdat etmiştir.

Haczi caiz olmamak, şahıs için zaruri ve içtinabı gayri kabil ihtiyaçların cemiyet tarafından tesbiti ve kanunen teminat altına alınmasına âmme olarak da hâkimiyet hâklarının derpiş ettiği hususiyetler olarak mütalâa edilmektedir. Mezkûr kanunun 82 inci maddesinin 1 inci fıkrası Devlet mallarıyla mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallardan bahsetmektedir. Biz hangi malların devlet malı ve mahsus kanunların neler olduğunu izah etmeyeceğiz. Yalnız köy mallarının da Devlet malı gibi muamele gördüğünü hatırlatalım.

Köy malı veya parası, Devlet malı olunca bu paranın sarfı bir bütçe veya mali bir kayıt ve esasa dayanır. Bu vaziyette eğer bu köy parası teminat akçesi olarak irae edilirse haczi caiz bulunmamak icabeder. Ancak köy tarafından Ziraat Bankasının tasarruf sandığına yatırılan para 1000 lira olursa tasarruf sandıkları kanunu gereğince mezkûr paranın faizi ve 1000 liradan yukarı ise resülmalin haczi kabildir. Eğer yalnız İcra ve İflâs Kanununun 82 inci maddesi mütalâa edilirse köyün tasarruf sandığına teminat akçesi olarak irae ettiği paranın haczi caiz olmamak, fakat 1711 sayılı kanunun birlikte mütalâası halinde hangi hallerde haczin mümkün olacağı tezekkür olunabilir.

İşte bu noktai nazarlardan sırf İcra ve İflâs Kanununu gözeten bir mütalâa aşağıda zikrettiğimiz merci karardır.

Karar

İcra ve İflâs Kanununun 82 inci maddesinin 1 inci bendinde Devlet mallarıyla mahsus

kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen malların haczedilemeyeceği ve köy mallarının Devlet malları gibi muamele göreceği yazılı bulunmasına ve Köy paralarının sarfı ancak bütçe ile kabil olup teminat akçesi namı altında irae olunan bu paranın haczi caiz bulunmamasına binaen borçlu köye ait meblâğ üzerine konan haczin kaldırılmasına karar verildi.

Öteyandan İcra ve İflâs Kanununun 1711 sayılı kanunu da nazara alan bir görüş ve mezkûr merci kararını bozan aşağıda yazılı Yargıtay İcra ve İflâs Dairesi kararıdır.

Bozma kararı

Alacaklı tarafından haczi istenen ve Ziraat Bankasında mahfuz bulunan para, köyün orta malı sayılmıyacağından İcra ve İflâs Kanununun 82 inci maddesinin 1 No. lu bendi hükmünün tatbiki icap etmezse de Bankalar Kurulunun 25.3.1951 tarih ve 10856 sayılı kararname-si ve tasarruf sandıkları hakkındaki 1711 sayılı kanunun 4 üncü maddesi hükümlerine göre borçlu köy tarafından sözü geçen Banka tasarruf sandığına mevdu paradan 1000 liraya kadar olan kısmının haczi caiz olmadığı cihetle 1000 liradan fazla mevduat bulunduğu surette fazlasının hazine kanuni mani bulunduğu halde mercice bu cihetler göz önünde tutulmaksızın yazılı olduğu şekilde karar verilmesibozulmasına.

İflâs açıldıktan sonraki muameleler

Bir borçlu aleyhine iflâs açıldığı zaman da müflisin haczi kabil bütün malları hangi yerde bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder ve alacakların ödenmesine tahsis olunur. İflâsın kapanmasına kadar, müflisin uhdesine geçen mallar masaya girer. Yine üzerinde rehin bulunan mallar, rehin sahibi alacaklının rüçhan hakkı mahfuz kalmak suretiyle masaya girer ve iflâs idaresi tarafından en yakın ve münasip zamanda paray. çevrilip muhafaza ve satış masrafları çıkarıldıktan sonra rehinli alacaklıya hakkı verir.

Bu vaziyet, iflâs ilân edilmiş ise masaya intikal eden her malın iflâs idaresi tarafından satılacağına delâlet eder. Satışın ilânından sonra mezkûr idare dışında başka bir sıfatla yapılan satış iptali mutazammındır. Bu durumla satışın iptali talep edilir. Bu iptal neticesinde ortaya çıkan durum Ticaret Kanununun 768 inci maddesiyle İcra İflâs Kanununun 185 inci maddesi-

nin mütalâasını icabettirir. Zira 768 inci madde, İflâs vuku'unda alacaklının hakkı teehhüre duçar olamaz tarzında ise de, hâdisede mezkûr kanunun tatbiki için iflâstan evvel müracaat kâfi değil, mahkemece satışına karar verilen malın satışının borçlu aleyhine sâdir olacak iflâs ilânından evvel vukubulması icabetmektedir. Bu durum karşısında İcra ve İflâs Kanununun, Ticaret Kanunundan muahhar olarak yürürlüğe girdiğinden müflise ait rehin satışında İcra ve İflâs Kanunu hükümlerinin tatbiki gerekli bulunmaktadır.

Yukardaki noktaı nazarı teyid eden merci kararı ve tasdik hükmü aşağıdadır:

Karar

Mahkemece yapılan yargılama ve inceleme sonunda ilâmda yazılı olduğu üzere iflâsın ilânından sonra yapılan rehin satışı hükümsüz bulunduğundan ya ait iki otobüs satışının iptaline ve yargılama giderlerinin dâvalıdan tahsiline ve dâvacılar vekili iflâs idare memuru sıfatıyla karar verilmiştir.

Tasdik hükmü

İcra ve İflâs Kanununun 185 inci maddesi hükmünce üzerinde rehin bulunan malların rehin sahibi alacaklının rüçhan hakkı mahfuz kalmak suretiyle masaya girmesi iktiza etmesine ve dâva konusuna taallük eden rehinh otobüslerin iflâsın ilânından sonra satılmış bulunmasına ve İcra ve İflâs Kanunu, Ticaret Kanunundan muahhar olarak yürürlüğe girmesi sebebiyle olayda Ticaret Kanununun 768 inci maddesi hükmü uygulanmayıp, İcra ve İflâs Kanunu hükümlerinin tatbiki gerekli bulunmasına ve hükmün istinad ettiği diğer gerekçelere göre..... hükmün onanmasına.

Müracaat olunan eserler:

Tatbikatta Yargıtay Kararları, Aylık dergi, sayı 4, sene 1.

İleri Hukuk Aylık Dergisi, sayı 80, Şubat 952.

İleri Hukuk Aylık Dergisi sayı 81, Mart 952.

Ticari Senetler. Yazan: Profesör Dr. Halil Arslanlı.

Sizin malınız olduğu kadar aynı zamanda millî bir servet olan emtianızın emniyetle muhafazasını, bakılmasını, istiyorsanız;

UMUMİ MAĞAZALAR

TÜRK ANONİM ŞİRKETİNE MÜRACAAT EDİNİZ.
TEMİZ VE MUNTAZAM DEPOLAR... İYİ BAKIM...
NORMAL TARİFE...

Emtia karşılığında Umumi Mağazalarca verilecek Resepise - Varant senediyle malınızın yer değiştirmeden el değiştirmesini, terhinini ve Bankalardan kredi teminini sağlayabilirsiniz.

Umumi Mağazalar İthalât ve İhracatta ödenmesi icabeden Liman, Gümrük resimleriyle nakliye ve sair hizmetlerin masraflarını finanse eder.

Umumi Mağazalar Resepise - Varant senediyle tevdi olunan emtia, Ticaret Kanununun 809 uncu maddesindeki kayıtlar dâhilinde olmak üzere, haciz muamesine karşı mezkûr kanunun emniyeti altındadır.

Umumi Mağazaların muhafazasına bırakılan emtianın bozulmaması ve çürümemesi için gereken bütün tedbirler alınır... Bu mallar işlenir.. Paketlenir... Anbalâjlar.. Nümune alırız... Karşılığında musaddak Nümune Şahadetnamesi verilir... Ekspertizi yapılır... Gümrüklenir... Sevkedilir... Satışına tavassut olunur... Emtia makbuzu ile depolanan emtia karşılığında da Bankalarla rehin muamelesi yapılabilmektedir.

MÜRACAAT YERLERİ :

Ankara'da Koçak Han
İstanbul'da 4 üncü Vakıf Han
İzmir'de Konak mevkiinde
Mersin'de Tarsus Yolu üzerinde.
Samsun'da İskele Caddesi.
İskenderun'da 5 Temmuz Caddesi

TELEFON:

12735
24029-22827
4142
1260-1081
177
425-349

Dünyada ve Türkiye'de Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyen : S. ALSON - R. DERVİŞOĞLU

Amerikalılararası Merkez Bankaları Teknik Ekspertlerinin üçüncü Konferansı

Amerika kıtası Merkez Bankaları Teknik Ekspertlerinin üçüncü konferansı Havana'da 25/Şubat/1952 den 7/Mart/1952 ye kadar devam etmiştir. Konferans 3 komite halinde çalışmalarına devam etmiştir. Birinci Komite iktisadi kalkınma ve para politikası, ikinci komite tediye muvazenesi ve kambiyo politikası, üçüncü komite de para ve banka istatistikleri mevzuu üzerinde durmuşlardır. 7/Mart/1952 de yapılan son oturumda beynelmilel Para Fonunun İdare Meclisi Reisi Mr. Rooth bir konuşma yapmıştır.

Mr. Rooth, Fonun kaynaklarından istifade şekillerini daha müessir bir hale getirmek için çalışılmakta olduğundan bahisle tediye muvazenesi dâvasına kolay bir hal çaresi mevcut değildir diyerek bunun bir enflasyon tezahürü olduğunu belirtmiş ve alınan tedbirler ne olursa olsun ilk işin enflasyonu durdurmak olacağına işaret ederek gerek Hükûmete gerek iş sahasına aşırı krediler açılmaması âzım geldiğini belirtmiştir. İkinci Komite çalışmalarında bir çok memleketlerin kambiyo tahdidatını kaldırmalarının para kıymetlerinde bir istikrar yarattığı kanaatine varmış ve kambiyo kontroluna ihtiyaç bulunmayıp ta kısa vadeli sermaye hareketlerinin geniş olduğu memleketlerde resmî kambiyo rayiçleri yanında mütemevviç rayiçli bir serbest piyasa teşkilinin uygun olacağı belirtilmiştir.

— International Financial News Survey —

Yunanistan'da mevduat faizleri

Yunanistan'da gayri tabii şekilde faiz hadlerinin artısını önlemek maksadiyle, Para Komitesi % 9 nisbetinde azamî bir faiz haddinin tayinini tavsiye etmişti. Bu had 1/Nisan/1952 den itibaren % 8 e tenzil olunacaktır. Ticaret Bankaları mezkûr tavsiyevi münasib bulmuşlardır. Bu suretle Bankalar arasında beliren aşırı rekabete bir son verileceği mülâhaza olunmaktadır ki mevzuubahis rekabet mevduat faizlerini bir zamanlar % 14 e yükseltmişti.

— International Financial News Survey —

Lübnan'da altın karşılık nisbeti :

Suriye ve Lübnan Bankasının son bilançosuna göre 15 Şubat 1952 de Banknot karşılığı altın miktarı 36.3 milyona yükselmiştir ki 31 Ocak 1952 ye nisbetle 3,4 milyonluk bir artış arz etmektedir. Böylece altın karşılık nisbeti % 45.6 ya varmıştır. Buna başlıca Fransız frangından müteşekkil mevcutlarda ilâve edilirse altın ve döviz karşılık nisbeti % 50 nin biraz fevkinde yükselmektedir.

— International Financial News Survey —

Hollanda'da kredi politikası :

Hollanda Bankası 6 Ocak 1950 denberi tatbik edilmekte olan kredi tahdidatına son vermiştir. Bu kararın tediye muvazenesinde görülen salâh neticesinde alındığı anlaşılmaktadır. Tahdidatın vaz'edildiği devrede piyasa Ticaret Bankalarından geniş ölçüde kredi sağlanıyordu. Reeskonto musluğunun sıkıştırılması dahilî para muvazenesini tesise kâfi gelmediğinden Hazine Bonolarının ticarî kredilere tahviline son vermek gerekmekte idi. Bankaların Merkez Bankası imkânlarından istifade edebilmeleri de mahdud hallere inhisar ettirilmişti. Son gelişmeler bu gibi tedbirleri lüzumsuz kılmıştır.

— Bank for International Settlements Press Review —

Almanya'da yeni bir Banka :

Bankalar Sendikasıyle ticarî müesseseler Alman ihracatını orta ve uzun vâdeli kredilerle finanse etmek için -The Export Financing Corporation- isimli yeni bir Banka tesis etmişlerdir. Bundan evvel ihracat geniş mikyasta «Federal Bank» ın kredisiyle finanse edilmekte idi. Fakat son zamanlarda bu gibi kredilerin yenilenmesine karşı hoşnutsuzluk görülmekte idi. Alman kredi kontrol makamı tarafından tasvip olunan Bankanın başlangıç sermayesi 200 milyon D. M. dir. 20 milyonluk hisselerle zamimeten, müessis Bankalar iştiraklerinin % 2-3 ü nisbetinde, Bankanın emrinde bulunmak üzere mevduatta bulunacaklardır. Bu suretle 180 milyon D. M. kadar bir mevduat fazlası temini maksadiyle hisselerin iki misline yâni

40 milyon D. M. a çıkarılması düşünülmektedir. Yeni müessesenin merkezi Frankfurt'ta bulunacaktır. Açacağı kredilerin faizi % 8 dir. Gösterilen karşılıkların % 80 nine kadar avansda'da bulunabilir. Bankanın emre muharrer senetleri Alman Federal Bankası tarafından karşılık olarak kabul edilebilecektir. Reeskonta edilebilmeleri fevkalâde hallere münhasır kalmaktadır.

— the Banker —

Osmanlı Bankasının kredisi :

Türk Hükümeti, Osmanlı Bankasının imtiyaz hükümleri gereğince her sene açmakta olduğu 1 milyon Türk liralık krediyi kullanmayacağını beyan etmiştir. Keza Ecnebi Sermayeyi Teşvik Kanunu muvacehesinde Osmanlı Bankasının vaziyetinin de yeniden gözden geçirileceği bildirilmiştir. Bu sene içinde vadesi hülûl edecek olan Osmanlı Bankası'nın imtiyaz ahkâmının tadili beklenmektedir.

— the Banker —

Belçika'nın E. P. U. ya karşı alacaklı durumu:

Belçika Hükümeti, Belçika — Lüksemburg'un E. P. U. ya karşı alacaklı vaziyetlerinden doğan meseleyi hal yolunda Lüksemburg Büyük Dükalığından işbirliği talebinde bulunmuştur. Belçika Millî Bankasındaki Hükümetin bulundurduğu mevduatla karşılanmadığı takdirde, mezkûr Bankanın E. P. U. ya münzam kredi açmağı red ediş hükümeti müşkül duruma sokmuştur. Hâlen E. P. U. memleketlerine yapılan ihracat gelirlerinin bloke kısmından elde edilen meblâğlar Belçika Millî Bankasına tevdi edilmektedir. Bunun için Lüksemburg'dan ya kendi kaynaklariyle tahsisatta bulunması veyahutta Belçika Hükümetinin takip ettiği yolu tutması şeklinde bir işbirliği talep olunmaktadır.

— the Banker —

Orta Şark ve İran Britanya Bankası kapanıyor:

Orta Şark ve İran Britanya Bankası, Ahvaz, Şiraz, İsfahan ve Hurremşehir Şubelerinin 20 Nisan 1952 de Tahran'daki Şubenin de Temmuzun sonunda kapanacağını bildirmiştir. Bu, Bankanın İran'la 63 senelik işbirliğine muvakkat bir mâni teşkil edecektir. Geçen 3 sene zarfında tatbik edilen takyid edici ahkâm ile son zamanda döviz muamelâtı ile ilgili Banka lisansının İran Hükümeti tarafından tanınmaması, Bankanın İran'da çalışmasına imkân bi-

rakmamıştır. Geçen iki sene zarfında diğer memleketlerde Bankanın artan iş hacmine mukabil İran'da hiç bir kâr temin edilememiştir.

— the Banker —

Avrupa Merkez Bankası :

Beynelmîlel Ticaret Odası Almanya seksiyonunu merkez komitesinin son toplantısında seksiyon Başkanı Avrupa Merkez Bankasının tesisi hakkında bir teklif ileriye sürmüştür. Bu Bankanın sermayesi Amerika tarafından verilecek 3 milyar dolar tutarında olacaktır. Bu meblâğ 10 sene zarfında itfa olunacak fakat faiz ödenmeyecektir. Mr. Merton'un söylediğine göre bu plân ümid ettiğinden daha büyük bir alâka ile karşılanmıştır. Böyle bir tesis hiç bir suretle Amerikan mükellefine munzam bir yük tahmil edecek değildir. Tahsis olunan sermaye kıymetini muhafaza edecek buna mukabil Avrupaya mühim bir teminat verilerek Avrupa İşbirliğinin nihaî gayesi olan müstakar kıymetli para imkân altına alınmış olacaktır.

— Bank for International settlements Press Review —

Garbî Almanya I. M. F. ve İ. B. R. D. ye aza oluyor :

Garbî Almanya Merkez Bankası, son toplantısında Almanya'nın İ. B. R. D. ve İ. M. F. ye aza olabilmesi için gereken kanunî tedbirlerin alınmasını tasvip etmiştir. İ. B. R. D. nin Başkanı Mr. Eugene R. Black Japonya ile Almanya'nın bir kaç ay içinde ve her halde bu sene sonundan evvel azalığa kabul edileceklerini ümid ettiğini beyan etmiştir.

— Bank for International settlements Press Review —

B. A. İhraç ve İthâl Bankasının açtığı krediler:

B. A. İhraç ve İthâl Bankası, 1951 yılının ikinci nısfında Avrupa, Asya ve Lâtin Amerika memleketlerinden 13 memleketin hususî sanayiine ve hükümetlerine 137.6 milyon dolar tutarında kredi açmağa selâhiyetlendirilmişti. 1951 yılı içinde bankanın ikrazat tutarı 244.2 milyon dolardır. Kurulduğundan beri yaptığı ikrazat ise 5,300 milyon dolardır.

B. A. İhraç ve İthâl Bankası üç İspanyol bankasıyla 12 milyon dolarlık ikrazatta bulunmak üzere anlaşmaya varmıştır. İspanya bu meblâğ ile mensucat sanayiinin muhtaç olduğu 60.000 balya pamuğu Amerika'dan satın alacaktır.

Belçika'da salâhiyetli kaynaklardan bildirildiğine göre bankadan 2.5 milyar dolarlık is-

tikrazda bulunacaktır. İstikrazın faizi % 4 olup yarım senelik taksitlerle beş senede ödenecektir. Bildirildiğine göre 1947 de aynı miktarda yapılan istikraz hemen hemen itfa olunmuştur.

İthalât ve ihracat Bankasının Avusturya'ya 6 milyon dolarlık bir kredi açmakta olduğu bildirilmektedir. Avusturya bu kredi ile men-sucat sanayii için Amerika'dan 6.000 ton pamuk mubayaa edecektir. Kredi % 2.75 faizli olup vâdesi 18 aydır.

— Bank for International settlements Press Review —

Derleyen
Ruhi DERİŞOĞLU

İŞ BANKASI UMUMİ HEYET TOPLANTISI

Bellibaşlı Bankalarımız senelik Umumî Heyet toplantılarını yaparak bir yıllık faaliyetlerinin bilânçolarını hissedarlarının tetkikine arz etmektedirler. Bu arada memleketimizin en eski Bankalarından ve memleket ekonomisi bakımından sayılmaz hizmetlerde bulunmuş olan İş Bankası Umumî Heyeti de 24 Mart Pazartesi günü toplanarak Bankanın 28 inci hesap yılı İdare Meclisi raporu ile Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesaplarını incelemiş ve tasvip etmiştir.

Toplantıda söz alan İdare Meclisi Başkanı Muvaffak İşmen sorulan sualleri cevaplandırmış ve aydınlatıcı malûmat vermiştir.

Bilânçonun tetkikinden anlaşıldığına göre Bankanın likiditesi 235 milyon lira civarındadır. Bankanın sermaye, ihtiyat ve karşılıkları 1952 yılında 58 milyon lira yükselmiştir. Mevduat ve Cari Hesaplar 1950 ye nazaran 85 milyon liralık bir artışla 367 milyona yükselmiştir ki umumiyetle kaydedilmeğe değer plasmanlar ve 25 milyonluk bir artış göze çarpmaktadır.

Heyeti Umumiyede alınan karar gereğince 1 Nisan 1952 den itibaren 10 liralık bir hisseye net, 1,50 lira, bir müessis hissesine de 76 lira 32 kuruş temettü tevzi edilecektir.

Türk Ticaret Bankası Umumî Heyeti de senelik toplantısını yaptı

Türk Ticaret Bankası Hissedarlar Umumî Heyeti 27 Mart Perşembe günü saat 11 de toplanarak Bankanın 33 üncü hesap yılı raporu ve bilânçosunu tasvip etmiştir.

Bilânçoya göre Bankanın iş hacmi hayli artmıştır. Mevduat hesapları geçen yıla naza-

ran 13 milyon bir fazlalıkla 53 milyon lirayı aşmıştır. 1951 yılında Bankanın ödenmiş sermayesi 4.400.000 liraya çıkarılmıştır. Bankanın 1951 hesap yılı safi kârı 1.602.000 liradır ki bir evvelki senenin safi kârına nazaran % 60 fazladır.

Alınan karara göre hissedarlara % 12 temettü dağıtılacaktır. İhtiyatlara ayrılan meblâğ 393.000 liradır. Böylelikle Bankanın ihtiyatları 2.700.000 lirayı bulacaktır.

Memleketimizin Ziraat Bankasından sonra en eski Bankası olan Türk Ticaret Bankasının bu muvaffakiyetli çalışmalarını Ortaklar Umumî Heyeti tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

Vakıflar Bankası Kuruluyor

Haber alındığına göre, Vakıflar İdaresinin bünyesinde köklü değişiklikler yapılmak üzere. Bu arada bir Vakıflar Bankasının kurulması mevzuu ile ilgili olarak hazırlanmış bulunan kanun tasarısı ilk fırsatta Büyük Millet Meclisine sunulacaktır.

Ziraat Bankası'nın yeni Kredi siyaseti

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına bu sene zürraa açılan krediler mevzuu memleket umumi efkârını bir hayli alâkadâr etmektedir. Bu sebeple burada Ziraat Bankasının yeni kredi faaliyeti hakkında kısaca malûmat vermeği faydalı buluyoruz.

Gerçekten 1949 senesi sonunda zirai kredilerin umumi yekûnu 336 milyon lira idi. Bu krediler 1950 yılında 76 milyon liralık bir artışla 412 milyona ve 1951 yılı sonunda ise 607 milyon liraya yükselmiştir. Artış aynı tempo ile 1952 yılında da devam etmiştir. 1952 Şubat sonu itibariyle tanzim edilmiş olan cedvel bu hususta bize bir fikir verebilecek mahiyettedir.

Çevirme kredileri	309.236.000
Munzam ve muvakkat krediler	9.957.000
Verimlendirme ve iyileştirme	9.946.000
Tesis ve edindirme	12.597.000
Marşal harici teçhiz kredileri	89.813.000
Akar ve yakıt kredileri	9.783.000
Yeniden işletmeye açılan araziler için	890.000

Yekûn

442.222.000

(Doğrudan doğruya Banka tarafından verilen)	
Tarım Kredi Kooperatifleri	121.762.000
Tarım satış Kooperatifleri	109.841.000
Muhtaç çiftçilere tohumluk	23.773.000
Zirai Donatım Kurumu	16.718.000
Y e k ũ n	714.316.000

Bir Türk Bankası mı?

Öğrenildiğine göre memleketin belli başlı mahsullerinden biri olan tütünün istihsal ve sürümünü sağlamak maksadiyle bir Tütün Bankasının kurulması karar altına alınmıştır.

Ayrıca Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı da bu teşebbüsü desteklemek üzere teşebbüse geçmiş bulunmaktadır. Bu suretle müstahsil esaslı bir himayeye kavuşacak ve diğer taraftan Banka Tekel İdaresiyle birlikte yapacağı müdahale işleriyle piyasa ve fiyat istikrarını temin yolunda faydalı hizmetler görecektir.

Denizcilik Bankası Faaliyete Geçti

8 Mart tarihinden itibaren Devlet Deniz Yolları İdaresi yepyeni bir hüviyetle faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Bankanın İdare Meclisi bu tarihte ilk toplantısını yaparak Başkanlığa Amiral Necati Ördenez Başkan Vekilliğine de Profesör Ata Nutkuyu seçmiştir.

Milli Gelir

Memleketimizde millî gelir hesaplarını yapmak üzere bir sene evvel İstatistik Umum Müdürlüğünde kurulmuş olan teşkilât çalışmalarını bitirmiş ve rakkamları yayınlamıştır.

Bu hesaplara göre, 1948 senesinde 7 milyar 900 milyon olan millî gelir, 1949 yılında fena mahsul durumu yüzünden 7 milyara düşmüş, 1950 yılında 8 milyar 200 milyona ve 1951 yılında da 9 milyar 600 milyon liraya yükselmiştir.

Nufus başına düşen millî gelirimiz 1949 da 339 lira iken 1950 de 393, 1951 de de 450 liraya yükselmiştir.

Köylü nüfusu başına düşen gelir ise daha dikkate değer bir inkişaf göstermiştir. 1949 da bu gelir 227 lira idi. 1950 de 288, ve 1951 de de 349 liraya çıkmıştır.

1951 de millî istihsalimizde görülen 1 milyar 230 milyon liralık gelişmenin % 85 i ziraat sahasında elde edilmiştir.

Emniyet Sandığının daha faydalı bir hale gelmesi için bir tasarı hazırlandı

Emniyet Sandığına yeni bir şekil vermek üzere Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından

hazırlanan tasarı alâkalı Bakanlıklarca da tetkik edilerek Bakanlar Kuruluna sevk edilmiştir.

Hazırlanan bu tasarıya göre, Emniyet Sandığı, hususi hukuk hükümlerine tâbi ve hükmî şahsiyeti haiz bir ikraz ve tasarruf sandığı haline getirilecektir.

Diğer taraftan, sandığın sermayesi de 4.500.000 T. lirasına çıkarılacaktır.

Bu sandık, muamelelerinde, eksiltme ve ihale kanunları ile Sayıştay vizesinden muaf tutulmuştur. Aynı zamanda Bakanlar Kurulu kararı ile memleketin her yerinde, şube ve ajans açabilecektir.

Bugüne kadar, Ziraat Bankasına bağlı olması itibariyle tahvil çıkartmayan Emniyet Sandığı, yeni tasarıda derpiş edilen hükmî şahsiyeti haiz bir hale gelince, gayrimenkul teminat mukabilinde, ikraz ettiği miktarın % 50 sini geçmemek ve en geç 20 sene ifrağ edilmek üzere tahvil çıkarabilecektir.

Yeni sandığın idare mekanizmasında diğer Bankalarda olduğu gibi, idare heyeti, genel müdür ve genel müdür muavinlikleri olacaktır. Genel müdür ve yardımcılarını Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından seçilecektir. Sandığın idare heyeti 4 kişiden mürekkep olacaktır.

Yıllardan beri, memleketi büyük hizmetleri dokunan Emniyet Sandığı, hazırlanan bu tasarı yürürlüğe girdiği takdirde yurt iktisadîyatına daha geniş hizmet etmek fırsatını bulacaktır.

Bu arada, bütün modern memleketlerde tatbik edilmekte olan ve memleketimizde de tatbiki eskiden beri arzu edilen (Mont de Piété) küçük ikrazat işlerine, sandık, mevcut mevzuatı dolayısıyla yer verememekteydi.

Yeni tasarı Emniyet Sandığına, küçük ikrazat işleri için de geniş imkânlar sağlamaktadır.

Zafer'den

BANKALARDA TAYİNLER

Açık bulunan T. İş Bankası Umum Müdürlüğüne, bu bankanın idare meclisi Başkanı Bay Muvaffak İşmen; Yeni kurulan Denizcilik Bankası Umum Müdür Muavinliğine Emekli Sandığı Umum Müdürü B. Ülvi Yenal; İller Bankası Genel Müdür Muavinliğine, bu bankanın muhasebe müdürü Fazıl İlgün tayin olunmuşlardır.

Diğer Müesseselere tayin olunan Bankacılar :

Açık bulunan Emekli Sandığı Umum Müdürlüğüne, T. C. Ziraat Bankası Umum Müdür Muavini Nuri Kınık; Adanolu Sigorta Şirketi Müdürlüğüne T. C. Ziraat Bankası eski Müfettişlerin Çukobirlik Genel Müdür Vekili İrfan Ülkü tayin olunmuşlardır.

ÇİFTÇİNİN HER TÜRLÜ İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAK İÇİN
KURULMUŞ OLAN

Türkiye Ziraî Donatım Kurumu

141

Satış Yerinde

ÇİFTÇİNİN HİZMETİNDEDİR

- ★ Pulluktan Traktöre kadar her çeşit ziraat aleti
- ★ Kimyevi gübreler
- ★ Mücadele ilaç ve aletleri

«O»

A D A P A Z A R I
ZİRAAT ALETLERİ FABRİKASI
Mamüli

- ★ Hayvanla çekilir aletler, Tıraz makinaları
- ★ Yayı, Araba, Arı kovanları

T Ü R K İ Y E
TEK SATICISI OLDUĞU
Keçiborlu Saf ve Korsantre
K Ü K Ü R T L E R İ

«O»

DAİMİ BAKIM
SÜRATLİ VE EMNİYETLİ TAMİR
BOL YEDEK
ÖDEMELERDE AZAMİ KOLAYLIK

İçin

ZİRAİ DONATIM

HALK BANKASI T.A.Ş.

Sermayesi : 5.500.000 T.L. Genel Müdürlük : Ankara

İhtiyatları : 759.343 T.L. Telgraf : Halkbank

ŞUBELEER:

Burdur, Bursa, Denizli, Denizli Delikçinar Bürosu, Eskişehir
Gaziantep, İzmir, Kastamonu, Maraş, Merzifon.

Şubeler Telgraf : HALKBANK

SANDIKLAR:

ANKARA HALK SANDIĞI T. A. Ş.

Sermayesi : 1.000.000 T.L.

İhtiyatları : 689.856 T.L.

İSTANBUL HALK SANDIĞI T. A. Ş.

Sermayesi : 1.000.000 T.L.

İhtiyatları : 78.013 T.L.

Ajansı : ÇARŞIÇI

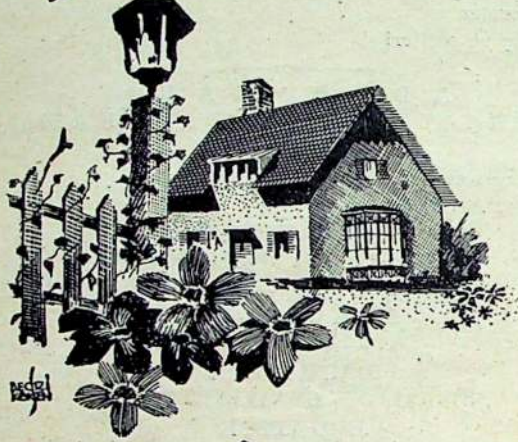
Sandıklı Telgraf : HALKSAN

İkramiyeler her ŞUBE ve SANDIK'ta ayrı ayrı çekildiğinden
isabet şansları çoktur.

HALK BANKASI T.A.Ş.

Halk Sandıklarıyla Esnaf Kefalet Kooperatiflerini finanse eder.

*Küçük ..
fakat benim !*

EMLÂK BANKASI

YAPI TASARRUFU 'na
başlamıştır

İNŞAAT MALZEMESİ
ELEKTRİK LEVAZIMI VE ALETLERİ
FORD OTOMOBİL VE KAMYONLARI
TRAKTÖR VE ZİRAİ ALETLERİ
RADYOLAR BUZ DOLAPLARI V.S.

HER İSTEDİĞİNİZİ EVVELÂ

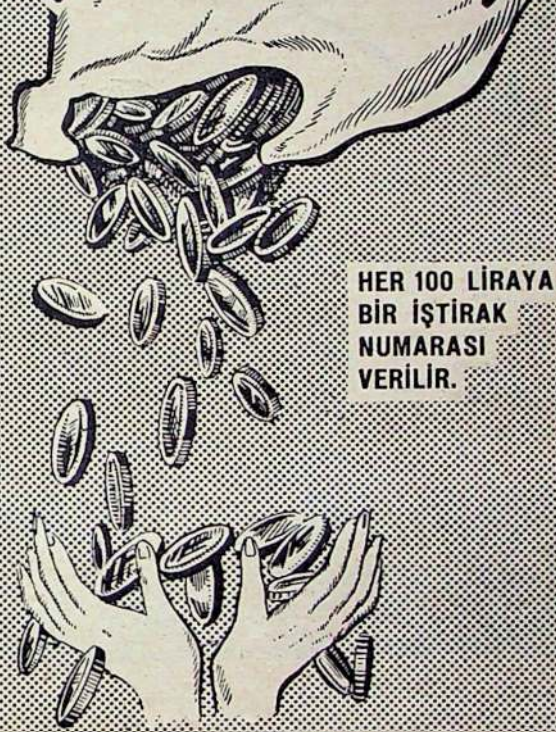
KOÇ TİCARET T. A. Ş.

MAĞAZALARINDA ARAYINIZ
HEM EN GÜZELİNİ
HEM EN DAYANIKLISINI BULACAKSINIZ

AKBANK

Her keşidede bir müşteriye

1000 ALTIN

HER 100 LİRAYA
BİR İŞTİRAK
NUMARASI
VERİLİR.

Siz de hemen bir hesap açtırınız

ÇUKUROVA İTHALAT ve İHRACAT T. A. O.

ADANA — İSTANBUL

(Caterpillar, John Deere, Sterling, Daf)

Her nevi Traktör ve Ziraat aletleri Kamyon, Lâstik, Boru v.s.

Cin
+ SODA

ATIF
TUNA

FERAHLIK
ve NEŞE

J. I. CASE FABRİKALARI

Dünyanın beş kıtasında 114 sene denberi Çiftçiye hizmet etmektedir.

Merkezi: Racine, Wisconsin, U. S. A.

TÜRKİYE UMUMİ VEKİLİ NEPTUN T. A. O.

Ömer Abed Han Kat. 3

Galata - İstanbul

TAMAL TİCARET T.A.O.

İSTANBUL — ANKARA — SAMSUN — DİYARBAKIR

MERKEZİ: Bankalar Caddesi, Agopyan Han, İstanbul

TELEFON: 40656, 41978, 43860

TELGRAF: Tamaltaş-Galata

T. C. Ziraat Bankası Kredili Satışlarına Dahil:

FERGUSON

Traktör ve Ekipmanları

FOWLER

Tank Tipi Traktörleri

DECHENTREITER

Biçer Döğerleri

RITZ UND SCHWEIZER

SMIT

COVENTRY VICTOR

Su Motör ve Tulumbaları

Türkiye'nin 84 Yerinde Acenta ve Satış Mağazaları

BOL YEDEK — TAM SERVİS

EROL BEKER LİMİTED

Münhasıran

BİLUMUM KİMYEVİ GÜBRELER VE ZİRAAT MÜCADELE İLAÇLARI
İLE İŞTİĞAL EDER

MERKEZ: İstanbul, Aşşrefendi Cad; Dilsizzade han

ŞUBE: İzmir, Gazivulvarı 1336 Sokak No; 3

ŞUBE: Mersin, Azak han No; 14

Yakın Doğu Makine A. Ş.

Muazzam servis istasyonları tecrübeli teknisyenleri, Bol yedek parçaları ile
Daima emrinizdedir.

Allis-Chalmers Traktör ve Ziraat aletleri
Farh Traktör ve Ziraat aletleri

Acenteler :

Adapazarı	: Muammer Yazar
Adana	: Yakın Doğu Şube Md.
Ankara	: Yusuf Sirmen
Antalya	: Mehmet-Ali Gönen
Amasya	: Hamdi Zeki Rahtuvan
Babaeski	: Şcafaeddin Neş'eli
Bursa	: Doğan Güner
Burdur	: Fethi Kut
Çorlu	: Saffet Tonguç
Edirne	: Kemâl Argun

Acenteler :

Eskişehir	: İlhan Kalkanoğlu
Elazığ	: Mustafa Saka - İlhan Kılıçarslan
Gaziantep	: Fuat Korkmaz - Yılmaz Çakmakçı
İzmir	: Cezmi Uyum
Konya	: Saffet Gürol
Kütahya	: İbrahim Germiyanoğlu
Lüleburgaz	: Ahmet Azun
Malkara	: Hüseyin Alp
Uzunköprü	: Salih Yüksel

T A M İ Ő

TÜRK TİCARET ve SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ

«O»

İdare Merkezi : Galata-Adalet Han 4/9 - Telefon : 41375
Teknik Büro : Galata-Necati Bey Cad. - „ : 49005
Ankara Bürosu : Kedi Seven Sokak 4/2 - „ : 16870

Uzun senelerdenberi tedricen tekemmül ettirdiği çok kuvvetli Teknik Büro'su ile Birinci sınıf Türk ve Alman motörlerinden müteşekkil montaj teşkilâtı sayesinde her takat ve cinstе Hidroelektrik ve Dizel Elektrik Santralleri ile yüksek gerilim hava hattı, alçak gerilim şebeke tesislerine ait proje işleri ile anahtar teslim taahhüt işlerini kabul eder.

Gerek santral ve tesisata ait taahhüt işlerinde meşhur «SIEMENS» mamulâtını kullanmak hususunda inhisar hakkına sahip olması, gerekse «MAIER, BRACKWEDE» Türbin Fabrikasının Türkiye Mümessilliđini haiz bulunması ve ancak dünyanın en tanınmış Dizel Fabrikaları ile çok sıkı münasebette bulunması dolayısıyla T A M İ Ő en müşkülpesentleri dahi tatmin edecek durumdadır.

Şimdiye kadar cem'an 9 492 beygir enstalle takatda DİZEL-ELEKTRİK ve HİDROELEKTRİK santral tesisatını ikmal ve teslim etmiş bulunan T A M İ Ő Şirketi el'an, cem'an 20 388 beygir takatında santrallerin montaj ve ikmal ile meşguldur.

A N K A R A ' D A

C İ H A N P A L A S

O T E L İ

Ankara'nın

EN RAHAT, EN KONFORLU ve EN TEMİZ

otelidir.

İŞ ADAMLARI ORADA BULUŐUR..

TÜRKİYE KÖMÜR SATIŞ VE TEVZİ MÜESSESESİ

M E R K E Z İ :

İstanbul, İzmir, Tavşanlı, Zonguldak, Ankara Şubesi
Ereğli İrtibat Memurluğu

(Karadeniz-Eređlisi)

Karabük İrtibat memurluğu Karabük

FEN TİCARET TÜRK ANONİM ORTAKLIĞI

Sermayesi : 500.000 TL.

MERKEZİ : İstanbul—Şişli

Halaskâr Gazi Cad. 305/307

ŞUBESİ : Ankara

Posta Cad. Cündoğlu Han No. 24/25

ALMANYANIN

KLÖCKNER - HUMBOLDT - DEUTZ A. G.

FABRİKALARININ

Dünyaca Tanınmış

DEUTZ DİZEL TRAKTÖRLERİ

MAGİRUS KAMYON VE OTOBÜSLERİ

Türkiye Umumi Mümessili

A C E N T A L A R I M I Z :

Adana	: Zafer Ticarethanesi — Belediye Cad. 81
Adapazarı	: Adnan Turgut — Yeni Halk Sineması
Ankara	: Mehmet Süre — Çankırı Cad. 119
Antalya	: Remzi ve Salih Sipahioğlu — Kâzım Özalp Cad. 116
Burdur	: Rıfat Kanrıçı — Tüccar
Diyarbakır	: Zülkifil Cizrelioğlu — Tüccar
Edirne	: İhsan Özakhun — Kredi Kooperatifli altında
Elâzığ	: Mehmet Arslan — İkinci Harput Cad. 13
Elbistan	: İhsan Davdav — Deutz traktör ve zirai alet acentası
Eskişehir	: Muammer Ulukan — Sivrihisar Cad. 82
İskenderun	: Yeni İş — 5 Temmuz Cad. 59
İzmir	: Kemal Gencol — Halit Ziya Bulvarı 34
Kırşehir	: Cevat Çoşkuntuna — Aşağı Pazar yeri
Konya	: Urfalı M. Cemal Eryılmaz — Selimiye Cad. 37/2
Malatya	: Remzi Bora — Kışla Cad. 51
Mardin	: M. Ali Eldem — Birinci Cad. 236
Mersin	: Otopar Ticarethanesi — Taksi Alanı 3/5
Niğde	: Taciroğulları Ticarethanesi
Polath	: İsmail Atalay — Haymana Cad. 81
Samsun	: İsmail Işın — Tütün Merkezi
Trakya	: Bahri Uray — P. K. 5 Lüleburgaz
Yerköy	: Kılıç Sorgucu

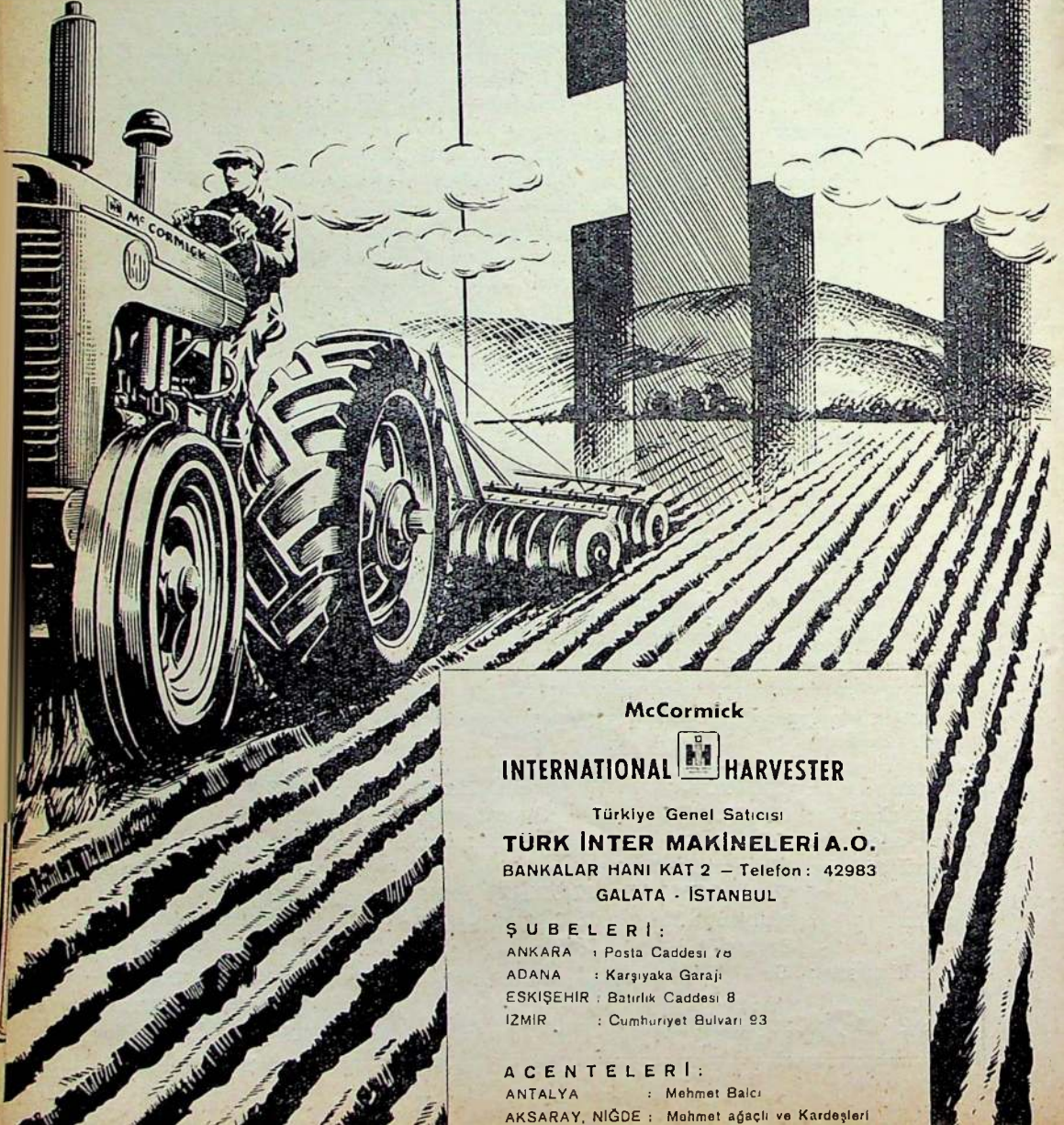
ÇUKUROVA PAMUK TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİĞİ

A D A N A

Tesis Tarihi : 1940

Kapitali	: 3.457.000,—	Sicilli Ticaret	: 1073
Yedek akçe	: 844.000,—	İhracat Ruh. No.	: 1885
Ortak adedi	: 5.783	İştigal mevzuu	: Pamuk, Susam, Yer-
Telgraf adresi	: Çukobirlik - Adana		fıstığı, Çeltik (pirinç)
Telefon	{ Umum Müdürlük 1740	Birliğe bağlı Kooperatifler :	
	{ Muhasebe Md. 1881	Adana - Ceyhan - Tarsus - Yenice - Osmaniye.	
	{ Santral 1837		
Posta Kutusu	: 3	Tesisler	{ Yenice Sawgin çırçır ve prese fabrikası Ceyhan Sawgin çırçır ve prese fabrikası.
Kod	: Bentley's Complete Phrase		

tarlanızda bir rimet !

McCormick

INTERNATIONAL HARVESTER

Türkiye Genel Satıcısı

TÜRK İNTER MAKİNELERİ A.O.

BANKALAR HANI KAT 2 - Telefon: 42983

GALATA - İSTANBUL

ŞUBELERİ :

ANKARA : Posta Caddesi 7a

ADANA : Karşıyaka Garajı

ESKİŞEHİR : Batırlık Caddesi 8

İZMİR : Cumhuriyet Bulvarı 93

ACENTE LERİ :

ANTALYA : Mehmet Balcı

AKSARAY, NİĞDE : Mehmet ağaçlı ve Kardeşleri

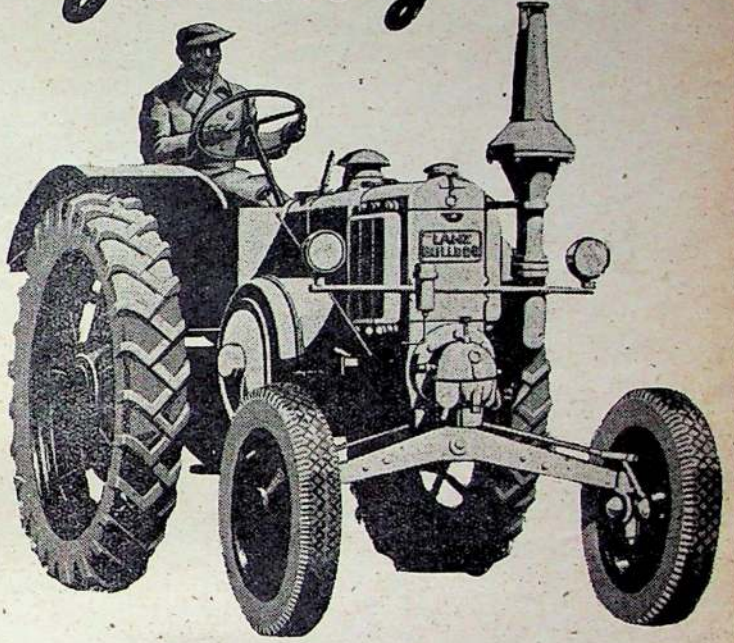
LANZ

Bulldog

30 yıl önce
memleketimize
gelen L A N Z
TRAKTÖRLERİ
el'an ârızasız
çalışmaktadırlar.

Dünyanın en sağlam
yapılı, en basit
yapılı, en tasarruflu
traktörleri:

LANZ'dir

Aynı yüksek vasıflarda :

L A N Z harman makinaları

L A N Z Biçer-Bağlar makinaları

L A N Z Çayır makinaları

R A B E W E R K. Pullukları

K U X M A N N Sun'i Gübre Serpme makinaları

I M B E R T Ekim Taşıma araçları

Türkiye'de satan : T A R M A K - Ziraat Makinaları T. A. O.

İstanbul Merkezi : Bahçekapı Ticaret Bankası, Han (Taş Han)

Telefon : 24420 - 24428

Ankara Bürosu : Yenişehir - Atatürk Bulvarı, Ragıp Soysal Apart.

Telefon : 22628

HAMAMCIOĞLU
MÜESSELERİ
TİCARET T.A.Ş.

İZMİR

İSTANBUL

ANKARA

Alman Schlüter

UNIVERSAL-TRAK AS 30
MONO-TRAK AS 17

Traktörleri
Çiftçimizin
Gözbebeği!

İLANCIKLIK - NİZİK

Türkiye Genel Müessesii

Türk Motor
Anonim. Şirketi

Bayoğlu İstiklâl Caddesi
392-394 İSTANBUL
Telefon: 49244-49245
Telgraf: TÜRKMOTÖR

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Vaziyeti

A K T İ F	26.4.1952	31.5.1952	28.6.1952
Altın	419.435.907	429.120.553	419.439.847
Döviz borçluları	108.844.844	126.303.096	143.755.197
Ufaklık para	4.267.153	4.279.375	4.121.065
Dahildeki muhabirler	314.903	287.394	311.168
Senetler cüzdanı	1.420.723.362	1.399.783.209	1.365.582.762
Tahviller cüzdanı	27.180.517	27.015.336	26.931.621
Avanslar	16.510.022	26.073.893	43.326.063
Hissedarlar	4.500.000	4.500.000	4.500.000
Muhtelif	88.032.194	99.991.586	103.080.863
P A S İ F			
Sermaye	15.000.000	15.000.000	15.000.000
İhtiyat akçesi	41.680.104	41.680.104	41.680.104
Tedavüldeki banknotlar	1.120.631.710	1.111.511.116	1.119.531.642
Mevduat	232.687.566	190.076.695	183.029.288
Altın alacaklıları	153.299.655	153.299.655	153.299.655
Döviz alacaklıları	400.192.865	402.464.171	448.448.255
Muhtelif	126.317.002	203.322.701	150.059.624
T o p l a m	2.089.808.902	2.117.354.442	2.111.048.586

26.2.1951 tarihinden itibaren: İskonto haddi % 3, Altın üzerine avans % 2 ½ dir.

İSTANBUL EMNİYET SANDIĞI

Tesis: 1868

Vadeli vadesiz tevdiat kabul eder
Vadeli mevduat faizlerini aylık olarak verir.

1952 yılında tasarruf sahiplerine ikramiye olarak (200.000) lira tahsis etmiştir.

İkramiye plânında (4) apartman (800) altın ve (9.000) liralık tahsil ikramiyeleri vardır.

Emlâk Esham, Tahvilât ve menkul mallar terhini mukabilinde müsait şartlarla ödünç para verir.

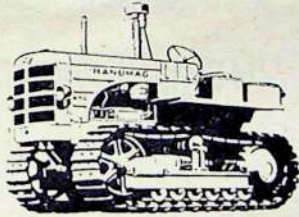
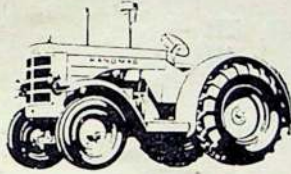
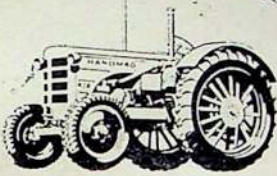
Teminat ve kefalet mektupları, havale ve tahsil senetleri muameleleri yapar.

İSTANBUL İÇİ MERKEZ VE ŞUBELERİ

Çağaloğlu, Eminönü, Beşiktaş, Pangaltı, Fatih, Kadıköy

İSTANBUL DIŞI ŞUBELER

Ankara, Bursa

55 beygir kuvvetinde paletli 45, 28, 22 ve

16 beygir kuvvetinde tekerlekli

TAM DİZEL

ZİRAAT TRAKTÖRLERİ

(Her türlü ekipman ile)

55 beygir kuvvetinde buldozer ve
angledozerler

HANOMAG

Müessili : RAGIB SARI MAHMUD OĞLU

Istanbul, Taksim, Cumhuriyet C. Dörtler Ap. 8/1 ★ Tel. 82245 - Telgraf: RASAMA - P.K. 127, Şişli

Yurt İmarının en esaslı temeli

İLLER BANKASI

Kapital : 200.000.000 T.L.

1. Banka işlemleri :

Mevduat : Her türlü ticari ve tasarruf mevduatını en müsait şartlarla kabul eder.

Kredi : Müşterilerine uygun şartlarla ticari krediler sağlar. Teminat mektupları verir.

Sigorta : Gerek Özel İdare ve Belediyelere, gerek özel ve tüzel kişiler ve ticari firmalar namına en müsait ve en emin şartlarla sigorta işlerine delâlet eder.

2. Harita, plân ve etüdler :

Köy, kasaba ve şehirlerin imarı için gereken harita, plân projeleri ve bunlara ait keşif ve tütüleri yapar ve yaptırır.

3. Yapı işleri :

Bankanın kurucu ortakları olan Özel İdarelerle Belediye ve Köy İdarelerinin tesis ve yapılarını yapar, yaptırır ve kontrol eder.

4. Makine ve âletler temini :

Kurucu ortak idarelere yurt içinden ve dışından makina, âletler sağlar. Bunların muayenelelerini yapar. Montajlarını kontrol eder.

(1357)

TÜRKİYE MATBAACILIK VE GAZETECİLİK

ANONİM ORTAKLIĞI

Sermayesi : 300.000 T.L.

Merkezi : ANKARA

SENİ

İNTELEKTÜEL

EN MODERN
MATBAA TESİSLERİYLE
DAİMA
HİZMETİNİZDEDİR

Her boyda günlük, haftalık gazete, dergi, kitap ve her nevi matbaa işleri

Denizciler Cad. Yeğen Sokak No. 11-13 — Ankara

GÜVEN

TÜRK ANONİM SİGORTA SOSYETESİ
KAZA, HAYAT, YANGIN, NAKLİYAT

Sigortaları ile

İNİLÂK, YILDIRIM, SEYLÂP, ZELZELE, ELEKTRİK HASARLARI,
SU BASMASI, FIRTINA, KASIRGA, TAYFUN,

Fabrikanın işlememesinden mütevellid :

FABRİKANIN ZARARI, İŞÇİLERE VERİLECEK TAZMİNAT,
KÂRDAN MAHRUMİYET,
MAKİNA KIRILMALARI, MAKİNA VE VİNÇ MONTAJI,
VİNÇLERİN MALİ MES'ULİYETİ — FERTLERİN MALÛLİYETİ
KREDİ VE KIYMET,
NAKİL VASİTALARI SİGORTALARI,
i ç i n

SOSYETEMİZ emrinizdedir.

Galata Bankalar Caddesi Sümerbank binası.

Telefon santral : 44610 - 44618 - 44619. Telefon Müdürlük : 40630

Telgraf : TÜRK GÜVEN İSTANBUL

HER VİLAYETTE ACENTE VE MÜMSSİLLERİMİZ VARDIR

ANADOLU

ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ

Yangın, Kara ve Deniz nakliyatı, Kaza, Hayat

Sigortalarını en müsait şartlarla yapmak için Sayın Müşterilerinin
emrine amadedir.

— "O" —

Telefon : 44653/2/1

Telgraf adresi : İmtiyaz-İstanbul

— "O" —

ADRES :

(Kendi binası) Anadolu Sigorta Hanı Yolcu Salonu karşısı - Galata

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Vadeli, Vadesiz Tasarruf Hesapları için Bu yıl 650.000 Liralık bir ikramiye Plânı Hazırlanmıştır. Bu Plânda 10 Çekilişte

14 EV

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 Liralık ikramiyeler, Traktör ve Ziraat Aletleri vardır.

ÇEKİLİŞLERE İŞTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE

AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

T. C. Ziraat Bankası Şube ve Ajansları

351 Abana	216 Bor	340 Ergani	234 Kangal	65 Mudanya	255 Sürç
85 Acipayam	377 Borçka	176 Ermenak	143 Karaburun	57 Mudurnu	388 Sütçüler
15 Adana	356 Boyabat	116 Erzincan	63 Karambey	301 Muğla	135 S. Karahacı
19 Adanazarı	213 Bozdoğan	117 Erzurum	297 Karacabu	64 M. Kemalpaşa	126 S. Karahisar
184 Adiyaman	414 Bozcaada	112 Eskişehir	17 Karaisalı	95 Mus	411 Sadırvanaltı
390 Afşin	173 Bozky	314 Esmem	382 Karakoçan	211 Mut	231 Sarıklıca
21 Afyon	122 Bozylük	177 Karaman	177 Karaman	10 Nalihan	102 Sarköy
115 Ağrı (*)	321 Bucak	203 Fatma	167 Karamürsel	212 Nazilli	376 Savsat
271 Ahlat	228 Bulaneak	309 Fethiye	309 Karapınar	28 Nevelir	389 Senkaya
244 Akcaabat	361 Bulank	40 Flnik	287 Karasu	214 Nizde	29 Sif. Kochisar
400 Akçadağ	85 Buldan	344 Foca	323 Kargı	242 Niksar	312 Sıraç
315 Akçakoca	58 Burdur	42 Gaziantep	147 Kars	44 Nizip	264 Tahmiş Bürocu
255 Akdağmadeni	111 Burhanlye	164 Gebze	411 Karşıyaka	362 Nusaybin	154 Taşköprü
183 Akhisar	60 Bursa	182 Gediz	151 Kastamonu	247 Of	238 Tasova
26 Akisraz	160 Bünyan	76 Gelibolu	283 Kas	2 Oltu	238 Tarsus
37 Akseki	15 Ceyhan	63 Gemlik	385 Kavak	217 Ordu	88 Tavas
176 Akschir	358 Çide	56 Genc	169 Kavseri	61 Orhanlı	131 Tavşanlı
391 Akyaşı	178 Çibanbeyli	65 Gercik	386 Keban	65 Orhanazlı	59 Telemni
80 Alaca	288 Çizre	224 Gerze	375 Keçiborlu	82 Osmaniç	106 Telkirdağ
263 Alancaı	86 Cal	125 Geyve	250 Kelkit	14 Osmaniye	114 Torcan
39 Alanya	398 Camardı	163 Giresun	337 Kemah	335 Terme	238 Tarsus
190 Alaçadlır	338 Can	333 Güksun	185 Kemallye	140 Tire	124 Tırbeolu
127 Alacra	72 Canakkale	350 Göle	146 Kemalpaşa	321 Ülemiş	239 Tokat
30 Amasya	69 Canaklı	339 Gülköy	9 Keskin	113 Pasinler (*)	317 Torbalı
208 Amamur	225 Çarşamba	371 Çiğazari	406 Kesap	352 Patnos	586 Torul
64 Andırın	130 Catalca	49 Çönen	105 Kesap	251 Pazar	351 Tortum
284 Antkara Alanı	369 Caycuma	197 Gördes	386 Kırıkk	284 Pazarcık	157 Tosya
306 Antakya	342 Cayell	125 Görele	308 Kırkhan	446 Pertek	243 Trabzon
36 Antalya	419 Cayıralan	56 Günyük	316 Kırkkale	313 Ersenbe	195 Turzotlu (*)
152 Arıc	368 Cerekcer	210 Gülnar	194 Kırkaçak	161 Pınarbaşı	296 Turhal
325 Arapkir	359 Cemilgözecek	27 Gülşehir (*)	104 Kırklareli	11 Bolatlı	378 Tuşluca
149 Arslanhan	79 Çekirge	31 Hacıköy	281 Kırşehir	348 Posof	134 Uluborlu
240 Aydıncı	278 Çermik	246 Günüşhane	12 Kızılcahamam	345 Pütürge	326 Ulukışla
148 Artvin	141 Cezme	276 Gürün	279 Kızı	412 Pülümür	291 Ulus
408 Artova	349 Cildir	289 İcadiyektas	43 Killis	275 Refahiye	393 Umranlı
310 Asakale	350 Çekrekdağı	187 Hadım	163 Kocaeli	370 Rongadiye	138 Urfalı
259 Avanos	34 Cine	267 Hafik	168 Konya	330 Reyhanlı	256 Usak
229 Ayvancık	90 Çivril	385 Hassa	41 Korukutell	153 Safranbolu	107 Ümrükdözü
5 Ayvalık	99 Çorum	227 Havza	18 Kozan	192 Salihlı	219 Ünye
35 Axçin	78 Çorlu	7 Haymana	206 Köyceğiz	222 Samun	215 Ürgüç
324 Ayvancık	259 Çölemerik (*)	100 Hayrabolu	196 Kula	24 Sandıklı	252 Vakıfkebir
110 Ayvalık	6 Çubuk	295 Hekimhan	144 Kuşadası	402 Saray	86 Van
95 Babaeski	265 Cumra	20 Hendek	367 Kuyuluhisal	87 Sarayköy	228 Vezirköprü
223 Bafra	155 Daday	536 Hınıs	311 Küre	329 Sarıkamış	232 Viranşehir
365 Bahçe	320 Darandem	303 Hopa	179 Kütahya	407 Savaş	108 Vize
183 Balıkekanlı	191 Demirel	347 Hozat	276 Ladik	403 Salmıbeyli	
4 Bâlik	84 Denizli	180 İğdir	75 Lapseki	392 Seben	
45 Balıkesir	363 Dik	71 Iğaz	391 Lice	142 Seferhisar	404 Yalova
46 Balıca	162 Develi	171 Iğın	103 Lüleburgaz	373 Serif	136 Yalvac
48 Bandırma	53 Devrek	132 İnarta	270 Maçka	175 Seydisöhr	305 Yatağan
53 Bartın	277 Devrekani	354 İlic	397 Maden	262 Seyitgazi	766 Yayladağ
420 Baskale	387 Dikili	341 İmroz	183 Malatya	47 Sındırgı	405 Yenice
355 Baskıl	23 Dinar	304 İncesu	101 Malgara	94 Silirt	86 Yenisehir
245 Bayburt	232 Dıvrıklı	128 İnebolu	331 Manavgat	209 Silifke	357 Yerköy
139 Bayındır	91 Diyarbakır	67 İneğöl	188 Manisa	319 Silivri	396 Yeşilhisar
77 Bayramic	351 Doğubayazıt	307 Iskenderun	375 Manya	324 Sivri	372 Yeşilova
68 Beğlama	16 Dörtöyl	29 Iskiliç	198 Maras	180 Simav	237 Yıldızeli
274 Beşik	374 Dursunbey	250 İsfahlye	268 Marşin	226 Sınop	257 Yoşgat
292 Beşiri	54 Düzce	129 İstanbul-Galata	204 Marmaris	230 Sivaz	415 Yusufelli
5 Beypaşarı	97 Edirne	268 İspir	368 Mazlırt	119 Sıvrhisar	
172 Beysehir	109 Edremit	418 İpsala	83 Meclitözü	193 Soma	235 Zara
74 Bika	133 Eskişehir	137 İzmir	146 Menemen	321 Sorgun	241 Zile
394 Bigadic	186 Elazığ	269 İzmit	1 Merkez Md.	322 Sorgun	131 Zonguldak
116 Bilecik	416 Elicaşkırt	17 Kadınhanı (**)	207 Mersin	121 Söküt	(*) Çanakköse
302 Bingöl (**)	199 Elibistan	312 Kadırlı	339 Mihalıc	35 Sakçe	(*) Çankırcu
254 Birecik	38 Elmali	343 Kalızman	220 Mesudiye	417 Suhat	(*) Kızıllı
300 Bismil	282 Elmot	399 Kaldıca	200 Midyat	81 Sururlu	(*) Arapsun
93 Bitlis	25 Emirdağ	238 Kalan	120 Mihalicök	313 Susurluk	(**) Satali
202 Bodrum	240 Erbaa	8 Kalecik	205 Miğla	233 Şeyhri	(**) Hasanakale
260 Boğazlıyan	293 Ercis	273 Kapan	230 Mucur	249 Sürmene	(*) Kasaba
50 Bolu	51 Ereğli (K. D.)	166 Kandıra			
22 Bolvadin	169 Ereğli (Konya)	234 Kangal			